

Suomen kieli
Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja
pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos
Helsingin yliopisto

**Retorisen rakenteen teoria
suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen
kirjoitelman kokonaisrakenteen ja
kappalejaon tarkastelussa**

Johanna Komppa

VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Arppeanumin auditoriossa
perjantaina 31. elokuuta 2012 kello 10.

Helsinki 2012

© Johanna Komppa

ISBN 978-952-10-8163-7 (nid.)
ISBN 978-952-10-8164-4 (PDF)
<http://ethesis.helsinki.fi>

Unigrafia oy
Helsinki 2012

Abstract

Rhetorical structure theory in study of the schematic, rhetorical and paragraph structure of matriculation essays in Finnish as a second language.

Johanna Komppa, University of Helsinki

Non-native Finnish matriculation examination participants can sit for the Finnish as a second language examination instead of the Finnish examination for native Finnish writers. What is the essay for the Finnish as a second language examination like and what kind of writing skills does it demand from students writing in their second language?

This thesis is concerned with the schematic structure of matriculation essays written in Finnish as a second language. The aim of the study is threefold. Firstly, the study focuses on increasing descriptive knowledge of the rhetoric and schematic structure of the expository essay written in Finnish as a second language. Secondly it examines the written texts according to their paragraphing. Finally the thesis tests a theory of text structure to material written by non-native student writers.

The study employs Rhetorical Structure Theory (RST) as a method for researching the structure of the matriculation examination essay. The corpus for the thesis comes from matriculation essays written in Finnish as a second language in spring 2001. The total number of essays is 136, but the main corpus is comprised of 96 expository essays.

The analysis concludes that the key rhetoric relations are elaboration, evaluation, causal relations, preparation, summary, conjunction, contrast and list. Especially elaborative relations are widely used both at the sentence and the discourse level. At the discourse level, orientation, summary, evaluation and list are common rhetorical relations. The schematic structure of the expository essay typically consists of four parts: deductive or inductive orientation, topic or statement, elaboration and evaluating summary. There are also two divergent structures, which are referred to as the narrative structure and the satellite structure. Further, the analysis of the interplay of rhetoric components and paragraph supports the notion that paragraphing constructs and emphasizes meanings in texts.

The findings of this study suggest that matriculation examination essay written in Finnish as a second language could be developed in such a way as to elicit more argumentative and expository texts from the candidates. The findings also suggest that writers would benefit if they were given source material in the examination. Furthermore, the teaching of the use of conjunctions and connectors is essential if the writing skills of non-native writers is to be improved. Even if an essay contains several morphological or syntactical mistakes, the appropriate use of conjunctions would improve its intelligibility.

Keywords: expository essay, rhetorical structure theory, schematic structure, function of the paragraph, second language writing, upper secondary school writing, matriculation examination

Kiitokset

Muutama vuosi sitten suomen kielen jatko-opiskelijoiden tutkijaseminaarissa prof. Liisa Lautamatti ohjasi opiskelijoita piirtämään väitöskirjaprosessista matkakartan. Millaista karttaa seuraillen kukin pääsisi tavoitteeseensa? Piirsin matkakarttaani päämäärään suoraan vievän valtatie – ihanteeni siitä, miten väitöskirjaprosessin tulisi mennä – ja valtatie ylittävän, toisinaan sivuavan ja usein kauas tien sivuun kaartelevan polun, prosessin todellisen kulun. Näin edessä olleen matkan varsin yksinäisenä, onhan kyseessä ”omaan itsenäiseen tutkimukseen perustuva – esitys”, mutta päätepisteestä katsottuna rinnallani on ollut kulkijoita niin risteyksissä kuin pikataipaleilla.

Jyrki Kalliokoski ja Susanna Shore ovat ohjanneet ensin pro graduani ja nyt väitösprosessiani. He ovat tuntuneet suhtautuneen sivupolkuihini ymmärtävästi ja hyväksyvästi, vaikka ovat taatusti tienneet, miten erilaiset mutkat väitösmatkaa pidentävät. Kiitos tuestanne ja asiantuntemuksestanne! Esitarkastajiani Marja-Liisa Kurosta ja Mirja Tarnasta haluan kiittää rohkaisevista ja tarkkanäköisistä kommentteista ja näkökulmavinkeistä, jotka olen toivoakseni osannut hyödyntää täysimittaisesti työni viimeistelyssä.

Olen saanut osallistua Langnet-tutkijakoulun seminaareihin ja kursseille omarahoitteisena tutkijakoulutettavana. Tutkijakoulun ohjaajaa Eija Suomela-Salmea haluan kiittää lähdevinkeistä, jotka ohjasivat tutustumaan kappaleita käsitelleeseen tutkimukseen. Tutkimuksen puutteen taivastelun sijaan löysin oikean polun pään. Tutkija- ja opettajakollegani Aino Vuorijärvi on jakanut matkan varrella niin tutkimisen kuin opettamisenkin taksaiset ja kuoppaiset taipaleet. Riitta Juvosen, Ritva Pallaskallion ja Johanna Tannerin kanssa olemme kommentoineet toistemme töitä lukuisissa seminaareissa, varjoseminaa-reissakin. Erityisesti haluan kiittää Suvi Honkasta, joka on kommentoinut tekstejä aina tarkasti, kannustanut ja innostanut! Olette upeita! Sanna Ahjoniemen tarjouksesta lukea käsikirjoitukseni joulukuussa 2011 en voinut kieltäytyä. Kiitos, Sanna, arvokkaista kommentteistasi ja teknisistä huomioistasi!

Suomen kielen laitos on tarjonnut työskentelyyni erinomaiset puitteet ja kahviseuraa silloin, kun sitä on tarvinnut. Yliopiston tietotekniset tilat ovat mahdollistaneet työskentelyn yksin. Kesähelteillä Kumpulassa oli hikistä ja hiljaista. Aleksandriassa taas tehtäviinsä keskittyneet tartuttivat tekemisen meiningin, säästä riippumatta. Nyt voin luopua tilojen yökäytön mahdollistavasta magneettiavaimesta.

Työnantajani Metropolia Ammattikorkeakoulun Terveys- ja hoitoalan klusterin johtaja Elina Eriksson ja koulutuspäällikkö Carita Kokkala ovat aina suhtautuneet positiivisesti tutkimusvapaisiini. On ilo työskennellä työyhteisössä, joka kannustaa kehittymiseen ja kehittämiseen. Helsingin yliopiston Tiedesäätiötä, Suomen Kulttuurirahastoa ja Metropolia Ammattikorkeakoulua kiitän työni taloudellisesta tukemisesta.

Matkani viimeistelleen pikataipaleen käynnisti ja aikataulun määritteli tyttäreni Milja. Kiitän aviomiestäni, äitiäni ja anoppiani korvaamattomasta avusta prosessin viimeisenä vuonna, kun kirjoittaminen ja työn viimeistely olivat kiivaimmillaan.

Saavutin päämääräni
Helsingissä 6. heinäkuuta 2012
Johanna Komppa

Sisällys

Abstract	3
Kiitokset	5
1 Johdanto	8
1.1 Tekstin kokonaisrakenne tutkimuskohteena	10
1.2 Toisella kielellä kirjoittamisen tutkimus	15
1.3 Äidinkielen koe ja ylioppilaskokeen kirjoitelma	18
1.3.1 Äidinkielen koe	18
1.3.2 Vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen kokeen kirjoitelma	19
1.3.3 Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelma	20
1.4 Tutkijajosition kuvaus	21
1.5 Tutkimuksen rakenteen esittely	22
2 Tutkimustehtävä ja -aineisto	24
2.1 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset	24
2.2 Aineisto	24
2.2.1 Aineiston määrä, rajausta ja jakautuminen aiheiden mukaan	24
2.2.2 Kirjoittajien anonymiteetin turvaaminen	29
2.2.3 Kirjoittajan äidinkielen huomioiminen analyysissä	30
2.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston käsittely	31
3 Tekstin rakenneosat retorisen rakenteen teorian mukaan	33
3.1 Retorisen rakenteen teoria	33
3.1.1 Analyysiyksikkö	35
3.1.2 Ytimen ja satelliitin suhde	36
3.1.3 Suhteiden nimeäminen ja havainnollistaminen	41
3.1.4 Retorisen rakenteen teoria suomalaisessa tekstintutkimuksessa	44
3.2 Keskeiset suhdetyypit ja niitä erottavat kielenpiirteet	45
3.2.1 Sisältösuhteet	45
3.2.2 Esitystapasuhteet	58
3.2.3 Moniytimiset suhteet	73
3.3 Yhteenveto aineiston keskeisistä suhteista	79
3.4 Teorian soveltamisen haasteita	81
4 Kirjoitelman aloittavat ja lopettavat osat	85
4.1 Aloittavat osat	86
4.1.1 Tekstin ulkopuoliseen maailmaan viittaavat aloitukset	88
4.1.2 Tehtävänantoon ja virikemateriaaliin viittaavat aloitukset	98
4.2 Lopettavat osat	102
4.2.1 Yhteenveto ja evaluointi	104
4.2.2 Vuorovaikutteiset lopetukset	107
4.2.3 Viittaus kirjoitelman alkuun	111
4.2.4 Mottomainen lopetus	113
4.2.5 Uuden topiikin esittely	114
4.2.6 Hybridilopetukset	118
4.3 Yhteenveto aloitus- ja lopetusosien retorisista suhteista	119

5 Kappalejako retorisen rakenteen teorian valossa	121
5.1 Kappale tekstintutkimuksen kohteena	121
5.2 Kappalejaon numeerista tarkastelua	123
5.3 Retorisen rakenteen ja kappalejaon suhde aineistossani	125
5.3.1 Retorinen osa ja visuaalinen kappalejako yhdistyvät	127
5.3.2 Kappalejako retorisen osan sisällä	131
5.3.3 Useista retorisista osista koostuva kappale	134
5.3.4 Kappalejaoton kirjoitelma	137
5.4 Kappale tekstin ortografisena ja strukturaalisena yksikkönä	139
5.5 Yhteenvedo kappaleesta kirjoitelman yksikkönä	144
6 Asiakirjoitelman kokonaisrakenne	145
6.1 Asiakirjoitelman perusrakenne	146
6.1.1 Orientaatioalkuinen perusrakenne	146
6.1.2 Topiikki-, määritelmä- tai väitealkuinen perusrakenne	149
6.1.3 Topiikkia tai väitettä elaboroivien osien tarkastelu	151
6.2 Perusrakenteesta poikkeavia rakenteita	158
6.2.1 Tarinarakenne	158
6.2.2 Satelliittirakenne	163
6.3 Kirjoitelman rakenne tehtävänannon ja virikemateriaalin valossa	167
6.3.1 Tehtävänannon rakenne	167
6.3.2 Tehtävänannon vaikutus kirjoitelman rakenteeseen	169
6.3.3 Viittaukset virikemateriaaliin	173
6.4 Yhteenvedo asiakirjoitelman kokonaisrakenteesta	176
7 Päättäjä	178
7.1 Tulokset kirjoitelman kokonaisrakenteen kannalta	178
7.2 Käytetyn teorian ja analyysivälineen arviointi	179
7.3 Suomi toisena kielenä -kirjoitelma ja tekstitaitojen opettaminen	183
7.4 Katsaus jatkotutkimusmahdollisuuksiin	188
Lähteet	191
Litteet	
Liite 1: Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelman tehtävänannot, kevät 2001.	
Liite 2: Lauseiden ja tekstinosien väliset suhteet	
Liite 3: Asiakirjoitelmien pituus ja kappalejako	

1 Johdanto

Joka vuosi yli 30 000 opiskelijaa suorittaa suomalaisen ylioppilastutkinnon. Ylioppilaiden joukossa on yhä enemmän opiskelijoita, joiden äidinkieli ei ole kumpikaan Suomen kansalliskielistä, suomi tai ruotsi, eikä saame. Nämä tutkinnon suorittaneet ovat taustaltaan monikielisiä. He ovat saattaneet syntyä Suomessa ja käydä suomalaisen koulun, tai he ovat voineet tulla Suomeen nuorina tai aikuisina ja suorittaa tutkintoon vaadittavat lukio-opinnot Suomessa. Esimerkiksi vuonna 2010 tällaisia, muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia ylioppilastutkinnon suorittaneita oli vähintään 1198¹ (Ylioppilastutkintolautakunnan arkisto 2011).

Opiskelija, jonka äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame, voi suorittaa ylioppilastutkinnossaan suomi toisena kielenä -kokeen äidinkielen ylioppilaskokeen sijaan. Suomi toisena kielenä -koe on ollut käytössä vuodesta 1995, ja vuosina 1996–2010 kokeeseen on ilmoittautunut 5790 kokeilasta; vuonna 2010 kokeeseen osallistui 712 kokeilasta (Ylioppilastutkintolautakunnan arkisto 2011). Suomen kielen taito on keskeisessä asemassa, kun maahanmuuttajataustainen nuori tai aikuinen haluaa jäädä Suomeen pysyvästi, hakea jatko-opintoihin ja työskennellä Suomessa (myös OKM 2010: 61). Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen suorittaminen osana ylioppilastutkintoa antaa jatko-opintokelpoisuuden ja mahdollisuuden hakeutua jatko-opintoihin korkeakouluihin ja yliopistoon aivan kuten äidinkielen koekin. Juuri korkeakoulutasoisten jatko-opintojen näkökulmasta on tärkeä tarkastella myös suomi toisena kielenä -kokeen vaatimaa ja tuottamaa kirjoittamisen taitoa. Millaisia kirjallisen ilmaisun valmiuksia suomi toisena kielenä -kokeen kirjoittelussa vaaditaan?

Suomi toisena kielenä -ylioppilaskoe on kokonaisuus, joka muodostuu erilaisista kirjallisista tehtävätyypeistä. Näitä voivat kokeesta riippuen olla esimerkiksi erilaiset auko-testit, monivalintatehtävät ja selittämistehtävät. Tarkastelen tutkimuksessani yhtä suomi toisena kielenä -kokeen tehtävätyyppejä, kirjoitelmaa. Kirjoitelma on sisältynyt poikkeuksetta jokaiseen koekokonaisuuteen, ja se muodostaa kokeen kokonaispistemäärästä enintään 50 %. Kirjoitelmasta voi saada 0–99 pistettä. (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006.)

Tarkastelen suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmia tekstikokonaisuuksina deskriptiivisestä näkökulmasta. Tutkin siis kokonaista tekstiä, en irrallisia lauseita tai virkkeitä. Tarkastelussani kuvaan kirjoitelmaa kokonaisrakenteen kannalta ja pyrin käsittelemään aineistoani deskriptiivisessä valossa: perinteisesti koetekstejä on totuttu tarkastelemaan arvottavasti, ja siihen toki aineistoni antaa mahdollisuuden. Analyysini pohjalta esitän arvioivia kannanottoja ja keskustelunavauksia suomi toisena kielenä -kokeesta, mutta yksittäisiä kirjoitelmia en analysoi preskriptiivisesti.

---

¹ Ylioppilastutkintolautakunta ei tilastoi muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia kokeilaita, mutta kokelaan on mahdollista lähettää lautakuntaan selvitys vieraskielisyydestä, mikäli hän toivoo sen huomioimista lopullista arvosanaa päätettäessä. Näitä lausuntoja toimitettiin lautakuntaan vuonna 2010 yhteensä 1198. Myöskään kaikki vieraskieliset eivät suorita suomi toisena kielenä -koetta, vaan he voivat valita vieraskielisyydestään huolimatta suomi tai ruotsi äidinkielenä -kokeen. (Ylioppilastutkintolautakunnan arkisto 2011.)

Työni fokus on kahtalainen. Työni tarkoituksena on yhtäältä tuottaa tietoa ylioppilaskokeen kirjoitelman rakenteesta ja toisaalta koetella erästä tekstin rakenteen analyysivälineistöä koululaisten tuottamien suomenkielisten tekstien analyysiin.

Tutkimukseni analyttinen väline on retorisen rakenteen teoria (Rhetorical Structure Theory, RST; Stede 2008, Taboada & Mann 2006a, Mann & Thompson 1988, myös RST-teorian verkkosivut). Teoria tarjoaa käsitteistön osien hahmottamiseen ja mahdollisuuden aineiston tarkasteluun induktiivisesti. Teorian kehittelyn taustalla on ollut ja sen keskeinen sovellusalue on edelleen kirjoitettu kieli, mutta teoriaa on sovellettu myös puhutun kielen tutkimukseen (ks. Taboada & Mann 2006b). Retorisen rakenteen teorian avulla ei ole laajamittaisesti tutkittu suomenkielisiä tekstejä, mutta sitä on käytetty aiemmin tutkimuksen osana (ks. esim. Tirkkonen-Condit 1991, Karvonen 1995, Mäntynen 2003, Kuronen, Tienari & Vaara 2005, Berg 2011; ks. myös luku 2.4.4).

Taustaoletuksenani on, että teksteillä, kuten monella muullakin inhimillisellä toiminnalla ja toiminnan tuotteella, on rakenne, joka koostuu rakenneosista (ks. myös Grabe & Kaplan 1996: 60–62). Tutkimukseni lähtökohta on, että kirjoitelmilla on rakenne, jota voidaan analysoida ja opettaa – tekstien rakennetta kun voidaan arvioidakin. Linjakkaan opetuksen (Biggs 1996) periaatteen mukaan se, mitä arvioidaan, pitää pystyä eksplikoimaan ja tarvittaessa perustelemaan. Tekstin rakenteen arvioinnilla on pitkät perinteet, ja koulukirjoittamisen tutkimuksen perinne niin Suomessa kuin ulkomailla (esim. composition writing) perustuu preskriptiiviselle rakenteen tarkastelulle (esim. Grabe & Kaplan 1996: 349–355, Nystrand 2006: 12; Suomessa Nieminen 1927: 20–53, Raekallio-Teppo 1963, opetusperinteen tarkastelua Lonka 1998, Hytönen 2009: 94–95). Opetuspuheessa preskriptiivinen näkökulma korostuu, kirjoitetaanhan teksti usein arvioitavaksi. Miten tekstin rakenteesta voisi puhua oppilaan tai opiskelijan kanssa niin, että kirjoittaja itse tulee tietoiseksi rakenteesta, rakenneosista ja osien välisistä suhteista? Etsin tällä tutkimuksella välineitä tekstin osien hahmottamiseen niin, että tuloksia voisi soveltaa myös oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa käytäviin keskusteluihin tekstin rakenteesta.

Kansainvälisesti koulukirjoittamista on tutkittu monipuolisesti (ks. Grabe & Kaplan 1996: 237–265), niin kognitiivisten ja motoristen valmiuksien näkökulmasta (kootusti esim. McClutchen 2006) kuin vaikkapa tekstilajien oppimisen näkökulmasta (kootusti Donovan & Smolkin 2006). Pohjoismaissa koulukirjoittamista on tutkittu esim. argumentoinnin (esim. Evensen 2002, Bergh Nestlog 2009) ja tekstilajien näkökulmasta (esim. Berge 1988, Nyström 2000, kootusti Ongstad 2002) sekä kirjoituskontekstia ja instituutiota tarkastellen (esim. Berge 2005, Norberg Brorsson 2007).

Suomalaisessa tekstintutkimuksessa koulukirjoittaminen on ollut hieman marginaalissa, vaikka kantaottavia tai eritteleviä koulukirjoitelmia kirjoitetaan runsaasti (vrt. kuitenkin Uusi-Hallila 1995). Koulukirjoittamista on pääasiassa tutkittu pro gradu -tutkielmissa; jatkotutkimusten aineistoina ovat koulutekstejä useammin olleet akateemiset ja korkeakoulukirjoittamisen tekstilajit (esim. Luukka 1992, Mauranen 1993, Koskela, M. 1996, Julkunen, J. 2002, Vuorijärvi 2006), ammattikirjoittajien tuottamat tekstit kuten mediatekstit (esim. Makkonen-Craig 2005) sekä työelämätekstit (esim. Heikkinen ym. 2001, Kankaanpää 2006, Honkanen 2012). Koulukirjoittaminen on ollut esillä arvioinnin näkökulmasta (esim. Lähdemäki 1995, Lappalainen 2001, 2003, 2004, Toropainen 2002), mutta aivan viime vuosina koulukirjoittamiseen on kiinnitetty painollisemmin myös tutkimuk-

sen huomio (esim. Ranta 2007, osin Luukka ym. 2008, Toropainen 2008, Mikkonen 2010, Kauppinen ym. 2011, Harjunen ym. 2011, Berg 2011).

Tekstin rakenteen kuvauksen malleja taas on sovellettu monesti vakiintuneisiin tekstilajeihin, kuten ohje-, uutis- tai tiedoteteksteihin, joista on saatavilla ohjekirjallisuutta kirjoittajia varten (esim. Suomessa Sorvali 2004, Kankaanpää 2006). Tutkimusta, jossa tekstin rakennetta tutkitaan hyvin monenlaisia rakenteita sallivasta tekstilajista, kuten kouluseestä, on melko vähän (vrt. kuitenkin Mikkonen 2010, Silén 2011).

Analysoin tutkimuksessani sellaisten opiskelijoiden tekstien rakennetta, jotka eivät ole kirjoittaneet tekstejä äidinkielellään. Voi kysyä, miksi ylioppilastekstin rakenteen analyysissä ei ole käytetty äidinkielisten kirjoittamaa aineistoa. Suomi toisena kielenä -koe on uusi tulokas ylioppilaskoevalikossa, vaikkakin se on viimeisen 15 vuoden kuluessa vakiinnuttanut asemansa. Äidinkielen ainetta on jo tutkittu myös kokonaisrakenteen näkökulmasta graduissa (esim. Julkunen, P. 2007, Juvonen 2004, Uurtamo 1999) ja tutkitaan väitöstyönäkin (Juvonen 2010, 2011). Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmia on tutkittu pro gradu -tutkielmissa pääasiassa kielen yksityiskohtien kannalta, esimerkiksi Aho (2008), Hakonen (2008), Orgmets (2006), Lyly (2004), Elo (2000), mutta hie-man myös tekstin kokonaisrakenteen näkökulmasta, esim. Asikainen (2008).

Suomi toisena kielenä -kirjoitelman tarkastelun tulokset antavat mahdollisuuden ylioppilaskokeen ja tarkemmin suomi toisena kielenä -kokeen kehittämiseen ja mahdollisiin implikaatioihin suomen kielen opetukseen.

1.1 Tekstin kokonaisrakenne tutkimuskohteena

Luon seuraavassa katsauksen tekstin kokonaisrakennetta käsitelleeseen tutkimusperinteeseen siltä osin, kuin se on käsillä olevan työn kannalta tarpeellista. Argumentoin samalla, miksi tähän työhön on valittu juuri tietty analyysiväline muiden tekstin rakennetta kuvaavien teorioiden ja metodien joukosta. En esitä teorioista ja metodeista yleiskatsausta, sillä niitä on jo kirjoitettu fennistisessäkin kirjallisuudessa. Yleiskatsauksen tekstin kokonaisrakenteen tutkimukseen tekstilajin näkökulmasta on esittänyt Mäntynen (2006), ja edelleen tekstilajin näkökulmasta tekstin jaottelua jaksoihin eri tutkimusperinteiden mukaan käsittelevät Honkanen ja Tiililä (2012). Koosteen fennistisestä tekstin rakenteen tutkimuksesta tekevät Juvonen, Virtanen ja Voutilainen (2012).

Tekstin kokonaisrakenteesta puhuttaessa tarkoitetaan tekstikokonaisuuden tarkastelua lausetta suurempien kokonaisuuksien avulla. Tarkasteltavia osia ei eroteta tekstiyhteydestään, vaan oleellista on tarkastella tekstiä kokonaisuudessaan, alusta loppuun. Rakennetta voi tarkastella eri näkökulmista. Yhtäältä tekstin rakennetta voidaan tarkastella retoristen valintojen summuna (esim. Mann & Thompson 1988, Perelman 1996) tai tarkasteluun voidaan ottaa tekstin pinnassa näkyvä rakenne, kuten kappalejako (esim. Le 2004). Toisaalta tekstiä voidaan tarkastella tietyn kulttuurisen mallin tai kulttuurirajat ylittävän tekstin rakenteen mallin toteuttajana (esim. Hoey 1983) tai tiettyä päämäärää varten kirjoitettuna, jolloin toiminta määrää tekstin rakenteen (esim. Hasan 1985, van Dijk 1986; Shore 2012a).

Tekstin retorista rakentumista ja tästä syntyvää tekstin kokonaisrakennetta tarkastellaan retorisen rakenteen teoriaan (Mann & Thompson 1988, Bateman & Delin 2006) pohjautuvissa rakenteen tutkimuksissa. Analyysissa on tällöin keskeistä tekstin lauseiden keskinäisten retoristen suhteiden huomioiminen ja näiden suhteiden perusteella rakentuva kuva tekstin kokonaisrakenteesta. Käsillä oleva tutkimus perustuu retorisen rakenteen teorian mukaiseen tekstin kokonaisrakenteen analyysiin. Kuvaan retorisen rakenteen teoriaa tarkemmin luvussa 3. Niin sanotun uuden retoriikan (Perelman 1996, Toulmin 1958) piirissä tekstin kokonaisrakenteen on tarkastelun kohteena erityisesti tekstin pääväittämän ja argumenttien sijoittamisen näkökulmasta (Sääskilähti 2006, 2007, Mäntynen & Sääskilähti 2012, sovellus esim. Mikkonen 2010).

Toisaalta tekstin rakennetta voi tarkastella tekstin pinnan rakenteen kannalta. Tekstin muodollisen, tyografinen tai optisen (Sorvali 2004) rakenteen tarkastelulla tarkoitetaan tekstistä visuaalisesti erottuvien elementtien kuten logon, otsikon ja tekstin tai ortografisen kappalejaon tarkastelua. Muodollisessa tekstin rakenteen tarkastelussa huomio on teksti-
tuotteesta visuaalisesti erottuvista osista, jolloin esimerkiksi leipätekstin funktioita ja funktionaalista hienojakoisuutta ei oteta huomioon. Usein kuitenkin tekstin rakenteen tarkastelu ei jää tekstin tyografinen rakenteen tarkasteluun, vaan tarkasteluun yhdistetään funktionaalisten eli lingvistisesti ja tekstiyhteydessä havaitun tehtävän mukaan muodostettavien jaksojen² tuottama rakenne. Tässä tutkimuksessa tekstin muodollista ja visuaalisesti havaittavaa rakennetta eli kappalejakoa tarkastellaan suhteutettuna retorisen rakenteen analyysin tuottamiin funktionaalisiin jaksoihin (luku 5).

Tekstien rakennetta voi tarkastella kulttuuristen rakennemallien valossa. Hoeyn (1983, 2001) kulttuurisesti yleisistä rakennemalleista (culturally popular patterns of text organisation) tekemät hahmotelmat pyrkivät löytämään yleisinhimillisiä tekstien rakennemalleja. Esimerkkeinä Hoeyn kulttuurisesti yleisistä rakennemalleista ovat ongelmanratkaisumalli (problem–solution) tai tavoite ja sen saavuttaminen -malli (goal–achievement).

---

² Aiemmin tekstin rakenneosista ei puhuttu funktioina, vaan esimerkiksi Enkvist (1975: 50–55) erottaa toisistaan kappaleen ja tekstijakson ja määrittelee kappaleen ortografiseksi yksiköksi ja tekstijakson lingvistisesti määriteltäväksi yksiköksi. Jakson lingvistisessä tarkastelussa Enkvist kiinnittää huomion jakson sidosjäsenjoukkoon eli erilaisiin koheesiokeinoihin, jotka rajaavat jakson. Enkvist huomioi sidosjäsenjoukkojen peräkkäisyyden ja päällekkäisyyden, mikä tarkoittaa, että tekstin voi jakaa jaksoihin eri tavoin muodostettujen sidosjäsenjoukkojen perusteella. Jotta tekstin rakenne olisi kuitenkin jossakin määrin yhteisesti ymmärrettävissä, tulee sidosjäsenjoukot asettaa hierarkkiseen järjestykseen. Tekstin kannalta tärkeät sidosjäsenjoukot ovat vahvempia toisiin joukkoihin nähden.

1980-luvulta alkaneen tekstien funktionaalisen tarkastelun taustalla ovat funktionaaliset kieliteoriat, eritoten systeemis-funktionaalinen teoria (Halliday 1985, Eggins 1994; suomeksi Shore 2012a). Erityisesti viimeaikaisessa fennistisessä tutkimuksessa on keskitytty paljolti tekstin funktionaalisen rakenteen tarkasteluun rakenteen ja rakenneosien kommunikatiivisten tavoitteiden näkökulmasta. Keskeinen rakenteen jaksollista kysytty kysymys onkin, mitä osilla ja jaksolla tehdään (esim. Shore 2012b). Juuri funktionaalinen tarkastelu näyttää syrjäyttäneen muut tekstin rakenteen tarkastelutavat kuten tekstin merkityssuhteiden (Enkvist 1975, Kauppinen ja Laurinen 1984) tai topikaalisen rakenteen tarkastelun. Temaattista tarkastelutapaa käytettiin 1980-luvun suomalaisessa tekstintutkimuksessa (esim. Tirkkonen-Condit 1982, Lautamatti 1987), mutta vielä 2000-luvullakin topikaalinen tarkastelu on ollut käytetty väline kontrastiivisessa tekstintutkimuksessa (esim. Simpson 2000).

Hoeyn esittämät rakennemallit eivät ole tekstilajikohtaisia vaan kulttuurissa yleisiä, jolloin jokin malli voi esiintyä hyvin erilaisissa tekstilajeissa. Muun muassa Mäntynen (2003) on käyttänyt Hoeyn malleja analysoidessaan kielijuttujen kokonaisrakennetta. Mallit eivät siis määritä mitään tekstilajia. Tekstilajin käsitteeseen suhteutettuna Hoeyn malleilla ja tekstityypin käsitteellä on yhteinen piirre: myöskään tekstityyppi ei määritä tekstilajia. Hoey käyttää rakennemallien hahmottelun apuna ajatusta tekstinosien, Hoeyn termin episodien tai elementtien, hierarkkisista suhteista toisiinsa ja mallintaa tekstin rakennetta kuvioin. Hoeyn (1983) analyysitapa lähestyy retorisen rakenteen teorian tapaa analysoida tekstiä lausetta suurempien osien ja osien suhteiden avulla, vaikkakaan hän ei sovelta kehitemissään suoranaisesti retorisen rakenteen teoriaa. Hoeyn analyysitavassa ja retorisen rakenteen teorian lähestymistavassa on nähtävissä samankaltaisuutta, minkä Hoey onkin tuonut esiin (Hoey 2001: 34, 141).

Perinteisesti tekstin kokonaisrakennetta on analysoitu natiivikirjoittajien tuottamasta aineistosta, koska analyysin taustalla on ollut tarve saada preskriptiivistä tietoa esimerkiksi kielen opetukseen (esim. Mauranen & Piitulainen 2012). Käsillä olevan työn aineisto on kuitenkin eri kulttuureista lähtöisin olevien ja toisella kielellä kirjoittavien tuottamaa (ks. luku 2.3). Hoeyn mallinnukset kulttuurirajat ylittävistä tekstin rakenteista on relevantti näkökulma myös tämän tutkimuksen tarkastelussa, ja esimerkiksi ongelman ja ratkaisun rakenne onkin yksittäisinä esimerkkeinä esillä aineistossani.

Kirjoitetulla tekstilajilla tai suullisten tilanteiden toimintatyypillä on usein sille tyypillinen rakenne, jota vuorovaikutuksessa käytetään ja jonka avulla jokin toiminta tunnustetaan tiettyyn päämäärään tähtääväksi. Systeemis-funktionaalinen kielitiede ja sitä pohjana käyttävät tekstilajiteoriat ovat ottaneet kantaa tekstin ja tekstilajin rakenteeseen järjestelmällisesti (Ventola 2006, Mäntynen 2006, Shore 2012a, 2012b). Systeemis-funktionaalisisessa tekstilajiteoriassa tekstilajin ja tekstin rakenteen suhde on korostunut, vaikkakin kokonaisrakenne voi olla tekstilajimäärittelyssä keskeinen (esim. Hasan 1985) tai marginaalisempi piirre (esim. Swales 1990) riippuen tarkastelussa käytetystä painotuksesta.

Systeemis-funktionaalisen teorian edustaja Hasan (1984, 1985, 2009) on tarkastellut tekstejä niiden rakenteen potentiaalinen näkökulmasta (general structure potential, GSP, ks. myös Shore 2012a). Tällöin tekstilajin rakenteessa ajatellaan olevan välttämättömiä ja valinnaisia elementtejä. Jotta yksittäinen teksti olisi tietyn tekstilajin edustaja, siinä täytyy olla välttämättömät elementit luokittuakseen tämän tekstilajin edustajaksi.³ Tekstilajin

---

³ Van Dijk käyttää makrostruktuurin (1980) kuvauksessa myös käsitettä välttämätön osa (1986: 168, obligatory part), jolla hän tarkoittaa osia, jotka tekstissä täytyy minimissään olla, jotta teksti luettaisiin uutiseksi. Rakenteen osien välttämättömyys ja valinnaisuus liitetään usein kuitenkin erityisesti Hasanin (1985) esitykseen tekstilajin rakenteesta. – Varhaisia tietyn tekstilajin rakennetta käsitelleitä tutkimuksia on juuri van Dijk (1986) esittelemä uutisen rakenteen analyysi. Van Dijk käyttää kokonaisrakenteesta nimitystä makrostruktuuri, jonka osia ovat episodit. Episodilla van Dijk (1982: 177–183; 1986: 158) tarkoittaa koherenttia propositioiden kokonaisuutta. Tämä kokonaisuus voidaan toisinaan määrittellä lingvistisesti ja pelkääntään kieliopillisesta näkökulmasta, mutta toisinaan episodin määrittelyn avuksi tarvitaan myös funktionaalinen näkökulma. Oleellista tarkastelussa on se, missä funktiossa episodi tekstissä on. Episodit nimetään skemaattisiin kategorioihin esimerkiksi yhteenvedoksi, johdannoksi tai päätelmiksi.

Kotimaisessa tekstintutkimuksessa makrorakenne on ollut välillisesti esillä. Tirkkonen-Condit (1982) kuvaa asiategisten makrotematiikkaa eli teeman ja reeman kuljetusta ja hahmottelee teemankuljetuksesta jäsenyskaavioita. Tirkkonen-Condit soveltaa van Dijkin (1977) makrorakenteen analyysia ja yhdistää makropropositiot ja makrotematiikan. Toisaalta Tirkkonen-Conditin käyttämät lauseiden välisten suhteiden luo-

kannalta on myös olennaista, miten elementit ovat järjestäytyneet tekstissä: saavatko välttämättömät elementit järjestyä tekstissä vapaasti, vai onko rakenne sidottu? Järjestyksen eri variaatiot saattavat tuottaa alatekstilajeja (subgenre, Shore & Mäntynen 2006: 30, Honkanen 2012).

Tunnetuin systeemis-funktionaaliseen kielitieteeseen pohjaava tekstilajiteoria on rekisteri- ja genreteoria (Register & Genre Theory, R> Eggins & Martin 1997). Genre- ja rekisteriteoriassa genrellä viitataan tekstien sosiaaliseen tehtävään. Genre on päämäärään tähtäävä sosiaalinen toimintatyyppi, joka etenee vaiheittain (Eggins & Martin 1997, Shore 2012a). Tämä eroaa hasanilaisesta rakennepotentiaalista painotukseltaan: kun rakennepotentiaalisissa oleellisia tekstilajin määrittäjiä ovat osat ja niistä koostuva rakenne, skemaattisessa rakenteessa (schematic structure, Martin 1992, Ventola 1987) mikään osa ei määritä genreä, vaan kielellinen ja tilanteinen vaihtelu ovat korostetummin esillä: ala, ilmenemismuoto ja osallistujaroolit saattavat vaihdella osasta toiseen (Shore 2012a, Ventola 2006: 105–111).

Viime vuosina fennistisessä tekstintutkimuksessa tekstin kokonaisrakennetta onkin tarkasteltu nimenomaan tekstilajin piirteenä, jolloin kokonaisrakenne on osa tekstilajin laajempaa pohdintaa (ks. myös Juvonen ym. 2012). Systeemis-funktionaaliset ja systeemis-funktionaalisen teoriasta vaikutteita saaneet lähestymistavat painottuvat vahvasti analyysimenetelmien valinnassa. Heikkinen (1999) soveltaa pääkirjoitusten ja Kuronen (2004) vakuutusehtotekstin tarkastelussa laajasti systeemis-funktionaalista kielioppia. Molemmat käsittelevät tutkimuksessaan myös tekstin kokonaisrakennetta lyhyesti. Kielijuttuja tutkinut Mäntynen (2003) soveltaa Hasanin ja erityisesti Swalesin näkemyksiä tekstin rakenteesta ja skeemasta sekä tekstilajista, mutta käyttää vahvasti myös Hoeyn (2001) esittelemiä kulttuurisesti yleisiä rakennemalleja kielijuttujen kokonaisrakenteen esittelyssä. Kankaanpää (2006, tiedotteet) ja Tiililä (2007, etuuspäätökset) soveltavat Swalesin (1990) ja Egginsin (1994) näkemystä kokonaisrakenteen analyysistä (ks. myös Honkanen 2009, Virtanen, M. 2007, Visakko 2007, Juvonen 2004).

Myös eräs retorisen rakenteen teorian keskeisimpiä olettamuksia on, että teksti rakentuu funktionaalisesti merkittävistä osista ja että kaikki tekstin osat ovat merkityksellisiä (Mann, Matthiessen & Thompson 1992: 43–45). Tämä näkemys on rinnasteinen systeemis-funktionaalisen kieliteorian kanssa. Juuri systeemis-funktionaalisen näkökulmasta kirjoittamista on tutkittu varsin paljon (esim. Eggins 1994, Schleppegrell & Colombi 2002), ja käsitys tekstin skemaattisesta makrorakenteesta (esim. Hasan 1985, Martin 1992) on osin verrattavissa retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin tuottamaan käsitykseen tekstin kokonaisrakenteesta: molempien teorioiden mukaan teksteissä on keskeisiä ja marginaalisempia yksiköitä, jotka voivat olla hierarkkisessa suhteessa keskenään. Kyseisiä teorioita yhdistävät myös koheesion ja koherenssin käsitteleminen sekä ajatus siitä, että tekstin funktio vaikuttaa tekstin kokonaisrakenteeseen. Erona voidaan nähdä erilainen tulo- ja lopetusosa tekstin rakenteeseen: rekisteri- ja genreteoriassa painotus on tekstin tavoitteessa ja funktiossa ja rakenteen tarkastelu on lineaarinen. Retorisen rakenteen teoriassa tekstien

---

kittelut ja jäsenyyskaaviot muistuttavat retorisen rakenteen teorian ytimen ja satelliitin välisiä suhteita, vaikka varsinaisesti retorisen rakenteen teoria onkin ollut tuolloin vasta kehitteillä. Makrorakenteen analyysia on käytetty viime vuosina esimerkiksi kontrastiivisissa analyysissä (esim. urheilu-uutisista Sorvali 2004, tieteellisistä kirjallisuusarvioista Piitulainen 2005).

rakenne nähdään hierarkkisena, vaikka myös tekstin retorisen rakenteen tarkastelun perusteella voidaan pohtia tekstin funktiota ja funktion vaikutusta rakenteeseen. (Gruber & Muntigl 2005.) Retorisen rakenteen teoria ja skemaattisen makrorakenteen tarkastelu ohjaavat tarkastelemaan tekstien osia ja rakennetta diskurssin eli kielen käytön tasolta. Tutkimuksessani, erityisesti luvussa 6, yhdistyvät retorisen rakenteen mukaisen, hierarkkisen analyysin tuottamat havainnot tekstin skemaattisen rakenteen tarkasteluun.

Taustaltaan systeemis-funktionaalinen tekstin rakenteen analyysitapa on myös siirtorakenneanalyysi (move structure analysis). Siirrolla tarkoitetaan rakenteellisesti ja funktionaalisesti tunnistettavaa yhtenäistä yksikköä. Siirrossa on sisäistä koherenssia (koheesiokeinot), ja sillä on tunnistettava tehtävä tekstikokonaisuudessa. (Dudley-Evans 1998, ks. myös Mäntynen 2006.) Siirtorakenneanalyysia on käytetty usein akateemisten tekstien tarkasteluun (esim. Swales 1990, Bhatia 1993, Dudley-Evans 1998, Al-Ali 2006), ja myös suomalaisessa tutkimuksessa siirtorakenneanalyysi on ollut juuri akateemisten tekstien tutkijoiden käytössä: siirtorakenneanalyysia ovat käyttäneet Connor ja Mauranen (1999) apurahahakemuksia tutkiessaan, ja Lindeberg (2004) yhdistää siirtorakenneanalyysin ja systeemis-funktionaaliset tekstilajiteoriat tieteellisten artikkelien analyysiin anglistisessa tutkimuksessaan. Fennistisessä tutkimuksessa Vuorijärvi (2006) on käyttänyt siirtorakenneanalyysia ammattikorkeakouluopinnoitteiden diskussio-osien analyysissa. Siirtorakenneanalyyttistä tutkimusta on tehty ensisijaisesti akateemisista teksteistä, ja käsillä olevan tutkimuksen aineisto ei ole ensisijaisesti akateemista, vaikka ylioppilastutkinnon läpäistyään kokelas katsotaankin korkeakoulukelpoiseksi. Käsillä olevan työn tulosten rinnastettavuus siirtorakenneanalyysilla tehtyyn tutkimukseen on näin haasteellista.

Aineistoni myötä työni liittyy tekstilaji- ja genretutkimukseen: ylioppilasainetta voidaan pitää omana tekstilajinaan, jota ulkoisesti rajaavat kirjoitelman koeluonne, tehtävänanto ja kirjoittamiseen käytettävissä oleva aika, mutta toisaalta sitä voidaan pitää seka-koosteisena ja sen voidaan nähdä sulauttavan itseensä erilaisia tekstilajeja (esim. Juvonen 2004, Makkonen-Craig 2011a: 72–74). Suomi toisena kielenä -koetta ei ole juurikaan tutkittu tekstilajin näkökulmasta, vaan tutkimusten ja opinnäytteiden näkökulmana on usein ollut kielen jonkin yksityiskohdan hallinnan tarkastelu kirjoitelma-aineistosta (esim. Aho 2008, Ijäs & Vikman 2008, Orgmets 2006, Elo 2000). Käsillä oleva työ ei ole kuitenkaan ensisijaisesti tekstilajin tutkimusta, johon skemaattisen rakennepotentiaalin tarkastelu usein liittyy. Tutkimuksessa ei keskitytä ylioppilaskokeen kirjoitelman osiin hasanilaisesta näkökulmasta: mitkä osat ovat välttämättömiä ja mitkä valinnaisia, ja miten aineiston kirjoitelmat edustavat ylioppilaskokeen kirjoitelman tekstilajia. Sen sijaan keskiössä ovat kirjoitelman rakenne ja rakenneosat itsessään, ja havainnot kirjoitelman tekstilajipiirteistä on kirjattu ikään kuin analyysin sivutuotteina. Näin ollen tekstilajin tarkasteluun vahvasti sidoksissa oleva hasanilainen rakenteen tarkastelutapa ei ole läheisin ja mielekkäin, vaikka rakenteen tarkastelu tuottaa toki näkökulmia myös ylioppilaskokeen kirjoitelma-tekstilajina. Palaan tähän tarkasteluun lyhyesti luvussa 7.

Tässä työssä tekstin kokonaisrakennetta tarkastellaan siis sekä funktionaalisten jaksosten että visuaalisten elementtien, kuten kappaleen näkökulmasta. Ensisijaisesti käytössä on retorisen rakenteen teoria (ks. luku 3), jonka avulla analysoidaan tekstin osien välisiä suhteita ja tekstin kokonaisrakennetta. Kokonaisrakenteesta puhuttaessa tarkoitetaan tekstikokonaisuuden tarkastelua lauseen ja lausetta suurempien kokonaisuuksien avulla, jolloin

tekstin lauseet ja edelleen lauseista rakentuvat kokonaisuudet muodostavat funktionaaliset jaksot. Tarkastelunäkökulma on siis funktionaalinen myös silloin, kun retorisen rakenteen analyysin tuottamaa rakennetta verrataan kirjoittajan tekemään kappalejakoon (luku 5). Retorisen rakenteen teoria ei kuitenkaan ota painokkaasti kantaa tekstilajiin (myös Mäntynen 2006: 51), ja kun tutkimuksessa kuvataan ylioppilaskokeen kirjoitelmaa tekstilajin näkökulmasta, apuna käytetään systeemis-funktionaalisen teorian ajatusta tekstilajin skemaattisesta rakenteesta ja rakennepotentiaalista.

1.2 Toisella kielellä kirjoittamisen tutkimus

Toisella kielellä kirjoittamisella (second language writing, L2 writing) tarkoitetaan muulla kuin kirjoittajan äidinkielellään tuottamaa tekstiä ja kirjoittamista. Toisella kielellä kirjoittamisen tutkimus tarkastelee esimerkiksi toisella kielellä kirjoittamisen prosessia tai toisella kielellä kirjoitettuja tekstejä. Perinteisesti kielentutkimuksessa on tehty ero äidinkielen ja toisen sekä vieraan kielen välillä. Toisella kielellä (second language) tarkoitetaan kieltä, joka opiskellaan ja opitaan kohdekielisessä kulttuurissa, esimerkiksi kun muun kuin suomenkielinen opiskelee suomen kieltä Suomessa. Vieraskieli (foreign language) opitaan jonkin muun kuin kohdekielisen kulttuurin piirissä, jolloin esimerkiksi englannin opiskelu Suomessa on vieraan kielen opiskelua.

Kirjoittamisen tutkimuksessa toisella tai vieraalla kielellä kirjoitettu yhdistetään usein (esim. Silva & Leki 2004: 5), sillä huomion keskipisteessä ei niinkään ole ympäristö, jossa teksti on kirjoitettu, vaan se, että kirjoittaja on tehnyt tekstin muulla kuin äidinkielellään. Huomion keskiössä ovat usein toisella kielellä kirjoitetun tekstin piirteet verrattuna äidinkielen kirjoittamaan, vastaavan tekstilajin tekstiin (kontrastiivinen tutkimus). Toisella kielellä kirjoittamista tarkastellaan esimerkiksi ammattialojen kielentutkimuksessa (esim. language for specific purposes) ja erityisesti akateemisen kielen opetuksen näkökulmasta (esim. language for academic purposes). Kansainvälisesti tarkasteltuna toisella kielellä kirjoittamisen tutkimus on vahvasti sidoksissa englannin opetukseen ja tutkimukseen (myös Mauranen & Piitulainen 2012).

Kirjoittaminen voidaan nähdä kielen ja kieliopin opiskelun välineenä. Kirjoittamisen kontekstina on luokkahuone, jolloin tekstin vastaanottajaksi hahmottuu opettaja ja tekstillä ei välttämättä ole muuta tavoitetta kuin toimia kielen käytön välineenä tai kielitaidon osoittimena. Oppilaan tuottama teksti antaa opettajalle mahdollisuuden tarkastella oppijan kieltä ja tarvittaessa pyrkiä korjaamaan kielitaidon puutteita (virheiden korjaamisen vaikeavuudesta kielen oppimiseen ks. kuitenkin Truscott 1996, 2007). Kun tällaisia tekstejä tarkastellaan tutkimuksen näkökulmasta, tutkimusote on usein virheanalyttinen (esim. Baba 2009, Hinkel 2002; Suomessa esim. Lähdemäki 1995).

Toisella kielellä kirjoittamisen tutkimuksen kohteena voi myös olla kirjoittamisprosessin ja kirjoittamisstrategioiden tutkimus. Huomio kiinnittyy tällöin kirjoittajan kirjoitustaitoon ja -strategioihin (esim. Stapleton 2010, Abdel Latif 2009, Cohen & Brooks-Carson 2001, Grabe & Kaplan 1996) ja toisella kielellä kirjoittamisen opetukseen (esim. Hyland 2007), monimediaiseen luku- ja kirjoitustaitoon (esim. Li 2000; Tarnanen ym. 2009, Taa-

las ym. 2008) ja arviointiin (esim. de Haan & van Esch 2005, Cumming 2002, Lee 2002; Lyly 2008, Tarnanen 2002, Luoma & Tarnanen 2003).

Keskeinen toisella kielellä kirjoittamisen tutkimuksen alue on jonkin erikoisalan kielen oppimiseen kuuluva kirjoittamisen oppiminen. Kirjoittamisen tavoitteena on tällöin erikoisalan kielen ja tekstilajien oppiminen varsinkin, kun kirjoittaminen on kyseisen erikoisalan yhteisön keskeinen kommunikoinnin keino. Kirjoittamiskäytänteiden oppiminen on keskeistä tuohon yhteisöön hyväksymiselle, mikä korostuu vahvasti esimerkiksi akateemisen yhteisön jäsenyyden saavuttamisessa. Tästä näkökulmasta kirjoittamista tutkitaan paljon akateemisen englannin ja ammattialojen englannin (English for academic /specific purposes) tutkimuksessa. Näkökulma kirjoittamiseen on tällöin tekstitaidon näkökulma, joka korostaa tekstejä yhteisöllisinä toimintoina. Tekstitaitojen, tekstien vastaanoton ja tuottamisen taitojen, oppiminen niin ensimmäisellä kuin toisellakin kielellä on kyseiseen viiteryhmään sosiaalistumista ja yhteisön toimintatapojen omaksumista omaksi toimintavarannoksi. (Esim. Connor 1996, Barton 1994, Gee 1992; myös Kela & Komppa 2011, Komppa & Kokkonen 2010, Luukka 2008, Luukka ym. 2008, Kalliokoski 1996, 2006, 2008.)

Kirjoittamisen tavoitteena voi olla myös tietyn tekstilajin harjoittelu, jolloin kirjoittamisen tutkimisen kohteeksi asettuu hallittu tuote (composed product). Tarkastelussa huomioidaan kieliopin ja oikeakielisyyden lisäksi tekstilajin ja tekstityypin asettamat vaatimukset ja tekstin tyyli (Hyland 2004, myös Grabe & Kaplan 1996: 142). Kiinnostuksen kohteena on tyypillisesti kirjoittajan äidinkielen aiheuttama interferenssi kohdekieliseen tekstiin varsinkin, jos kyseinen tekstilaji sallii kulttuurieroja esimerkiksi tyyllissä ja tekstin rakenteessa (esim. Al-Ali 2006).

Toisella kielellä kirjoitettujen tekstien rakennetta tutkittaessa näkökulma on ollut lähes yksinomaan kontrastiivinen, ja tekstin rakenne on edelleen merkittävä tutkimusalue kontrastiivisessa tekstintutkimuksessa. Kontrastiivisesta näkökulmasta rakennetta saatetaan tarkastella esimerkiksi retorisen rakenteen teorian tai makrorakenteen näkökulmasta, joskaan aina tarkastelun apuna ei ole käytetty mitään erityistä teoriaa.

Rakenteen tarkasteluun innoitti Kaplanin (1966) keskustelua aiheuttanut artikkeli kappaleen rakenteesta eri kulttuureissa. Artikkelissaan Kaplan esitteli niin kutsutut Kaplanin kiemurat (Kaplan's doodles, suom. Mauranen 2000: 300), joiden avulla hän kuvasi kappaleen rakentumista esimerkiksi englantilaisessa ja venäläisessä kulttuurissa. Kaplanin hahmotteleman rakenteen kuvauksen taustalla ollut analyysi ei ollut tekstilingvistisiä vaan pikemminkin sisällön analyysia, jossa kappale jaettiin pääajatuksiin ja niihin liittyviin rinnasteisiin tai hierarkkisesti alisteisiin jaksoihin. Kaplanin esittämä mallinnus kohtasi runsaasti kritiikkiä muun muassa yksinkertaistamisesta ja etnosentrisyydestä (kommentti keskusteluun ks. Kaplan 1987).

Monissa nykytutkimuksissa tekstin rakenteen vertailu tehdään englannin kieleen: joko niin, että verrataan kahden eri kielialueen kieltä äidinkielenään puhuvien kirjoittamien tekstien rakennetta keskenään, kuten Kubota (1998a) verratessaan japanin- ja englanninkielisten yliopisto-opiskelijoiden tai Schleppegrell ja Colombi (1997) espanjan- ja englanninkielisten opiskelijoiden kirjoittamien esseiden rakennetta (ks. myös Connor ym. 2008), tai niin, että englantia toisena tai vieraana kielenä puhuvien kirjoittamia tekstejä verrataan äidinkielisten englannin puhujien kirjoittamiin teksteihin, kuten Maurasen (1993a) tutki-

musartikkeleita tai vaikkapa Al-Alin (2006) (työ)hakemuksen kirjoittamista käsittelevissä tutkimuksissa. Vertailu voidaan tehdä myös niin, että englantia vieraana kielenä kirjoittaneiden tekstejä verrataan heidän äidinkielellään kirjoittamiinsa teksteihin, kuten Kubota (1998b) ja Hirose (2003) tekevät vertaillessaan japaninkielisten kirjoittajien äidinkielellään ja englanniksi kirjoittamien argumentoivien ja ekspositoristen tekstien kokonaisrakennetta.

Erityisesti angloamerikkalainen toisella kielellä kirjoittamisen tutkimus painottuu korkea-asteella vaadittavan edistyneen taitotason (Eurooppalaisen viitekehysten taitotasot C1–C2) kirjoittamisen tutkimukseen ja vielä erityisesti akateemisen kirjoittamisen tutkimukseen. Esimerkiksi ala- ja yläkoululaisten toisella kielellä kirjoittamista teksteistä tai matalien taitotasojen kirjoittajien (A1–B1) tekstistä on julkaistu melko vähän tutkimuksia. (Ks. myös Mauranen & Piitulainen 2012.)

Myös kontrastiivinen tekstin rakenteen tutkimus on painottunut akateemisten tekstilajien tutkimukseen (ks. Silva & Leki 2004: 5, myös Connor ym. 2008). Tutkimuksen tavoitteena on usein kielialueiden tekstikäytänteiden erojen havaitseminen ja vertailu sekä tarvittaessa mahdollisten pedagogisten ratkaisujen löytäminen. Kontrastiivisen tekstin rakenteen tutkimuksen aineistot ovat usein ensikielisten kirjoittamia, jolloin vertailussa on kahden tai useamman eri kielialueen natiivien kirjoittamia tekstejä (esim. Connor 1987, Piitulainen 1993, Vesalainen 2003, Sorvali 2004). Kontrastiivisesta näkökulmasta toisella kielellä kirjoittamista on tutkinut esim. Mauranen (1993), joka on vertaillut ensikielellä ja toisella kielellä kirjoitettuja tieteellisiä artikkeleita mm. tekstin rakenteen ja retoristen valintojen ja siirtojen näkökulmasta. Kielen oppijoiden tai natiivien kirjoittamia tekstejä tarkastelemalla pyritään tuottamaan usein englannin kielen opetukseen tehokkaita välineitä, ja kontrastiivinen tekstin rakenteen tutkimus on tuonut esiin mielenkiintoisia kulttuurikohtaisia eroja siitä, miten tekstiin sijoitetaan esimerkiksi pääasiat: heti alkuun vai vasta loppuun ja toistetaanko tekstissä pääasia useasti vai pyritäänkö sitä syventämään. (Mauranen & Piitulainen 2012.)

Suomi toisena kielenä (S2) -kirjoittamisen tutkimuksessa on angloamerikkalaista tutkimusperinnettä enemmän otettu tarkastelun kohteeksi eri taitotasoilla olevien kirjoittajien tekstejä. Tämä johtunee siitä, että S2-kirjoittamisen tutkimuksen käytössä on ollut koulukirjoittamisen materiaaleja, mutta esimerkiksi akateemisia tai ammatillisia S2-kirjoittajien tekstejä ei ole ollut samassa määrin tutkimuksen saatavissa. Koulukirjoittamisen painottumisen myötä S2-kirjoittamisen tutkimuksen kohteena on ollut kouluikäisten kirjoittama suomi (esim. Halonen 2009, Ijäs & Vikman 2008, Kalliokoski 2005, 2006, 2008), mutta aikuisten S2-kirjoittajien tekstejä on tutkittu vähemmän (esim. Komppa & Kokkonen 2010).

Toisin kuin kansainvälisessä toisella kielellä kirjoittamisen tutkimuksessa S2-tutkimuksessa ei ole juurikaan käytetty kontrastiivista näkökulmaa (vrt. kuitenkin esim. Aho 2008, Elo 2000). Sen sijaan S2-kirjoittamisen tutkimuksessa huomio on kiinnittynyt toisella kielellä kirjoitettujen tekstien deskriptiiviseen kuvaukseen, jolloin näkökulma on ollut toisella kielellä kirjoitettujen tekstien joissakin piirteissä (esim. Puhakka 2010, Varis 2010, Halonen 2009, Ijäs & Vikman 2008, Paakala 2008, Lyly 2004, Tuohinto 2000, Elo 2000, Mäntykoski 1999) tai tekstilajin mukaisuudessa yleisemmin (Tarkki 2008, Kalliokoski 2006). S2-kirjoittamisen tutkimuksessa on käytetty usein koulukirjoittamisen tuot-

tamia aineistoja, kuten valtakunnallista 9. luokkien äidinkielen päättökokeen suomi toisena kielenä -kirjoittajien vastauksia (esim. Kalliokoski 2006), tutkijoiden itse tai jossakin tutkimushankkeessa koulusta keräämiä aineistoja (esim. Reiman & Mustonen 2010, Halonen 2009, Hintikka 2005, Topling 2011, Cefling 2009, Varis 2010, Puhakka 2010) ja suomi toisena kielenä -ylioppilaskoetta (esim. Asikainen 2008, Hakonen 2008, Lohi 2008, Orgmets 2006, Lyly 2004, Elo 2000)⁴ sekä yleisten kielitutkintojen tuottamia suorituksia (Puhakka 2010, Cefling 2009).

Myös käsillä olevassa tutkimuksessa toisella kielellä kirjoitettuja tekstejä ja tekstien rakennetta tarkastellaan suomi toisena kielenä -kirjoittamisen tutkimukselle tyypillisestä deskriptiivisestä näkökulmasta. Tekstin rakenteen kuvauksen kannalta näkökulma on poikkeuksellinen, sillä tyypillisesti toisella kielellä kirjoitettujen tekstien rakennetta on tarkasteltu kontrastiivisesta näkökulmasta, kuten olen edellä kuvannut. Tässä tutkimuksessa kontrastiivinen näkökulma ei ole esillä, sillä vaikka toisella kielellä kirjoitetut tekstit yleisesti antaisivat mahdollisuuden vertailevaan näkökulmaan tutkimuksessani, aineistoni heterogeenisuuden vuoksi vertaileva näkökulma ei ole mahdollinen. Perustelen tämän tarkemmin luvussa 2.3.2.

1.3 Äidinkielen koe ja ylioppilaskokeen kirjoitelma

Työni aineistona on suomea toisena kielenä opiskelleiden maahanmuuttajien ylioppilaskokeen kirjoitelmia. Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmia on toistaiseksi tutkittu vielä vähän verrattuna äidinkielenään suomea puhuvien kirjoittamiin ylioppilaskokeisiin, koska suomi toisena kielenä -koe on ollut käytössä melko vähän aikaa, vasta vuodesta 1995. Kuvaan seuraavassa äidinkielen ylioppilaskoetta sekä vieraan kielen ylioppilaskokeen ja suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmia koeteksteinä tarkemmin.

1.3.1 Äidinkielen koe

Äidinkielellä kirjoitettu koe on ollut osana ylioppilastutkintoa vuodesta 1852. Koemuoto oli aluksi aine. Vielä 1900-luvun alkupuolelle aineen aiheet määräytyivät keskeisten kouluaineiden, historian, uskonnon ja latinan oppisisällöistä. Ihanteena oli ”objektiivinen kirjoittaminen”, joten persoonallista sävyä ei arvostettu. Voidaankin sanoa, että ennen 1919 ylioppilaskokeen uudistusta ja reaaliaineille varattua omaa koetta äidinkielellä kirjoitettu aine muistutti paljon nykyistä reaalikoetta. (Kaarninen & Kaarninen 2002: 116–118.)

Vaikka äidinkielen aine edelleen seuraavina vuosikymmeninä muistutti paljon reaali-koetta, sallittiin oman näkemyksen ja mielipiteen ilmaisu ja joissakin aiheissa jopa edellytettiin omaa mielipidettä. Kaunokirjallisia aiheitakin annettiin, mutta asia-aiheet olivat

---

⁴ Suomi toisena kielenä -kirjoittamisen tutkimukselle läheisessä suomi toisena kotimaisena kielenä (finska) -tutkimuksessa on myös käytetty valtakunnallisia 9. luokan päättökokeen vastauksia (Toropainen 2008, 2010) ja ylioppilaskokeen suomen kokeen aineita (Lähdemäki 1995).

ainekirjoituksen perusta. Tarkastajat vaativat aineilta asiallisuutta. (Kaarninen & Kaarninen 2002: 262–263.)

Äidinkielen kokeesta tuli kaksiosainen vuonna 1970, ja kokeen kehittämistä jatkettiin edelleen muun muassa tuomalla mukaan aineistoihteita. Vuonna 1992 siirryttiin kahden kokeen malliin, jolloin ensimmäisen kokeen kaikki tehtävät olivat aineistoihteita ja toisen kokeen otsikkoaihteita. (Kaarninen & Kaarninen 2002: 303–306.) Edelleen keväällä 2007 astui voimaan uudistus, jonka mukaan äidinkielen kokeessa kirjoitetaan tekstitaidon koe ja esseekoe. Tekstitaidon kokeessa on viisi tehtävää, joista kokelas saa valita enintään kolme. Esseekoe yhdistää tehtävänannoissaan aiemmat aineisto- ja otsikkoaineet, ja kokeessa kirjoitetaan teksti yhdestä valitusta tehtävänannosta. (Äidinkielen kokeen määräykset 2006: 1–3, 9–10.)

Äidinkielen kokeen tarkoituksena on, nimensä mukaisesti, mitata äidinkielellä kirjoittamista, mutta kokeen päämääriin luetaan myös kypsytyden mittaaminen. Koetekstejä arvioitaessa kiinnitetään huomiota muun muassa yleiskielisyyteen, tyyliin, tekstien sidosteisuuteen, tekstin loogiseen rakenteeseen ja rakenteen jäsennysperiaatteita kuvastavaan kapalejakoon, joiden katsotaan kuuluvan lukio-opinnoissa omaksuttaviin ja suomalaisessa ja länsimaalaisessa kulttuurissa kasvaneen tunnistamiin ja tuottamiin tekstipiirteisiin. Sen sijaan kokelalle, jonka äidinkieli ei ole suomi ja joka ei ehkä ole elänyt suomalaisessa kulttuuripiirissä koko elämänsä, kokeesta suoriutuminen voi olla haastavaa.

1.3.2 Vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen kokeen kirjoitelma

Kuten äidinkielen aine, myös vieraan kielen koe on ollut ylioppilastutkinnon osa vuodesta 1852. Tuolloin kokelaan tuli suorittaa käännös äidinkielestä latinaan tai johonkin muuhun vieraaseen kieleen. Muita vieraita kieliä vuoden 1874 keisarillisen asetuksen mukaan olivat venäjä, ranska ja saksa. Toisen kotimaisen kielen koe on ollut pakollinen osa ylioppilastutkintoa vuodesta 1874. (Ylioppilastutkinto 150 vuotta 2002.)

Vuoteen 1965 asti vieraan kielen koe sisälsi käännöstehtäviä, mutta vuoden 1965 jälkeen toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen kokeessa oli kokeiluluontoisesti neljä osaa: käännöstehtävä opetuskielen, asianomaisella kielellä suoritettava tehtävä, kieliainekseen liittyviä kysymyksiä sekä lyhyt kirjoitelma. Vuodesta 1972 lähtien vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen koe on ollut kolmiosainen. Kokeeseen on kuulunut tekstin ymmärtämisen osa, lyhyt kirjoitelma ja kuullunymmärtämisen koe. (Ylioppilastutkinto 150 vuotta 2002.)

Toisen kotimaisen kielen kokeessa kokelas voi osallistua pitkän tai keskipitkän oppimäärän kokeeseen, vieraan kielen kokeessa valittavana ovat pitkän ja lyhyen oppimäärän kokeet. Pitkän oppimäärän kokeissa kokelaan taitoa tuottaa itsenäisesti tekstiä kyseisellä kielellä mitataan tehtävällä, jossa kokelaan on tuotettava yksi pitkä teksti. Keskipitkän ja lyhyen oppimäärän kokeissa kokelaat kirjoittavat 2–3 lyhyttä tekstiä. Pitkän oppimäärän kokeessa kirjoitelman pituudeksi vaaditaan yleensä 150–200 sanaa, tosin pitkän englannin ja pitkän suomen kielen kokeessa vaadittava pituus on 150–250 sanaa. (Kielikokeen määräykset ja ohjeet 2007: 29.)

Keskipitkän ja lyhyen kokeen kirjoitustehtävät voivat olla eripituisia, mutta keskipitkän kokeen kirjoitustehtävien kokonaissanamääräksi on määritetty 150–200 sanaa ja pääsääntöisesti lyhyen oppimäärän kokeiden kirjoitustehtävien kokonaissanamääräksi 100–150 sanaa. (Kielikokeen määräykset ja ohjeet 2007: 30.)

Pitkän oppimäärän kokeessa kokelaalla on valittavanaan useita tehtävänantoja, joista hänen tulee valita yksi. Kirjoitelman arvioinnissa kiinnitetään ensisijaisesti huomiota tekstin viestinnällisyyteen, mutta tekstin sisältö ja rakenne huomioidaan arvioinnissa. Rakenteen osalta kiinnitetään huomiota aiheen käsittelyn johdonmukaisuuteen ja tekstin sidosteisuuteen. Pitkän oppimäärän kirjoitelma arvioidaan pistein 0–99. (Kielikokeen määräykset ja ohjeet 2007: 29–30, 41.)

Keskipitkän ja lyhyen oppimäärän kokeiden kirjoitelmien arviointiohjeissa huomio on edelleen tekstin viestinnällisyydessä, mutta arvostelussa ei kiinnitetä huomiota kirjoitelmien rakenteeseen. Kirjoitelmat arvioidaan tehtävässä vaaditun pituuden mukaan pistein 0–33 tai 0–66. (Kielikokeen määräykset ja ohjeet 2007: 30–31, 42.)

Vieraan kielen kokeen kirjoitelmia on tutkittu lähinnä virheanalyttisestä näkökulmasta (esim. Aaltonen & Vuorinen 2001, Kamunen 1994, Perho 1993, Rouvali 1975), mutta pro gradu -töissä ovat olleet esillä myös kirjoitelman argumentaatio ja tematiikka (esim. Udén-Selander 1992) ja koheesiokeinot (esim. Artjoki 1990).

1.3.3 Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelma

Jos ylioppilaskokelaan äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame tai jos kokelas käyttää viittomakieltä äidinkielenään tai ensikielenään, hän voi kirjoittaa äidinkielen kokeen sijaan suomi (tai ruotsi) toisena kielenä -kokeen (Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä 672/2005, 2. ja 6. §). Oikeus osallistua suomi tai ruotsi toisena kielenä -kokeeseen määrittellään väestörekisterikeskukseen ilmoitetun äidinkielen ja mahdollisen kokelaalta, kokeelaan huoltajalta tai lukion rehtorilta saadun selvityksen mukaan (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006: 1). Suomi toisena kielenä -kokeen on voinut suorittaa ylioppilastutkinnon osana vuodesta 1995, joten koe on hyvin nuori verrattuna äidinkielen, vieraan tai toisen kotimaisen kielen ylioppilaskokeeseen, jotka ovat olleet ylioppilastutkinnon pakollisina osina 1800-luvun lopulta lähtien. Ylioppilastutkinnon suorittaminen ja sen sisällä suomi toisena kielenä -ylioppilaskoe äidinkielen kokeen korvaavana kokeena tuottaa jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin (Lukiolaki 21.8.1998/629, 18. §).

Suomi toisena kielenä -koe on vieraan kielen kokeen tapaan yhtenä koepäivänä suoritettava koe, joka koostuu erilaisista luetun ymmärtämisestä, sanastoa ja rakenteita sekä kirjallista tuottamista mittaavista tehtävistä. Tehtävätyypeinä voivat olla monivalintatehtävät ja monivalinta-aukkotesti sekä produktiivinen aukkotesti, jossa kokelaan tulee kotekstin eli tekstiyhteyden perusteella ratkaista, mikä sanamuoto, sana tai lause kyseisessä kohdassa tulisi olla; materiaalina olleeseen tekstiin liittyvät avoimet kysymykset, tiivistelmä alkuperäistekstistä ja materiaalina olleeseen tekstiin merkittyjen kohtien selittämistehtävät sekä kirjoitelma. Koe siis rinnastuu tehtävätyyppien osalta vieraan kielen kokeeseen, jossa mainitut tehtävätyypit ovat myös mahdollisia. Myös kokeen kirjoitelmaosan arvioinnissa sovelletaan ylioppilastutkinnon kielikokeiden arvosteluasteikkoa. (Suomi toisena kielenä

-kokeen määräykset ja ohjeet 2006: 2, 10.) Koe eroaa kuitenkin vieraan kielen kokeesta siinä, ettei siihen kuulu kuunteluosaa.

Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelma on kokeen osa. Kirjoitelmaa varten annetaan viidestä seitsemään tehtävänantoa, joista kokelaan tulee valita yksi ja kirjoittaa 250–300 sanan pituinen kirjoitelma. Kirjoitelman tarkoituksena on osoittaa kokelaan kyky kirjoittaa itsenäinen teksti annetusta aiheesta, ja sitä arvioitaessa kiinnitetään monipuolisesti huomiota kokelaan kykyyn kirjoittaa suomeksi: arvioinnissa otetaan huomioon kokelaan kyky käsitellä valitsemaansa aihetta, kyky rakentaa kirjoitelmasta vaaditun tekstilajin mukainen ja kyky käyttää rikasta ja idiomattista ja tyyliään sopivaa suomen kieltä. Kyseessä on kuitenkin suomi toisena kielenä -kirjoitelma, joten kirjoitelmaa ei arvioida äidinkielen aineen vaatimuksin. Kirjoitelmaosa arvioidaan samaan tapaan kuin vieraan kielen kokeen kirjoitelma, vaikkakin suomi toisena kielenä -kokeessa ilmaisuvarastoon ja aiheen käsittelyyn kiinnitetään enemmän huomiota kuin vieraisissa kielissä ja toisaalta suhtaudutaan vieraiden kielten kokeita ankarammin pahoihin kielivirheisiin. Kokeessa edellytettävä kielitaidon taso on määritelty valtakunnallisissa suomi toisena kielenä opetussuunnitelman perusteissa. (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006: 1, 11.) Lukion suomi toisena kielenä -opetuksen tavoitteena on, että opiskelija olisi kirjoittamisen osalta Euroopplaisen viitekehyksen taitotasolla B2.1 lukiokoulutuksen päättyessä (Nissilä 2010: 29, Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003: 62).

Kirjoitelman vaatimuspituus, 250–300 sanaa, on merkittävästi pidempi kuin vieraiden kielten pitkän oppimäärän kokeessa, jossa kirjoitelmalta vaaditaan 150–200 sanaa (paitsi englannin kokeessa 150–250). Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelma on tässä mielessä vaativampi kuin vieraan kielen kokeen kirjoitelma.

Arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös kirjoitelman rakenteeseen, ja arviointiohjeiden mukaan ansioksi katsotaan "selkeä ja looginen" rakenne, joka "tekee näin tekstistä helpollukuisen". Vastaavasti puutteellinen rakenne on "epäjohdonmukainen, mikä vaikeuttaa lukemista". (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006: 11.) Kirjoitelman rakenne on siis yksi arviointikriteeri. Uusimmissa kirjoitelman arviointiohjeissa on lisäksi tarkennettu, mitä tekstin sisältö ja rakenne kussakin piste- ja tasoluokassa tarkoittaa (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2010: 17–18).

1.4 Tutkijaposition kuvaus

Tarkastelen työssäni toisella kielellä kirjoitettuja tekstejä sekä tutkijan että opettajan ominaisuudessa, vaikka pyrin välttämään opetukselle tyypillisen preskriptiivisen näkökulman työssäni.

Pro gradu -tutkielmassani tutustuin retorisen rakenteen teoriaan tekstin rakenteen hahmottamisen välineenä (Komppa 2001, myös Komppa 2006, 2012). Teorian vähäiset sovellukset suomenkieliseen aineistoon innostivat koettelemaan teoriaa suomenkieliseen aineistoon ja koulukirjoittajien teksteihin.

Suomi toisena kielenä -opetustehtävien myötä toisella kielellä kirjoittamisen haasteet ovat konkretisoituneet samoin kuin haasteiden ratkomiseen tarvittavien välineiden vähäisyys. Toisen kielen opettamisen näkökulmani on ammattikorkeakoulumaailmasta, jossa

korkeakoulussa vaadittavat kirjoittamisen taidot asettavat toisinaan merkittäviä haasteita toisella kielellä opiskeleville. Vaikka ammattikorkeakouluopinnoissa – toki alasta riippuen – on paljon kädentaitoja, jotka eivät vaadi vahvaa kirjoittamisen taitoa, ja monen ammatin kielellisen maailman merkittävä osa muodostuu suullisista vuorovaikutustilanteista, oletetaan jokaisen korkeakoulussa opiskelevan pystyvän viestimään kirjallisesti ammatissa vaadittavalla abstraktiotasolla. Sekä ammatillisen toisen asteen että ammatillisen korkeakoulututkinnon suorittaneelta vaaditaan ammatillisen asiantuntijan viestintätaitoja, niin suullisia kuin kirjallisiakin (Kylänpää 1995, Vuorijärvi 2008: 312). Kun otan kantaa suomi toisena kielenä -kokeen tuottamaan valmiuteen korkeakouluopintoihin, näkökulmani on korkeakoulussa opettavan suomen kielen opettajan.

1.5 Tutkimuksen rakenteen esittely

Olen edellä esitellyt tutkimukseni viitekehystä yleisesti: tutkimuksessa yhdistyvät tekstin rakenteen, toisella kielellä kirjoittamisen ja ylioppilaskokeen erään koetekstin, suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelman tutkimus.

Esittelen luvussa 2 tutkimuskysymykseni ja kuvaan tutkimuksessa käytetyn aineiston. Esittelen myös työni tutkimusmenetelmän. Luvussa 3 kuvaan tarkemmin työssä käytetyn tekstin rakenteen hahmottamisen mallin, retorisen rakenteen teorian, ja esittelen retorisen rakenteen teoriaa aineistoani hyödyntäen: luvun tarkoitus on ensisijaisesti tutustuttaa lukija käyttämäni rakenteen mallintamisen tapaan, mutta samalla luku tarjoaa näkymän aineistooni erityisesti lausetasolla. Vaikka lukua 3 ei voi pitää varsinaisena analyysilukuna, on erityisesti alaluku 3.2 tärkeä analyysin kannalta, sillä tuossa luvussa esittelen aineistoni keskeiset retoriset suhdetyypit ja suhteiden analyysitavan. Näin luku 3 muodostaa perustan kaikelle analyysille työssäni.

Luvussa 4 siirryn tarkastelemaan tiettyjä kirjoitelman rakenneosia, aloitusta ja lopetusta. Tekstin aloitus ja lopetus ovat tärkeitä rakenneosia monessa tekstilajissa, ja niihin viitataan myös esimerkiksi ylioppilaskokeen äidinkielen kokeen arviointiohjeissa (Äidinkielen kokeen määräykset 2006: 14). Aineistoni kirjoitelmien aloituksissa ja lopetuksissa on sammutta, joka tulee esiin aloittavien ja lopettavien osien alalukujen ryhmittelyssä.

Luku 5 käsittelee tekstin kokonaisrakennetta kahden tekstinosan näkökulmasta: yhdistän luvussa retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin tuottamat funktionaaliset tekstinosat ja kirjoittajan tekemän kappalejaon tarkastelun. Pyrin tarkastelullani tuomaan näkökulman tekstin funktionaalisen jakson ja visuaalisen osan suhteesta käytyyn keskusteluun (esim. Tiililä 2007, Callow & Callow 1992).

Luvussa 6 kuvaan suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelman, erityisesti niin sanotun asiakirjoitelman kokonaisrakenteen, josta voidaan erottaa perusrakenne hienoisine muunnoksineen (ks. luvun 6.1 alaluvut) sekä perusrakenteesta poikkeavia kokonaisrakenteita. Yhdistän kokonaisrakenteen kuvaukseen luvussa 4 esitetyt havainnot kirjoitelmien aloitus- ja lopetusosista sekä luvussa 5 esitetyt havainnot kirjoitelmien kappalejaosta. Otan luvun lopuksi myös kantaa tehtävänannon ja kokeessa tarjolla olleen virikeaineiston vaikutukseen kirjoitelman kokonaisrakenteeseen ja kuvaan kirjoittajien tekemiä viittauksia virikeaineistoon.

Luku 7 päättää tutkimukseni. Teen luvun aluksi yhteenvedon työni keskeisistä tuloksista, ja arvioin tämän jälkeen tutkimusprosessia ja erityisesti käyttämäni retorisen rakenteen teoriaa aineistoni analyysivälineenä. Luvun lopuksi kokoan tutkimukseeni perustuvia huomioitani suomi toisena kielenä -kirjoitelman ja toisella kielellä kirjoittamisen opettamisen kehittämiseksi ja esitän jatkotutkimusehdotuksia.

2 Tutkimustehtävä ja -aineisto

2.1 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Työni tavoitteena on tuottaa deskriptiivistä tietoa suomi toisena kielenä -kokeen kirjoittelman rakenteesta ja testata retorisen rakenteen teorian tarjoamaa rakenteen hahmottamisen mallia esseemäisten koulutekstien tarkasteluun. Työn tarkoituksena on osallistua suomi toisena kielenä -opetuksesta ja erityisesti ylioppilaskokeesta käytävään keskusteluun tuottamalla tekstintutkimukseen perustuvia havaintoja ja väitteitä suomea toisena kielenä kirjoittavien kirjoitelmista.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millainen on suomi toisena kielenä -kirjoittelman rakenne retorisen rakenteen teorian valossa, ja mitä rakennetyyppejä aineistosta voi abstrahoida?
- Millainen tekstin rakenneosa kirjoittajan merkitemä kappale on?
- Miten retorisen rakenteen teoria soveltuu koululaisten toisella kielellä kirjoittamien tekstien rakenteen analysointiin?

Ensimmäiseen tutkimuskysymyspariin pyrin vastaamaan eri näkökulmista työni pääluvuissa 3, 4 ja 5, joissa tarkastelun lähtökohtana on retorisen rakenteen teoria. Luvussa 6 kokoaan edeltävissä luvuissa esiin tulleita näkökulmia ja kuvaan aineistoani skemaattisen kokonaisrakenteen kannalta: tarkastelussa yhdistyvät niin luvussa 3 kuvatut osien väliset suhteet, luvussa 4 analysoidut kirjoittelman aloittavat ja lopettavat osat kuin luvussa 5 käsitelty kappalejako.

Toiseen tutkimuskysymykseen vastaan erityisesti luvussa 5. Kolmas tutkimuskysymys on tarkastelun alla läpi työn, mutta kokoaan havaintojani teorian käytettävyydestä erityisesti luvussa 3.5 ja arvion soveltuvuudesta luvussa 7.2.

2.2 Aineisto

2.2.1 Aineiston määrä, rajaus ja jakautuminen aiheiden mukaan

Aineistonani on suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmaosia, joita on kaikkiaan 137 kirjoitelman verran.⁵ Kirjoitelmat ovat keväältä 2001. Kirjoitelmat vaihtelevat tyyliltään ja aiheelta melko paljon: aineistossani on esimerkiksi Internet-treffien olemusta pohtivia aineita, urheiluottelun kuvauksia ja venäläisen romaanikatkelman analyysseja. Kirjoitelmissa on keskimäärin 281 sanetta, ja ne ovat A4-sivun pituisia, kun ne on kirjoitettu elektroniseen muotoon ja riviväli on 1,5.

---

⁵ Ylioppilastutkintolautakunnan tutkimuslupa 9.9.2003. Olen saanut käyttöni myös syksyllä 2001 ja keväällä 2002 kirjoitettuja kirjoitelmia yhteensä 42 kirjoitelmaa, mutta tehtävänannoiltaan yhtenäisen aineiston vähyden vuoksi olen jättänyt nämä kirjoitelmat pois aineistostani.

Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeessa on vieraiden kielten kokeiden tapaan jokin teema, johon kokeen erilaiset tehtävät liittyvät. Kevään 2001 yleiseksi teemaksi voi määrittellä kohtaamisen, ja sitä käsitellään myös kirjoitelman aiheissa eri näkökulmista. Kokelas on voinut valita kirjoitelmansa aiheeksi jonkin tarjotuista seitsemästä vaihtoehdosta, joita käsittelen seuraavaksi. Kaikki tehtävänannot ovat nähtävillä myös liitteessä 1.

Tehtävät 1 ja 2 olen luokitellut niin sanotuiksi perinteisiksi aineiksi, joissa ei ohjata kirjoittamaan mitään erillistä tekstityyppiä kuten kertovaa, ohjaavaa tai argumentoivaa tekstiä vaan pyydetään yleisesti *kirjoittamaan* (tehtävä 1).

1. Tehtävän Ia artikkelin nuorisokahvila (s. 6–7) on paikka, jossa nuoret kohtaavat. Toiset kohtaavat kadulla, diskoissa, urheilukilpailuissa tai retkillä. Kirjoita jostakin tällaisesta paikasta, joka mielestäsi on hyvä kohtaamispaikka. Valitse yksi seuraavista otsikoista:

Kiva kohtaamispaikka

Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

X:ssä (X:llä) nähdään! (x = paikka tai paikan nimi)

2. Nykyään voidaan tavata myös virtuaalisesti, Internetin keskustelusivuilla tai jutusteluverkkoissa (“netissä”). Mitä ajattelet tällaisesta kanssakäymisestä verrattuna todelliseen kohtaamiseen tai esimerkiksi kirjeenvaihtoon? Onko sinulla siitä kokemuksia? Aineistosivuilla 8-9 näet esimerkin Internetin keskustelusivuista ja osoiteluettelosta. Ota otsikoksi jompikumpi seuraavista tai otsikoi itse.

Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

Nettitreffit

Nämä ovat muihin tehtävänantoihin verrattuna melko yleisiä. Ne liittyvät nuorten elämään ja nyky-yhteiskuntaan ilman vahvaa lähdemateriaalipainotusta. Tehtävänannoissa ei myöskään pyydetä kirjoittamaan jotakin erityistä tekstilajia, kuten kertomusta, mielipidekirjoitusta tai pakinaa. Tällaisista aiheista on toisinaan puhuttu myös epäaiheina, jolla tarkoitetaan sitä, että tehtävänanto ei ohjaa kirjoittamaan mitään koulun ulkopuolisessa maailmassa käytössä olevaa tekstilajia vaan pikemminkin koulun piiriin kuuluvan arvioitavan tekstin (ks. myös Saarimaa 1948: 347, Juvonen 2004: 14–28, Koskela, L. 2008: 337). Jomankumman näistä tehtävävaihtoehdoista oli vuonna 2001 valinnut suurin osa kirjoittajista.

Tehtävät 3, 4, 5 ja 6 ohjaavat käyttämään jotakin kulttuurin kirjallista tai (audio)visuaalista tuotetta kirjoitelman lähtökohtana tai taustalla.

3. Kaunokirjallisuudessa on useita kuuluisia kohtaamisia. Esimerkiksi Leo Tolstoin laajan romaanin *Sota ja rauha* I osan lopussa (ks. s. 10–11) nuori venäläinen upseeri näkee Austerlizin suuressa taistelussa 1805 haavoituttuaan idolinsa keisari Napoleonin. Sivulla 12 kerrotaan erään kirjailijan ja yliopisto-opettajan kohtaamisesta ei-kenenkään-maalla Kroatian ja Slovenian välillä vuonna 1991. Lue jompikumpi katkelmista ja analysoi sitä. Otsikoi itse, esimerkiksi:

Idolin kohtaaminen

Kun haaveet haihtuivat

4. Kirjoissa ja elokuvissa kohtaavat usein myös ihminen ja eläin, kuten suomalaisessa elokuvassa *Poika ja ilves* tai Joy Adamsonin kirjassa (ja elokuvassa) *Perheeseemme kuuluu leijona* (engl. *Born free*). Kerro tällaisesta kohtaamisesta, otsikkona elokuvan tai kirjan nimi.

5. Sivulla 13–14 on kolme erilaista kohtaamista kuvailevaa runoa. Valitse yksi niistä ja kirjoita vapaasti ajatuksista, jotka se sinussa herättää. Voit myös arvioida runon viestiä ja ilmaisukeinoja. Otsikoi itse.

6. Etukannessa on tunnettu keskiaikainen maalaus *Pyhä Yrjänä ja lohikäärme*. Takakan-
nessa on palkittu valokuva *Voitonpäivä Times Squarella*, joka on otettu toisen maailman-
sodan päätöspäivänä. Valitse niistä toinen ja tulkitse sitä. Mitä sen yksityiskohdat tarkoittavat, ja mitä ajatuksia se herättää? Otsikoksi maalauksen tai valokuvan nimi.

Tehtävät 3 ja 5 käsittelevät kaunokirjallisuutta. Tehtävä 3 ohjaa selkeimmin analysoimaan kaunokirjallista katkelmaa, kun taas tehtävässä 5 pyydetään kirjoittamaan vapaasti ajatuksia, joita runot herättävät. Toki varsinainen runoanalyysi jää marginaaliin suomi toisena kielenä -opetuksessa, joten on ymmärrettävää, ettei kokelaalta vaadita analyysitaitoa samalla tavoin kuin äidinkielen ylioppilaskokeen tehtävänannoissa. Myöskään valokuvaa ja maalausta tehtävän pohjana käyttävässä tehtävässä 6 ei vaadita analysoimaan kuvaa (vrt. äidinkielen koe), vaan kuvia voi käyttää vapaammin, tulkita niitä.

Myös tehtävässä 4 kehoitetaan käyttämään jotakin kulttuurituotetta, kuten kirjaa tai elokuvaa, kirjoitelman lähtökohtana. Vaikka kyse on oletettavasti nuoria lähellä olevasta kulttuurimuodosta, kyseisestä tehtävästä on aineistossani kirjoittanut vain yksi kokelas.

Viimeinen valittavissa ollut kirjoitelman aihe käsittelee urheilua.

7. Urheilumaailma on täynnä sivuilla 15–16 olevien kuvien tapaisia ottelukohtauksia. Tulkitse yhtä tai useampia kuvista tai kerro vapaasti vastaavanlaisesta hetkestä, jonka olet kokenut ratkaisevaksi tai dramaattiseksi. Otsikoksi esim.:

Ottelu, joka on jäänyt mieleen

Kun A ja B kohtasivat (kirjaimien tilalle osapuolten nimet)

Tehtävä voisi toisaalta olla kuva-analyysikin, sillä tehtävää varten kokelaille on annettu kolme eri urheilulajeihin liittyvää kuvaa, joista kirjoitelman voisi tehdä: yksi nyrkkeilystä, yksi jääkiekosta ja yksi jalkapallosta. Vain yksi kirjoittaja on tehnyt urheilukuvista kuva-analyysin, muut aiheesta kirjoittaneet ovat hyödyntäneet tehtävän antamaa mahdollisuutta kirjoittaa vapaasti omista kokemuksista.

Analyysiluvuissa ryhmittelen aineiston karkeasti kolmeen luokkaan, jotka ovat hahmoteltavissa tehtävänantojen mukaan: asia-aiheet (tehtävät 1 ja 2), kaunokirjallisuutta tai kuvaa analysoivat aineet (tehtävät 3–6) ja urheilusuoritusta käsittelevä aihe (tehtävä 7). Taulukossa ja diagrammissa 2.1 ovat nähtävissä aineistossani kustakin aiheesta kirjoittaneiden määrä ja kirjoitelmien jakautuminen eri pistemäärien kesken.⁶

---

⁶ En ole rajannut aineistoani kirjoitelmien saamiin pistemääriin mukaan, vaan tarkasteluun on otettu kaikki kyseisenä vuonna Ylioppilastutkintolautakunnalta käyttöön saamani kirjoitelmat.

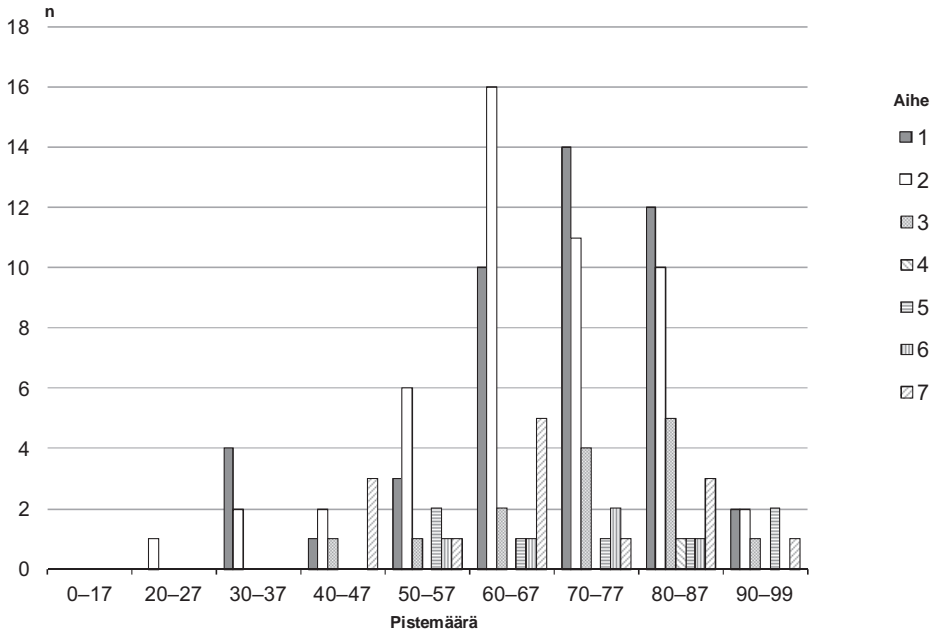
Taulukko 2.1. Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmien pistejakauma aiheittain (kevät 2001).

Pistemäärä/ aihe	0–17	20–27	30–37	40–47	50–57	60–67	70–77	80–87	90–99	YHT.
1 kohtaamispaikka			4	1	3	10	14	12	2	46
2 nettitreffit		1	2	2	6	16	11	10	2	50
3 kaunokirjallisen katkelman analyysi				1	1	2	4	5	1	14
4 elokuva/kirja virikkeenä								1		1
5 runo virikkeenä					2	1	1	1	2	7
6 kuvan tulkinta					1	1	2	1		5
7 urheilutapahtuma				3	1	5	1	3	1	14
Yhteensä		1	6	7	14	35	33	33	8	137

Pistemäärä: 0–99 pistettä.

Taulukkoon 2.1 kirjoitelmat on ryhmitelty kirjoitelman saaman pistemäärän (0–99) ja tehtävänannon (1–7) mukaan. Tehtävänannoista 1 (kohtaamispaikka) ja 2 (nettitreffit) kirjoitetut kirjoitelmat muodostavat asia-aiheista kirjoitettujen kirjoitelmien ryhmän, ja nämä kirjoitelmat muodostavat tutkimukseni keskeisen aineiston.

Kuten diagrammi 2.1 havainnollistaa, tehtävänannoista 1 ja 2 (harmaat ja valkoiset pylväät) on kirjoitettu kaikkia aineistossani olevia pisteluokkia edustavia kirjoitelmia ja käytettävää aineistoa on runsaasti. Myös tehtävänannoista 3–6 ja 7 on kirjoitettu lähes kaikkia pisteluokkia edustavia kirjoitelmia, mutta aineistoa on käytettävissä huomattavasti vähemmän. Vaikka työni keskeisimmän aineiston muodostavatkin juuri tehtävänannoista 1 ja 2 kirjoitetut kirjoitelmat, käytän muista aiheista kirjoitettuja kirjoitelmia vertailuaineistona yksittäisiä kirjoitelmien piirteitä tarkastellessani. Hyödynnän myös tietoa kirjoitelmien saamasta pistemäärästä tarkastellessani joitakin aineiston analyysin tuottamia tuloksia, ja tältä osin tutkimuksessani on preskriptiivinen juonne. Keskeinen tavoitteeni on kuitenkin tuottaa deskriptiivistä tietoa aineistostani.

Diagrammi 2.1. Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmien jakautuminen pisteluokkiin aiheittain (kevät 2001). Kuvion vaaka-akselille on merkitty pistemääräluokat, kuvion pystyakselille absoluuttinen kirjoitelmien määrä. Kustakin tehtävänannosta kirjoitetut kirjoitelmat on kuvattu omalla symbolillaan, ks. kuvion oikea laita.

Lehti-Eklund (2011) on tarkastellut ylioppilastutkinnon suomen ja ruotsin äidinkielen kokeessa kokelaiden valitsemissa aineiden aiheita ja sitä, millaisin arvosanoin eri aiheista suoriudutaan. Lehti-Eklund toteaa, että suosituimpia aiheita ovat yhteiskunnalliset, kulttuuri- tai media- ja viihdeaiheet (mts. 135, myös Kauppinen 2011: 101–102), kun valittavana on ollut myös taloutta, urheilua, luontoa sekä aatteita ja uskontoja käsitteleviä aiheita. Omasa tutkimusaineistossani vastaava ryhmittely ei ole yhtä selkeä, sillä esimerkiksi tehtävänanto 2 (nettitreffit), josta aineistossani on kirjoitettu eniten, on niin yhteiskuntaa, kulttuuria kuin mediaa, jopa viihdettä käsittelevä aihe. Voi kuitenkin todeta, että myös suomi toisena kielenä -kokeessa kokelaat ovat valinneet usein juuri yhteiskuntaan ja mediaan liittyviä kirjoitelmanaiheita, mikä vahvistaa Lehti-Eklundin (mts. 136) havaintoa nuorten äidinkielestä riippumattomista kiinnostuksen kohteista ja kielirajat ylittävästä nuorisokulttuurista.

Kuten äidinkielen kokeessa myös suomi toisena kielenä -kokeessa kirjallisuusaiheen (tehtävänannot 3 ja 5) valinneet kokelaat ovat saaneet hyviä pistemääriä. Lehti-Eklund (2011: 138) toteaa, että tällaiset tehtävänannot edellyttävät kokelaalta toisenlaista ja usein vaativampaa intertekstuaalista varantoa kuin suosituimmista aiheista kirjoittaminen. Suomi toisena kielenä -kokeessa korostuu vahvasti toisella kielellä lukemisen ja tekstinymmärtämisen taito, mikä myös tekee tehtävänannosta vaativan. Heikkoja arvosanoja Lehti-

Eklundin (mts. 139) aineistossa ovat saaneet viihteestä, kulttuurista, mediasta ja urheilusta kirjoitetut aineet. Lehti-Eklundin (mp.) mukaan hyvin ja heikosti arvioinnissa menestyneiden aineiden aihevalinnat eroavat toisistaan hyödynnetyn intertekstuaalisen varannon, aihepiirin ja aineiston suhteen. Äidinkielen kokeessa aiheet, joista voi kirjoittaa oman arki-tiedon varassa ja joiden tehtävänantoihin ei liity aineistoa, ovat tuottaneet heikkoja tuloksia.

Suomi toisena kielenä -kokeessa keväällä 2001 korkeita ja matalia pistemääriä saaneita kirjoitelmia on kirjoitettu lähes kaikista tehtävänannoista, tosin kaunokirjallista lähdemateriaalin käyttöä edellyttäen tehtävänannoista 3 ja 6 kirjoitetuista kirjoitelmista puuttuvat matalia pistemääriä saaneet kirjoitelmat. Kaikkiin tehtävänantoihin on liittynyt aineistoa, mutta se on tarjottu usein virikkeeksi eikä sen analysointia ole edellytetty; palaan tehtävänantoihin tarkemmin luvussa 6.3. Suomi toisena kielenä -kokeessa pistemääriin vaikuttaa myös kokelaan kielitaito: sanavarasto, suomen morfologian ja syntaksin hallinta sekä kielen ja tyylin idiomaattisuus (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006: 11), joten suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmien pistemäärien ja äidinkielellä kirjoitettujen aineiden saamien arvosanojen syiden vertaaminen on mahdollista vain karkeasti.

Keskeisimmän osan tutkimusaineistoani muodostavat siis asia-aiheiset kirjoitelmat, jotka on kirjoitettu tehtävänannoista 1 ja 2 ja joita on määrällisesti eniten aineistossani (96 kirjoitelmia). Nämä kirjoitelmat muodostavat tehtävänannoltaan samantyyppisen kirjoitelmajoukon. Näissä kirjoitelmissa yhdistetään tyypillisesti deskriptiivistä, ekspositorista ja argumentatiivista tekstityyppiä (Werlich 1983, myös Shore & Mäntynen 2006: 35–38). Aineiston rajauksen juuri näihin kirjoitelmiin perustelee se, että tekstityyppi vaikuttaa tekstin osien suhteisiin (esim. Hakulinen 1982: 6, ks. myös Connor 1996: 89). Näin ollen esimerkiksi tehtävänannosta 7 kirjoitetut narratiiviset tapahtumankuvaukset poikkeavat selvästi asiakirjoitelmien rakenteesta jo tekstityypinsä perusteella. Lisäksi tutkimusaineisto on kirjoittajien käytettävissä olleen lähdemateriaalin osalta homogeeninen.

2.2.2 Kirjoittajien anonymiteetin turvaaminen

Kun esitän aineistostani esimerkkejä, kirjoitelmien tekijätiedot on häivytetty niin, että kirjoittajien henkilö- ja oppilaitostiedot eivät käy ilmi aineistoesimerkeistä. Kukin aineistoni kirjoitelma on yksilöity koodilla, joka koostuu seuraavista osista:

- aiheen numero (1–7)
- juokseva numero aineistossa
- kirjoitelman saama pistemäärä.

Esimerkiksi koodi *163_80* tarkoittaa, että

- kirjoitelma on kirjoitettu tehtävänannosta numero 1
- se on 63. kirjoitelma aineistossani ja
- se on saanut 80 pistettä.

Kirjoitelmien keskinäinen järjestys aineistossani on sattumanvarainen, jolloin se ei noudata esimerkiksi lukuiden aakkosjärjestystä. Näin ollen kirjoitelman sijoittumisesta aineistoon ei voi päätellä kirjoittajan koulua. Järjestysnumeroltaan peräkkäiset kirjoitelmat saattavat olla samasta koulusta, mutta aina näin ei kuitenkaan ole.

Aineistoni tehtävänannoista erityisesti tehtävänanto numero 1 kehottaa käsittelemään kokelaalle merkityksellistä kohtaamispaikkaa, jolloin kokelaat ovat kirjoittaneet konkreettisista ja olemassa olevista paikoista. En ole muuttanut kohtaamispaikkojen nimiä tai sijaintitietoja aineistostani, mikäli kuvauksen kohteena oleva paikka on julkinen ja sijaitsee jossakin Suomen suurista kaupungeista, Helsingissä, Tampereella tai Turussa. Olen tapauskohtaisesti arvioinut muiden kohtaamispaikkojen kuvausten osalta, onko kirjoittajan henkilöllisyys tunnistettavissa yleisesti tai hänen lähipiirissään, mikäli käytän kirjoitelmas- ta esimerkkikatkelmaa, ja pyrkinyt muuttamaan tapaamispaikan nimen tunnistamattomaksi. (Ks. myös Kuula 2006.)

2.2.3 Kirjoittajan äidinkielen huomioiminen analyysissa

Suomi toisena kielenä -kokeen suorittamisoikeus tarkistetaan Väestörekisterikeskuksesta. Kokeen saa suorittaa vain sellainen henkilö, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi eikä saame. Tekstin rakenteen tutkimuksen ohella aineistoni tarjoaa mahdollisuuden eri äidinkielisten kirjoittajien samasta tehtävänannosta kirjoittamien tekstien vertailuun ja kulttuurierojen tarkasteluun. Kontrastiivisen tutkimuksen tulosten perusteella on esimerkiksi voitu todeta, että toisella kielellä opittu tekstin rakenne voi hyvin siirtyä myös ensikielellä kirjoitetun tekstin rakenteeseen (esim. Hirose 2003, Mohan & Au-Yeung Lo 1985). En kuitenkaan ota kantaa kirjoittajien kulttuurista tai äidinkielestä johtuviin tekstin rakenteen eroihin, sillä erojen tarkastelu ja ensikielen vaikutuksen todentaminen tässä aineistossa on kirjoittajien taustojen vakioimattomuuden vuoksi mahdotonta. Aineistoni kirjoitelmien kirjoittajien tausta on hyvin heterogeeninen. Heillä ei ole yhteistä äidinkieltä eikä heidän koulutaustansa ole yhtenevä. (Ks. myös Kalliokoski 2008: 367, Kela 2011.)

Äidinkielen käsite on lisäksi itsessään ongelmallinen. Yksilön äidinkieli voidaan määrittellä yhtäältä kieleksi, jonka lapsi on oppinut varhaisessa vuorovaikutuksessa lähipiirinsä kanssa (Skutnabb-Kangas 1984: 14, Sajavaara 1999: 73, Davies 2003: 16) ja toisaalta kieleksi, jonka natiivipuhujaksi yksilö itse identifioi itsensä tai jonka natiivipuhujaksi muut kokevat hänet (Skutnabb-Kangas 1984: 15–18).

Äidinkielen määrittelyn monitahoisuus tulee esiin myös lähikäsitteissä. Ensimmäisellä kielellä tarkoitetaan ensimmäistä opittua kieltä, esimerkiksi tällainen kieli voi olla jokin paikallinen murre. Perheen kotikieli voi myös olla jokin muu kuin lapsen tai nuoren äidinkieli. Toinen kieli taas on opittu äidinkielen ja ensimmäisen kielen jälkeen. Se voi olla esimerkiksi koulussa opittu kielen variantti tai vaikkapa jokin lingua franca -kieli monikielisessä ympäristössä. Edelleen henkilön pääkieli (dominant language) voi vaihtua ajan kuluessa; se, mikä on opittu äidinkielenä, ei olekaan henkilön sujuvimmin käyttämä kieli vaikkapa nuoruus- tai aikuisiässä. Äidinkieli-nimitystä on käytetty myös siitä kielestä, jonka puhuja hallitsee parhaiten tai jota puhuja käyttää eniten. (Skutnabb-Kangas 1984: 14–15, Romaine 1995, Davies 2003.) Äidinkieltä määriteltäessä oleellista on se, kenen

näkökulmasta äidinkieltä määritellään: määritteleekö äidinkielen henkilö itse vai jokin ulkopuolinen, kuten vanhempi tai opettaja (Skutnabb-Kangas 2000: 111).

Monikulttuurisessa ympäristössä elävän äidinkielen määrittely ei ole yksinkertaista. Suomessa virallinen ilmoitus äidinkielestä tehdään Väestörekisterikeskukseen, ja vanhemmat tai huoltaja ilmoittavat lapsen äidinkielen. Viranomaisille ilmoitettu kieli voi olla esimerkiksi vain toisen vanhemman äidinkieli, perheen kotikieli voi olla jokin muu, ja henkilön kodin ulkopuolella käyttämä kieli vielä jokin kolmas, kuten suomi, ruotsi tai englanti. Rekisteriin voidaan kuitenkin merkitä vain yksi äidinkieli, joten rekisteri ei tue esimerkiksi kaksikielisyyden tunnustamista. Äidinkielen voi muuttaa maksutta myöhemmin kirjallisella ilmoituksella, jos esimerkiksi kodin ulkopuolella puhuttu kielimuoto vahvistuu henkilön kielivarannossa niin, että hän puhuu ja kirjoittaa tätä kieltä (esim. suomea) paremmin kuin kotona puhuttua kieltä (Helsingin maistraatti 2010). Väestörekisteriin ilmoitettu äidinkieli ei kuvaa luotettavasti kirjoittajien äidinkieltä, mutta se kertoo toki sen, että äidinkieli on jokin muu kuin ruotsi, suomi tai saame.

Suomi toisena kielenä -kokeeseen osallistuvat ovat olleet suomenkielisessä ympäristössä vaihtelevan aikaa. Osa on voinut asua Suomessa koko ikänsä, ja heillä on kontakteja niin suomen- kuin äidinkieliseensäkin kulttuuriin. Osa taas on voinut tulla Suomeen nuorina tai aikuisina, ja heidän kontaktinsa suomenkieliseen kulttuuriin voivat olla vähäiset. Sosiaalistuminen koti- tai äidinkieliseen kulttuuriin ja toisaalta suomenkieliseen kulttuuriin niin puhutun kuin kirjoitetunkin kautta vaikuttaa siihen, miten äidinkieli vaikuttaa suomi toisena kielenä -kirjoitelmaan ja erityisesti sen rakenteeseen. Joidenkin kohdalla vaikutus voi olla merkittävä, jos kokelas esimerkiksi lukee äidinkielellään paljon. Äidinkielen kirjallisten mallien puuttuessa vaikutus voi olla hyvin vähäinen. Edelleen myös opetuksella on merkittävä osuus tekstin rakenteen tietoisessa hahmottamisessa. (Ks. myös Kalliokoski 2008: 366, Kaplan 1988: 285–287.)

2.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston käsittely

Tutkimukseni on kvalitatiivista, lingvististä tekstintutkimusta. Sovellan työssäni ensisijaisesti retorisen rakenteen teoriaa (Mann & Thompson 1988). Käytettävissäni on kuitenkin ollut tieto kunkin kirjoitelman saamasta pistemäärästä, ja olen hyödyntänyt tätä tietoa muutamissa aineistosta tekemissäni kvantitatiivisissa tarkasteluissa. Olen tarkastellut esimerkiksi aloitus- ja lopetustyyppien jakautumista eri pisteluokkien kesken sekä tehtävänantojen virikekysymysten heijastumista eri pistemääriä saaneiden kirjoitelmien rakenteeseen.

Kuten olen tutkimuskysymyksiäni esitellessäni todennut, tarkoitukseni on tuottaa deskriptiivistä tietoa suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmasta. Teen työssäni kuitenkin joitakin preskriptiiviseksi tulkittavia havaintoja tarkastellessani kirjoitelmia pistemäärittäin. Kuitenkin esimerkiksi kirjoittajien käyttämien aloitus- ja lopetustyyppien ryhmittely kirjoitelman saaman pistemäärän mukaan (luku 4) kuvaa ensisijaisesti sitä, miten tietyt kirjoitelman rakenneosat aineistossani jakautuvat, mutta ei sitä, mikä aloitus- tai lopetustyyppi olisi toista parempi. Kirjoitelmien kokonaisrakennetta käsitellessäni en tarkastele preskriptiivisesti sitä, mikä on tai olisi hyvä tai huono kirjoitelman rakenne.

Tutkimuksen aineistona on suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmia, jotka olen saanut Ylioppilastutkintolautakunnalta (lupa 9.9.2003) tutkimuskäyttöön. Olen muuttanut aineiston digitaaliseen muotoon kopioimalla käsinkirjoitetut kirjoitelmat Word-tiedostoiksi keväällä ja kesällä 2004.

Olen käsitellyt aineiston tutkimusta varten retorisen rakenteen teorian soveltamiseen tarjoutuvin välinein. Kukin kirjoitelma on muutettu ensin .txt-tiedostoksi, joka on tuotu retorisen rakenteen analyysissa käytettävään annotointiohjelmaan (RST Tool 3.45, O'Donnell 2004). Tämän jälkeen olen jakanut tekstin analyysiyksiköihin (ks. luku 3.3.1), joiden välisiä suhteita tarkastelemalla olen edelleen tuottanut hahmotuksen tekstin retorisesta rakenteesta. Analyysiyksiköt olen numeroinut niin, että kunkin kirjoitelman ensimmäinen yksikkö on kirjoitelman koodi ja toisen yksikön muodostaa otsikko. Varsinaisten tekstilauseiden numerointi alkaa aina numerosta 3.

Analyysi on edennyt pääasiassa dynaamisesti niin, että tarkastelussa on ollut kerrallaan ensin kahden lauseen välinen suhde ja sitten edelleen seuraavan lauseen suhde edeltäneiden lauseiden muodostamaan kokonaisuuteen (ns. bottom up -rakenne, Kuronen 2004: 56). Olen hyödyntänyt analyysissa toissijaisesti synoptista, tekstikokonaisuudesta lähtevää tekstin rakenteen tarkastelua, sillä tekstin kokonaisrakenteen tarkastelu vaatii myös tekstikokonaisuuden tarkastelua lauseista lähtevän analyysin rinnalle (esim. Katajamäki 2004: 110, myös Mann, Matthiessen & Thompson 1992).

Olen hyödyntänyt annotoinnissa ohjelmaan valmiiksi ohjelmoituja suhdeluokituksia. Luokitukset perustuvat retorisen rakenteen teorian verkkosivuilla esitettyyn, yleisimmin käytettyyn suhdeluokitukseen (ns. ExtMT.rel-luokitus). Tämä luokitus taas perustuu Mannin ja Thompsonin (1987, 1988) esittämään luokitukseen (ns. klassinen RST-luokitus), mutta sitä on täydennetty muutamin lisäsuhtein (Taboada & Mann 2006a: 426). Retorisen rakenteen verkkosivuilla esitetty suhdeluokitus on koottu tutkijoiden tahoillaan tekemästä aineistolähtöisestä, jo nimettyjen suhteiden (Mann & Thompson 1987, 1988) testauksesta ja aineistoanalyysiin perustuvista täydentävistä suhteista. Osaa verkkosivuilla esitetystä suhteista on tarkasteltu ja todennettu myös psykologiviestisellä (ks. koonti Taboada & Mann 2006a: 431–434). Retorisen rakenteen teoria sallii annotoijan tarvittaessa nimetä uusia suhteita, joten esim. teorian verkkosivuilla esitetty suhdeluokitus ei sido annotoijaa, ellei tämä halua tukeutua valmiiseen luokitukseen. Keskeistä suhteiden määrittelyssä ja todennettavuudessa on, että esitetty suhde on selvästi tunnistettavissa ja tunnusnettavissa (Taboada & Mann 2006a: 432).

Olen annotoinut aineistoni hyödyntämällä annotointiohjelman tarjoamaa valmista, englanninkielistä luokitusta (ks. liite 2), mikä näkyy aineistoesimerkeissäni siinä, että kuvioissa suhteet on merkitty englanninkielisin nimin, mutta tekstissä käytän myös suomenkielisiä suhteiden nimiä. Annotointiohjelman suhteiden ohjelmointi suomenkieliseksi ei olisi ollut tutkimuksen kannalta mielekäästä, sillä ohjelmaa on käytetty vain analysoinnin välineenä. Tulokset raportoidaan suomeksi.

Annotointiohjelman tuottamat puukuviot olen siirtänyt tutkimukseen varsin yksinkertaisesti, sillä ohjelman tulostustoiminto on hyvin vajavainen. Halutusta kuviosta olen ottanut kuvakaappauksen (Print Screen), jonka jälkeen kuva on viety yksinkertaiseen piirustusohjelmaan (Paint). Tämän jälkeen kuvio on rajattu halutun laiseksi ja siihen on tarvittaessa lisätty korostukseksi ympyröintejä tai neliöintejä.

3 Tekstin rakenneosat retorisen rakenteen teorian mukaan

3.1 Retorisen rakenteen teoria

Aineistoni keskeisenä teoreettisena analyysivälineenä on retorisen rakenteen teoria⁷ (Mann & Thompson 1987, 1988). Retorisen rakenteen teorian avulla voi kuvata tekstin osien keskinäisiä suhteita ja näiden suhteiden avulla edelleen tekstin kokonaisrakennetta. Teoria on lähtökohdiltaan deskriptiivinen ja funktionaalinen. Olettamuksena on, että koherentin tekstin jokainen osa, kuten lause ja edelleen lauseiden yhdistelmä, on merkityksellinen. Jokaisella tekstinosalla on tehtävänsä kokonaisuudessa. Teoria lähestyy tekstiä näin ollen funktionaalista näkökulmasta. Tekstin osien suhteet määritellään funktionaalisten ja semanttisten kriteerien perusteella, sillä suhteille ei ole toistaiseksi löydetty luotettavia ja yksiselitteisiä morfologisia tai syntaktisia piirteitä (ks. myös Hakulinen, Karlsson & Vilkuna 1980: 22, Enkvist 1975: 94–95). Osien keskinäisiä suhteita kutsutaan retoriseksi, koska niiden tarkoituksena on vaikuttaa vastaanottajaan (Renkema 2009: 95). Suhteita ei välttämättä voi kiinnittää yksittäisiin leksikaalisiin tai kieliopillisiin muotoihin, vaikka usein osien suhteet voidaan perustella osien kieliopillisella muodolla, leksikaalisella sisällöllä tai erilaisilla koheesion merkitsimillä (discourse markers) (Taboada & Mann 2006a, Taboada 2006). Koska retorisen rakenteen teoriaan perustuva tekstin tarkastelu on vahvasti tekstin koherenssin tarkastelua, voidaan väittää, että RST on jopa malli tekstin koherenssista (Gruber & Muntigl 2005: 83–84). Mann ja Thompson (1992: 20–22, 36) ovat esittäneet myös, että suhteessa muihin tekstin rakenteen mallinnustapoihin (esim. Hoey 1983, Halliday & Hasan 1976) retorisen rakenteen teorian lähestymistapa on pikemminkin sosiaalinen, kirjoittajan ja lukijan huomioiva, kuin tekstin propositioiden semantiikkaan tai puheakteihin keskittyvä.⁸ Kuitenkin myös esimerkiksi systeemifunktionaaliseen teoriaan perustuva tekstilajin ja tekstin rakenteen tarkastelu huomioi kirjoittajan ja lukijan, joten tältä kannalta tarkasteltuna retorisen rakenteen teoria ei suinkaan ole ainoa sosiaalisesti luokiteltava lähestymistapa.

Kun tekstin rakennetta kuvataan RST:n avulla, ei huomiota kiinnitetä vain lauseiden tai virkkeiden keskinäisiin suhteisiin. Tekstin suhteiden ja rakenteen kuvaus etenee hierarkkisesti niin, että ensin tarkastelu kohdentuu lauseiden välisiin suhteisiin, sitten lauseiden muodostamien kokonaisuuksien välisiin suhteisiin ja edelleen tekstissä olevien kokonaisuuksien keskinäisiin suhteisiin. Näin ollen retorinen osa voi olla pienimmillään yksi analyysiyksikkö (ks. luku 3.1.1) tai laajimmillaan kymmenistä yksiköistä ja näiden keskinäisistä suhteista koostuva (tekstin) osa. Laajat kokonaisuudet ovat retoristen suhteiden muodostamia tekstin osakimppuja, jotka voivat langeta yhteen esimerkiksi ortografisten

⁷ Teorian esittelyä suomeksi myös Mäntynen (2006: 50–51) ja Komppa (2012).

⁸ Tirkkonen-Condit (1991) huomauttaa, että retorisen rakenteen teorialle rinnasteisia ajatuksia on esittänyt jo esimerkiksi Grimes (1975). Grimes viittaa tekstissään leksikaalisten ja retoristen propositioiden ja tekstin rakenteen suhteisiin, mutta ei esittele retoristen suhteiden luokittelua Mannin ja Thompsonin (1988) tapaan.

kappaleiden kanssa, vaikkakaan tekstiä retorisen rakenteen teorian mukaan analysoitaessa kappalejakoja ei erityisesti oteta huomioon. (Taboada & Mann 2006a: 425–426.)

Oleellista tekstin tarkastelussa retorisen rakenteen teorian valossa ovat tekstissä olevat ytimet (nuclearity principle) ja ytimien ja niihin alisteisessa suhteessa olevien satelliittien hierarkkisuus (hierarchy principle). Tekstistä pyritään aina löytämään ydintä tai ytimiä signaloivat lauseet, joihin muut lauseet ja virkkeet ovat satelliittimaisessa suhteessa. (Taboada & Mann 2006a: 426–427.) Lauseet ja tekstin osat asettuvat toisiinsa nähden hierarkkiseen suhteeseen, jolloin jotkin tekstin lauseista tai osista ovat keskeisempiä kuin toiset ja toiset ovat tällöin alisteisia. Tekstin rakenteen hierarkkisuutta korostavat analyysien havainnollistamisen apuna käytetyt puukuvaimet, joita myös on kritisoitu tekstin lineaarisuuden häivyttämisestä (Taboada & Mann 2006a: 434–435).

Retorisen rakenteen teoria kehitettiin 1980-luvulla tietokone-lingvistiikan tarpeisiin. Tavoitteena oli mallintaa tekstiä tietokoneella tehtävää tekstinmuodostusta varten. Teoriaa ei liitetty erityisen vahvasti mihinkään jo olemassa olleeseen deskriptiiviseen teoriaan, ja pyrkimyksenä oli luoda olemassa olleita tekstin kuvausmalleja täydentävä malli. (Taboada & Mann 2006a: 424–425.)

Teorian kattavin kuvaus on kirjattu julkaisemattomaan raporttiin (Mann & Thompson 1987), jonka pohjalta on edelleen julkaistu teorian lähtökohdat ja keskeiset periaatteet esittelevä artikkeli *Rhetorical Structure Theory: Toward a functional theory of text organization* (Mann & Thompson 1988). Vaikka teoria on saanut alkunsa tietokone-lingvistiikan piirissä ja tietokone-lingvistit kehittäivät sitä edelleen, teorian sovellusalueet ovat paljon laajemmat, mistä Taboada ja Mann (2006b) esittävät kattavan koosteen. Teoriaa on sovellettu niin puhutun vuorovaikutuksen, kielten erojen ja yhtäläisyyksien ja multimedioottisten tekstien tarkastelussa kuin argumentaation tutkimuksen ja opettamisen välineenä. (Yhteenveto RST:aa käyttävistä tutkimuksista, ks. Taboada & Mann 2006b.)

Retorisen rakenteen teoriaa sivuavia tai sitä edelleen kehittäviä tekstin osien keskinäisten suhteiden tarkastelun näkökulmia ovat esittäneet esimerkiksi Sanders, Spooren ja Noordman (1992), Redeker (2000) ja viimeisimpänä Renkema (2009). Sandersin ym. tai Redekerin esittämä rakenteen tarkastelu ei ensisijaisesti pohjautu retorisen rakenteen teoriaan (vrt. kuitenkin Bateman & Delin 2006: 591), vaan ne esittävät pikemminkin evaluoivia huomioita retorisen rakenteen teoriasta (ks. myös Taboada & Mann 2006a). Sanders, Spooren ja Noordman (1992) esittelevät 12:n koherenssisuhteen luettelon, jossa kukin suhde voidaan luokitella kausaaliseksi tai additiiviseksi, semanttiseksi tai pragmaattiseksi ja polaarisuuden kannalta positiiviseksi tai negatiiviseksi. Luettelon taustalla on oletamus, että kielenkäyttäjät päättelevät ja rajaavat koherenssisuhteita muutamien keskeisten kognitiivisten käsitteiden avulla (mts. 4). Sandersin ym. (1992: 17–21) esittelemien suhteiden etu on se, että niille voidaan esittää psykologisia perusteita, sillä suhteita on testattu myös kokeellisesti. Tekstin rakenteen analyysin kannalta suhteet kuitenkin jäävät hyödyttämään vain lausetason analyysia: analyysi keskittyy lauseiden välisten suhteiden analyysiin kuten retorisen rakenteen teorian mukainen analyysikin, mutta Sandersin ym. analyysimalli ei ota kantaa lausetta laajempien osien ja kokonaisen tekstin rakenteen tarkasteluun. Kokonaisen tekstin analysointiin myös Sanders (esim. 1997) on soveltanut retorisen rakenteen teorian kuvausmallia.

Redeker (2000) on pyrkinyt kehittämään retorisiin suhteisiin perustuvaa teoriaa edelleen niin, että teoria huomioisi tekstin osien monifunktioisuuden. Monifunktioisuudella Redeker tarkoittaa sitä, että jokaiseen ilmaukseen kuuluu a) propositionaalinen sisältö (content, ideational structure), jonka se tuo tekstiin, b) tarkoitus (purpose, rhetorical structure), jonka vuoksi se on tekstin osa ja c) sijainti tekstissä (sequential position, sequential structure) (mts. 246–252). Hän esittelee ns. rinnakkaisten komponenttien mallin (parallel-components model), joka pyrkii huomioimaan sekä tekstin osan sisällön, funktion että aseman tekstissä. Yleensä yksi näkökulma (komponentti) on osan ja sitä ympäröivien muiden osien suhteiden kannalta keskeinen, mutta muutkin puolet ovat osan tulkinnassa läsnä (mts. 247–248). Malli on tekstin osien tarkastelun kannalta hyvin monipuolinen, ja kuten myöhemmin tulee esiin (ks. luku 3.4), myös oma aineistoni antaa viitteitä eri näkökulmien samanaikaisen tarkastelun tarpeesta tekstin osien analyysissä. Mallin sovellettavuus laajaan tekstiaineistoon on kuitenkin vielä varsin haastavaa, ja annotointivälineistön kehittyminen on kesken (Redeker & Bouma 2009, Egg & Redeker 2010).

Renkema (2009) pyrkii kokoamaan diskurssin suhteista tutkittua yhteen ja mallintamaan näin diskurssin eri puolia teoreettiseksi kokonaisuudeksi (ns. connectivity model). Renkeman malli linkittyy vahvasti retorisen rakenteen teoriassa esitettyyn suhdeluokitukseen, mutta suhteita on ryhmitelty eri tavoin. Retorisen rakenteen teoriassa suhteet jaetaan kolmeen luokkaan (ks. luku 3.1.2), joskaan ryhmittely ei Renkeman mukaan ole selkeä esimerkiksi moniytimisten suhteiden osalta. Moniytimiset suhteet voivat ilmaista sekä sisältöjä että esitystapaa. (Mts. 95–96.) Renkema on ryhmitellyt omissa mallissaan diskurssin suhteet kolmesta näkökulmasta: konjunktioivisia suhteita (conjunction) ovat kielipilliset suhteet, kuten alustus- ja rinnastussuhteet, ja tekstuaaliset suhteet, esimerkiksi viittaussuhteet kuten toisto ja leksikaalinen viittaus. Lisääviä suhteita (adjunction) ovat sisältöä lisäävät retoriset suhteet kuten elaboraatio tai syy-seuraussuhteet. Kolmannen luokan muodostavat eräänlaiset intersuhteet (interjunction), joita Renkeman luokituksessa ovat vuorovaikutusta ohjailevat suhteet (teksteissä metateksti). Kun esittelen retorisen rakenteen teorian nimeämiä suhteita luvussa 3.2, suhteutan niitä lyhyesti myös Renkeman luokitukseseen.

3.1.1 Analyysiyksikkö

Retorisen rakenteen teorian mukaisessa analyysissä pienimpänä tekstin osana ja analyysiyksikkönä (elementary discourse unit) käytetään yleensä lausetta (Mann & Thompson 1988, viimeaikaisia Taboada 2006, Stede 2008), mikä on tyypillinen analyysiyksikkö myös monessa muussa tekstin rakennetta tarkastelevassa lähestymistavasta (ks. Mann & Thompson 1992). Teoria ei tosin estä käyttämästä jotakin muutakin perusyksikköä, joten jokainen teoriaa käyttävä voi valita analyysiyksikkönsä itse riippuen siitä, mitä tarkoitusta varten retorista analyysia tehdään. Näin analyysiyksikkö voi olla lauseke, lause, virke tai jopa kokonainen kappale (Bateman & Delin 2006: 591). Oleellista on kuitenkin määritellä pienin analyysiyksikkö ennen varsinaista analyysia, jotta analyysissä vältytään kehäpäättelmiltä (Taboada & Mann 2006a: 429–430).

Aineistoni analyysissa analyysiyksikkö on lause, jossa on predikaattiverbi. Olen analysoinut pää- ja sivulauseiden väliset retoriset suhteet erikseen. Lauseenvastikkeet on analysoitu osaksi päälausetta. On kuitenkin muistettava, että aineistoni kirjoittajat kirjoittavat toisella kielellä ja aineistossa on toisinaan runsaasti epätarkkuutta ja virheitä, jotka vaikeuttavat lauserajan hahmottamista. Näin ollen olen joutunut toisinaan tapauskohtaisesti tarkentamaan analyysiyksikön rajaa.

Toisin kuin esimerkiksi tieteellisiä abstrakteja kontrastiivisesta näkökulmasta tutkineet da Cunha ja Iruškieta (2010), olen erottanut aineistossani eri yksiköiksi myös restriktiiviset relatiiviset sivulauseet, jotka määrittävät substantiivia ja rajaavat sen alaa. Restriktiiviset relatiivilauseet ovat elaboroivia lauseita, ja yhdessä päälauseensa kanssa ne muodostavat retoriselta rakenteeltaan samanlaisen yksikön. Näin ollen niitä voisi käsitellä sisällytettynä päälauseeseen, jolloin päälause ja relatiivinen sivulause muodostaisivat yhden yksikön (ks. myös Mann & Thompson 1988: 248). Olen kuitenkin päättänyt erottamaan pää- ja sivulauseet, jotta analyysissa tulevat esiin esimerkiksi kirjoittajan tekstistrategiset valinnat: jotkut kirjoittajat käyttävät päälauseeseen upotettuja relatiivisia sivulauseita tekstissään usein, jolloin voidaan puhua kirjoittajan persoonallisesta tyylistä. Olen halunnut tyylin ilmenevän myös analyysissa, vaikka tekstin kokonaisrakenteen hahmottamiseen upotetut sivulauseet eivät juuri vaikuta. Myöskään retorisen rakenteen teoriassa ei varsinaisesti eroteta restriktiivisen lauseen rajaavaa ja epärestriktiivisen lauseen lisäävää funktiota, vaan ne molemmat merkitään elaboroiviksi (ks. luku 3.2). Näin ollen erottelua restriktiivisiin ja epärestriktiivisiin relatiivilauseisiin ei nähdä olennaiseksi retorista kokonaisrakennetta tarkasteltaessa.⁹

Jos kirjoittaja on käyttänyt välimerkkejä konventioiden mukaisesti, kuuluvat välimerkit aina merkkiä edeltävään yksikköön. Tällöin esimerkiksi virke *Voi keksiä paljon kohtaamispaikkoja, jos vain mielikuvitusta riittää* (100_70) on jaettu kahteen yksikköön, joista ensimmäisen muodostaa *Voi keksiä paljon kohtaamispaikkoja*, ja toisen *jos vain mielikuvitusta riittää*. Mikäli kirjoittaja on käyttänyt välimerkkejä konventioista poikkeavasti, olen analysoinut yksiköksi ensisijaisesti predikaattiverbin sisältävän kokonaisuuden.

3.1.2 Ytimen ja satelliitin suhde

Retorisen rakenteen teorian keskeinen oletus on, että tekstin rakenne on hierarkkinen, jolloin tekstin osien keskinäiset suhteet ovat epäsymmetrisiä. Tällöin jokin tekstin osa on alisteisessa (hypotaktisessa) suhteessa toiseen tekstin osaan. Yksi tekstin osa muodostaa ytimen (nucleus), johon toinen on satelliittimaisessa (satellite) suhteessa (Mann & Thompson 1988, Taboada & Mann 2006a). Karioidusti ytimen keskeisyyttä voidaan kuvata jopa niin, että ytimen ja satelliitin suhteessa satelliitin voisi jättää tekstistä poiskin tekstin yleisen koherenssin kärsimättä, mutta ydintä ei voi (esim. Bateman & Delin 2006: 590).¹⁰

⁹ Restriktiivisten ja epärestriktiivisten relatiivilauseiden erottelun haasteellisuudesta, ks. ISK § 1165, Viisapää (tulossa).

¹⁰ Den Ouden (2004: 75–97) on havainnut prosodiaa käsittelevässä tutkimuksessaan, että retorisen rakenteen teorian mallintama hierarkkisuus eli ydin- ja satelliitti-osat ja näiden keskinäiset suhteet voidaan

Esimerkki 3.1a kuvaa ytimen ja satelliitin hierarkkista suhdetta. Olen merkinnyt esimerkkiin annotoinnissa käytetyt analyysiyksiköt eli lauseet. Kuviossa esitetyn nuolen alkupäässä on satelliitti ja nuolen kärki osoittaa ytimeksi analysoituun osaan.¹¹

Esimerkki 3.1a

-- (55) Lopuksi voin sanoa (56) että kantapaikat ovat yleensä lähellä asuinpaikkaa, mutta ei aina. (161_70)

Kuvio 3.1a. Ydin-satelliittisuhde (161_70).

Kuvion 3.1a esimerkkilause havainnollistaa retorisen rakenteen teoriassa perinteisesti käytettyä kuvaustapaa, jossa tekstin osien välinen suhde osoitetaan nuolella: osa, tässä tapauksessa lause *Lopuksi voin sanoa*, josta nuoli lähtee, on satelliitti ja osa, johon nuoli osoittaa, eli sivulause *että kantapaikat ovat yleensä lähellä asuinpaikkaa, mutta ei aina* on kyseisen suhdeparin ydin. Numerot kuvaavat osien, tässä tapauksessa lauseiden sijaintia kokotekstissä. Esimerkissä on kuvattu erään kirjoitelman lauseita numero 55 ja 56.

Esimerkin 3.1a kahden osan välinen suhde on analysoitu orientoinniksi (preparation), ja analyysi rajauksineen (constraints on the nucleus/the satellite) voidaan purkaa seuraavasti:

Suhteen ytimen muodostaa väite *kantapaikat ovat yleensä lähellä asuinpaikkaa, mutta ei aina*. Väite itsessään voi olla epäuskottava, joten sitä voidaan tukea satelliitilla. Ytimen satelliitin muodostaa lause *Lopuksi voin sanoa*, joka orientoi ja valmistaa lukijaa vastaanottamaan väitteen ja tarjoaa lukijalle eräänlaisen vastaanottoposition, josta käsin ydintä tulisi lähestyä. Esimerkin virke päättää kirjoitelman ja ytimen *että*-lauseessa esitetään aiemmasta tekstistä tuttu asiantila. Juvosen (2011: 250–251) havaintojen mukaan *voin sanoa* -kehyslause ilmaisee tällaisessa kontekstissa kirjoittajan sitoutumista ytimen *että*-lauseeseen esitettyyn väitteeseen. Ydin ja satelliitti ovat keskinäisessä suhteessa niin, että satelliitti orientoi ytimen esittämää väitettä varten ja yhdessä ne vahvistavat ytimen esittämää väitettä niin, että myös vastaanottaja saattaa uskoa väitteeseen paremmin. (Ks. Mann & Matthiessen 1991: 235–236, Mann, Matthiessen & Thompson 1992: 44–45.)

---

havaita myös tutkittaessa ääneen luettua tekstiä. Puhujat tuottavat hierarkian prosodisesti taukojen ja sävelkorkeuden vaihtelun avulla. Ytimiksi analysoidut osat artikuloitiin satelliitteja selvemmin, jolloin keskeisiksi katsotut tekstin osat pyrittiin välittämään kuulijoille tarkemmin. Den Oudenin havainnot osoittavat, että tekstit koostuvat merkitykseltään keskeisemmistä ja marginaalisemmista elementeistä, jotka voidaan tulkita olevan toisiinsa retorisisissa suhteissa.

¹¹ Väitöskirjan elektronisessa versiossa kuvioiden yksityiskohtia voi tarkastella lähemmin tarkentamalla (zoom) kuviin. Painetussa versiossa kuvat jäävät painoteknisistä syistä paikoin rasteroituneiksi.

Keskeistä osien välisten suhteiden analyysissä on suhteen aikaansaama vaikutus (nuclear and satellite effect). Ydin mahdollisine satelliitteineen pyrkii johonkin vaikutukseen, esimerkissä vaikutus on vastaanottajan valmistaminen väitteen hyväksymistä varten. Tekstin analyysin kannalta vaikutus (effect) vastaa kysymykseen, miksi tietty suhde on tehty. Mikä on ikään kuin haluttu ymmärrys asiasta, tai millainen tulema tekstistä voidaan lukea? (Ks. Mann & Matthiessen 1991: 236.) Monen suhteen perimmäinen tarkoitus on saada vastaanottaja uskomaan tai hyväksymään ytimen esittämä väite paremmin tai toimimaan kirjoittajan haluamalla tavalla. Näitä kaikkia tavoitteita voi pitää kirjoittajan näkökulmasta positiivisina. (Thompson & Mann 1987: 365.) Vaikutuksen keskiön (locus of effect) voi muodostaa joko ydin yksin tai ytimen ja satelliitin suhde yhdessä (Mann & Matthiessen 1991: 236).

Mann ja Thompson (1988) ovat nimenneet erilaisia tekstin osien retorisia suhteita, jotka karkeasti voidaan jakaa esitystapaan liittyviin suhteisiin (presentational relations) ja tekstin asiasisältöön liittyviin suhteisiin (subject matter relations).¹² Esitystapaan liittyvät suhteet jäsentävät esitettyä ja pyrkivät taivuttelemaan lukijaa haluttuun suuntaan. Esimerkki 3.1a havainnollistaa erästä esitystapasuhdetta, orientointia. Sisältösuhteet (subject matter relations) motivoituvat asian tai tapahtuman kuvauksesta. Esimerkissä 3.1b on esillä muuan sisältösuhde, elaboraatio (elaboration).

Esimerkki 3.1b

-- (9) On myös kansainvälisiä keskustelusivuja. (10) siellä voi jutella eri kansojen edustajien kanssa. (229_83)

Kuvio 3.1b. Elaboraatio (elaboration), 229_83.

Elaboraatioisuhteessa ytimessä esitetään perustieto, jota satelliitti laajentaa ja täydentää. Esimerkissä lauseessa 9 esitetään ydin, jossa todetaan, että on olemassa tietynlaisia keskustelusivuja. Lause 10 muodostaa ytimen kanssa elaboraatioisuhteen. Se täydentää ytimessä kerrottua tarkentamalla, millaisia nämä keskustelusivut ovat. Ytimeksi analysoidussa osassa voidaan esittää vaikkapa yleistys, jolloin satelliitissa tarjotaan esimerkki tai tarkennetaan ytimessä esitettyä väitettä. Kuvaan aineistossani esiintyviä suhdetyyppejä tarkemmin luvussa 3.2.

Retoristen suhteiden luokittelu esitystapaan ja sisältösuhteisiin on osin rinnastettavissa Hallidayn ja Hasanin (1976: 240–241) konjunktioiden käyttöön ja lauseiden välisten suh-

¹² Esitystapaan liittyvät suhteet voi rinnastaa Hallidayn (1985) metafunktionista interpersonaaliseen ja tekstuaaliseen metafunktion, sisältösuhteet ideationaaliseen metafunktion (Maier & Hovy 1991, Redekerin 2000: 238 mukaan).

teiden tarkasteluun esittämään jaotteluun konjunktioiden sisäisestä (internal) ja ulkoisesta (external) käytöstä (ks. myös Taboada & Mann 2006a: 236). Ulkoiseksi nimetty konjunktioiden käyttö vastaa retorisen rakenteen sisältösuhteita siltä osin, kun lauseiden väliset suhteet ilmaisevat tilanteita ja sisältöjä ja viittaavat tekstinulkoiseen todellisuuteen. (Tekstin) sisäiseksi nimetty konjunktioiden käyttö taas lähentyy retorisen rakenteen esitystapaan liittyviä suhteita. Sisäiseen käyttöön vaikuttavat kirjoittajan viestintäpäämäärät, asenne ja arvostukset.

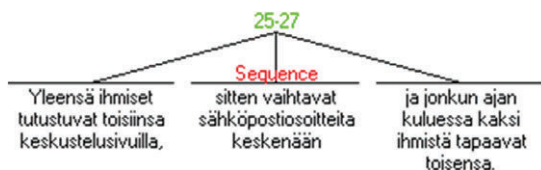
Hallidayn ja Hasanin (1976) ja Manin ja Thompsonin (1987, 1988) esittämään jakoon rinnastuu myös van Dijkin (1979) esittämä konnektoreiden semanttinen ja pragmaattinen käyttö (myös Taboada & Mann 2006a: 436). Kun Hallidayn ja Hasanin ja RST:n mukaan osa suhteista on ulkoisia ja sisältösuhteita, kutsuu van Dijk (1979) vastaavia suhteita faktuaalisiksi ja näitä suhteita ilmaisevaa konnektoreiden käyttöä semanttiseksi. Edelleen sisäiset suhteet (Halliday & Hasan 1976) ja esitystapaan liittyvät suhteet (Mann & Thompson 1988) rinnastuvat van Dijkin pragmaattisiin konnektoreihin, joilla ilmaistaan puheaktien välisiä suhteita.

Retorisen rakenteen teorian piirissä suhteita ovat ryhmitelleet Taboada ja Stede (2009: 11). He ovat jakaneet suhteita ryhmiin niiden metatekstimäisyyden ja eksplisiittisen merkitsemisen mukaan. Metatekstimäisiä, tekstin sisäisiä suhteita ovat muun muassa yhteen veto ja elaboraatio. Tekstin ulkopuolelle viittaavia suhteita ovat esimerkiksi syy- ja seuraussuhteet. Toiset suhteet taas merkitään tekstiin eksplisiittisemmin (esimerkiksi ehto: *jos, jos niin*), kun taas esimerkiksi tausta ja väitteen uudelleen muotoilu ovat suhteita, joita ei juurikaan merkitä tekstiin konnektorein.

Edellä esitetyn, esitystapaan ja sisältösuhteisiin tehdyn jaon lisäksi retorisen rakenteen teoriassa jotkin tekstin osien väliset suhteet on sijoitettu kolmanteen, moniytimisten suhteiden luokkaan. Huolimatta siitä, että retorisen rakenteen teorian perusta on tekstin osien epäsymmetrisissä suhteissa, teoria huomioi myös niin sanottujen moniytimiset suhteiden (multinuclear relations) olemassaolon. Kun tekstin osat ovat rinnaisteisia ja kummankaan ei voi sanoa muodostavan ydintä, on kyseessä moniytiminen suhde. Osat ovat tällöin tasavertaisia. Moniytimisiä suhteita on nimetty murto-osa ydin-satelliittisuhteisiin nähden, joskin juuri moniytimisiin suhteisiin on viime aikoina alettu kiinnittää enemmän huomiota (esim. Stede 2008). Esimerkki 3.2 kuvaa moniytimistä suhdetta. Kyseessä on sarja sekvenssisuhteita, jolloin tekstin osat ovat samanarvoisia ja kronologisessa suhteessa toisiinsa.

Esimerkki 3.2

- - (25) Yleensä ihmiset tutustuvat toisiinsa keskustelusuviilla, (26) sitten vaihtavat sähköpostiosoitteita keskenään (27) ja jonkun ajan kuluessa kaksi ihmistä tapaavat toisensa. - - (213_80)

Kuvio 3.2. Sekvenssi (sequence), 213_80.

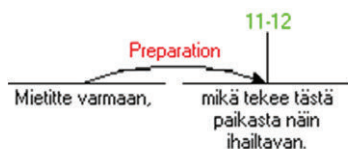
Keskenään sekvenssisuhteessa olevat lauseet muodostavat kronologisesti etenevän sarjan, jossa kuvataan tutustumista verkkokeskustelussa. Kronologiaa osoittaa eksplisiittinen partikkeli *sitten* lauseen 26 alussa sekä ajan adverbiaali *jonkun ajan kuluessa* (po. *kuluttua*).

Mannin ja Thompsonin (1988: 255–256) englanninkielisestä aineistosta tekemien havaintojen mukaan jotkin ydin–satelliittisuhteet esiintyvät tyypillisesti tietyssä järjestyksessä. He esittävät, että esimerkiksi elaboraatio-suhteessa satelliitti on tyypillisesti ytimen jälkeen, kuten esimerkissä 3.1b. Teoria ei kuitenkaan määrittele ytimen ja satelliitin keskinäistä järjestystä etukäteen, vaan Mann ja Thompsonkin puhuvat mielellään tendenssistä sekä kanonisesta ja ei-kanonisesta järjestyksestä. Kirjoittajalla ja lukijalla on lopulta valta arvioida, miten ydin ja satelliitti sijoittuvat toisiinsa nähden. Kaikkia suhteita kuvaavat satelliitit voivat esiintyä joko ennen ydintä tai sen jälkeen. Mannin ja Thompsonin havaintojen mukaan kuitenkin esimerkiksi tausta ja ehto ovat suhteita, joissa satelliitti esitetään ennen ydintä. Vastaavasti elaboraatio-, todiste- ja väitteen kertaus -suhteessa satelliitti esitetään usein ytimeksi luokitellun tekstinosan jälkeen.¹³ (Mp.)

Retorisen rakenteen teorian mukainen analyysi poikkeaa perinteisestä pää- ja sivulauseen keskinäisestä hierarkiasta siinä, että päälause voi toimia sivulauseen satelliittina (ks. esim. 3.3; myös esim. 3.1a).

Esimerkki 3.3

-- (11) Mietitte varmaan, (12) mikä tekee tästä paikasta [kirjoittajan kuvaama kohtaamispaikka] näin ihailtavan. --

Kuvio 3.3. Päälause sivulauseen satelliittina (126_83).

¹³ Toisaalla esim. Chafe (1984: 445–446) on pää- ja sivulauseiden välisiä suhteita ja erityisesti sivulauseiden funktioita pohtiessaan havainnut, että adverbiaalilauseet, jotka edeltävät päälauseetta, toimivat päälauseetta selittävinä ja lukemista ohjaavina lauseina – retorisen rakenteen teoriassa orientaationa, ja päälauseetta seuraavat sivulauseet ovat funktioltaan päälauseen sisältöä täydentäviä – retorisen rakenteen teorian käsittein elaboraatio.

Esimerkin 3.3 päälauseessa esitetään olettaus vastaanottajien toiminnasta, ja sivulauseessa on kysymysshallinnalla *mikä*-alkava kysymys. Vaikka kysymyslause voisi olla tekstissä itsenäinen lausekin, esimerkissä kirjoittaja on sijoittanut kysymyslauseen sivulauseeksi ja virkkeen päälauseeksi kehyslauseen. Retorisen rakenteen teorian mukaisen tarkastelun näkökulmasta päälause on kuitenkin satelliitti ja alisteinen kysymyslause ydin. Tällöin retorisen merkityksen kannalta keskeinen (ideationaalinen) sisältö esitetäänkin sivulauseessa, ei päälauseessa, vaikka syntaktisesti päälauseetta pidetäänkin pää- ja sivulauseen suhteessa ensisijaisena, jolloin alisteiset sivulauseet, kuten esimerkiksi *että*-lauseet (ks. esim. 3.1a edellä), voivat toimia esim. päälauseen subjektina, objektina tai predikaatiivina (ISK § 1144). Esimerkiksi evaluoivissa *että*-yhdyksilauseissa (ks. Juvonen 2010) kehyslause eli rakenteen päälause arvottaa sivulauseessa eli *että*-lauseessa osoitettua väitettä, joka tarjoaa keskeisen sisällön ('entity', Hyland & Tse 2005: 40). Kehyslauseen retorisenä funktiona on siis osoittaa näkökulma alisteisen lauseen asiointilaan. (Vrt. Shore 2008: 56–57.)

3.1.3 Suhteiden nimeäminen ja havainnollistaminen

Keskeinen kysymys sekä teorian käyttäjän että teoriaan perustuvan tutkimuksen lukijan näkökulmasta on se, millä perustein tekstin osien väliset suhteet nimetään tietyntyyppisiksi. Koska suhteiden tunnistaminen ja nimeäminen perustuu retorisiin yhteyksiin ja retorisia yhteyksiä voi pitää luonteeltaan semanttisina ja pragmaattisina sekä siinä määrin sosiaalisina, että niiden tarkoituksena on toimia lukijan ja kirjoittajan välisessä vuorovaikutuksessa, yksittäistä suhdetta ei voi määrittellä vain kielellisten aineiden perusteella. Kahta suhdetta ei siis voi erottaa etukäteen vain kielenainesten perusteella niin, että vaikkapa elaboraatioyhteyttä signaloisivat aina jotkin kielenpiirteet ja taustasuhdetta jotkin toiset. Ylipääntään vain pieni osa suhteista merkitään esimerkiksi konnektorein tai muuten eksplisiittisesti. (Mann & Matthiessen 1991: 235–236, Mann & Thompson 1992, Taboada & Mann 2006a: 426). Sekä yksittäisten lauseiden että laajempien tekstinosien välisiä retorisia suhteita signaloivat morfologiset, leksikaaliset, syntaktiset, semanttiset ja pragmaattiset piirteet yhdessä (Taboada 2006: 568). Esimerkiksi aikamuodon vaihtelu voi merkitä retoristen suhteiden muutoksia.

Koska osien välisten suhteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen vaikuttaa analysoijan tulkinta, suhteiden tunnistaminen ja niiden nimeäminen ovat olleet keskustelun kohteena koko teorian olemassaolon ajan. Alusta asti on ollut selvää, että eri analysoijat voivat päätyä saman tekstin analyysissä eri tulokseen (Mann & Thompson 1988). Tätä tilannetta voi havainnollistaa seuraavalla, aineistostani poimitulla esimerkillä 3.4. Kahden virkkeen yhdistelmä 3.4a on poimittu aineistostani (kirjoitelma 210_65) sellaisenaan. Näiden virkkeiden keskinäisen suhteen voi analysoida usealla tavalla, ellei konteksti ole tiedossa. Olen havainnollistanut suhteen tulkinnanvaraisuutta lisäämällä esimerkkeihin 3.4b–d mahdollisia konnektoreita.

Esimerkki 3.4

a) Nykyään internetin avulla voi tehdä vaikka mitä ja tietoa riittää kunhan osaa käyttää sitä. Internetin keskustelusivut tällä hetkellä maailmanlaajuiset kohtamispaikat ja sitä voidaan pitää yksi internetin hyödyistä.

b) Nykyään internetin avulla voi tehdä vaikka mitä ja tietoa riittää kunhan osaa käyttää sitä. **[Esimerkiksi]** Internetin keskustelusivut tällä hetkellä maailmanlaajuiset kohtamispaikat ja sitä voidaan pitää yksi internetin hyödyistä.

c) Nykyään internetin avulla voi tehdä vaikka mitä ja tietoa riittää kunhan osaa käyttää sitä. **[Ja]** Internetin keskustelusivut tällä hetkellä maailmanlaajuiset kohtamispaikat ja sitä voidaan pitää yksi internetin hyödyistä.

d) Nykyään internetin avulla voi tehdä vaikka mitä ja tietoa riittää kunhan osaa käyttää sitä. **[Tästä seuraa se, että]** Internetin keskustelusivut tällä hetkellä maailmanlaajuiset kohtamispaikat ja sitä voidaan pitää yksi internetin hyödyistä.

Esimerkissä 3.4b partikkeli *esimerkiksi* osoittaa virkkeiden keskinäisen suhteen niin, että jälkimmäinen virke tarjoaa lisätietoa ja tarkentaa ensimmäistä virkettä. Esimerkissä 3.4c taas virkkeiden keskinäinen suhde on *ja*-rinnastuskonjunktion myötä additiivinen ja esimerkkiä 3.4b tasavertaisempi. Esimerkissä 3.4d ensimmäisen ja toisen virkkeen keskinäinen suhde on syy-seuraussuhde. Kun esimerkin 3.4a erilaisia muunnoksia tarkastelee, voisi ajatella, että retoristen suhteiden nimeäminen tekstistä on lähes ylivoimaista silloin, kun kirjoittaja ei ole merkinnyt lauseiden tai virkkeiden välistä suhdetta eksplisiittisesti. Tällaisessa tilanteessa on ensisijaista ottaa huomioon konteksti. Kontekstissaan, koko kirjoitelman alussa virkeparin 3.4a voi analysoida niin, että parin ensimmäinen virke on satelliitti, joka on orientaatio-suhteessa esimerkin toiseen virkkeeseen eli ytimeen. Ytimessä esitetään kirjoitelman topiikki, keskustelusivut, joita koko kirjoitelma käsittelee. Olennaista onkin analyysin uskottavuus ja suhteiden nimeämisen vakuuttavuus (plausibility judgement) kontekstissaan (esim. Taboada & Mann 2006a: 443).

Retorisen rakenteen teoriaa hyödyntävälle tekstianalyysille on tyypillistä, että analysoidun tekstin suhdeverkosto esitetään puukuvaimen muodossa, kuten edellä esitettyjen esimerkkien yhteydessä olevissa kuvioissakin on tehty. Hierarkkisen kuvaustavan voi ajatella olevan perua yhtäältä teorian tietokone-lingvistikisistä juurista ja toisaalta generatiivisesta syntaksin kuvauksesta. Yksinkertaisesta puukuvaimesta voi hahmottaa tekstin suhteiden hierarkiat selkeästi, mikä on etu suhdeverkostoltaan selkeiden ja kiistattomien tekstien analyysissä. Tekstejä on yleisesti pidetty rakenteeltaan hierarkkisina ja niitä on kuvattu puukuvaimen muodossa myös retorisen rakenteen teorian ulkopuolella (esim. Polanyi 1988, 2001, Sanders & van Wijk 1996, Scheppers 2003).

Puukuvain on kuitenkin melko epähavainnollinen kuvausväline silloin, kun analysoitavana on pitkä teksti, ellei kuvauksen yksityiskohdista tingitä. Puukuvaimen muodossa esitetylle hahmotukselle aiheuttaa haasteen myös tilanne, jossa tekstinosat ovat monifunktionaisia eli kun osa on ydin-satelliittisuhteessa usean tekstinosan kanssa. Tällöin puukuvain voi olla jopa mahdoton havainnollistamisen väline, ja esimerkiksi RST Tool -annotointiväline ei salli osien monifunktioista merkitsemistä. Vaihtoehdoksi puukuvaimelle Wolf ja Gibson (2005: 262–271) ovat hahmotelleet ketjuiksi (chain graph, mts. 264) nimeämäänsä

havainnollistamisen tapaa, jossa osat muodostavat ketjun. Ketjun osat ovat tarvittaessa toisiinsa sidoksissa usein, perinteisiä hierarkiatasoja rikkovin ydin-satelliittisuhtein.¹⁴ Toisin Egg ja Redeker (2008, 2010) esittävät Wolfin ja Gibsonin havainnoista kriittisiä huomioita ja toteavat, että osa Wolfin ja Gibsonin esittämistä havainnollistamistarpeista on mahdollista toteuttaa myös hierarkkisilla kuvaimilla. (Puukuvaimen havainnollisuudesta ja vaihtoehtoista, ks. myös Renkema 2009: 132–142.)

Taboadan ja Mannin (2006a: 430) mukaan retorisen rakenteen analyysin oletettiin soveltuvan erityisen hyvin virkettä laajempien tekstinosien analyysiin, mutta teorian oletta-
mus tekstinosan yksifunktioisuudesta on aiheuttanut epäilystä: voiko laajalla osalla, esimerkiksi useiden virkkeiden muodostamalla kokonaisuudella olla vain yksi funktio tekstissä? Viimeaikainen retorisen rakenteen teorian soveltajien käymä keskustelu koskee sitä, kuinka hyvin RST:n kuvaamat suhteet ja erityisesti käsitys yksityimisyydestä soveltuvat laajojen tekstien rakenteen kuvaamiseen. On esitetty, että laajoja tekstejä ei tulisikaan kuvata yksin RST:n välinein, vaan RST:n mukainen tekstinrakenteen kuvaus tulisi yhdistää muuhun tekstien kokonaisrakennetta koskevaan tietoon. Näin esimerkiksi kertomuksen rakennetta kuvaisi hyvin Labovin ja Waletzky (1967) esittämä rakenteen kuvaus ja Labovin ja Waletzky esittämät rakenneosat edelleen kuvattaisiin RST:n keinoin. (Esim. O'Donnel 2009, myös Taboada & Mann 2006a: 430.) Samalla tavoin retorisen rakenteen teorian mukaisen kuvauksen voisi yhdistää myös luvussa 1.3 esittelemiini kokonaisrakenteen kuvausmalleihin, kuten kulttuuristen rakennemallien (Hoey 1983, 2001), skemaattisen rakennepotentiaalain (Hasan 1985) tai siirtorakenteiden (Dudley-Evans 1998) analyysiin (ks. myös Mäntynen 2006: 51).

Aineistoni näkökulmasta yksifunktioisuuden ja erityisesti yksityimisyyden pakko konkretisoituu silloin, kun pohtivassa tekstissä yksittäinen osa tuntuu olevan suhteessa sekä edeltävään että seuraavaan tekstijaksoon. Viittaukset sekä eteen että taakse samanaikaisesti eivät ole nykyisessä annotointimallissa mahdollisia, mikä ei tee oikeutta tekstille. Teksti voi olla monitahoisempi, kuin retorisen rakenteen teorian annotointitapa antaa ymmärtää, jolloin teorian mukainen mallinnus tarjoaa vain yhden näkökulman tekstin rakenteeseen. Tämä tilanne konkretisoituu aineistossani esimerkiksi silloin, kun tekstin leksikaalisen koheesion yhdistäminen retorisen rakenteen teorian mukaiseen tekstin rakenteen mallinnukseen ei ole mahdollista. Suhteiden merkintä on haastavaa, kun leksikaalinen koheesio etenee tekstissä rakenteella $A-B$, $B-C$, $C-D$ (myös Vande Kopple 1986). Tällöin tietyn virkkeen sivulauseessa tuodaan uusi käsite, jonka käsittelyllä seuraava virke alkaa. Virke samanaikaisesti sekä elaboroi edellisessä virkkeessä ensi kertaa mainittua käsitettä (B) että orientoi uuteen näkökulmaan C, mutta analyysiväline ei pysty antamaan analysoijan haluamaa kuvaa tekstistä. Osa B ei voi olla samanaikaisesti kahden ytimen, A:n ja C:n satelliitti, vaan osat voi teorian välinein kuvata vain moniytimisiksi. Näin ollen kahteen suuntaan haarovat viittaukset eivät ole mahdollisia, ja annotointiväline ei tällaisissa tilanteissa jousta tekstin mukaisesti. Palaan aineistoni asettamiin haasteisiin luvussa 3.4.

Taboada ja Mann (2006a) esittävät, että retorisen rakenteen teorian soveltaminen laajoihin tekstiaineistoihin ja erityisesti tekstilajien tutkimukseen on vielä tekemättä. Tähän lienee useita syitä: yhtäältä teoriaa sovelletaan paljolti tietokone-lingvistiikan piirissä, jossa

---

¹⁴ Tähän malliin ei ole vielä saatavissa annotointivälinettä, joten suurten tekstiaineistojen käsitteleminen Wolfin ja Gibsonin mallin mukaan on teknisesti vielä hyvin haastavaa.

tekstilajitutkimus ei ole ollut tutkimuksen keskiössä. Toisaalta retorisen rakenteen teorian mukainen, lause-yksiköstä lähtevä analyysi tuottaa paljon yksityiskohtaista ja tekstilajitutkimuksen kannalta ehkä turhaa tietoa, jolloin tekstilajille tyypillisiä piirteitä voi olla vaikea hahmottaa.

Pyrin omassa analyysissäni ratkaisemaan tämän ongelman käsittelemällä aineistoani eri luvuissa eri tarkkuudella: luvussa 3.2 kuvaan käyttämäni suhteet niin lause- kuin tekstinosatasolla ja osoitan näin, millä tavoin tekstin kokonaisrakenteen hahmottuu retorisen rakenteen teoriasta käsin. Luvussa 5 yhdistän retorisen rakenteen teorian tuoman ryhmitteilyn kappalejaon tarkasteluun ja esitän esimerkkejä sekä teksteistä, joissa retorisen rakenteen teoriaan pohjaavan analyysin tuottama tekstinosa ja kirjoittajan tekemä kappalejako yhdistyvät, että teksteistä, joissa visuaalinen kappalejako on jossain määrin erilainen kuin teoriaan pohjaava rakenneosaryhmittely. Luvussa 6 taas esitän koko tekstin rakenteen, jolloin kuvauksista on karsittu yksityiskohtia ja vain kokonaisrakenteen kannalta keskeiset, tyypillisesti useista lauseista koostuvat osat on ilmipantu esitettävään kuvioon.

3.1.4 Retorisen rakenteen teoria suomalaisessa tekstintutkimuksessa

Retorisen rakenteen teoria ei ole ollut suomalaisen tekstintutkimuksen valtavirtaa, vaan teoriaa on sovellettu pienimuotoisesti ja kokeilunomaisesti. Pian teorian julkistaneen artikkelin (Mann & Thompson 1988) jälkeen Tirkkonen-Condit (1991), Sarjala (1994), Karvonen (1995) ja T. Virtanen (1995) ovat hyödyntäneet teoriaa tutkimuksissaan.

Tirkkonen-Condit (1991) on tarkastellut empiiriseen aineistoon pohjautuvassa tutkimuksessaan lukijan kokemusta tekstin retorisista suhteista. Havaintojen mukaan esimerkiksi yhteenveto (summary) on suhde, joka koehenkilöiden oli helppo tunnistaa tekstistä ja josta koehenkilöt olivat melko yksimielisiä (mts. 243).¹⁵ Tirkkonen-Condit (1991: 245) esittää, että tekstin retoristen suhteiden ymmärtäminen voi olla keskeistä vaativissa tekstinymmärtämis- ja muokkaustehtävissä, kuten kääntämisessä ja tiivistämisessä.

Sarjala (1994) on tarkastellut tieteellisten tekstien syy- ja seuraussuhteita suomen- ja englanninkielisissä tieteellisissä teksteissä. Sarjalan havaintojen mukaan englanninkielisissä teksteissä syy- ja seuraussuhteet merkittiin eksplisiittisemmin kuin suomenkielisissä teksteissä. Edelleen Sarjalan mukaan syy- ja seuraussuhteet eivät erityisesti esiinny tekstien kokonaisrakenteen jäsentäjinä, vaan ne ovat lausetason suhteita niin suomen- kuin englanninkielisissäkin teksteissä. Havainto, vaikkakin tehtynä täysin toisenlaisesta aineistosta kuin käsillä olevan työn aineisto, on kiinnostava, sillä myös kirjoitelmissa syyseuraussuhteet ovat ensisijaisesti lauseiden välisiä suhteita. Palaan tähän luvussa 3.2.

Karvonen (1995) on käyttänyt oppikirjatekstejä käsittelevässä väitöskirjassaan erityisesti ajatusta tekstin rakenteesta, joka ei muodostu lineaarisesti vaan ydin-satelliittisuhtein kuvattavista tekstinosista. Tutkimuksen painopiste on kuitenkin muualla kuin retorisen rakenteen teoriaan vahvasti sidoksissa olevassa analyysissä.

---

¹⁵ Myös Sandersin, Spoorenin ja Noordmanin (1992: 16–21) empiirisen tutkimuksen mukaan koehenkilöt olivat samanmielisiä tietyistä koherenssisuhteista, kuten väite–argumentti (claim–argument) ja seuraus–syy (consequence–cause), mutta esimerkiksi konsessiivinen suhde (concession) ei saanut aikaan samanlaista yksimielisyyttä.

T. Virtanen (1995) on tarkastellut retorisen rakenteen teorian avulla rekламаaatiokirjeen vastineen argumentaatiostrategioita. Virtanen käyttää retorisen rakenteen teorian mukaista mallinnusta havainnollistamaan vastineen rakennetta, jossa tekstin ydin, lukijaan vaikuttamaan pyrkivä osa (locus on effect) esitetään tekstin lopussa ja jolle tekstin alku toimii motivaationa. Erityisen kiinnostava on Virtasen (mts. 543) huomio siitä, että retorisen rakenteen teorian mukainen analyysi lankeaa melko lailla yksin kappalejaon kanssa. Palaan tähän näkökulmaan käsillä olevan tutkimuksen luvussa 5.

Viimeaikaisissa tutkimuksissa retorisen rakenteen teoriaa soveltavat Kuronen, Tienari ja Vaara (2005) sekä Berg (2011). Kuronen, Tienari ja Vaara (2005) ovat analysoineet Talouselämä-lehden artikkeleita, ja he yhdistävät analyysissään kriittistä diskurssianalyysia, systeemis-funktionaalista kielioppia ja retorisen rakenteen teoriaa. Aineistona olevaa artikkelia tarkastellaan diskurssityyppien, merkitysten ja lukijan vakuuttamiseen pyrkivien retoristen rakenteiden ja strategioiden kannalta.

Uusimpana retorisen rakenteen teoriaa on tutkimuksessaan soveltanut Berg (2011: 332–333), joka hyödyntää retorisen rakenteen teorian ajatusta tekstin osien keskinäisistä retorisista suhteista ja osien hierarkiasta tarkastellessaan tekstitaidon kokeen vastauksia ja erityisesti pohtiessaan monivirkkeistä referointijaksoa.

3.2 Keskeiset suhdetyypit ja niitä erottavat kielenpiirteet

Retorisen rakenteen teorian mukaan tekstin osien väliset ydin-satelliittisuhteet voidaan jakaa kahteen ryhmään, sisältösuhteisiin (subject matter) ja esitystapasuhteisiin (presentational relation). Sisältösuhteet ovat lukijan tunnistettavissa esitetyn sisällön perusteella, esitystapasuhteet kuvaavat tekstin taipumusta taivutella lukijaa tiettyyn suuntaan (esim. motivoimalla, saamalla aikaan positiivisia mielikuvia). (Mann & Thompson 1988: 257.) Esitystapasuhteet voisi nimetä myös retorisiksi suhteiksi, kun retoriikalla tarkoitetaan suostuttelevia puheen keinoja. Esittelen seuraavassa aineistosta analysoimani suhdetyypit jaoteltuna sisältö- ja esitystapasuhteisiin sekä moniytimisiin suhteisiin (multinuclear relation). Kuvaan vain ne suhdetyypit, jotka esiintyvät aineistossani. Mann ja Thompson (1988) ovat määritelleet yhteensä 20 ytimen ja satelliitin välistä suhdetta. Myöhemmin teoriaa on kehitelty niin, että suhteita on, moniytimiset suhteet mukaan lukien, 31 (ks. esim. RST-verkkosivut), mutta kaikki suhteet eivät analyysini mukaan ilmene aineistossani. Kooste kaikista aineistoni suhteista on liitteessä 2 ja yhteenvedo keskeisistä suhdetyypeistä luvussa 3.3.

3.2.1 Sisältösuhteet

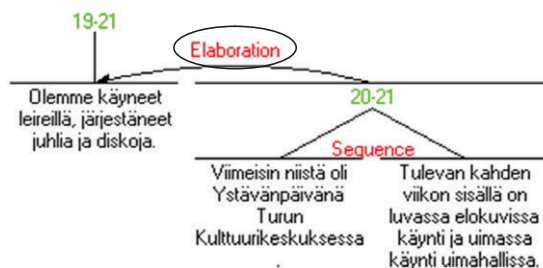
Esittelen seuraavassa aineistoni sisältösuhteita yleisyysjärjestyksessä. Aineistoni tyypillisin sisältösuhte on elaboraatio, joka on sekä lauseiden että tekstin osien välisenä suhteena yleinen. Usein esiintyviä suhteita ovat myös arviointi-, olosuhde- ja syy-seuraus-suhteet.

Elaboraatio (elaboration)

Keskeinen ellei keskeisin tekstiosien välinen suhde aineistoni kirjoitelmissa on elaboraatio, josta Kuronen (2001) on käyttänyt myös nimitystä laajennos. Elaboraatiiosuhteessa ydin ja satelliitti muodostavat parin, jossa ydin esittää perustiedon ja satelliitti tarjoaa tästä lisätietoa. Tyypillisiä elaboraatioksi merkittäviä suhteita ovat kokonaisuuden ja osan välinen suhde, yleistys ja siitä tarjottava esimerkki¹⁶ tai spesifikaatio (ks. esimerkki 3.5a) sekä prosessi ja siitä kuvattava yksittäinen askel. Hakulinen, Karlsson ja Viikuna (1980: 21) ovat käyttäneet vastaavasta tekstuaalisesta funktiosta nimeä Selitys, tarkennus ja esimerkki. Renkeman (2009) diskurssisuhteiden luokituksessa on vastaava luokka. Renkema (mts. 68) tosin toteaa, että elaboraatio on luokkana kaikkein avoin ja epämääräisin joskin myös yleisin luokka, koska siihen luetaan monenlaisia täydentäviä ja tarkentavia osia. Esimerkki 3.5a havainnollistaa elaboraatiosuhdetta.

Esimerkki 3.5a

-- (19) Olemme käyneet leireillä, järjestäneet juhlia ja diskoja. (20) Viimeisin niistä oli Ystävänäpäivänä Turun Kulttuurikeskuksessa. (21) Tulevan kahden viikon sisällä on luvassa elokuvissa käynti ja uimassa käynti uimahallissa. -- (142_75)

Kuvio 3.5a. Elaboraatio (elaboration), 142_75.

Elaboraatiiosuhde rakentuu tyypillisimmillään ytimestä ja sitä seuraavasta satelliitista. Aineistossani ydin esitetään satelliitin jälkeen vain harvoin. Ytimessä esitellään väite, esimerkin 3.5a tapauksessa nuorisotoimintaa yleisesti. Satelliitti tarjoaa elaboraationa esimerkin, joka esimerkkitapauksessa koostuu kahdesta rinnakkaisesta, nuorisotoimintaa tarkemmin kuvaavasta ja yksilöivästä osasta.

Elaboraatiosuhdetta ei merkitä minkään yksittäisen kielenpiirteen avulla, vaan suhde syntyy kahden tekstiosan sisällön välisestä suhteesta. Usein kuitenkin satelliitissa viitataan ytimeen konventionaalisiin koheesiokeinoihin, kuten pronomineihin (esimerkissä 3.5a: *niistä*), toistoin tai nominaalistuksin (esimerkissä 3.5a: *olemme käyneet – käynti*).

¹⁶ Retorisen rakenteen teoriassa ei ole nimetty erikseen esimerkki-suhdetta, vaan esimerkit ovat elaboraatiiosuhteen osia.

Elaboraatiiosuhteiksi olen analysoinut myös pääosan restriktiivisistä relatiivilauseista, jotka saattavat olla joko virkkeen sisällä tai sen lopussa. Tyypillisesti relatiivilause tarkoittaa korrelaatiiaan.

Elaboraatiiosuhde on tyypillinen myös laajojen tekstinosien välisenä suhteena. Useista lauseista ja virkkeistä koostuvien tekstinosien keskinäistä suhdetta kuvaan tarkemmin luvussa 6 käsitellessäni kirjoitelmien kokonaisrakennetta, mutta havainnollistan tässä yhden esimerkin avulla elaboraatiota tekstinosien välisenä suhteena.

Esimerkissä 3.5b kirjoitelman alussa esitetään pääväittäjä, joka on lihavoitu esimerkkitekstiin. Suuri osa kirjoitelman muusta tekstistä täydentää pääväittäjää eli on elaboraatiiosuhteessa alussa esitettyyn väittämään.

Esimerkki 3.5b

2. Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

(3) Nykyaikana ihmiset voivat keskustella Internetin keskustelusivuilla tai jutusteluverkoissa.

(4) Minä tulin Suomeen kuusi vuotta sitten Venäjältä. Kaikki minun ystävät jäivät Venäjälle. Minä olen käynyt harvoin ystävien luona ja me päätimme keskustella jutusteluverkoissa ja kirjevaihto Internetissa. Se on nopeampi ja helppo tapa ottaa yhteyttä ystävien kanssa, kun meidän välissä on niin pitkä matka.

Jutusteluverkoissa ihmiset ovat eri ikäiset ja eri maista, että mistään muuasta ei voi löytää sellaista nuorten määrää. Jutusteluverkoissa jutellaan monista aiheesta, (13) voit saada mielenkiintoisia tietoja. (14) Mutta minä pidän enemmän tapaamisesta ystävien kanssa kuin jutustelusta heidän kanssa jutusteluverkoissa. Koska ei millään voi vaihtaa tapaaminen eikä puhelin että Internet tai jutusteluverkot. Kun ei ole mahdollisuus tavata, (17) voin keskustella ystävien kanssa netissä.

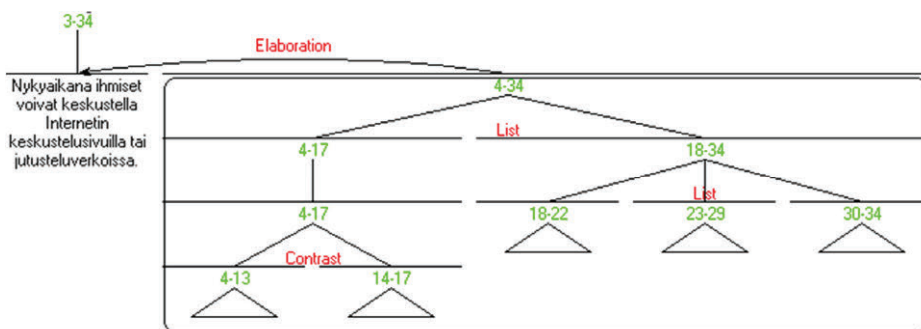
(18) Jos esimerkiksi hän on hukannut ystävänsä tai haluaa tutustua ihmistä, hän jättää viestin ilmoitustaululle ja odottaa vastausta. Ja niitä tulee aika paljon, jos ei löytänyt ystävänsä, (22) hän löysi paljon uusia ystäviä.

(23) Internetissä ja jutusteluverkoissa ihmisiä voivat keskustella erilaisista aiheesta, auttavat enemmän vieraita ihmisiä kuin todellisessa tapaamisessa.

Virtuaalinen maailma on hyvin erilainen kuin todellinen maailma. Minun mielestäni Internetissä ihminen ei näe ja ei tiedä ihmistä, jonka kanssa hän jutella. Ihmisen psykologiassa sanoo, (29) että ihminen helpompi jutella vieraan ihmisen kanssa, kuin ystävien kanssa.

(30) Internetissä voi myös löytää kaikki uutiset, ilmoitukset, goroskoopit, chat ja paljon muuta. Sivu Sonera Plaza on yksi suosituimmasta sivusta. Melkein kaikki minun ystäväni ovat käyneet siellä. Jotkut lukevat uutiset, (34) osa ystävästäni juttelevat ja pelaavat peli siellä.

-- . (214_60)

Kuvio 3.5b. Kirjoitelman 214_60 kokonaisrakennetta.

Kirjoitelman ensimmäisessä tekstilauseessa (lihavoitu lause 3) kerrotaan kirjoitelman topiikki. Merkittävä osa kirjoitelmää tarkentaa eli on elaboraatio-suhteessa alussa esitettyyn topiikkiin. Elaboroiva retorinen osa jakautuu rinnasteisiin osiin, jotka ovat keskenään listasuhteessa: ensimmäinen listan osa muodostuu lauseista 4–17, joka sisältää jutusteluverkkojen (lauseet 4–13) ja todellisen tapaamisen (lauseet 14–17) vertailun (contrast). Kirjoitelman lauseet 18–34 muodostavat listan toisen osan, joka edelleen jakautuu listasuhteessa oleviin, väljästi rinnasteisiin osiin: lauseet 18–22 kuvaavat jutusteluverkossa toimimista esimerkin kautta. Lauseet 23–29 esittävät jälleen uuden näkökulman verkkokeskusteluun: todellisen ja virtuaalisen maailman vertailun, jota käsitellään kahdessa kappaleessa. Kolmas listan osa on aiempia osia tiiviimmässä suhteessa muihin listan osiin. Lauseessa 30 käsitelyyn otettava näkökulma, Internetistä löytyvä moninaisuus, sidotaan edellisiin osiin partikkelilla *myös*. Palaan tähän esimerkkiin luvussa 6, kun käsiteltävänä on kirjoitelman listamainen kokonaisrakenne.

Arviointi (evaluaatio)

Osoittaessaan mielipidettään kuvaamista asioista tai tilanteista kirjoittajat joutuvat evaluoimaan esittämiään asiasisältöjä. Evaluointia voi tarkastella eri näkökulmista: systeemifunktionaalissa suhtautumisen teoriassa (appraisal framework, esim. Martin & White 2005) evaluointia tarkastellaan esimerkiksi affektisuuden, arvostuksen ja asenteen ilmaisuina (mt. ja esim. ben-Aaron 2005: 695–696). Evaluoinnin voi ryhmitellä myös Hunstonin ja G. Thompsonin (2000: 24–26) mukaan varmuuden, hyvyyden tai toivottavuuden, relevanssin tai odotuksenmukaisuuden näkökulmasta. Toisaalta evaluointia voidaan tarkastella diskurssin osien ja toimijoiden näkökulmasta: miten puheenaiheeseen asennoidutaan, miten se luo ja ylläpitää suhdetta vastaanottajaan ja miten sillä organisoidaan diskurssia (Hunston & G. Thompson 2000, myös Juvonen 2010: 39). Juvonen (2010) on tutkinut evaluointia ylioppilasaineissa erityisesti *että*-yhdyslauseen avulla muodostetuissa rakenteissa. Juvonen (mts. 41, 46) esittää, että kyseiset evaluoivat rakenteet ovat tyypillisesti jonkin toisen retorisen rakenteen osia, kuten odotuksenmukaisuutta, konsessiivisuutta tai kontrastiivisuutta ilmentävien rakenteiden.

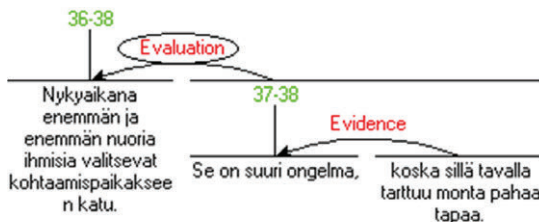

Retorisen rakenteen teorian arviointisuhde (evaluation) ei erottele evaluoinnin eri puolia, vaan arviointisuhde kattaa edellä kuvatut näkökulmat. Arviointisuhde on yksi keskeisistä tekstinosien välisistä suhteista; suhde on esillä Hakulisen, Karlssonin ja Vilkun (1980) tekstuaalisten funktioiden alustavassa luokittelussa nimellä Arvio ja arvostelma (mts. 23). Renkema (2009: 55) luokittelee evaluatian kirjoittajan asennetta kuvaavaksi kommentiksi.

Tyypillisimmin arviointisuhdetta osoittaa jokin asenneadjektiivi (esim. *paras*), adjektiivin erilaiset vertailuasteet (kuten *kaikein parasta*, *suurin ja tärkein*) tai kommenttiadverbiaali *mielestäni*. Esimerkissä 3.6 lauseiden 37 ja 38 muodostama tekstinosa evaluoi edeltävää lausetta 36.

Esimerkki 3.6

-- (36) Nykyaikana enemmän ja enemmän nuoria ihmisiä valitsevat kohtaamispaikakseen katu.
 (37) Se on suuri ongelma, (38) koska sillä tavalla tarttuu monta pahaa tapaa (108_48)

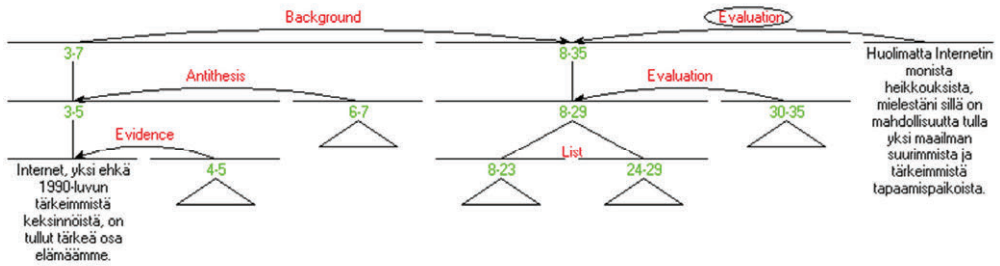
Kuvio 3.6. Arviointi (evaluation) lauseiden välisenä suhteena, 108_48.

Evaluoiva tulkinta perustuu lauseen 37 adjektiivin *suuri* sisältävään predikatiivilauseeseen *Se on suuri ongelma*. Predikatiivilauseetta *se on X* voidaan pitää itsessään kantaaottavana ja adjektiivin sisältävää predikatiivilauseetta aina arvottavana (Tainio 1993: 25, 119–121). Lisäksi lauseessa 38 on kielteisesti arvottavan sävy, joka syntyy lauseen predikaatin *tarttua* ja asenneadjektiivin *paha* sisältävän subjektilausekkeen tuottamana.

Arviointisuhde on keskeinen tekstinosien välinen suhde (myös Hunston & G. Thompson 2000) ja aineistoni tyypillinen lopetustyyppi. Lähes puolet asia-aiheisista kirjoitelmista päättyy eksplisiittiseen oman mielipiteen esittävään ja/tai käsiteltyä aihetta arvioivaan tekstinosaan (ks. luku 4.2). Esimerkki 3.7 havainnollistaa arviointia laajojen tekstinosien välisenä suhteena.

Esimerkki 3.7

(3) Internet, yksi ehkä 1990-luvun tärkeimmistä keksinnöistä, on tullut tärkeä osa elämäämme.
 --
 (36) Huolimatta Internetin monista heikkouksista, mielestäni sillä on mahdollisuutta tulla yksi maailman suurimmista ja tärkeimmistä tapaamispaikoista. (246_75)

Kuvio 3.7. Arviointi (evaluation) tekstin osien välisenä suhteena, 246_75.

Esimerkin 3.7 kirjoitelma päättyy arvioivaan virkkeeseen, jossa kirjoittaja esittää arvottavan yhteenvedon kirjoitelmassa esitellyistä, Internetin eri puolia valottaneista näkökulmista. Lopetusvirkkeen evaluoivuus tulee ensisijaisesti esiin adjektiiveissa (*yksi suurimmasta ja tärkeimmistä*). Lopetukseen sisältyy kuitenkin hienoinen epävarmuuden sävy, joka ilmenee partitiivimuotoisessa predikaatiivilausekkeessa *on mahdollisuutta* sekä kommenttiadverbiaalissa *mielestäni*. Epävarmuus rinnastuu tässä akateemisista teksteistä tuttuun oman näkökannan pehmentämiseen (hedging, esim. Hyland 2001), jolloin varaudutaan vastakkaisten mielipiteiden esille tuloon. *Mielestäni*-ilmausta on havaittu käytettävän tekstiyhteydessä juuri eksplisiittisenä tai, kuten tässä, implisiittisenä kontrastina mahdolliseen toiseen näkökantaan (Harjunpää 2006). Kirjoitelman evaluoivassa lopetusosassa on siis piirteitä sekä diskurssia jäsentävästä, yhteenvetävästä evaluaatiosta että vastaanottajaan suhdetta luovasta evaluaatiosta (ks. Hunston & G. Thompson 2000).

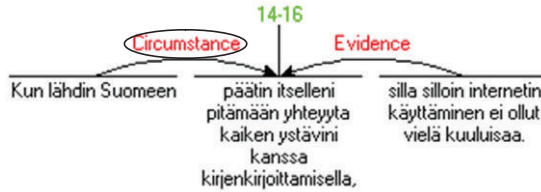
Olosuhde (circumstance)

Mikäli tekstissä kuvataan jotakin konkreettista tilannetta, tekstissä on todennäköisesti olosuhteeksi nimeämiäni retorisia suhteita. Olosuhteessa (circumstance) ydin esittää jonkin tilanteen, ja satelliitti tarjoaa tietoa ytimen kuvaamaan asian tapahtumatilanteesta. Voi sanoa, että satelliitti tarjoaa kehikon, raamin ytimen tulkitsemiseen. Vastaavasti Renkeman (2009: 47–49) luokituksessa olosuhde on laajennussuhteen (enhancement) alatyyppejä, ja olosuhteen tehtävänä on antaa lisätietoa konkreettisesta tapahtumasta.

Esimerkissä 3.8 tilannekehityksen tarjoaa lähtö Suomeen ja varsinainen ydin on päätös yhteyden pitämisestä kotimaahan jääviin kavereihin.

Esimerkki 3.8

-- (14) Kun lähdin Suomeen (15) päätin itselleni pitämään yhteyttä kaiken ystäväni kanssa kirjekirjoittamisella, (16) sillä silloin internetin käyttäminen ei ollut vielä kuuluisaa. -- (212_83)

Kuvio 3.8. Olosuhde (circumstance), 212_83.

Esimerkissä 3.8 ytimen muodostaa päätös pitää yhteyttä kotimaahan jääviin ystäviin. Tähän nimenomaiseen tilanteeseen viittaa myös olosuhde-suhteessa ytimeensä oleva lause 14. Tyypillisesti suhteen merkittävänä on satelliitin ja ytimen yhteinen aikamuoto, esimerkiksi suhteen merkittävänä sisällön lisäksi toimii imperfekti-aikamuoto. Olosuhdetta voivat signaloida esimerkiksi konjunktiot, kuten esimerkiksi *kun*, tai erilaiset ajanmääreet (esim. *kolme vuotta sitten*, 163_80; *illalla nuotion palaessa ja kuun loistaessa*, 118_83)

Olosuhde on nimitys sisältösuhteelle. Retorisen rakenteen teoriassa tunnustetaan myös toisenlainen tilannetietoa tarjoava, esitystapaa kuvaava suhde, jonka olen nimennyt taustaksi (background, ks. esimerkit 3.17 ja 3.18). Erotuksena taustasuhteesta olosuhteeksi luokiteltavassa suhteessa ydin ja satelliitti viittaavat aina samaan, yksittäiseen tilanteeseen.

Syy-seuraussuhteet (relations of cause)

Kausaalisuhteita voidaan luokitella ja nimetä eri tavoin (ks. Herlin 1997: 31, Sanders & Sweetser 2009). Suhteet voivat olla sisältö-, episteemisyys- tai puheaktiperustaisia (Sweetser 1990) tai aiheuttavia tai mahdollistavia (Herlin 1998), tai niitä voi ryhmitellä puhujan sitoutumisen mukaan (Pander Maat & Degand 2001). Sanders, Spooren ja Noordman (1992) ovat erotelleet luokittelussaan kausaaliset ja ei-kausaliset suhteet. Ei-kausaliset suhteet ovat additiivisia (kuten edellä esitelty suhteet elaboraatio, evaluaatio ja olosuhde) ja osien yhteys toisiinsa on heikompi kuin kausaalisuhteilla (mts. 6). Sandersin ja Noordmanin (2000) havaintojen mukaan kausaalisuhteet ymmärretään tekstistä nopeammin kuin ei-kausaliset suhteet ja kausaalisuhteita voidaan pitää additiivisia suhteita keskeisempinä koherenssisuhteina.

Renkema (2009) on nimennyt syy-seuraussuhteet kausaatio-suhteiksi (causation), jotka on edelleen jaoteltu tahdonalaisuuden, tarkoituksen, mahdollisuuden ja konsessiivisuuden mukaan. Isossa suomen kieliopissa kausaalisuhteiksi luetaan syy-seuraussuhteet ja päätelmä-perustelusuhdet (ISK § 1128). Syy-seuraussuhteet vastaavat retorisen rakenteen teoriassakin esitettyä erottelua, päätelmä-perustelusuhteisiin palaan todistesuhteen kohdalla myöhemmin tässä luvussa.

Retorisen rakenteen teorian luokittelukehyksessä syy-seuraussuhteet jaotellaan tahdonalaisuuden ja ei-tahdonalaisuuden mukaan syihin ja seurauksiin (volitional cause/result, non-volitional cause/result) (Mann & Thompson 1988, RST-verkkosivut 2011). Keskeistä on siis yhtäältä se, onko suhdeparin ytimeksi analysoidun osan esittämä sisältö syy satelliitissa esitetylle toiminnalle (cause) vai onko ytimessä esitetty satelliitissa esitetyn toiminnan tulos (result). Toisaalta huomio kiinnitetään syy-seuraussuhteen tahdonalai-

suuteen: tahdonalaisessa syy-seuraussuhteessa ytimessä ja satelliitissa toiminnan tai tilanteen saa aikaa tahdonalainen, aktiivinen toimija. Ero ei-tahdonalaiseksi syy-seuraussuhteeksi luokiteltavaan ytimen ja satelliitin suhteeseen on se, että ei-tahdonalaisessa syytai seuraussuhteessa ei ole esillä mikään aktiivinen toimija, vaan syynä voi olla esimerkiksi maailmantilanne. Renkema (2009: 49–50) kuvaa vastaavaa eroa käsiteparilla ”cause-effect”, joka viittaa ei-tahdonalaiseen suhteeseen ja ”reason-result”, jolla hän viittaa tahdonalaiseen syy-seuraussuhteeseen.

Syy-seuraussuhteen merkittäviä aineistossani ovat tyypillisesti konjunktiot *koska*, *kun* ja *sillä* ja konnektiivi *siksi* sekä lauseiden yhteinen aikamuoto. Kuten Herlin (1997, 1998) esittää, *koska*- ja *kun*-konjunktiolla ilmaistaan myös muuta kuin kausaali- tai temporaalisuhdetta. Näin ollen ne eivät ole vain syy-seuraussuhteiden merkittäviä, vaan niillä merkitään myös todistesuhdetta (evidence), jota kuvaan myöhemmin.

Esimerkissä 3.9 ytimen ja satelliitin suhde on tahdonalainen syy. Tällöin ytimessä esitetään jokin toiminta, ja satelliitti esittää syyn, esimerkiksi jonkin tilanteen, jonka vuoksi ytimessä esitetty toiminta tapahtuu.

Esimerkki 3.9

-- (3) Nuoret ovat kadulla viikonloppuisin, (4) koska he eivät tiedä mihin mennä. -- (103_43)

Kuvio 3.9. Tahdonalainen syy, 103_43.

Esimerkissä 3.9 ydin kuvaa tilannetta (*Nuoret ovat kadulla viikonloppuisin*) ja satelliitti esittää syyn, mistä tilanne johtuu (*koska he eivät tiedä mihin mennä*). Esimerkissä 3.9 ytimen ja satelliitin toimijat ja aikamuoto (perfekti) ovat samat ja lauseiden välistä kausaalista suhdetta merkitsee tässä kausaaliossa käytössä oleva konjunktio *koska* (Herlin 1997).

Esimerkissä 3.10a on esillä ei-tahdonalainen- ja esimerkissä 3.10b tahdonalainen seuraus -suhde. Seuraussuhteessa ydin esittää tilanteen, jonka vuoksi satelliitissa esitetyt tapahtumat tapahtuivat. Satelliitissa esitetyt tapahtumat ovat seurausta ytimessä esitetyistä tapahtumista tai väitteistä.

Esimerkki 3.10a

-- (19) Ravintola sijaitsee vesitornilla, (20) ja sen korkeuden ansiosta ikkunasta voidaan havaita suurin osa kaupungin keskustasta. -- (119_63).

Kuvio 3.10a. Ei-tahdonalainen seuraus, 119_63.

Esimerkin 3.10a ei-tahdonalainen seuraus (non-volitional result) -suhteen ydin kuvaa paikan sijainnin, ravintola on vesitornissa. Satelliitti kuvaa paikan olemuksesta aiheutuvan seurauksen: koska paikka on korkea, siinä näkee kaupungin keskustaan. Esimerkissä 3.10b esillä on kaksi tahdonalainen seuraus -suhdetta.

Esimerkki 3.10b

-- (29) esimerkiksi finanssinmaailmassa joku voi levittää väärää tietoa talouteen liittyvässä keskustelukanavassa (30) ja näin hän nostaa tietty yhtiön osakkeiden arvoa (31) ja käärii rahallista voittoa. -- (248_55)

Kuvio 3.10b. Tahdonalainen seuraus, 248_55

Esimerkissä 3.10b esitetty ydin kuvaa toimintaa keskustelufoorumilla. Suhteen satelliitti kertoo tästä toiminnasta aiheutuvan seurauksen: osakkeiden arvo nousee. Lauseet 30 ja 31 voi analysoida keskenään ydin-satelliittisuhteisiksi, kuten kuviossa 3.10b: lauseen 30 muodostama satelliitti on ydin lauseen 31 muodostamalle satelliitille. Lause 31 kuvaa edelleen lauseesta 30 aiheutuvan seurauksen, rahallisen voiton saamisen. Lauseiden 29–31 suhteet voi tulkita myös niin, että lauseet 30 ja 31 ovat molemmat suoraan lauseen 29 kausaalisuhteisia satelliitteja. Tätä tulkintaa puoltaa se, että esimerkiksi lauseen 30 voisi jättää pois merkityksen juuri muuttumatta.

Esimerkin 3.10b kuvaaman toiminnan voi tulkita myös ajallisesti eteneväksi, sillä lauseiden keskinäinen suhde voidaan tulkita temporaaliseksi. Tällöin osien välinen suhde olisi sekvenssisuhde (ks. luku 3.2.3). Kausaalinen tulkinta on tässä kuitenkin ensisijainen, sillä fokuksessa on seurauksia aiheuttava toiminta, rahan ansaitseminen väärää tietoa levittämällä, ei niinkään se, miten toiminnan osat sijoittuvat ajallisesti toisiinsa nähden.

Syy-seuraussuhteet ovat aineistossani ensisijaisesti lausetason suhteita. Useiden ydin-satelliittiparien tai -kokonaisuuksien muodostamien, laajojen tekstinosien välisinä suhteina syy-seuraussuhteet ovat asiakirjoitelmien aineistossa harvinaisia. (Ks. myös Sarjala 1994.) Tämä johtunee siitä, että sisältösuhteet eivät ylipäätään rakenna kirjoitelmaakokonaisuuden retorista rakennetta samalla tavoin kuin esitystapaa kuvaavat suhteet (ks. luku 3.2.2). Näin ollen syy-seuraussuhde on usein ortografisen verkkeen sisäinen suhde ja jää näin useista lauseista koostuvan tekstinosan sisälle. Tällöin se voi olla jonkin esitystapasuhteen, esimerkiksi orientaation tai yhteenvedon, osa.

Tarkoitus (purpose)

Mann ja Thompson (1988: 250) ovat ryhmitelleet kausaalisuhteet niin, että myös tarkoitus (purpose) kuuluu syy-seuraussuhteisiin. Myös Renkema (2009: 49) sijoittaa tarkoituksen kausaatio-suhteiden ryhmään, Isossa suomen kieliopissa vastaava suhde on sijoitettu kausaaliisiin suhteisiin ja sitä nimitetään finaaliseksi (ISK § 1128). Suhteessa keskeistä on toiminnan päämäärä, ja suhteen muodostavat keinoa sekä tarkoitusta tai tavoitetta kuvaavat osat (Renkema 2009: 49). Retorisen rakenteen teorian verkkosivuilla Mannin ja Thompsonin (1988) esittämää suhteiden ryhmittelyä on purettu, ja verkkosivujen ryhmittely mukaisesti käsittelen tarkoitussuhteen erikseen.

Tarkoitussuhteessa ytimessä esitetään jokin toiminta, jonka toteutuminen mahdollistaisi myös satelliitissa esitetyn toiminnan toteutumisen. Satelliitissa esitetään siis jotakin hypoteettista ja toteutumaton, joka vaatii toteutuakseen ytimessä esitetyn toiminnan toteutumisen ensin. Esimerkissä 3.11 kuvataan tällaista tilannetta.

Esimerkki 3.11

-- (46) Tällaista toiminta on syytä järjestää lisää, (47) jotta nuorilla olisi enemmän ilmaisia harrastusmahdollisuuksia (48) ja niin voisi ehkä nuorten rikollisuus ja päihteiden käyttö laskea. (127_80)

Kuvio 3.11. Tarkoitus (purpose), 127_80.

Esimerkissä 3.11 ytimessä, lauseessa 46, esitetään vaatimus *Tällaista toiminta [nuorisotoiminta] on syytä järjestää lisää*, jonka jälkeen esitetään kaksi satelliittia, lauseet 47 ja 48. Molemmista satelliittilauseista esitetään hypoteettinen tilanne, jonka toteutumiseen tarvitaan ytimen toteutumista ensin. Satelliittilauseiden modus on konditionaali, mikä korostaa satelliiteissa esitetyn hypoteettisuutta.

Tarkoitussuhde ei ole aineistossani kovinkaan yleinen, sillä se on lähekkäinen yhtäältä syy-seuraussuhteiden kanssa ja toisaalta ehto-suhteen (ks. alla) kanssa (ks. myös ISK § 1128). Jotkin ehtosuhteiksi analysoimani suhteet voisi analysoida myös tarkoitussuhteiksi. Laajojen tekstinosien välisten suhteiden analyysiin muutos suhteiden nimityksissä ei kuitenkaan vaikuta, sillä kuten muutkin syy-seuraussuhteiksi luokitellut suhteet, tarkoitussuhde on sisältösuhde, joka ei aineistossani esiinny laajojen tekstinosien välisenä suhteena.

Ehto (condition)

Ehto (condition) on eräänlainen syy-seuraussuhde, mutta erotukseksi muista syy-seuraussuhteista ehtosuhteen erityispiirteenä on hypoteettisuus (esim. Renkema 2009: 49, myös Dancygier & Sweetser 2000: 114–115, König & Siemund 2000: 341–342). Kirjoitelmien kirjoittajat asettavat tekstissään melko harvoin ehtoja: ehto-suhde, jolloin satelliitissa esitetään hypoteettisia asioita tai hypoteettinen tilanne, joka rajaa ydintä, on koko aineistossani melko harvinainen. Ehtosuhteessa ytimen ja satelliitin suhde määritellään (Mann & Thompson 1988, RST-määritelmät) seuraavasti: jotta ytimen esittämä toiminta voi toteutua, pitää satelliitin esittämien asioiden toteutua ensin. Renkeman (2009: 49) kuvaaman ehtosuhteen osat ovat ehto ja siitä aiheutuva seuraus.

Esimerkki 3.12 havainnollistaa ehto-suhdetta.

Esimerkki 3.12

-- (39) sohvav ovat niin pehmeitä (40) että jos olet yllä väsynyt (41) voit nukahtaa helposti -- (132_35)

Kuvio 3.12. Ehto (condition), 132_35

Esimerkissä 3.12 ehtosuhteen ytimen muodostaa lause *voit nukahtaa helposti*, ja tälle ehto-suhteisena satelliittina toimii lause *jos olet yllä väsynyt*. Suhdetta merkitsee sisällön lisäksi *jos*-konjunktio (aineistossani myös negaationa: esim. *ruuallakin on huono puolta, ellei sitä käytetä oikein*, 210_65). *Jos*-konjunktioilla alkava lause on tyypillisesti ehtosuhteen ilmaisija (ISK § 1134), vaikkakin konjunktioille on osoitettavissa myös kontrastiivisia ja konsessiivisia merkityksiä (Sorva 2011).

Ehtosuhteen merkinä voi olla myös *kun*-konjunktio (ISK § 1134) tai *nesessiivirakenne*. Seuraavissa esimerkeissä satelliitit on lihavoitu:

3.11a) - - Internetin hyviä puolia on sen antama mahdollisuus olla missä vain. **Kunhan siellä on tietokone ja puhelin.** - - (211_87)

3.11b) - - yksi tärkeimmistä tavoitteista on esteetön kommunikointimahdollisuus, **mutta ennakkoluuloiset asenteet ja tiedonpuute pitää saada pois** (159_75)

Esimerkeissä 3.11a *kun*-lauseilla ilmaistaan geneeristä konditionaalisuutta (Herlin 1997: 104–105). Geneeristä tulkintaa puoltaa se, että molemmista lauseista puuttuu spesifioimaton toimiva osallistuja (agentti) ja että lauseet ovat preesensmuotoisia. Kun *kun*-lauseetta käytetään ehtosuhteen merkitsemiseen, voi merkitystä olla vahvistamassa partikkeli (ISK § 1137). Esimerkissä 3.11a merkitystä vahvistaa sävyartikkeli *-han*.

Konjunktoiden lisäksi suhteen merkinä voi olla myös satelliitin nesessiivirakenne, kuten esimerkissä 3.11. Esimerkissä satelliitissa esitetään vaatimus, jonka on toteuduttava ensin, jotta ytimessä esitetty tavoite saavutetaan. Ytimen ja satelliitin välillä on näin ollen ehtosuhde.

Ratkaisu (solutionhood)

Ratkaisusuhteessa (solutionhood) satelliitissa esitetään ongelma, johon ydin tarjoaa vastauksen. Esimerkki 3.13 kuvaa ratkaisusuhdetta lauseiden välisenä suhteena.

Esimerkki 3.13

- - (45) disko ei ole paha paikka olla (46) mutta joskus ihmiset haluavat olla sellaisessa paikassa (47) missä ne voivat jutella ja ajatella rauhalisesti. (48) ja minun mielestäni tällainen paikka on "coffee house".

Kuvio 3.13. Ratkaisu (solutionhood), 131_50.

Esimerkissä 3.13 lauseiden 46–47 muodostamassa tekstinosassa, satelliitissa, esitetään tarve, *joskus ihmiset haluavat olla sellaisessa paikassa, missä ne voivat jutella ja ajatella rauhallisesti*, johon ytimessä eli lauseessa 48 tarjotaan ratkaisu: *minun mielestäni tällainen paikka on "coffee house"*. Olen neliöinyt kuvioon 3.13 ratkaisusuhteen ongelma- ja rat-

kaisuosat. Ongelma-osaan eli satelliittiin kuuluu myös myönnytyssuhteessa (concession) oleva osa. Palaan myönnytyssuhteeseen myöhemmin esitellessäni esitystapasuhteita.

Tekstin kokonaisrakenteen näkökulmasta ongelmanratkaisurakennetta on tarkastellut erityisesti Hoey (1983, 2001). Hoey (1983: 34–61) kuvaa ongelmanratkaisurakenteen, jonka yhtenä osana on ratkaisu (result). Hoeyn näkökulma ongelmanratkaisurakenteeseen on diskurssin taso (mts. 34), kun taas retorisen rakenteen suhteena ratkaisu voi olla sekä lauseiden että laajojen tekstinosien välinen. Ollessaan tekstinosien välinen suhde ratkaisu-suhde on rinnastettavissa Hoeyn ongelmanratkaisurakenteen ratkaisuosaan. Palaan tähän luvussa 6.1, kun käsittelyyn tulevat aineistoni ongelmanratkaisurakennetta toteuttavat kirjoitelmat.

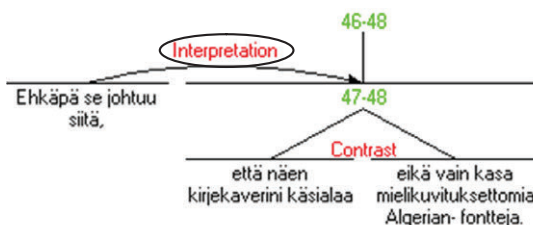
Aineistossani ratkaisu-suhde on melko harvinainen niin lauseiden kuin laajojen tekstinosien välisenä suhteena. Tekstinosien osalta syitä tähän voi löytyä kahtaalta: suomi toisena kielenä -kirjoitelmissa ei juurikaan käsitellä ongelmaa, johon etsittäisiin ratkaisua, vaan kirjoitelman aihetta käsitellään eri näkökulmista pääsääntöisesti elaboroivalla otteella. Toisaalta syy suhteen harvinaisuuteen voi myös olla ratkaisusuhteessa itsessään. Ratkaisun sijaan suhde voidaan nimetä esimerkiksi kontrastiksi tai syy-seuraussuhteeksi (Renkema 2009: 79–80). Suhteen nimeäminen riippuu kontekstista ja painotuksesta, jonka lauseiden tai tekstinosien välisten suhteiden tarkastelija tekee. Suhde itsessään on siis tulkinnanvarainen.

Tulkinta (interpretation)

Tulkintasuhteessa ydin esittää tilanteen, tapahtuman tai väitteen ja satelliitti esittää taustatietoja tai raamin, jota vasten ydin voidaan tulkita. Ydin siis kuvaa tilannetta ja satelliitti tilanteen tulkintaa. Verrattuna esimerkiksi olosuhde- tai elaboraatio-suhteisiin tulkintasuhteessa oleellista on, että kirjoittaja esittää valmiin tulkinnan siitä, miten ytimen esittämään sisältöön tulisi suhtautua. Renkema (2009: 55) korostaa tulkintasuhteen kommentoivaa, mielipiteen esittävää luonnetta. Renkema rinnastaa tulkinnan evaluaatio-suhteeseen, joka myös kommentoi mutta arvottavasti laadun näkökulmasta. Esimerkki 3.14 havainnollistaa tulkintasuhdetta.

Esimerkki 3.14

-- (45) Mielestäni kirjekaveritkin ovat uskottavampia kuin Chatti-kaverit. (46) Ehkäpä se johtuu siitä, (47) että näen kirjekaverini käsialaa (48) eikä vain kasa mielikuvituksettomia Algerian-fontteja. (206_75)

Kuvio 3.14. Tulkinta (interpretation), 206_75.

Esimerkissä ydintä edeltävä satelliitti esittää ytimen propositiota pehmentävän näkökulman (modaalinen partikkeli *ehkäpä*), josta käsin ytimen esittämää väitettä tulee tulkita. Tulkinta on suhteena aineistossani harvinainen, mikä voi johtua myös siitä, että tulkinta-suhde on melko haasteellinen suhde analysoitavaksi. Tulkinnaksi nimettävä suhde voidaan myös analysoida esimerkiksi arvioinniksi, jossa satelliitti arvioi ytimen esittämää tilannetta. Toisaalta tulkinta-suhde voidaan analysoida myös esitystapaa kuvaavaksi orientointi-suhteeksi (ks. luku 3.2.2), valmisteleehan se usein lukijaa ytimen esittämää sisältöä varten.

Retorisen rakenteen teoriassa on kuvattuna enemmän sisältösuhteita, kuin olen edellä esitellyt (ks. RST-määritelmät). En ole esitellyt edellä oikeutus (justify) -suhdetta, sillä vaikka oikeutus-suhteeksi luokiteltavia suhteita koko aineistossani on muutama, ei suhde eroa esimerkiksi todiste-suhteesta siinä määrin, että suhteiden ero olisi varma ja esittelyn arvoinen. Aineistossani on myös vain yksittäinen esimerkki keino-suhteesta (means), jossa ytimessä esitetään jokin toiminta ja satelliitissa jokin metodi, instrumentti tai keino, joka tekee ytimen toiminnan realistumisen mahdolliseksi.

Myöskään eksklusiivista poissulkevaa (otherwise) -suhdetta en analysoinut aineistossani kertaakaan. Tässä suhteessa ytimessä ja satelliitissa esitetään hypoteettisia asioita tai tilanteita. Ytimen toteutuminen estää satelliitin toteutumisen ja toisin päin. Kyseessä on siis joko–tai-suhde. Tällaisesta pohdiskelevasta asian käsittelystä aineistossani on vain vähän esimerkkejä ja tuolloinkin olen analysoinut ne pikemmin vaihtoehtosuhteiksi, jotka ovat moniytimisiä suhteita (ks. luku 3.2.3).

3.2.2 Esitystapasuhteet

Sisältösuhteiden lisäksi tekstistä on erotettavissa esitystapaa kuvaavia suhteita. Näistä suhteista orientointi on aineistossani tyypillinen, niin lauseiden kuin tekstinosten välisenä suhteena. Esittelen seuraavassa aineistosta analysoimani esitystapasuhteet.

Orientointi (preparation)

Orientoinnin (preparation) tehtävä on valmistella lukijaa ytimen esittämää sisältöä varten. Orientointi on poikkeuksetta ennen ydintä. Orientointi ei ole alkuperäinen Mannin ja Thompsonin (1988) esittämä ytimen ja satelliitin välinen suhde, vaan se on lisätty suhdeluetteloon myöhemmin ja esitellään retorisen rakenteen verkkosivuilla suhdeluettelossa (RST-määritelmät).

Esimerkki 3.15 havainnollistaa orientointi-suhdetta lauseiden välisenä suhteena.

Esimerkki 3.15

-- (30) Niin vai kavi (31) italialaiset voitivat ottelun hyvään puolustuspelilla ja hyvää joukueen hengia. -- (720_47)

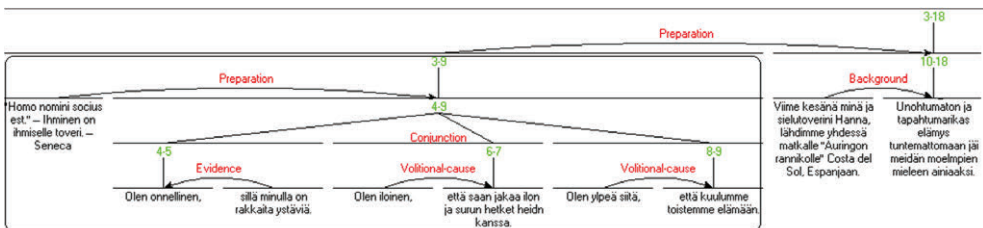
Kuvio 3.15. Orientointi (preparation), 720_47.

Esimerkissä satelliitti *niin vai[n] kävi*, eräänlainen ydintä edeltävä lisäys (ks. ISK § 1052), valmistelee lukijaa vastaanottamaan ja ymmärtämään ytimen esittämän toiminnan ja esitetyn näkökulman. Samalla orientoiva satelliitti korostaa tekstuaalisesti ytimessä esitetyn tekstinosan merkittävyyttä.

Aineistossani orientointi on sekä lauseiden että tekstinosien välinen suhde. Esimerkki 3.16 havainnollistaa orientointisuhdetta tekstinosien välisenä suhteena. Kuviossa 3.16 orientoiva tekstinosa on ympyröity.

Esimerkki 3.16

- (3) "Homo nomini socius est." – Ihminen on ihmiselle toveri. – Seneca
 (4) Olen onnellinen, (5) sillä minulla on rakkaita ystäviä. (6) Olen iloinen, (7) että saan jakaa ilon ja surun hetket heidn kanssa. (8) Olen ylpeä siitä,(9) että kuulumme toistemme elämään.
 (10) Viime kesänä minä ja sielutoverini Hanna, lähdimme yhdessä matkalle "Auringon rannikolle" Costa del Sol, Espanjaan. (11) Unohtumaton ja tapahtumarikas elämys tuntemattomaan jäi meidän molempien mieleen ainaaksi. -- (138_55)

Kuvio 3.16. Orientointi tekstinosien välisenä suhteena, 138_55.

Esimerkissä lauseet 3–9 muodostavat tekstinosan, joka kokonaisuudessaan orientoi kirjoitelman varsinaista teemaa, ystävän kanssa koettua elämystä. Tässä suhde on selkeästi orientointi eikä esimerkiksi olosuhde- tai taustasuhde, sillä orientointi ei viittaa mihinkään yksittäiseen tai yleiseen maailmantilanteeseen. Kirjoittaja on käyttänyt orientoinniksi ni-

meämässäni tekstinosassa paralleelisia yhdyslauseita (kehyslauseet *Olen onnellinen / iloinen / ylpeä siitä + sillä/että*-lause), jotka yhdessä sitaatin kanssa muodostavat väljän, joskin teemaan sopivan orientoinnin varsinaiselle aiheen käsittelylle eli ystävien tekemän matkan kuvaukselle.

Kirjoitelman kokonaisrakenteen kannalta orientointi on keskeinen tekstinosien välinen suhde. Kirjoitelman aloittavana osana orientoinnin voi edelleen luokitella deduktiiviseksi tai induktiiviseksi. Palaan aloitusosien tarkasteluun luvussa 4.

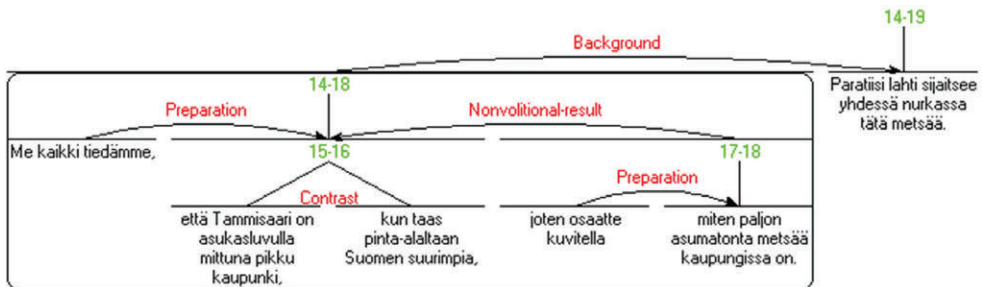
Tausta (background)

Kun ytimen ymmärtämiseksi on tarve esittää taustatietoja, ytimen ja satelliitin muodostamaa suhdetta kutsutaan taustaksi (background). Satelliitti tarjoaa tällöin lisätietoja ytimestä ja sisältää ytimen ymmärtämisen kannalta keskeistä taustatietoa. Voi jopa sanoa, että ydintä ei voi ymmärtää ilman satelliitin tarjoamia tietoja. Renkema (2009: 56) on ryhmitellyt taustasuhteen selityssuhteiden ryhmään ja korostaa tällä taustan selittävää funktiota tekstissä.

Esimerkissä 3.16 on esillä useista lauseista muodostuva tekstinosa, joka muodostaa taustasuhteen satelliitin ytimelleen (lause 19). Kuviossa 16 taustan muodostava tekstinosa on ympyröity.

Esimerkki 3.17

-- (14) Me kaikki tiedämme, (15) että Tammisaari on asukasluvulla mittuna pikku kaupunki, (16) kun taas pinta-alaltaan Suomen suurimpia, (17) joten osaatte kuvitella (18) miten paljon asumatonta metsää kaupungissa on. (19) Paratiisi lahti sijaitsee yhdessä nurkassa tätä metsää. -- (126_83)

Kuvio 3.17. Tausta (background), 126_83.

Esimerkissä 3.17 ytimen muodostaa lause *Paratiisi lahti sijaitsee yhdessä nurkassa tätä metsää*. Kirjoitelma kuvaa Paratiisilahdeksi nimettyä paikkaa, joka on kirjoittajan kaverialueeseen kohtauspaikka. Ytimeen nähden satelliitin muodostaa edeltävä virke, joka edelleen jakautuu useisiin lauseisiin ja ydin-satelliittisuhteisiin. Lauseiden 14–18 muodostama virke kuvaa Paratiisilahden maantieteellistä sijaintia. Sen funktiona on olla taustoittava satelliitti, ja se on keskeinen ytimen ymmärtämisen kannalta. Taustasuhteen tärkeä merkitys

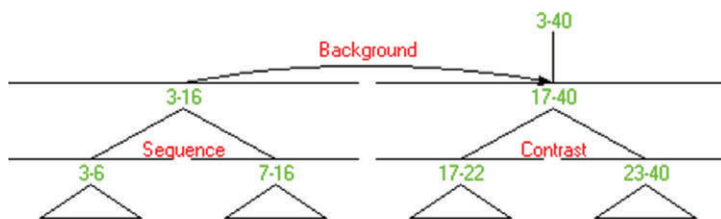
sin tässä esimerkissä on johtolause *Me kaikki tiedämme* (lause 14), joka viittaa kirjoittajan lukijalta odottamaan maantieteelliseen yleistietoon.

Verrattuna sisältösuhteeksi luokiteltuun olosuhde (circumstance) -suhteeseen tausta tarjoaa pikemminkin yleistietoa, kun taas olosuhde kuvaa jotakin yksittäistä tilannetta, johon sekä satelliitti että ydin viittaavat. Taustasuhteessa esitetyt tiedot eivät siis liity johonkin tiettyyn tilanteeseen.

Aineistossani taustaksi analysoitavia ydin-satelliittisuhteita on sekä lause- että tekstinosatasolla. Esimerkki 3.18 havainnollistaa useiden virkkeiden muodostamaa tekstikonaisuutta, jonka olen analysoinut taustaksi ytimelle. Ytimen muodostaa keskustelusivu- ja kontrastiivisesti käsittelevä tekstinosa (lauseet 17–39).

Esimerkki 3.18

- (4) niin menin Internetiin etsimään heitä. (5) Siellä on keskustelusivuja, --
 (7) Ensin menin "Viet2" kanavalle, (8) jossa oli vietnamilaisia. (9) Suurin osa heistä asuu Saksassa (10) ja muutamat ihmiset ovat muualta kuin minä Suomesta. (11) Alussa oli vähän hankala saada kavereita (12) mutta vähitellen tutustuin moniin ihmisiin kanssa. (13) Kävin myös keskustelusivulla, (14) joka oli "Vietline". (15) Siellä löysin monta kavereita. (16) Jotkut heistä tuli ystäväni.
 (17) Hyviä puolia on keskustelukanaavassa on se, (18) että voi tutustua erilaisiin kulttuuriin (19) ja voi jutella millä kielellä hyvänsä erissa kanavoissa. (20) Siellä oppii helposti kieltä. (21) Itse olen oppinut vietnamin kieltä Internetin keskustelukanaavan kautta. (22) Muitakin keilejä on myös keskustelusivuilla esimerkiksi ranskan kieltä, saksaa ja jopa kiinan kieltä.
 (23) On kuitenkin huonoja puoleja (24) niin kuin keskustellu kumppanisi voi valehdella tai huijata sinua. (25) Ulkonäöllä voi valehdella ja esitellä joku muu roolia. (26) Olen kuullut, (27) että jotkut ihmiset leikaavat mallin kuvia esitellääkseni niitä omiksi kuviksi. (28) Jotkut taas valehtelevat ikäänsä. -- (244_55)

Kuvio 3.18. Tekstinosien välinen taustasuhte, 224_55.

Esimerkin 3.18 tausta-satelliitin muodostaa lauseet 3–16 kattava narratiivinen kuvaus siitä, miten kirjoittaja tutustui Internetin keskustelusivuihin ja miten hän tutustui keskustelusivuilla ihmisiin. Kuvaus taustoittaa kirjoittajan varsinaisia väitteitä siitä, mitä hyvää (lauseet 17–22) tai huonoa (lauseet 23–39) Internetin keskustelusivujen käytössä on. Kirjoitelman aluksi esitetty taustoitus vahvistaa varsinaista keskustelusivujen erittelevää käsitteilyä: kirjoittajalla on omakohtaisia kokemuksia keskustelusivuista, mikä tarjotaan kirjoitelmassa näkökulmaksi, jota vasten kirjoittajan esittämiä mielipiteitä voidaan tarkastella ja arvioida.

Vastaväite (*antithesis*)

Vastaväite tai vastakkainasettelu (*antiteesi*) on klassinen retorinen keino. Retorisen rakenteen teoriassa vastaväite nähdään tukiväitteenä, jonka tavoitteena on näennäisen vastakkainasettelun kautta tukea kirjoittajan ytimeksi analysoitavassa osassa esittämää näkökulmaa. Thompson ja Mann (1987) ovat kuvanneet vastaväite-suhteen piirteet seuraavasti:

- ydin ja satelliitti ovat keskenään kontrastiivisia
- sekä ytimeen että satelliittiin ei voi samanaikaisesti suhtautua positiivisesti, koska esitetyt sisällöt ovat vastakkaisia
- kirjoittaja suhtautuu positiivisesti ytimessä esitettyyn sisältöön, jolloin satelliitissa esitetään väite, mutta ytimessä kirjoittajan kannattama vastaväite
- kirjoittajan tavoitteena on saada lukija suhtautumaan positiivisesti ytimessä esitettyyn
- satelliitin ja ytimen ristiriidalla on taipumus aikaansaada lukijassa positiivinen suhtautuminen ytimeen. (Mts. 365–366.)

Renkeman (2009: 57–58) luokituksessa korostetaan vastaväitteen huomion herättävää funktiota ja sitä, että lauseparin toinen saa osakseen positiivista huomiota. Esimerkissä 3.19 vastaväitteen satelliitti esitetään ennen ydintä, kuviossa 3.19 vastaväite on ympyröity.

Esimerkki 3.19

-- (40) Internet on todella hyvä kohtaamispaikka, (41) mutta mielestäni on parempi tutustua uusiin ihmisiin todellisuudessa. (42) Silloin ei tarvitse kuvitella (43) millainen toinen ihminen on (44) ja molemmat voivat olla oma itsensä. (213_80)

Kuvio 3.19. Vastaväite tukiväitteenä (*antithesis*), 213_80.

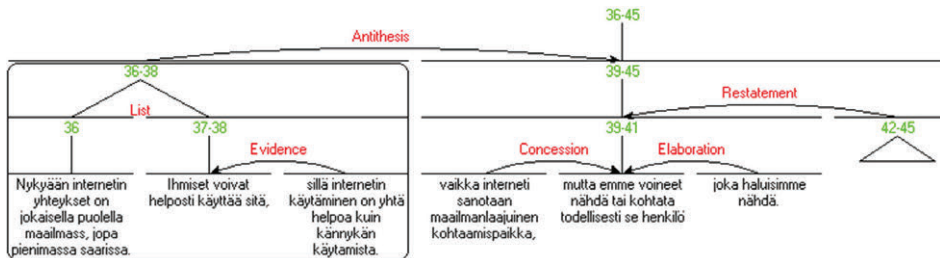
Esimerkin ytimen ja varsinaisen väitteen muodostaa lause 41, *mutta mielestäni on parempi tutustua uusiin ihmisiin todellisuudessa*. Tätä ydintä tukee vastaväite, satelliittilause 40, joka esittää painokkaasti väitteen, *Internet on todella hyvä kohtaamispaikka*. Painokkaaksi väitteen tekee adjektiivimäärite *todella hyvä*, joka evaluoi positiivisesti Internetiä kohtaamispaikkana. Kuitenkin ydin esittää kirjoittajan varsinaisen kannan, mikä ilmenee *mutta*-konjunktion käytössä, kommenttiadverbiaalissa *mielestäni* sekä komparaatiossa *parempi*.

Vastaväitesuhteessa on piirteitä korrektiivisesta suhteesta (ISK § 1105), jolloin kahden lauseen välillä on suhde, jossa ensimmäisen lauseen esittämän asian tilan pätevyys kielletään kokonaan tai osittain ja tilalle tarjotaan pätevämpi vaihtoehto toisessa lauseessa. Retorisen rakenteen teorian kannalta, korrektiivisen suhteen lisäksi, ytimen ja vastaväitteenä toimivan satelliitin on tarkoitus yhdessä saada lukija kirjoittajan kannattaman näkökulman puolelle. Vastaväitteen esittävä satelliitti esittää ytimen väitteeseen näennäisesti vastakkaisen mutta funktioltaan ytimessä esitettyä tukevan väitteen.

Aineistossani vastaväite on lausetason ilmiö, ja useita lauseita kattavan tekstin osan olen analysoinut vastaväitteeksi harvoin. Esimerkissä 3.20 on kuitenkin esillä rakenne, jossa kahden virkkeen laajuinen tekstinosa muodostaa vastaväitteen. Vastaväitteen muodostava satelliitti on ympyröity kuviossa 3.20.

Esimerkki 3.20

-- (36) Nykyään internetin yhteykset on jokaisella puolella maailmassa, jopa pienimässä saaris-
sa. (37) Ihmiset voivat helposti käyttää sitä, (38) sillä internetin käyttäminen on yhtä helppoa kuin
kännykän käyttäminen. (39) vaikka interneti sanotaan maailmanlaajuinen kohtaamispaikka, (40)
mutta emme voineet nähdä tai kohtata todellisesti se henkilö (41) joka halusimme nähdä. (42)
Minusta on kivaa sekä mukavaa, (43) että interneti helpottaa elämäni sekä muiden ihmisten
elämää, (44) mutta tunne on erilainen (45) kuin voin kohtata esimerkiksi Indonesiassa oleva
isoäitini todellisessa sekä jutella hänen kanssa. (212_45)

Kuvio 3.20. Tekstinosa vastaväitteenä, 212_45.

Esimerkin lauseissa 36–38 kuvataan Internetin käytön helppoutta ja etuja. Lauseiden 39–45 muodostama tekstinosa esittää kuitenkin kirjoittajan toisen kannan: vaikka Internet helpottaa sekä kirjoittajan että muiden elämää (ks. lause 43), virtuaalinen kohtaaminen ei korvaa sitä, että voi kohdata henkilön todellisuudessa (lauseet 40 ja 44–45). Internetin etuja korostava tekstinosa (lauseet 36–38) toimii näin varsinaisen mielipiteen tukena, vaikka onkin kirjoittajan varsinaisen kannan kanssa ristiriidassa.

Myönnytys (concession)

Myönnytysuhteessa (concession) keskeistä on samanmielisyyden osoittaminen, mutta samanaikaisesti implikoidaan myös toisen näkökannan tai mielipiteen olemassaoloa. Myönnytys on yhteydessä ehto- ja kausaalisuhteisiin, jotka retorisen rakenteen teoriassa luetaan sisältösuhteisiin. Myös Renkema (2009: 49–50) luokittelee myönnytyksen osaksi

kausaatiosuhteiden ryhmää. König ja Siemund (2000: 341–342) korostavat konsessiivisuudessa suhteen osien välistä dissonanssia: kun esimerkiksi ehtosuhteessa kyse on hypoteettisesta tilanteesta, ehtosuhteen osat ovat harmoniassa keskenään (*Jos pelaa yöt tietokonepelejä, on väsynyt päivällä eikä jaksa käydä koulussa*). Myönnytyssuhteessa on kyse dissonanssista osien kesken: *Vaikka pelaan öisin tietokonepelejä, jaksan opiskella ja olen saanut hyviä arvosanoja*. Vastaväitesuhteeseen verrattuna taas myönnytys harmonisempi, sillä vastaväitteessä pyritään ytimen ja satelliitin ilmeisen ristiriidan avulla lisäämään lukijan positiivista suhtautumista ytimessä esitettyyn asiantilaan.¹⁷

Myönnytyssuhteessa ytimessä esitetään väite, jolle satelliitti esittää myönnytyksen, eräänlaisen vastaväiteisen lisäyksen, mutta samalla tukee ytimessä esitettyä väitettä. Aineistossani myönnytystä merkitsevät alistuskonjunktiot *vaikka, vaikkakin* (ks. myös Kauppinen 2006, ISK § 1140), partikkelit *kuitenkin, tosin* sekä toisinaan rinnastuskonjunktio *mutta* (ks. myös ISK § 1139).¹⁸

Esimerkki 3.21a

-- (30) En kuitenkaan edes yritä väittää, (31) että disko muka olisi joka päivän seurustelupaikka. (32) Mutta siellä on aika mukavaa käydä joskus! -- (123_75)

Kuvio 3.21a. Myönnytys (concession), 123_75.

Esimerkissä 3.21a myönnytys-suhteen muodostavat ydin (lause 31) *että disko muka olisi joka päivän seurustelupaikka* ja satelliitti (lause 32) *Mutta siellä on aika mukavaa käydä joskus!* Ytimen ja sitä edeltävän orientaation (preparation, lause 30) muodostama ja kirjoittajan kannattama väite on, että disko ei ole jokapäiväinen seurustelupaikka. Ydintä seuraava satelliitti esittää myönnytyksen tälle väitteelle. Couper-Kuhlenin ja Thompsonin (2000: 403–405) mukaan myönnytykset voivat toimia myös samanmielisyyttä rakentavassa funktiossa (myös Juvonen 2010). Niemi (2010: 207) kuvaa toiminnan neuvottelevaksi ja yhteisymmärrystä rakentavaksi käytöksi. Esimerkissä lauseella 32 rakennetaan yhteisymmärrystä: kirjoittaja myöntää, että diskossa on *mukavaa käydä*. Yhteisymmärrystä rakentavan lauseesta tekee lauseenloppuinen partikkeli *joskus*, joka implikoi, että toisenlaisen kannan omaavakin voi olla samaa mieltä siitä, että on edes toisinaan tilanteita, jolloin diskossa on mukava käydä.

¹⁷ Konsessiivisuudessa on myös kontrastiivisia piirteitä. Sorva (2011: 5) on määritellyt työssään konsessiivisuuden kontrastiksi, joka perustuu odotuksenvastaisuuteen.

¹⁸ *Vaikka*-lauseet voi luokitella faktuaalisen konsessiivisuuden ilmentäjiksi, kun taas *jos*-lauseet konsessiivisessä käytössä ovat ei-faktuaalisia (Sorva 2011). En ole havainnut aineistossani *jos*-lausein ilmaista ei-faktuaalista konsessiivisuutta.

Esimerkissä 3.21b vastaava myönnytyssuhde muodostuu niin, että satelliitti edeltää ydintä. Mann ja Thompson (1988: 256) pitävät juuri esimerkin 3.21b esittämää ytimen ja satelliitin järjestystä tyypillisimpänä myönnytyssuhteelle.

Esimerkki 3.21b

-- (8) Ja *vaikka* itse paikka saattaakin sekä aikakaudesta, että maasta riippuen vaihdella paljonkin, (9) kokoontumisen motiivi on aina sama – ystävyys. -- (155_90)

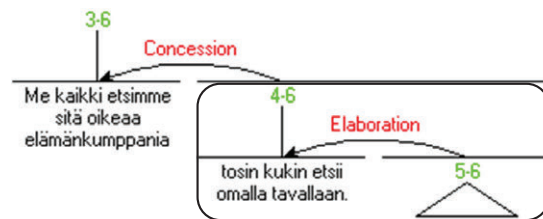
Kuvio 3.21b. Myönnytys (concession), 155_90.

Esimerkissä 3.21b myönnytyssuhdetta indikoi satelliitin alistuskonjunktio *vaikka*.

Myönnytyksen affektinen, jopa ironinen tulkinta (Niemi 2010: 211) on esillä esimerkissä 3.21c.

Esimerkki 3.21c

(3) Me kaikki etsimme sitä oikeaa elämäkumppania (4) *tosin* kukin etsii omalla tavallaan. (5) Toiset istuvat ravintoloissa joka viikonloppu (6) toiset taas selailevat vuoronperään kaikki mahdolliset Internetin keskustelukanavat. -- (206_75)

Kuvio 3.21c. Myönnytys (concession), 206_75.

Esimerkissä 3.21c myönnytyssuhde muodostuu kirjoitelman lauseen 3 ja lauseiden 4–6 muodostamien tekstinosien välille. Adverbi *tosin* aloittaa tekstinosan, jonka voi tulkita kommentoivan ironisesti lauseessa 3 esitettyä väitettä, *me kaikki etsimme sitä oikeaa elämäkumppania*. Lausetta 4 elaboroivat lauseet 5 ja 6, joissa kuvataan liioittelevaan tyyliin erilaisia paikkoja, joista elämäkumppania etsitään (lause 5: *joka viikonloppu*, lause 6: *kaikki mahdolliset Internetin keskustelupalstat*).

Juvonen (2010: 65) on ylioppilaskoeaineistostaan havainnut, että esim. myönnytysrakenteita käyttävät melko korkeita arvosanoja saaneiden aineiden kirjoittajat. Lauseiden välinen myönnytyssuhde on tunnistettavissa myös suomi toisena kielenä -kirjoitelmissa melko taitavien kirjoittajien teksteistä, sen sijaan alhaisia pistemääriä saaneiden teksteissä mahdollisia myönnytyssuhteita ei ole merkitty tunnistettavasti tai niitä ei käytetä.

Myönnytyssuhde on aineistossani yksinomaan lauseiden välinen suhde, en ole analysoinut aineistostani ainuttakaan tekstinosien välistä myönnytyssuhdetta, vaikka esim. Juvonen (2010: 51–55) on osoittanut ylioppilasaineistostaan myönnytysrakenteen myös lausetta ja virkettä laajempien tekstinosien väliseksi suhteeksi. Tämä johtunee siitä, että esimerkiksi Juvosen (mt.) kuvaama kardinaalikonsessiivirakenne voi koostua useista retorista suhteista, kuten elaboroivista, evaluoivista ja kontrastiivisista suhteista. Kun retorisen rakenteen teorian mukaisesti kokonaisuuksia koostetaan lauseiden keskinäisiä suhteita tarkastelemalla ja jälleen osien suhteita tarkastelemalla, ei rakenteen kokonaiskonsessiivisuus korostukaan, ellei kahden suhdeparin keskinäinen suhde ole konsessiivinen. Näin esim. Juvosen (mt.) kuvaama laaja myönnytysrakenteen ei korostu aineistoanalyysissä eikä tule näkyväksi osien välisissä suhteissa.

Todiste, näytö (evidence)

Todisteeksi ja näytöksi (evidence) nimetyssä suhteessa ytimessä esitetään väite ja satelliittissa ytimen väitettä tukevia todisteita ja perusteluja, jotka lisäävät lukijan uskoa ytimeen. Renkema (2009: 58–59) korostaa todistesuhteen tehtävää positiivisen vaikuttavuuden aikaansaamisessa. Todisteen on tarkoitus lisätä vastaanottajan hyväksyntää ytimen esittämää sisältöä kohtaan. Tyypillisesti todistesuhteessa ydin edeltää satelliittia (Mann & Thompson 1988: 256, myös ISK § 1113). Aineistossani suhdetta osoittavat konjunktiot *koska*, *kun* ja *sillä*, jotka ovat myös Sääskilahden (2006: 146–149) alkoholivalistustekstiaineistossa keskeisiä argumentin indikaattoreita.

Esimerkki 3.22a havainnollistaa yksinkertaista todiste-suhdetta, joka on lauseidenvälinen ja merkitty alistuskonjunktiolla *koska*.

Esimerkki 3.22a

-- (53) On kiva kuulla eri kulttuureista, (54) *koska* tuntee itsensä rikkaammaksi kaikella eri tiedolla. -- (161_70)

Kuvio 3.22a. Todiste (evidence), 161_70.

Esimerkin 3.22a todiste-suhde muodostuu lauseen 53 muodostamasta väitteestä ja sille alisteisesta *koska*-lauseesta (54). *Koska*-konjunktiolla alkava lause on ydin-satelliittiparin

satelliitti, joka perustelee ytimessä eli lauseessa 53 esitettyä väitettä. *Koska*-konjunktioilla voidaan ilmaista erilaisia lauseidenvälisiä suhteita (Herlin 1997), mutta esimerkissä on kyse perustelusuhteesta, jota voi tarkastella erityisesti lauseen relevanssin näkökulmasta (mts. 30). Perustelusuhdetta osoittava *koska*-konjunktio korostaa sitä, miksi satelliitissa esitetty sisältö tai propositio on relevanttia ytimessä esitettyyn sisältöön nähden (Blakemore 1987: 139). Esimerkissä satelliitti vahvistaa sitä, miksi ytimessä esitetty propositio on relevantti: kulttuureihin tutustuminen on kivaa, koska se rikastuttaa henkisesti.

Esimerkissä 3.22b ydin-satelliittisuhde on myös analysoitu todistesuhteeksi, mutta satelliittia ei ole erikseen merkitty esimerkiksi konjunktioilla, vaan suhteen tulkinta todistesuhteeksi syntyy ytimen ja satelliitin semanttisesta suhteesta: satelliitti vahvistaa ytimessä esitettyä evaluaatiota (*chatit ovat parhaita*, lause 4) kertomalla, miksi näin on (*siellä on helppo tutustua ihmisiin*, lause 5).

Esimerkki 3.22b

(3) Internetti on mielestäni mahtava keksintö. (4) Oikeastaan ne keskustelusivut, chatit ovat parhaita koko asiassa. (5) Siellä on helppo tutustua ihmisiin. -- (205_83)

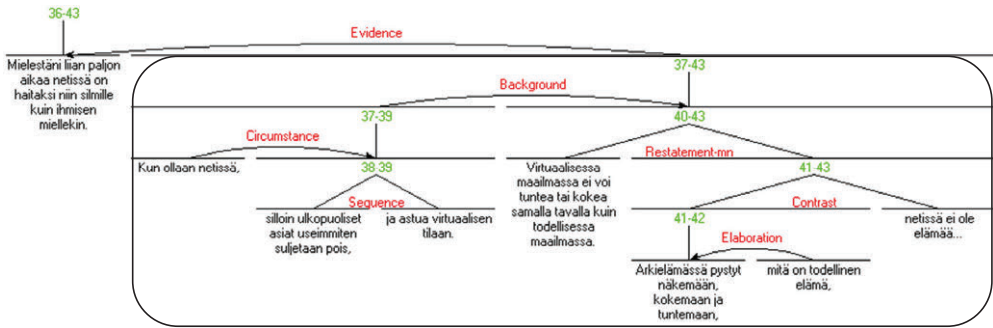

Kuvio 3.22b. Todiste (evidence), 205_83

Todiste-suhde on aineistossani sekä lauseiden että tekstinosien välinen suhde. Edellä olevat esimerkit kuvaavat lausetason suhteita, esimerkki 3.22c havainnollistaa todistesuhdetta tekstinosien välisenä suhteena.

Esimerkki 3.22c

-- (36) Mielestäni liian paljon aikaa netissä on haitaksi niin silmille kuin ihmisen miellekin. (37) Kun ollaan netissä, (38) silloin ulkopuoliset asiat useimmiten suljetaan pois, (39) ja astua virtuaalisen tilaan. (40) Virtuaalisessa maailmassa ei voi tuntea tai kokea samalla tavalla kuin todellisessa maailmassa. (41) Arkielämässä pystyt näkemään, kokemaan ja tuntemaan, (42) mitä on todellinen elämä, (43) netissä ei ole elämää... (240_60)

Kuvio 3.22c. Todiste tekstinosien välisenä suhteena, 240_60.

Esimerkissä 3.22c väitteelle *Mielestäni liian paljon aikaa netissä on haitaksi niin silmille kuin ihmisen mielekin* (ydin: lause 36) esitetään useasta lauseesta koostuva todiste (satelliittilauseet 37–43). Satelliittia ei ole merkitty kielellisesti esimerkiksi konjunktioilla, mutta sisällöllisesti se on hyvin homogeeninen: satelliitin osissa tuodaan esiin virtuaalimaailman puutteita verrattuna todelliseen elämään, ja näin satelliitti esittää todisteita, joiden perusteella lukija voi uskoa paremmin ytimessä esitettyä väitettä, että netti on haitallinen.

Kirjoitelmissa todistesuhde muodostetaan yleensä omiin kokemuksiin tai omaa kokemuspiiriä lähellä oleviin asioihin vetoamalla. Kirjoittajat eivät juurikaan vetoa esimerkiksi kokeessa tarjolla olevan virikemateriaalin tarjoamiin näkökulmiin.

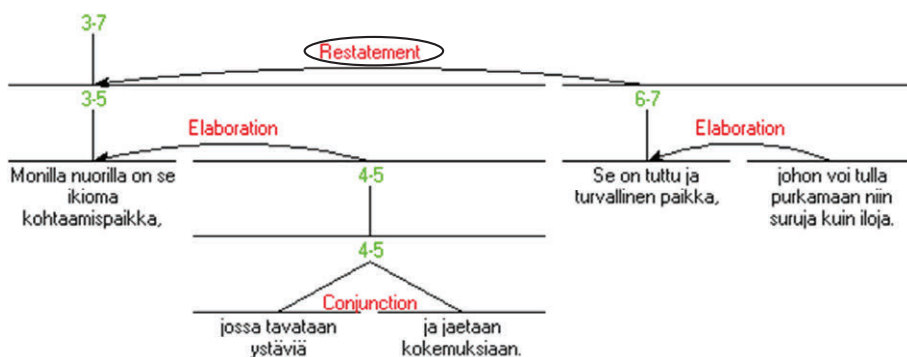
Väitteen kertaus (restatement)

Esittelen seuraavaksi kaksi väitteen kertaus -suhdetta, toinen on ytimen ja satelliitin välinen ja toinen moniytiminen suhde (muut moniytimiset suhteet ovat esillä luvussa 3.2.3). Väitteen kertaukseksi analysoidussa suhteessa ydin ja satelliitti tarjoavat saman sisällön toisin sanoin ilmaistuna. Sen voi ajatella olevan metatekstimäinen suhde, jonka tarkoituksena on mahdollistaa ytimessä esitetyn sisällön ymmärtäminen (Renkema 2009: 56). Toisaalta väitteen kertausta voi pitää kirjoittajan ilmipanemana proposition prosessointina (Blakemore 2002: 179, 182). Verrattuna esimerkiksi yhteenveto-suhteeseen väitteen kertaus on pikemminkin kahden lauseen tai virkkeen välinen suhde, kun taas yhteenvetosuhde on laajoja sisältöjä kokoava suhde (mp.)

Esimerkki 3.23 havainnollistaa väitteen kertaus -suhdetta.

Esimerkki 3.23

(3) Monilla nuorilla on se ikioma kohtaamispaikka, (4) jossa tavataan ystäviä (5) ja jaetaan kokemuksiaan. (6) Se on tuttu ja turvallinen paikka, (7) johon voi tulla purkamaan niin suruja kuin iloja. - - (155_90)

Kuvio 3.23. Väitteen kertaus (restatement), 155_90.

Esimerkissä ytimen muodostaa virkepari 3 ja 4–5, jossa tuodaan esiin tarkoite *kohtaamispaikka*, jota tarkennetaan (elaboration) kertomalla kohtaamispaikan funktiosta. Seuraava virke (lauseet 6 ja 7) kuvaa saman sisällön toisin sanoin: Lauseessa 3 kohtaamispaikka kuvataan kvantitatiivisesti määräiseksi *se*-pronominin avulla (*se ikioma kohtaamispaikka*). Lauseen 6 predikatiivilauseessa paikkaa tarkentavat määritteet *tuttu* ja *turvallinen*. Lauseen 5 *jaetaan kokemuksia* kerrotaan lauseessa 7 muodossa *voi tulla purkamaan niin suruja kuin iloja*. Kyseessä ei kuitenkaan ole moniytiminen väitteen kertaus, sillä ytimessä esitetään pääsana *kohtaamispaikka*, johon satelliitissa viitataan pronominilla *se*. Näin ollen satelliitti on anaforisen ilmaisumuotonsa vuoksi alisteinen ytimelle: satelliitti viittaa ytimeen eikä voisi olla itsenäinen. Aineistossani väitteen kertaus on tyypillisesti lauseiden välinen suhde.

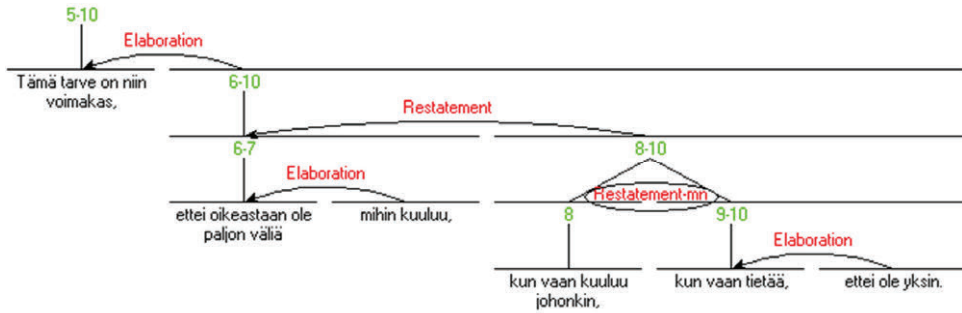
Moniytiminen väitteen kertaus (multinuclear restatement)

Moniytiminen väitteen kertaus -suhteessa kaksi tekstinosaa on samanarvoisessa suhteessa toisiinsa nähden. Tällöin osat ovat keskenään parafrasimaisessa suhteessa, kun taas yksiytimisessä väitteen kertaus -suhteessa toinen osista on selvemmin ydin ja toinen satelliitti esimerkiksi pronominiviittauksen vuoksi.

Esimerkissä 3.24 tekstinosat 8 ja 9–10 on analysoitu toisilleen samanarvoisiksi ja suhteen moniytimiseksi väitteen kertaukseksi.

Esimerkki 3.24

(3) Nuorena meillä kaikilla on tarve kuulua johonkin. (4) Se voi olla katuporukka, urheilujoukkue tai ehkä seurakunta. (5) Tämä tarve on niin voimakas, (6) ettei oikeastaan ole paljon väliä (7) mihin kuuluu, (8) kun vaan kuuluu johonkin, (9) kun vaan tietää, (10) ettei ole yksin. - - (194_77)

Kuvio 3.24. Moniytiminen väitteen kertaus, 194_77.

Lause 8 esittää väitteen (*kun vaan kuuluu johonkin*), lauseiden 9–10 muodostama osa kuvaa saman sisällön toisin sanoin (*kun vaan tietää, ettei ole yksin*). Parafraasimaisuutta korostaa molemmat tekstinosat aloittava konjunktio-partikkelipari *kun vaan* sekä molempien osien nollapersoonaisuus. Kumpikaan tekstinosa ei tässä ole hierarkkisesti keskeisempi, siis ydin, joten suhde on moniytiminen ja tasavertainen.

Moniytiminen väitteen kertaus -suhde on niin lauseiden ja virkkeiden kuin laajempien tekstinosien välinen suhde, vaikkakin se on melko harvinainen aineistossani. Väitteen kertaus -suhteet eivät myöskään ole sillä tapaa makrosuhteita, että ne sitoisivat toisiinsa esimerkiksi kirjoitelman alku- ja loppuosan. Tämä johtuu siitä, että täydellinen tai lähes täydellinen parafraasimaisuus ei toteudu kovin laajojen tekstinosien kesken.

Yhteenveto (summary)

Toisin kuin väitteen kertaus -suhde yhteenveto (summary) on tyypillisesti laajojen tekstinosien välinen suhde, ei niinkään yksittäisten lauseiden välinen suhde. Yhteenvetosuhteessa satelliitti esittää tiivistettynä ja lyhyemmin laajan ytimen esittämän asian. Yhteenveto eräällä tapaa kertaa väitteen, mutta samalla tiivistää sanottua. Tyypillisesti yhteenveto-suhteen ydin kattaa useita tekstinosia ja yksiköitä. Hakulinen ym. (1980: 23) nimeävät vastaavan suhteen päätelmäksi, joka on määritelty tekstiä kokoavaksi jaksoksi. Renkema (2009: 56) sijoittaa yhteenvedon metatekstimäisiin suhteisiin, ja sen tehtävänä on koota ja tiivistää sisältöjä.

Esimerkissä 3.25 osa kirjoitelman viimeisistä virkkeistä on yhteenvetosuhteessa koko kirjoitelmaan nähden. Yhteenveto-osa on ympyröity kuvioon 3.25.

Esimerkki 3.25

(3) Helsingin nettikirjasto on yksi monista kivoista kohtaamispaikoista, (4) joissa olen käynyt. (5) Nettikirjasto sijaitsee Mannerheimin tien varrella, aivan Helsingin ydinkeskustassa, (6) mikä tekee paikasta hyvin suosittu kohden nuorille. (7) Se on selvästi muita pääkirjastoja pienempi, noin kahvilan kokoinen. (8) Ero muista kirjastoista on se, (9) **että sieltä löytyy kirjojen lisäksi runsaasti tietokoneita nettiyhteyksineen.** (10) Aukioloaika on aamun kahdeksasta

puoliyöhön asti kaikinä päivinä viikossa. (11) Kuka tahansa voi tulla käyttämään tietokonetta varaamalla aikaa, lukemaan kirjoja tai tapailemaan toista.

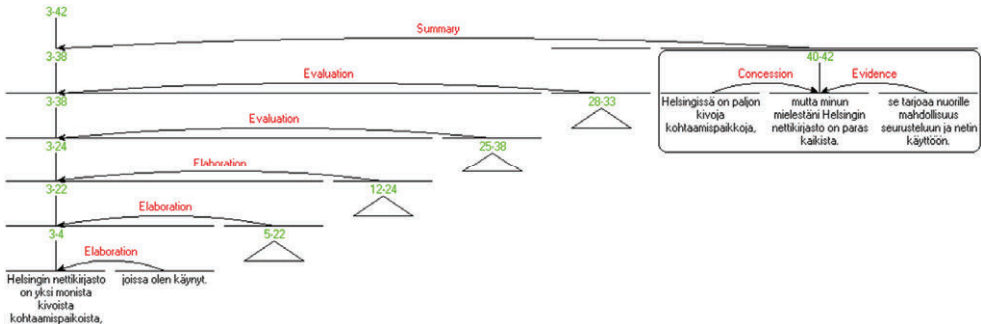
(12) Itse asiassa en ole aktiivinen nettikäyttäjä. (13) Olen käynyt pääosin tapailemassa kavereita ja lukemassa läksyjä. (14) **Asun yksin (15) ja kaverini ovat tärkeitä minulle.** (16) **suurin osa minun kavereista asuu keskustassa,** (17) **siksi Helsingin nettikirjasto on erittäin kiva ja hyödyllinen kohtaamispaikka meille.** (18) Pääsemme surffaillemaan, pelaamaan peliä silloin tällöin, (19) kun läksyt on tehty. (20) Kirjastossa on paljon nuoria, (21) joukossa on myös maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia turisteja, (22) jotka poikkeavat siellä lähettämässä sähköiset tervehdysviestinsä kotimaihinsa. (23) Jotkut nuoret tulevat tekemään kotisivuja.

(24) Ylioppilaskirjoitusten lähestyessä käyn usein nettikirjastossa lukemassa ja tapailemassa ystäväni. (25) Se on viihtyisä paikka, (26) **koska siellä saa jutella tai keskustella,** (27) **kunhan ei häiritse muiden tekemistä.**

(28) Pidän nettikirjaston kivana ja hyvänä kohtaamispaikkana, (29) koska se luo vapautta ja viihtyisyyttä etenkin nuorille, (30) jotka ovat iltamyöhään kaupungilla. (31) Nuoret liikkuvat usein isoina ryhminä ja jengeinä kaupungilla, (32) koska heillä ei ole mitään tekemistä tai kunnon paikkaa, (33) johon voi hakeutua tai tapailla muita nuoria.

(34) Vaikka oleskelutiloja on vähemmän verrattuna muihin kirjastoihin, (35) ilmainen netin käyttö houkuttelee paikalle nuoria. (36) Nettikirjastossa vallitsee yleensä hiljaisuus, (37) koska useimmat keskittyvät omiin tekemisiinsä tietokoneilla (38) ja muut lukevat tai juttelevat sillä aikaa, (39) kun he odottavat tietokoneiden vapauttamista.

(40) **Helsingissä** on paljon kivoja kohtaamispaikkoja, (41) mutta minun mielestäni **Helsingin nettikirjasto on paras kaikista.** (42) se tarjoaa nuorille mahdollisuus seurusteluun ja netin käyttöön. -- (147_83)

Kuvio 3.25. Yhteenveto (summary), 147_83.

Esimerkissä 3.25 heti kirjoitelman alussa, ensimmäisessä virkkeessä (lauseet 3–4) esitellään kirjoitelman ydin, Helsingin nettikirjasto kohtaamispaikkana, jota seuraavissa tekstinosissa tarkennetaan (elaboration) ja arvioidaan (evaluation).

Virkkeet 40–42 ovat kirjoitelman alussa esitettyyn ytimeen nähden yhteenvetosuhteessa. Virkkeissä kerrataan ytimessäkin esitetty paikka (*Helsingissä, Helsingin nettikirjasto*), johon evaluoivissa ja elaboroivissa tekstinosissa ei ole näin selkeästi viitattu, vaan viittaukset on tehty pääsääntöisesti pronominein tai parafrasein (*se, nettikirjasto, kirjasto*). Lause 41 tiivistää edellä esitetyn evaluoinnin superlatiivilausekkeeksi *paras kaikista*, ja lause 42 kokoaa edeltävissä tekstinosissa yksityiskohtaisemmin esitellyt kirjaston tarjoamat mahdollisuudet vuorovaikutukseen, esim. käytössä on *runsaasti tietokoneita nettiyhteyksineen* (lause 9), keskeinen sijainti houkuttelee paikalle keskustassa asuvia nuoria

(lauseet 14–17), *siellä saa jutella ja keskustella, kunhan ei häiritse muiden tekemistä* (lauseet 26–27). Kontekstissaan virkkeet 40–42 muodostavat näin ollen yhteenvedoksi nimettävän satelliitin edeltävälle tekstille (tekstinosat 3–39).

Aivan kuten aiemmin esitellyt orientaatio on aineistossani tyypillinen aloitusosa, yhteenvedo ja erityisesti evaluoiva yhteenvedo on tyypillisin lopetusosa aineistossani. Palaan lopetusosien tarkasteluun lähemmin luvussa 4.2.

Motivaatio (motivation)

Motivaatiosuhde on aineistossani melko marginaalinen, mikä johtuu siitä, että retorisen rakenteen teoriassa motivaatiosuhde on määritelty suhteeksi, joka pyrkii saamaan lukijassa aikaan toimintaa (myös Renkema 2009: 59). Esimerkiksi mainos- tai tiedottavissa teksteissä motivaatio-osat pyrkivät saamaan aikaan sen, että lukija toimii mainoksessa tai tiedotteessa toivotulla tavalla. Vain harva suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitteluun pyrkii vaikuttamaan lukijan toimintaan. Kirjoitelmissa esitetään kyllä vetoomuksia, toiveita ja neuvoja (ks. luku 4.2.2), mutta ne ovat usein arvioivassa tai yhteenvetävässä suhteessa muuhun tekstiin nähden eivätkä siis motivaatio-suhteen osia.

Motivaatio-suhteessa satelliitti motivoi ja taivuttelee lukijaa suorittamaan ytimen esittämän toiminnan. Ydin kuvaa siis toimintaa, ja satelliitti lisää lukijan halua suorittaa tämä toiminta. Esimerkki 3.26 havainnollistaa tätä suhdetta, kuvioon 26 on merkitty motivaatiosuhteen satelliitti.

Esimerkki 3.26

1. Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

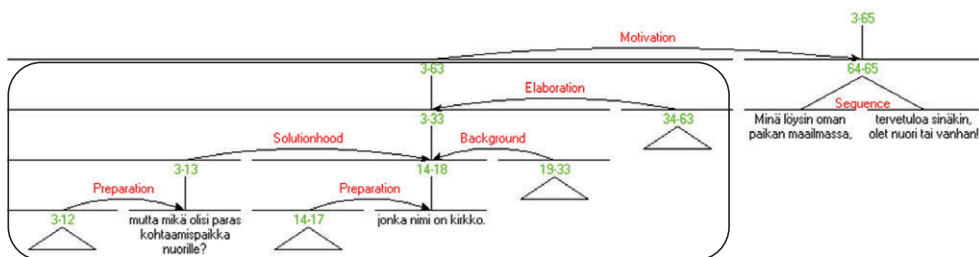
Niin paljon kuin maapallollamme on ihmisiä, niin paljon on myös paikkoja, joissa ihmiset tapailivat. Toiset kohtaavat kaduilla, toiset diskoissa tai baareissa. Toiset taas mieluummin viettävät aikaa urheilun parissa. On myös olemassa erilaisia nuorisotaloja, joissa monet nuoret kokoontuvatkin iltaisin. Tappavat aikaa pelaamalla, keskustelemalla ja muutenkin ovat vain kavereiden kanssa.

Paikkoja on lukemattoman paljon, (13) **mutta mikä olisi paras kohtaamispaikka nuorille?** Itse asiassa tämä on helppo kysymys, ainakin minulle, koska minä vihdoin löysin itselleni sellaisen. Olisin myös hyvin onnellinen, jos kaikki muutkin nuoret löytäisivät sen paikan, (18) **jonka nimi on kirkko.**

--

(64) Minä löysin oman paikan maailmassa, (65) tervetuloa sinäkin, olet nuori tai vanha!
(141_83)

Kuvio 3.26. Motivaatio (motivation), 141_83.

Esimerkissä on nähtävillä kirjoitelman kokonaisuus. Kirjoitelman alku käsittelee hyvän kohtaamispaikan kriteerejä. Kirjoittajan mukaan *kirkko* täyttää hyvän kohtaamispaikan kriteerit, ja kirkko esitetään ratkaisuna (solutionhood) lauseessa 13 esitetylle kysymykselle. Kirjoitelman keskiosa kuvaa väitteen taustaa (background) ja tarkentaa (elaboration) kohtaamispaikan yksityiskohtia. Aivan kirjoitelman lopussa esitetään oletetulle lukijalle kehoitus (lauseet 63–64) tulla mukaan kirkon toimintaan. Kirjoitelman alku- ja keskiosa esittävät perusteluja, ja ne voidaan analysoida satelliitiksi kirjoitelman loppuosalle, jossa lukijaa motivoidaan toimintaan (*tervetuloa sinäkin*). Näiden kahden tekstin osan välillä on motivaatiosuhde.

3.2.3 Moniytimiset suhteet

Hierarkkisten ydin-satelliittisuhteiden lisäksi retorisen rakenteen teoria erottaa joitakin moniytimisiksi suhteiksi (multinuclear relations) kutsuttuja tekstin osien välisiä suhteita. Näissä suhteissa ei ole yhtä ytimeksi määriteltävää tekstin osaa vaan suhteet muodostuvat toisiinsa nähden samanarvoisista osista (RST-määritelmät 2011, Mann & Thompson 1988: 247–248, Taboada & Mann 2006a: 427). Tästä syystä myös suhteen merkintä poikkeaa aiemmin esitetyistä: käytössä ei ole nuolta, vaan suhteen osat merkitään tasavertaisiksi yksinkertaisella viivalla.

Moniytimisiä suhteita ovat rinnastus (conjunction), kontrasti (contrast), vaihtoehto (disjunction), lista (list), moniytiminen väitteen kertaus (multinuclear restatement) ja sekvenssi (sequence). Olen luvussa 3.2.2 esitellyt moniytimisen väitteen kertauksen, jota en esittele enää tässä. Retorisen rakenteen suhdetaulukossa (esim. RST-verkkosivut) esitellään myös liitosuhde (joint), mutta koska suhde on läheinen lista-suhteelle ja koska sitä ei ole määriteltäviä esimerkiksi teorian verkkosivuilla, olen päättänyt käyttämään vain lista-suhdetta.

Kontrasti (contrast)

Kontrasti (contrast) on lauseiden ja tekstin osien välinen suhde, joka on esillä hyvin monessa tekstin rakennetta kuvaavassa lähestymistavassa (ks. Mann & Thompson 1992). Se voidaan määritellä suhteeksi, jossa kahden proposition välillä on vähintään kaksi erottavaa tekijää ja jossa toinen näistä tuo esiin vastakainasettelun positiivisen tai negatiivisen piir-

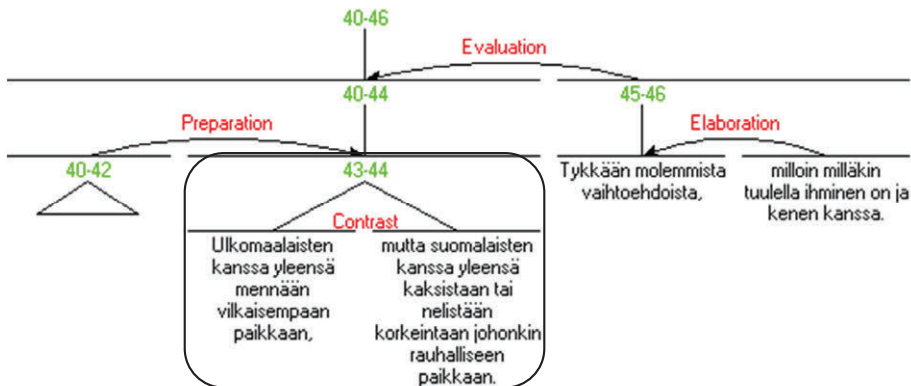
teen suhteen (Beekman & Callow 1974, Mannin ja Thompsonin 1992: 25 mukaan). Longacre (1983: 134) taas kuvaa kontrastia suhteeksi, jossa huomionarvoista on eräänlaisen vastaodotuksen (counterexpectation) ilmeneminen. Kontrastisuhde sijoitetaan usein additiivisten tekstinosien ryhmään (esim. Mann & Thompson 1992). Renkema (2009: 46) määrittelee omassa luokituksessaan kontrastiksi suhteen, joka tuo tekstiin lisää informaatiota, mutta vertailevasta näkökulmasta.

Retorisen rakenteen kontrastisuhde on niin sanotusti neutraalikontrasti. Sen tarkoitus on osoittaa kahden tekstinosan keskinäinen vastakkaisuus. Kontrastisuhteessa on kaksi rinnakkaista ydintä, joiden esittämää toimintaa verrataan erojen tai yhtäläisyyksien näkökulmasta ja jotka siis ovat oppositiossa toisiinsa nähden. Muita teorian käyttämiä kontrasttiivisia suhteita ovat vastaväite (antithesis), johon liittyy pyrkimys positiivisen suhtautumisen herättämisestä, ja myönnytys (consession), jossa ei varsinaisesti vertailla propositioita niiden erojen suhteen vaan jossa propositiot esitetään pikemminkin yhteensopivina. (Mann & Thompson 1992: 37–39.)

Esimerkissä 3.27 kontrastisuhde muodostuu ulkomaalaisia ja suomalaisia ystäviä vertailevien lauseiden välille.

Esimerkki 3.27

-- (43) Ulkomaalaisten kanssa yleensä mennään vilkaisempaan paikkaan, (44) mutta suomalaisten kanssa yleensä kaksistaan tai nelistään korkeintaan johonkin rauhalliseen paikkaan. (45) Tykkään molemmista vaihtoehdoista, (46) milloin milläkin tuulella ihminen on ja kenen kanssa.-- (161_70)

Kuvio 3.27. Kontrasti (contrast), 161_70. Kontrastisuhde on neliöity.

Esimerkissä kontrastointi tehdään moneen yksityiskohtaan nähden: lauseissa verrataan toisiinsa ulkomaalaisia ja suomalaisia ystäviä, vilkkaita ja rauhallisia tapaamispaikkoja sekä kavereiden määrää yhdessä tapaamisessa (suomalaisten kanssa *kaksistaan tai nelistään*). Esimerkissä kontrasti on merkitty lauseiden välille eksplisiittisesti *mutta*-konjunktiolla. Ford (2000) on havainnut keskusteluaineistosta, että tyypillisesti kontrastisuhdetta täydentää usein perustelu (explanation) tai ratkaisu (solution). Esimerkissä 3.27

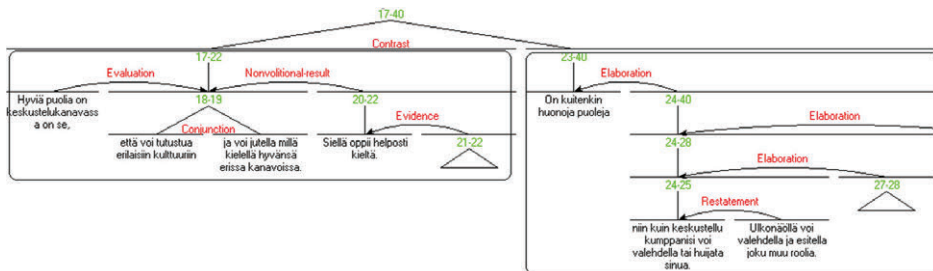
kontrastia täydentää lauseiden 45–46 muodostava evaluoiva osa, jossa molemmat kontrastisuhteen osat todetaan hyväksyttäväksi. Evaluaation voi tulkita tässä perusteluksi sille, milloin kumpikin tilanne on mahdollinen.

Kontrasti on sekä lausetason että laajempien tekstiosien välinen suhde. Esimerkki 3.28 havainnollistaa kontrastia tekstiosien välillä.

Esimerkki 3.28

- - (17) **Hyviä puolia on keskustelukanavassa on se**, (18) että voi tutustua erilaisiin kulttuuriin (19) ja voi jutella millä kielellä hyvänsä erissa kanavoissa. (20) Siellä oppii helposti kieltä. (21) Itse olen oppinut vietnamin kieltä Internetin keskustelukanavan kautta. (22) Muitakin keilejä on myös keskustelusivuilla esimerkiksi ranskan kieltä, saksaa ja jopa kiinan kieltä.

(23) **On kuitenkin huonoja puoleja** (24) niin kuin keskusteltu kumppanisi voi valehdella tai huijata sinua. (25) Ulkonäköllä voi valehdella ja esitellä joku muu roolia. (26) Olen kuullut, (27) että jotkut ihmiset leikaavat mallin kuvia esitellääkseni niitä omiksi kuviksi. (28) Jotkut taas valehtelevat ikäänsä. - - (244_55)

Kuvio 3.28. Kontrasti tekstiosien välillä, 244_55.

Esimerkissä vertaillaan keskustelukanavan hyviä ja huonoja puolia. Tekstiosien välinen kontrastisuhde on merkitty eksplisiittisesti rinnasteisilla lausekkeilla (*hyviä puolia – huonoja puoleja*) sekä konsessiivisella konnektiivilla *kuitenkin*. Fordin (2000: 300) mukaan silloin, kun kontrastilla on diskurssia jäsentävä funktio, se ei saa täydennykseksen perustelua tai ratkaisua. Esimerkissä 3.28 vertailu muodostetaan melko laajojen tekstiosien välille. Toisen osan muodostaa 5 lausetta, mutta toisen kaikkiaan 17 lausetta. Näiden osien jälkeen kirjoitelmassa kuvataan, kuinka kirjoittaja on tutustunut Internetissä hyvään ystävään. Hyvään ystävään tutustuminen ei kuitenkaan ole selitys tai ratkaisu esimerkissä esitetylle kontrastille vaan pikemminkin esimerkki ja Internet-välitteisen kommunikaation konkretisointi.

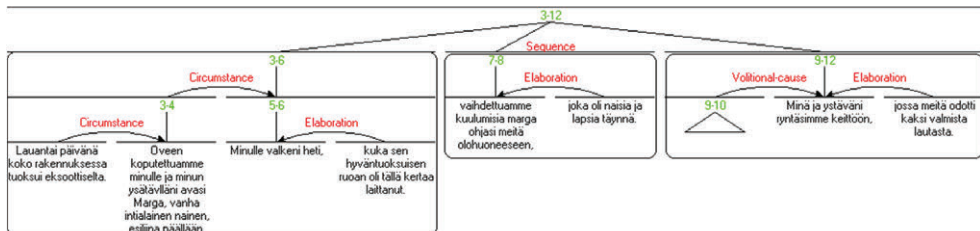
Sekvenssi (sequence)

Sekvenssisuhde määritellään eteneväksi tekstiosien suhteeksi (RST-verkkosivut). Sekvenssisuhteessa tekstinosat ovat toisiinsa nähden temporaaalisessa suhteessa, kuten esimerkiksi ohjetekstin osat. Osissa esitetyt tilanteen osat ovat riippuvaisia toisistaan ja peräkkäisiä. Esimerkissä 3.29 voidaan erottaa kolme keskenään sekvenssisuhteessa olevaa osaa.

Ensimmäisen osan muodostavat lauseet 3–6, toisen lauseet 7–8 ja kolmannen lauseet 9–12.

Esimerkki 3.29

-- (3) Lauantai päivänä koko rakennuksessa tuoksui eksoottiselta. (4) Oveen **koputettuumme** minulle ja minun ystävälläni avasi Marga, vanha intialainen nainen, esiliina päällään. (5) Minulle valkeni heti, (6) kuka sen hyväntuokuisen ruoan oli tällä kertaa laittanut. (7) **vaihdettuumme** kuulumisia marga ohjasi meitä olohuoneeseen, (8) joka oli naisia ja lapsia täynnä. (9) kaikki olivat suomässä margan valmistamaa ruokaa (10) ja meille ei näyttänyt jäävän mitään. (11) Minä ja ystäväni **ryntäsimme** keittöön, (12) jossa meitä odotti kaksi valmista lautasta. -- (136_83)

Kuvio 3.29. Sekvenssi (sequence), 136_83. Sekvenssisuhteen osat on ympyröity.

Sekvenssisuhde on osoitettu temporaalirakenteilla (*koputettuumme*, *vaihdettuumme*), joka vastaa *kun*-lauseetta. Herlin (1998) on osoittanut, kuinka *kun*-konjunktion temporaaliseen merkitykseen liittyy kausaalinen implikaatio. Tyypillistä tämä on silloin, kun *kun*-konjunktioilla kytketään toisiinsa peräkkäisiä, muutoksen sisältäviä tilanteita (mts. 99, 102). Vaikka esimerkissä 3.29 ei ole ilmipantu *kun*-konjunktioita, siinä on kausaalisia piirteitä. Vierailuun ja juhliin osallistumisen maailmantieto, jonka mukaisesti toiminta on esitetty (kun on koputettu oveen, mennään sisään, sitten tervehditään paikallaolijat), tukee yhtäältä kausaalista tulkintaa. Toisaalta tulkinta voi olla temporaalinen: ensin koputetaan oveen, sitten mennään sisään, sitten vaihdetaan kuulumiset ja sitten nautitaan tarjoilusta.

Aineistossani sekvenssi-suhteet voivat olla sekä tekstinosien välisiä suhteita kuten esimerkissä 3.29, että lauseiden välisiä suhteita. Erityisesti tehtävänannosta numero 1 kirjoitetuissa kirjoitelmissa on narratiivisia osia, joihin sisältyy usein sekvenssisuhteita (ks. luku 6.2.1).

Listat (list)

Listasuhde on useiden keskenään irrallisten ytimien ja tekstinosien välille muodostuva suhde. Listasuhdetta ei ole määritelty kovinkaan kattavasti, pikemminkin kyseessä on hyvin vapaa luokka (ks. RST-määritelmät). Sekvenssisuhteeseen verrattuna listasuhde on atemporaalinen. Oman aineistoni valossa olen määritellyt listan suhteeksi, joka muodostuu keskenään satelliittimaisesti (ks. White 2000; myös listamaisuus ks. Karvonen 1995) sijoittuvien tekstinosien välille. Esimerkki 3.30 havainnollistaa listasuhdetta.

Esimerkki 3.30

-- (5) Viime aikoina suuren suosion ovat saavuttaneet keskustelusivut. (6) siellä on paljon erilaisia kanavia (7) ja jokaiselle löytyy varmasti sopiva kanava. (8) kanavia ovat mm. "sokkotreffit", urheilua harrastaville, nuorille aikuisille, lapsille jne. (9) On myös kansainvälisiä keskustelusivuja. (10) siellä voi jutella eri kansojen edustajien kanssa.

(11) Olen huomannut, (12) että erittäin innokkaita ns. "chattailijoita" ovat n. 12 – 15 vuotiaat (mm. pikkusiskoni).

(13) Minä itsekkin olen käynyt ns. tapaamassa ihmisiä virtuaalisesti. (14) Enimmäkseen silloin kun on tylsä. (15) Joskus juttelu voi kestää useita tunteja (16) jos löytyy sellainen ihminen (17) joka puhuu aisaa. (18) Jotkut siellä vain metelöivät ja häiritsevät. (19) Heitä varten on usemmiten valvojat, (20) jotka poistavat häirikköjä kanavilta.

(21) Internetissä käyn tapaamassa myös virolaisia kavereitani. (22) virossa minulla on paljon tuttuja, (23) koska itsekkin asuin siellä n. 3 v. sitten.

(24) Esimerkiksi tapaaminen keskustelusivuilla tulee paljon halvemmaksi kuin se, (25) että menee esim. viroon tai puhelu sinne.

(26) Myös kirjeenvaihto käy nopeammin ja helpommin sähköpostin välityksellä. (27) Ei tarvitse ostaa kirjukuoria eikä postimerkkejä. (28) Pitä istua vain tietokoneen taakse ja näppäillä viesti minne tahansa maailmassa.

(29) Niin sanottuja "virtuaalikavereita" on minulla viron lisäksi myös Latviassa, USA:ssa, Ranskassa ja Saksassa. (30) Enimmäkseen he ovat syntyperäisiä virolaisia, (31) jotka ovat muuttaneet ulkomaille. -- (229_83)

Kuvio 3.30. Lista (list), 229_83.

Esimerkissä 3.30 esitetyn katkelman voi ryhmitellä listamaisiksi osiksi seuraavasti: ensimmäisen osan muodostavat lauseet 6–10, joissa kuvataan temaattisesti yhtenäistä asiaa, keskustelusivujen erilaisia kanavia. Lauseet 11–12 muodostavat yhden listan osan: osassa kuvataan kirjoittajan havaintoja tyypillisistä keskustelusivujen käyttäjistä. Lauseet 13–20 muodostavat yhden osan. Tässä kuvataan kirjoittajan omia kokemuksia keskustelusivuista. Osat on merkitty kirjoitelmaan myös kappalejaoiin. Kappalejako noudattaa tässä retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin tuottamaan rakennetta. Palaan rakenteen ja kappalejaoon suhteeseen tarkemmin luvussa 5.

Neljännän listan osan muodostavat lauseet 21–31. Tämä osa kattaa useita kappaleita. Osassa käsitellään yhteydenpitoa kavereihin ja keskustelukanavien ja sähköpostin hyödynnettävyyttä tähän.

Esimerkin 3.30 listan osat ovat keskenään melko irrallisia. Niiden järjestystä voisi sisällön suhteen vaihtaa ilman, että tekstin merkitys juurikaan muuttuu. Kuitenkin lauseet 13 ja 21 on sidottu edeltävään tekstiin additiivisin konnektiivein (lause 13: *minä itsekkin*; lause 21: *myös*), joten täysin irrallisia esimerkin 3.30 osat eivät kuitenkaan ole.

Lista- ja sekvenssisuhteet ovat keskenään läheisiä suhdetyyppejä. Sekvenssisuhteet ovat kausaalisia ja tyypillisiä narratiivisille tekstin osille. Listasuhteet taas ovat tyypillisiä ekspositorisille teksteille. Tämä tulee ilmi myöhemmin, kun käsittelen asiakirjoitelmien

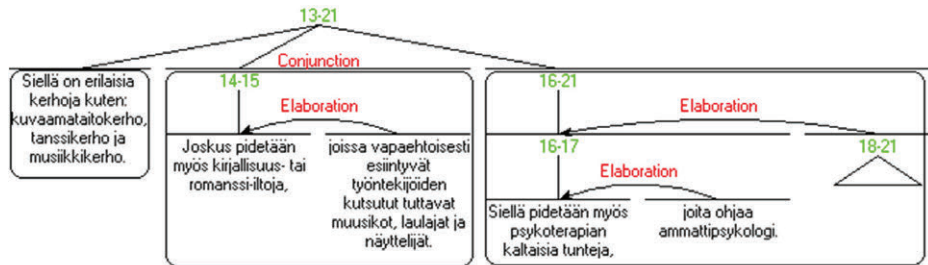
kokonaisrakennetta ja erityisesti niin sanotusta perusrakenteesta poikkeavia rakenteita (ks. luku 6.2).

Rinnastus (conjunction)

Rinnastussuhteessa keskenään rinnasteiset osat muodostavat yksikön.¹⁹ Esimerkissä 3.31 kuvataan erään kokoontumistilan toimintaa, ja tämän toiminnan eri osa-alueet muodostavat keskenään rinnastussuhteisen tekstinosan.

Esimerkki 3.31

-- (13) Siellä on erilaisia kerhoja kuten: kuvaamataitokerho, tanssikerho ja musiikkikerho. (14) Joskus pidetään myös kirjallisuus- tai romanssi-iltoja, (15) joissa vapaaehtoisesti esiintyvät työntekijöiden kutsutut tuttavat muusikot, laulajat ja näyttelijät. (16) Siellä pidetään myös psykoterapian kaltaisia tunteja, (17) joita ohjaa ammattipsykologi. (18) Näillä tunnella yritetään luoda varsin rento ilmapiiri: (19) sammutetaan valot, (20) sytytetään kynttilöitä (21) ja aloitetaan vapaa-muotoisen keskustelun. (21) Ryhmän jäsenet tuntevat toisiaan aika-hyvin. -- (127_80)

Kuvio 3.31. Rinnastus (conjunction), 127_80.

Esimerkin 3.31 tekstikatkelmassa rinnastussuhteen ensimmäisen osan muodostaa lause 13 yksinään. Lause kuvaa kerhotilan yleistä toimintaa. Lauseiden 14–15 muodostama osa taas kuvaa harvoin järjestettävää toimintaa, ja lauseiden 16–21 muodostamassa osassa kuvataan edelleen kerhotilan yhtä toimintatyyppiä ja tarkennetaan tätä kuvausta esittämällä elaboraatioosuuteella yksityiskohtia. Kielellisesti osat yhdistää ja rinnastaa *siellä*-pronomini, osissa toistuva *pidetään*-predikaatti sekä additiivinen konnektiivi *myös*.

Aineistossani rinnastus on tyypillisesti tekstin osien välinen suhde. Se on läheinen listasuhteelle, mutta suhteet eroavat toisistaan suhteen osien keskinäisen kiinteyden perusteella: rinnastussuhteessa konjunktiot, kuten *ja* ja *sekä*, tai korrelaatti ja siihen viittaavat pronominit sitovat osat kiinteästi toisiinsa. Listasuhteessa osat ovat väljemmin rinnasteisia, ja rinnasteisuus syntyy pikemminkin osien peräkkäisyydestä tekstissä kuin kielen keinoin osoitetusta rinnasteisuudesta. Listasuhteen väljä rinnasteisuus ilmenee myös niin, että suhteen osien keskinäiset paikat ovat helpommin vaihdettavissa keskenään kuin rinnastussuhteen osien; rinnastussuhteessa erilaiset keskinäistä koheesiota luovat keinot sitovat osat toisiinsa nähden tietyille paikoille.

¹⁹ Renkema (2009: 46–47) käyttää rinnastuksesta nimitystä sekvenssi (sequence).

Vaihtoehto (disjunction)

Vaihtoehtosuhteessa osat muodostavat toisilleen vaihtoehdon (myös Renkema 2009: 46–47). Edelleenkin osat ovat tasa-arvoisessa suhteessa toisiinsa nähden. Esimerkki 3.32 havainnollistaa vaihtoehtosuhdetta.

Esimerkki 3.32

-- (10) Toiset kerääntyvät kaduille, (11) toiset taas diskoihin. (13) Kolmannet saattaavat viihtyä parhaiten erilaisten harrastustensa parissa. -- (155_90)

Kuvio 3.32. Vaihtoehto (disjunction), 155_90.

Esimerkissä 3.32 vaihtoehtosuhte on ilmipantu *toiset – toiset – kolmannet* -rakenteella. Vaihtoehtoisuuden merkitsiminä toimivat esimerkiksi konjunktiot *tai* ja *joko – tai* sekä (*yhtäältä*) *toisaalta – toisaalta* -partikkelirakenne.

3.3 Yhteenveto aineiston keskeisistä suhteista

Olen edellä esitellyt aineistosta havaittavia suhteita. Esitän seuraavassa lyhyesti yhteenvetdon keskeisimmistä suhteista. Laaja koonti on liitteessä 2.

Aineistoni yleisin sisältösuhte on elaboraatio. Sisältösuhteista arviointi-, olosuhde- ja tahdonalaiset syy-seuraussuhteet ovat myös yleisiä. Keskeiset sisältösuhteet määritelmien on esitetty asetelmassa 3.1.

Nimi	Määritelmä	Esimerkki (Y = ydin, S = satelliitti)
Elaboraatio	Satelliitti tarjoaa lisätietoa. Jos ydin on ensin, silloin satelliitti tarjoaa toisen: <ul style="list-style-type: none"> • kokonaisuus : osa • yleistys : esimerkki • yhteisö : jäsen • prosessi : yksittäinen askel • objekti : objektin määrite • yleistys : spesifikaatio	(Y) Kohtaamispaikkoja voi olla erilaisia. (S) Esimerkiksi kahvila, disko tai urheilukenttä on hyvä kohtaamispaikka nuorille.

Arviointi	Satelliitti arvottaa ytimen esittämää sisältöä.	(S) Hyvä puoli chatissa on se, (Y) että voi keskustella sähköpostia nopeammin.
Olosuhde	Satelliitissa on tietoa ytimen kuvaaman asian tapahtumatilanteesta. Satelliitti tarjoaa kehikon, raamin ytimen tulkitsemiseen. Ydin ja satelliitti viittaavat samaan yksittäiseen tilanteeseen.	(S) Kun lähdin Suomeen, (Y) päätin pitää yhteyttä entisiin ystäviini.
Tahdonalainen syy	Satelliitti esittää syyn (esim. tilanne), jonka vuoksi ytimen esittämä toiminta tapahtui. Aktiivinen toimija esillä ytimessä.	(Y) Tarjoilija oli kiireinen, (S) koska hän työskenteli yksin.
Tahdonalainen seuraus	Ydin esittää tilanteen, joka aiheutti satelliitissa esitetyt tapahtumat. Aktiivinen toimija esillä ytimessä.	(Y) Olen ollut aina kiinnostunut teatterista, (S) ja siksi otin vapaaliput empimättä vastaan.
Ei-tahdonalainen seuraus	Ydin esittää tilanteen, joka aiheutti satelliitissa esitetyt tapahtumat. Ei aktiivista toimijaa vaan esim. maailmantilanne.	(Y) Ravintola sijaitsee vesitornin huipulla, (S) ja sen ikkunoista näkee suurimman osan kaupungin keskustasta.

Asetelma 3.1. Keskeiset sisältösuhteet ja niiden määritelmät.

Keskeiset esitystapasuhteet on kuvattu asetelmassa 3.2. Tyypillisin esitystapasuhde sekä lauseiden että laajojen tekstinosien välillä on orientaatio. Muista keskeisistä suhteista ovat tausta, vastaväite, myönnitys ja yhteenvedo.

Nimi	Määritelmä	Esimerkki (Y = ydin, S = satelliitti)
Orientaatio	Satelliitti valmistaa/orientoi lukijan ydintä varten.	(S) Mietitte varmaan, (Y) mikä tekee tästä paikasta näin ihailtavan.
Tausta	Satelliitti sisältää ymmärtämisen kannalta keskeistä taustatietoa ytimestä. Ydintä ei voi ymmärtää ilman satelliitin tarjoamaa, olosuhteita yleisempää informaatiota.	Diskurssitaso suhde. Ks. esimerkki luvusta 3.2.
Vastaväite	Vastaväitteisessä satelliitissa esitetään ytimen väitteeseen näennäisesti vastakkainen mutta funktioltaan ytimen väitettä tukeva väite.	(S) Internet on todella hyvä kohtaamispaikka, (Y) mutta usein on kuitenkin parempi tutustua uusiin ihmisiin kasvokkain.

Myönnyty	Ytimen ja satelliitin esittämän tiedon välillä on potentiaalinen ristiriita. Kun ytimen ja satelliitin välinen yhteneväisyys tunnustetaan, satelliitti lisää lukijan positiivista suhtautumista ytimeen.	(Y) Ihmiset kommunikoivat hyvin usein Internetin välityksellä, (S) vaikka he asuisivatkin fyysisesti lähellä toisiaan.
Yhteenveto	Satelliitti esittää lyhyessä muodossa laajan ytimen esittämän asian.	Diskurssitason suhde. Ks. esimerkki luvusta 3.2.

Asetelma 3.2. Keskeiset esitystapasuhteet ja niiden määritelmät.

Monyttimiset suhteet ovat sekä lauseiden välisiä että laajojen tekstinosien välisiä, tekstin rakennetta jäsentäviä suhteita. Yhteenveto monyttimisistä suhteista on esitetty asetelmassa 3.3.

Nimi	Määritelmä	Esimerkki (Y = ydin, S = satelliitti)
Rinnastus	Rinnastuksen osat muodostavat yksikön (unit).	(Y) Takassa oli tuli, (Y) ja taustalla soi rauhallista musiikkia.
Kontrasti	Kaksi ydintä, joiden esittämää toimintaa verrataan (eroja tai yhtäläisyyksiä). Ns. neutraalikontrasti verrattuna myönnötykseen tai vastaväitteeseen tukiväitteinä.	(Y) Kahvila tai disko on hyvä kohtaamispaikka nuorille. (Y) Aikuiset ihmiset kohtaavat mielellään ravintolassa tai jossakin teatterin aulassa.
Lista	Useita ytimiä, joilla ei keskinäistä retorista suhdetta.	(Y) Surffailu ”netissä” on suosittu ajanviettotapa, (Y) jotkut käyttävät nettiä päivittäin työhön.
Sekvenssi	Ytimillä peräkkäinen suhde. (ensin, sitten..., 1, 2, 3)	(Y) Puhumme ensin ikävät asiat (Y) ja sitten keskustellaan vain kiivoista jutuista.

Asetelma 3.3. Keskeiset monyttimiset suhteet ja niiden määritelmät.

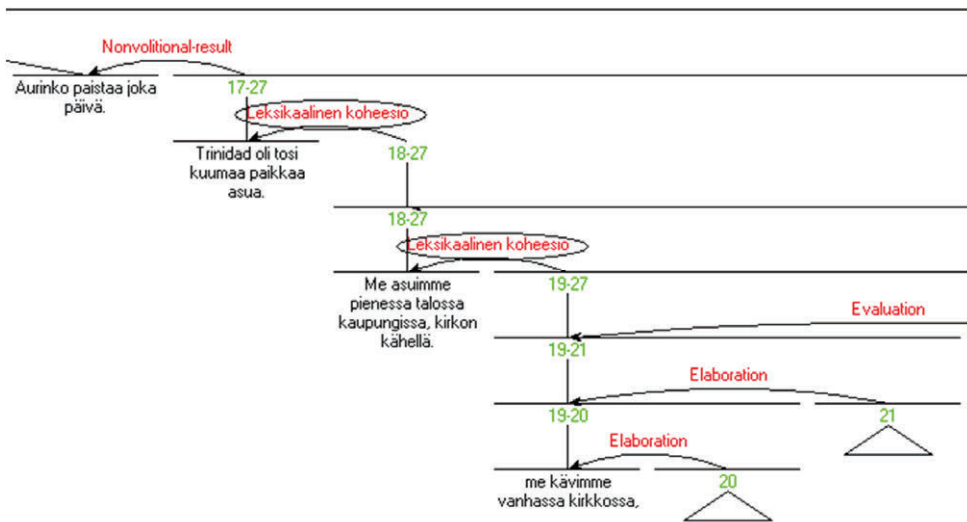
3.4 Teorian soveltamisen haasteita

Retorisen rakenteen teorian soveltaminen toisella kielellä kirjoittavien koululaisten tuotamaan aineistoon on nostanut esiin haasteita, jotka vaikuttavat tekstin rakenteen tarkasteluun. Yhtäältä retorisen rakenteen teorian tarjoama malli tekstin rakenteen kuvaukseen ei ota huomioon tekstissä olevaa rakenteellista moninaisuutta, toisaalta tekstinosien välisten suhteiden tunnistamista ja nimeämistä voi pitää tulkinnanvaraisena. Aineistoni kirjoitelmaa ei voi myöskään aina analysoida jäännöksittä retorisesti rakenteen teorian mukaisesti. Esitän seuraavassa esimerkit kustakin edellä mainitusta ongelmasta.

Kirjoitelman kokonaisrakenteesta havaittavat rakenteet eivät ole yksinomaan retorisia, vaan kirjoittaja on voinut tuottaa tekstiinsä tunnistettavia osia ja rakenteita leksikaalista koheesiota, teemankuljetusta tai narratiivisia ja ekspositorisia tekstityyppejä vuorottelemalla. Esimerkki 3.33 havainnollistaa leksikaalisen koheesion ja retorisen rakenteen samanaikaisen havainnollistamisen tuottamaa ongelmaa.

Esimerkki 3.33

- (16) Aurinko paistaa joka päivä. (17) Trinidad oli tosi kuumaa paikkaa **asua**.
- (18) **Me asuimme** pienessä talossa kaupungissa, **kirkon kähellä**. (19) me kävimme vanhassa **kirkossa**, (20) jonka on rakennettu 1800 luvussa. (21) Kullan asiaa olivat kirkon sisällä.
- (26) Minä pidän tätä kirkkoa (27) koska minulla on hyvää muistoja. -- (133_30, 1. ja 2. kapaleen raja)

Kuvio 3.33. Esimerkki leksikaalisesta koheesiosta (AB–BC). (133_30.)

Lauseessa 17 mainitaan ensikerran *asua*-verbi, ja asumisesta tulee seuraavan virkkeen topiikki: *me asuimme* - -. Edelleen lauseessa 18 tuodaan uutena esiin tarkennus: talo oli *kirkon [l]ähellä*, josta saadaan topiikki seuraaville virkkeille. Voisi ajatella, että virke 17 olisi orientaatio virkkeelle 18: virkkeessä 17 tuodaan esiin asuminen, jota käsitellään seuraavaksi. Yhtä lailla virkkeen 18 voi analysoida elaboraatioksi virkkeelle 17, jolloin tarkennetaan tietoa siitä, miten Trinidadissa asutaan. On siis mahdollista analysoida keskeisemmäksi ja ytimenomaiseksi virkkeet 16 ja 17 (asuminen Trinidadissa) tai virkkeet 18–27 (asunto on kirkon lähellä).

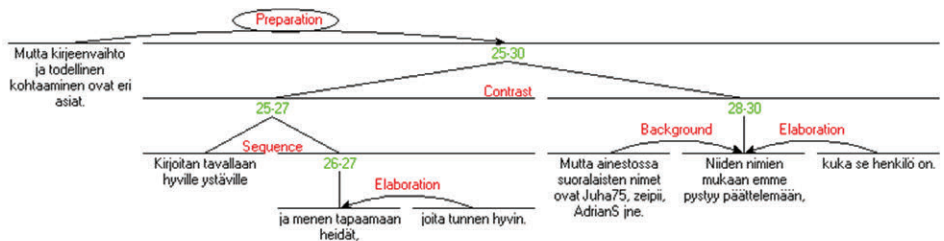
Olen annotoinut tämän kohdan normaalista suhteiden määrittelystä poikkeavasti leksikaalisen koheesion mukaan, millä haluan osoittaa, että aiheen käsittely sinällään etenee selkeästi, jopa perinteisesti. Mutta mikäli kohta analysoitaisiin retorisen rakenteen teorian

tarjoamin suhdemäärityksin, rakenne ei pääse esiin ja se jopa hautautuisi pelkäksi elaboraatioketjuksi, vaikka kirkko nostetaankin selvästi keskeiseksi topiikiksi virkkeissä 18–37.

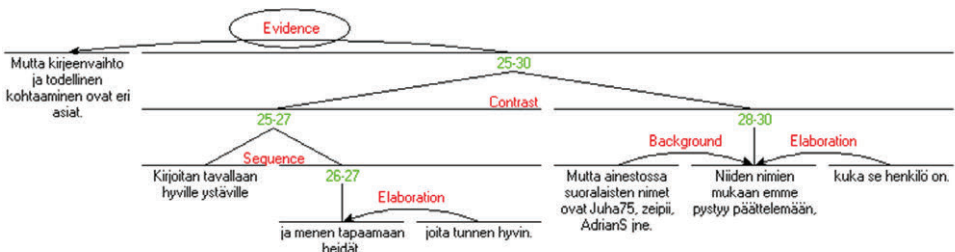
Retorisen rakenteen teorian suhteet perustuvat vaikutukseen (*effect*, Mann & Thompson 1988), jonka lukija tulkitsee kahden osan välille. Toisinaan vaikutuksen voi perustella eksplisiittisesti esimerkiksi konnektorein, mutta toisinaan kyse on kontekstin perusteella tehtävästä tulkinnasta (Sääskilahti 2006: 161–164: nollaliitos ja indikaattorittomat argumentit). Kun tekstinosa analysoidaan suhteessa koko tekstiin, aivan kuten tekstianalyysissa kuuluukin, törmätään väistämättä tulkintaeroihin, jotka ilmenevät jo yhden annotoijan tekemissä analyyseissa varsinkin, kun kyseessä on tekstilaji, jossa on paljon sisäistä vaihtelua. Kuviot 3.34a ja 3.34b visualisoivat samaa tekstikatkelmaa, jonka virke 24 havainnollistaa retorisen rakenteen teorian annotoinnin haastetta.

Esimerkki 3.34

- - (18) Nettikeskustelu on myös vaarallista. (19) Sen takia on se, (20) että emme nähneet keskusteleavan henkilön (21) eikä tiedän, (22) mikälainen ihminen hän on. (23) Puhuuko hän kaikkea tosissa? (24) **Mutta kirjeenvaihto ja todellinen kohtaaminen ovat eri asiat.** (25) Kirjoitan tavallaan hyvillä ystäville (26) ja menen tapaamaan heidät, (27) joita tunnen hyvin. (28) Mutta aineistossa suoralaisten nimet ovat Juha75, zeipii, AdrianS jne. (29) Niiden nimien mukaan emme pysty päättämään, (30) kuka se henkilö on. (240_55, 4. kappale)

Kuvio 3.34a. Orientaatiokorostus (240_55).

Kuvio 3.34b. Todistuskorostus (240_55).

Esimerkin 3.34 virke 24 on tulkittu kuviossa 3.34a orientaatioksi ja satelliitiksi virkkeiden 25–30 muodostamalle ytimelle. Samainen virke on taas esimerkissä 3.34b analysoitu yti-

meksi, jolle virkkeiden 25–30 muodostama tekstinosa on satelliitti. Sama ydin-satelliittisuhde voidaan siis tulkinnasta riippuen merkitä aivan päinvaistaisesti, mikä aiheuttaa väistämättä haasteita ja jopa ongelmia luotettavalle analyysille.²⁰

Vastaava suhteiden tunnistamisen ongelma syntyy myös silloin, kun teoriassa esitettyjen suhteiden eroa ei ole määritelty niin selkeäksi, etteikö tulkinnanvaraisuutta olisi. Esi-merkiksi oikeutussuhteessa satelliitti lisää lukijan käsitystä siitä, että kirjoittajalla on oikeus esittää ytimen väite ja että väite on hyväksyttävissä. Näitä suhteita olen tunnistanut kirjoitelmista hyvin vähän, mikä johtunee siitä, että oikeutussuhteen voi analysoida myös muuksi suhteeksi, kuten elaboraatioksi (sisältösuhde) tai todisteeksi (esitystapasuhde). Oikeutus- ja todistesuhteet ovat läheisiä keskenään, ja Mann ja Thompson (1988: 251) ovat alun perin muodostaneet näistä suhteista suhdeparin (myös Renkema 2009: 58). Ero näille suhteille on se, että todistesuhteessa satelliitin on tarkoitus vahvistaa lukijan uskoa ytimessä esitetyn väitteen todenperäisyyteen, kun taas oikeutussuhteessa satelliitti pyrkii lisäämään lukijan valmiutta hyväksyä ytimessä esitetty väite. Oikeutussuhde nojaa ytimen ja satelliitin aiheuttamaan kokonaistulkintaan eikä suhdetta useinkaan ole merkitty eksplisiittisesti.

Lauseiden välisten suhteiden tunnistamisen lisäksi myös laajojen tekstinosien keskinäisten retoristen suhteiden tunnistaminen voi olla ongelmallista. Toisinaan kirjoitelmasta on hahmotettavissa osia, mutta näiden osien keskinäisten suhteiden määrittelemine ei ole kiistatonta. Tällöin voidaankin puhua epätäydellisesti analysoituvista kirjoitelmista. Yhtäältä tällaiset kirjoitelmat ovat saaneet melko vähäisiä pistemääriä, joten kyse voi olla myös siitä, että kirjoittajat eivät ole kielitaidon vuoksi voineet osoittaa suhteita selkeämmin. Voi myös spekuloida sillä, että kirjoittajat ovat pyrkineet täyttämään vain tehtävän minimin, 250–300 sanan pituisen kirjoitelman kirjoittamisen, jolloin rakenteen ja rakennosien suunnitteluun ei ole kiinnitetty huomiota. Tällöin myös lukijan voi olla vaikea hahmottaa rakennetta, ja sama ilmenee, kun tekstiä tarkastellaan systemaattisesti retoristen suhteiden kannalta. Toisaalta kirjoitelmassa on voitu käyttää eri tekstityyppejä vuorotellen, jolloin rakenne on lukijan näkökulmasta selkeä mutta sitä on haasteellista hahmottaa retorisen rakenteen teorian välinein (ks. myös luku 6.2).

---

²⁰ Aineistossani on vain yksittäisiä retorisia kysymyksiä, mutta näiden valossa vaikuttaa siltä, että myös retoriset kysymykset ovat varsin tulkinnanvaraisia ydin-satelliittisuhteen merkitsemisen ja nimeämisen näkökulmasta.

4 Kirjoitelman aloittavat ja lopettavat osat

Tekstin alku ja loppu ovat konkreettisesti nähtävissä monesta yksittäisestä tekstistä. Toisaalta ne ovat myös koulukirjoittamisessa tekstinosat, joita opetetaan ja joita arvotetaan (esim. Falk ym. 2007: 102–104). Missä vaiheessa voidaan sanoa, että aloituksesta on siirrytty jonkinlaisen keskiosaan tai aiheen käsittelyyn, ja toisaalta mistä tunnistaa, että kirjoittaja lopettelee tekstiään?

Henry ja Roseberry (1997) kuvaavat ekspositoristen esseiden²¹ aloitusten ja lopetusten funktioita, strategioita ja lingvistisiä piirteitä. He hahmottelevat aloitusten välttämättömäksi elementiksi jakson (Henry & Roseberry: move), jossa esitetään esseen pääidea (stating the central idea of the essay). Pääidean esittämisen tarkoitus on tehdä lukijalle selväksi, mitä aihetta ja mistä näkökulmasta kirjoitelmassa on tarkoitus käsitellä. (Henry ym. 1997: 487–489.) Pääidean esittäminen on myös Hylandin (1990) ja Martinin (1985: 86) argumentoivista esseistä tekemien havaintojen mukaan johdannon välttämätön elementti.

Pääidean esittelevän jakson pari on pääideaan sitoutuminen -jakso (commitment to the central idea). Tämä jakso on tyypillisesti esseen lopussa, ja siinä kirjoittaja osoittaa sitoutumista käsittelemäänsä näkökulmaan esitettynään ensin argumentteja pääidean puolesta tai sitä vastaan. Koska jakson tehtävänä on osoittaa sitoutumista, on tyypillistä, että jaksossa evaluoidaan pääidea positiivisesti.²² Toinen lopetuksissa tyypillinen jakso on laajennus (expansion), joka seuraa pääideaan sitoutumisen jaksoa. Laajennus-jaksossa pääidea liitetään laajempaan kontekstiin, ja tämän jakson funktioiksi Henry ja Roseberry ovat hahmotaneet evaluaation ja ennustamisen. (Henry & Roseberryn 1997: 491–497.) Henryn ja Roseberryn (1997) aineistossa vain osassa oli lopetuksiksi luokiteltava jakso, kun taas Hylandin (1990) tutkimuksessa kaikissa esseissä oli lopetusjakso.

Henry ja Roseberry (1997), Hyland (1990) ja Martin (1985) ovat määritelleet aloituksen ja lopetuksen funktionaalisesti. Ylioppilaisaineiden aloituksia tutkineet Rikkonen-Lechu (1997), Uurtamo (1999), Juvonen (2004), P. Julkunen (2007) ja Silén (2011) ovat rajanneet aloituksen eri keinoin: Uurtamo ja Rikkonen-Lechu ovat rajanneet aloitukset täysin sisällön perusteella ja kirjoittajien tekemään kappalejakoon nojaten, vaikka molemmat ovat todenneet rajauksen paikoin ongelmalliseksi (ks. Uurtamo 1999: 18–21, Rikkonen-Lechu 1997: 9–10). Edelleen runoaineistosta kirjoitettujen ylioppilaisaineiden kokonaisrakennetta tutkinut Julkunen (2007) käyttää myös kappalerajaa aloitusten ja lopetusten tarkastelun apuna, mutta keskeisenä kirjoitelman rakenteen tarkastelun välineenä on semanttisin perustein määritelty rakennekomponentti (mts. 14–43). Myös ruotsinkielisiä ylioppilaisaineita tutkinut Silén (2011) on rajannut aloitukseksi ensimmäisen kappaleen.

Juvonen (2004) on tarkastellut erityisesti ylioppilaisaineita, jotka ovat käsitelleet elokuvia. Hän on nimennyt aineiden aloitusosat johdannoiksi, joissa nimetään aineen topiikki

---

²¹ Henryn ja Roseberryn (1997: 483) aineisto kattaa 40 ”esseettä”: tekstit ovat feature-artikkeleita eri lehdistä, esseitä matkakirjoista ja esseekokoelmista ja äidinkieleltään englanninkielisten kirjoittamia akateemisia esseitä. Tekstejä yhdistävänä valintakriteerinä on ollut se, että jokaisessa tekstissä on ollut näkökulma, jota on selitetty edelleen tai puolustettu.

²² Labovin ja Waletskyn (1967: 39) mukaan evaluaatio on myös narraation rakenteessa keskeinen: narraatiivin tulososassa (resolution) tulos ja evaluaatio voivat sekoittua ja ne ilmaistaan samassa lauseessa.

(käsiteltävä elokuva) ja johdatellaan lukijaa elokuvan käsittelyyn. Juvonen määrittää johdannoksi kaiken sen, mikä edeltää elokuvan nimeämistä. Tämä osa on tyypillisesti yhden kappaleen pituinen. (Juvonen 2004: 34–35.)²³ Juvosen käyttämä tarkastelu vastaa Henryn ja Roseberryn (1997) ja Hylandin (1990) käyttämää funktionaalista aloituksen rajaustapaa.

Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmien aloituksia tutkinut Asikainen (2008) on käsitellyt aloituksia aloitusvirkkeen ja aloitusten tekstityyppien näkökulmasta. Aloitusvirkettä lukuun ottamatta Asiakainen ei tarkasti määrittele, minkäpituista tekstijaksoa hän tekstityyppien näkökulmasta tarkastelee.

Lukiolaisten argumentoivaa kirjoittamista tutkinut Mikkonen (2010) on myös tarkastellut tekstien aloituksia ja lopetuksia. Hän on rajannut aloituksen ensisijaisesti kappalejaon mukaan, mutta jos kappalejaotus on ollut ongelmallinen, aloituksen ja käsittelyn ero on voitu tehdä myös muulla tavoin. Lopetuksiksi Mikkonen on tulkinnut lyhyen lopetuskappaleen tai pitkien lopetuskappaleiden kohdalla kappaleen viimeisen tai viimeisimmät virkkeet. (Mts. 81, 89.)

Kuvaan seuraavassa suomi toisena kielenä -kokeen asia-aiheista kirjoitettujen kirjoitelmien aloitus- ja lopetusosia retorisen rakenteen teorian mukaiseen analyysiin perustuen. Tarkasteltavana on siis kirjoitelma-aineisto, joka on kirjoitettu tehtävänannoista 1 ja 2. Aloitus- ja lopetusosat määrittävät tässä tutkimuksessa retoristen suhteiden muodostamaksi kokonaisuudeksi, joka voi olla yhden tai useamman virkkeen pituinen. Toisinaan analyysin tuottamat aloitus- ja lopetusosat yhtyvät kirjoittajan tekemän kappalejaon kanssa, mutta kappaleraja ei ole ollut aloituksen rajauksen kriteeri, kuten monissa edellä mainituissa tutkimuksissa, sillä toisinaan esimerkiksi aloitus on vain osa ensimmäistä kappaletta. Palaan kappalejaon ja retorisen rakenteen tuottamien osien keskinäiseen tarkasteluun luvussa 5.

4.1 Aloittavat osat

Olen ryhmitellyt kirjoitelman aloittavat osat aineistoni perusteella kahteen ryhmään: tekstin ulkopuoliseen maailmaan viittaaviin sekä tehtävänantoon ja virikemateriaaliin viittaaviin aloituksiin. Tekstinulkoiseen maailmaan viittaaviin aloituksiin kuuluvat deduktiiviset ja induktiiviset aloitustyyppit sekä sitaatin sisältävät ja narratiiviset aloitukset. Tehtävänantoon ja virikemateriaaliin viittaavia aloituksia ovat otsikkoon reagoivat sekä otsikossa esitetyn käsitteen määrittelevät aloitukset sekä aineiston esittelevät aloitukset. Käsitteen määrittelevät aloitukset ovat samanaikaisesti deduktiivisia aloituksia, mutta olen eritellyt ne tässä omaksi ryhmäkseen. Tehtävänannoista 1 ja 2 kirjoitettujen kirjoitelmien aloittavat osat on esitetty taulukossa 4.1 pistemääräjakauksen mukaan.

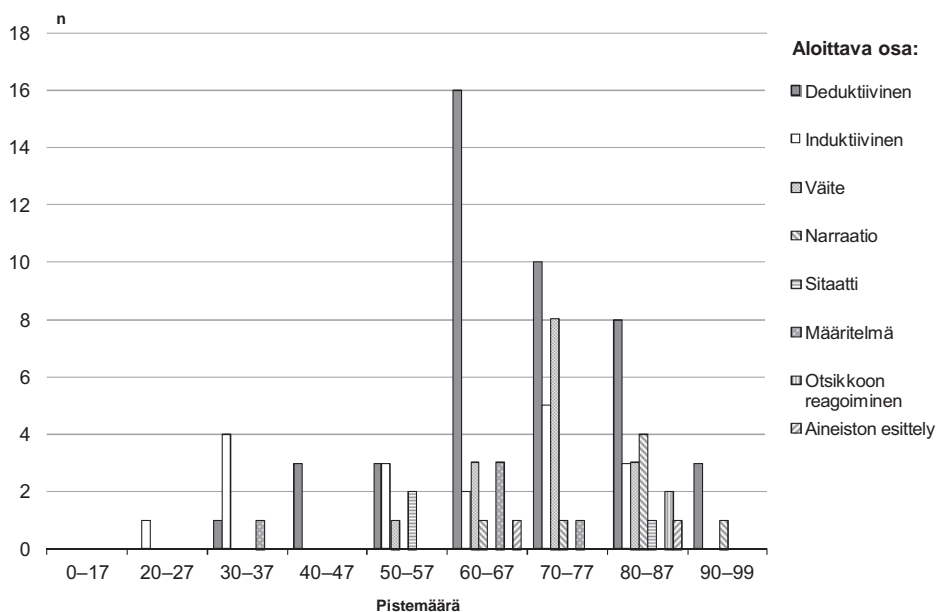
---

²³ Visakko (2007) on määrittänyt johdantojaksoksi nimeämänsä osan funktionaalisesti: johdannoksi hahmottuu osa, joka kontekstualisoi elokuva-arvostelun ja orientoi lukijaa arvioon. Visakko on havainnut, että elokuva-arvosteluissa johdanto- ja lopetusjaksot eivät erotu selvästi, ja näin ollen elokuva-arvosteluissa johdannolla ja lopetuksella ei näyttäisi olevan erityistä retorista tai viestinnällistä funktiota. (Mts. 18–19.)

Taulukko 4.1. Asiakirjoitelmien aloittavat osat kirjoitelman pistemäärän mukaan.

Pistemäärä/ aihe	0-17	20-27	30-37	40-47	50-57	60-67	70-77	80-87	90-99	YHT
Tekstinulkoiseen maailmaan viittaavat aloitukset										
Deduktiiviset aloitukset			1	3	3	16	10	8	3	44
Induktiiviset aloitustyytit										
Induktiivinen aloitus		1	4		3	2	5	3		18
Väite					1	3	8	3		15
Narraatioaloitus						1	1	4	1	7
Sitaatti					2			1		3
Tehtävänantoon ja virikemateriaaliin viittaavat aloitukset										
Määritelmäaloitus			1			3	1			5
Otsikkoon reagoiminen								2		2
Aineiston esittely						1		1		2
Yhteensä		1	6	3	9	26	25	22	4	96

Suurimman aloitustyyppien ryhmän muodostavat deduktiiviset aloitukset (ks. taulukko 4.1 ja diagrammi 4.1). Kun deduktiiviset ja määrittelyn sisältävät aloitukset lasketaan yhteen, deduktiivisia aloituksia on yli puolet asiakirjoitelmien aloituksista (n = 49; 51 %).

Diagrammi 4.1. Erilaiset aloittavat osat pistemäärän mukaan. Kuvion vaaka-akselilla on esitetty pistejakauma ja pystyakselilla kirjoitelmien absoluuttinen määrä. Erilaiset aloittavat osat kuvataan omilla symboleillaan, ks. kuvion oikea laita.

Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat induktiiviset aloitukset, joihin voidaan liittää myös narraatioaloitukset, sitaattialoitukset ja se osa väitealoituksista, joissa kirjoittaja ilmaisee väitteen yksikön ensimmäisen persoonan muodossa (esim. *mielestäni* tai *väitän, että*). Muita aloitustyypejä aineistossani on alle 10 % kutakin.

Diagrammi 4.1 havainnollistaa myös erilaisten aloitusosien jakautumisen eri pistemääriä saaneiden kirjoitelmien suhteen. Deduktiivista aloitusta käytetään kaikkien pisteluokkien kirjoitelmissa, mutta esimerkiksi narratiivinen aloitusosa on vain vähintään pistemäärän 60 saaneissa kirjoitelmissa. Myös Uurtamo (1999: 69) on havainnut ylioppilasaaineiden aloitusten ja lopetusten tekstityyppien tarkastelussa, että kertova tekstityyppi on tyypillisempi kiitettäviä arvosanoja saaneissa aineissa. Palaan tähän narraatioaloitusten käsittelyssä.

Esittelen seuraavaksi erilaiset aloitustyyppit yleisyysjärjestyksessä: deduktiiviset ja induktiiviset aloitukset ja sitten väite-, narraatio- ja sitaattialoitukset (luku 4.1.1). Lopuksi luvussa 4.1.2 käsittelen tehtävänantoon ja virikemateriaaliin viittaavat aloitukset.

4.1.1 Tekstin ulkopuoliseen maailmaan viittaavat aloitukset

Deduktiiviset aloitukset

Deduktiiviset, yleisistä havainnoista tai yleisestä määritelmästä yksityiskohtaisempaan tarkasteluun etenevät aloitukset ovat tehtävänannoista 1 ja 2 kirjoitetuissa kirjoitelmissa ehdottomasti yleisin ryhmä. Noin puolet kirjoitelmien aloituksista kuuluu tähän ryhmään (ks. taulukko 4.1).

Deduktiivisille aloituksille on tyypillistä, että ne kytkevät käsiteltävän aiheen jollakin tavoin tekstinulkoiseen maailmaan. Aiheen käsittely aloitetaan *ihmisistä* tai *nuorista* yleensä, nykytilanteesta (*nykyään*) tai tarkemmin määrittelemättömästä joukosta *me*, joka on usein tulkittavissa yleisesti nyky-yhteiskunnassa eläviksi ihmisiksi. Aloitus on siis geneerinen ja hyvin yleistävä: aloituksia ei esimerkiksi rajata länsimaissa tai vaikkapa Suomessa eläviin ihmisiin tai oman koulun nuoriin, vaan esimerkiksi *ihminen*-tarkoitteen ala on hyvin laaja ja samalla epämääräinen.

Seuraava esimerkki havainnollistaa deduktiivista aloitustyyppiä. Retorisen rakenteen kannalta deduktiivinen aloitus toimii tyypillisesti varsinaiseen aiheenkäsittelyyn orientoitavana osana.

Esimerkki 4.1

2. Nettitreffit

[Aloitus](3) Nykyään käytetään aika paljon nettiä, (4) melkein joka kodissa on netti. (5) Netissä on aika paljon tietoja ja huveja. [Aiheen käsittely](6) Löysin vähän aika sitten netissä treffisivun, (7) josta olen kiinnostunut erittäin paljon. (8) Nettitreffit on mielestäni aika hyvä, (9) koska olen erittäin ujo (10) ja en uskalla koskaan pyytää naista treffeille, (11) mutta netissä se on erittäin helppoa ja yksinkertaista.

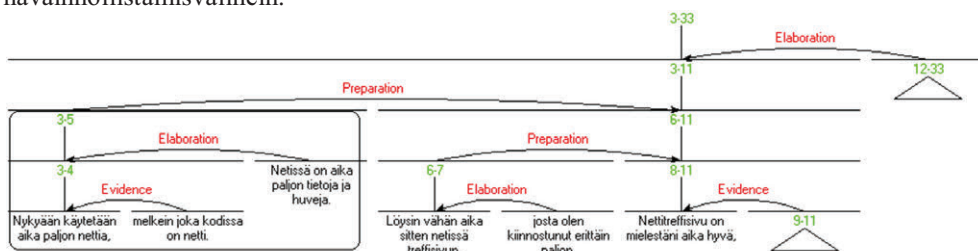
(12) Olin tutustunut yhteen naiseen netissä (13) ja me sovittiin kohtaamis paikan keskustassa. (14) Hän on kuvaillut netissä (15) että hän on - - (251_67)

Esimerkissä 4.1 on katkelma kirjoitelman alusta. Tämän kirjoitelman alku on deduktiivinen: se tarkastelee aihetta ensin hyvin yleisesti käsittelemällä nykyaikaa (*nykyään*) ja

kaikkia ihmisiä (passiivi *käytetään*; yleistys *melkein joka kodissa on netti*). Kolmannessa virkkeessä kirjoittaja rajaa ja konkretisoi netin käsittelyä viittaamalla omaan kokemukseensa (*löysin*). Tässä esimerkissä ensimmäisessä kappaleessa on aloitus- ja aiheen käsitteilyn aloittava osa. Kirjoittaja luo ensimmäisessä kappaleessa tulkintahorisontin koko tekstille osoittamalla ensin aiheen ajankohtaisuuden, kytkemällä sen sitten omiin kokemuksiin (y. 1. persoona, menneeseen aikaan viittaava *löysin*) ja evaluoimalla nettitreffitivut kirjoituksen topiikiksi. Toisessa kappaleessa, lauseesta 12 lähtien kerrotaan jo konkreettista esimerkkiä, ja se erottuu edellisestä kappaleesta aikamuodon ja kertovan tekstityypin avulla. Tässä esimerkissä näkökulman muutos kappaleiden välillä on selkeä ja juuri näkökulman vaihto motivoi kappalejaon (esim. Giora 1983). Palaan kappalejaon tarkasteluun luvussa 5.

Kuvio 4.1 havainnollistaa edellä tarkasteltua esimerkkiä retorisen rakenteen teorian havainnollistamisvälinein.

Kuvio 4.1. RST:n mukainen havainnollistus kirjoitelman (251_67) aloituksesta. Orientaatio-suhteen satelliittiosa on ympyröity.

Kirjoitelman orientaatio-suhteen (preparation) satelliitti erottuu muusta kuviosta omaksi osakseen niin, että lauseiden 3–5 muodostaman osan ja lauseiden 6–7 muodostaman osan erottaa tyhjä väli. Kuviossa satelliittiosa on erotettu myös ympyröinnillä. Varsinainen aiheen käsittely alkaa siis lauseesta 6, ja tätä edeltävä tekstinosa on orientaatio-suhteessa laajempaan, lauseiden 6–11 muodostamaan osaan.

Esimerkki 4.2 havainnollistaa myös deduktiivista aloitusta. Kirjoitelma alkaa hyvin yleisellä kivan tai hyvän kohtaamispaikan luonnehdinnalla (lauseet 3–6). Henkilöihin viitataan nomineilla *ihminen*, *jokainen* ja *hän*. Lisäksi luetellaan erilaisia kohtaamispaikkoja ja osoitetaan lisäksi *ja niin edelleen*, että luetelma on esimerkinomainen.

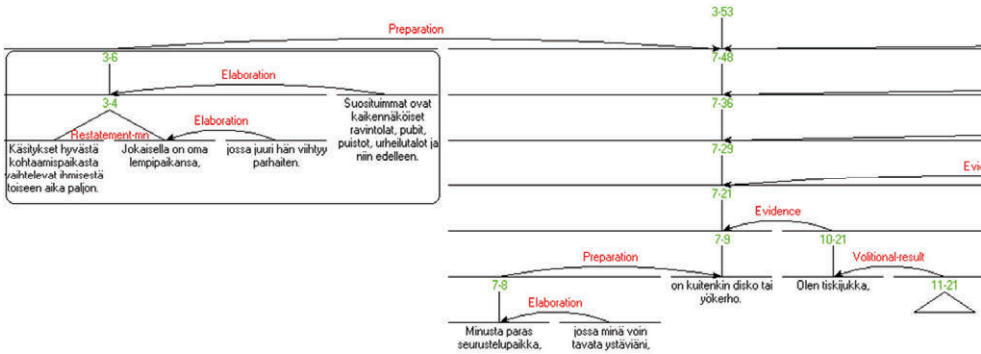
Esimerkki 4.2

1. Kiva kohtaamispaikka. (123_75)

[Aloitus] (3) Käsitukset hyvästä kohtaamispaikasta vaihtelevat ihmisestä toiseen aika paljon. (4) Jokaisella on oma lempipaikansa, (5) jossa juuri hän viihtyy parhaiten. (6) Suosituimmat ovat kaikkennäköiset ravintolat, pubit, puistot, urheilutalot ja niin edelleen. [Aiheen käsittely] (7) Minusta paras seurustelupaikka, (8) jossa minä voin tavata ystäviäni, (9) on kuitenkin disko tai yökerho. (10) Olen tiskijukka, (11) ja se tarkoittaa, (12) että oleskelen diskoissa aika usein, kuten moni muu kaverini myös. (13) Meille kaikille tanssimusiikki ja teknokulttuuri merkitsevat aika paljon, (14) joten viihdymme siellä erinomaisesti. (15) Tiedän, (16) kun lähden klubiin, (17) että löydän koko jengi sieltä. (18) Sitä paitsi kun aloitan soittaa, (19) on paljon paremmin soittaa

omille kamuille, (20) kunhan tiedän, (21) mitkä biisit saavat heitä huutamaan. (Kirjoitelman ensimmäinen kappale)

Kirjoitelman kolme ensimmäistä virkettä (lauseet 3–6) muodostavat deduktiivisen aloituksen, joka orientoi varsinaiseen aiheeseen eli diskon käsittelyyn kohtaamispaikkana. Muutos on selkeä: ensimmäisten virkkeiden henkilöihin viittaavat, tarkoiteiltaan laavat nominilausekkeet vaihtuvat lauseesta 7 lähtien niin, että ilmipantu henkilötekijä on pääasiasa kirjoittaja itse (esim. adverbiaali *minusta*, subjekti *minä*, predikaattien yksikön 1. persoonan muodot kuten *olen*, *oleskelen*, *lähden*). Siirtymää deduktiivisesta aloituksesta aiheen käsittelyyn korostaa siis yleisluontoisen kuvauksen muuttuminen henkilökohtaisen toiminnan ja kokemuksen kuvaukseksi. Kuvio 4.2 havainnollistaa esitettyä analyysia.

Kuvio 4.2. Puukuvain kirjoitelman (123_75) aloituksesta. Kuviosta on ympyröity deduktiivinen orientaatio.

Kuviosta 4.2 on ympyröity edellä kuvattu deduktiivinen, orientoiva aloitus. Aloitus erottuu puukuvaimesta selkeästi omaksi osakseen: lauseiden 3–6 ja 7–48 muodostamat osat erottaa väli. Satelliitti ei ole alisteinen millekään tekstinosalle vaan orientoi koko kirjoitelmaa eikä vain jotakin rajatumpaa osaa.

Induktiiviset aloitukset

Induktiivisia, yksityiskohdasta tai rajatusta havainnosta yleiseen aiheen käsittelyyn suuntautuvia aloituksia on aineistossani vähemmän. Tällaiset aloitukset ovat usein yksikön 1. persoonan muodossa esitettyjä väitteitä, omakohtaisten esimerkkien kertomista, sitaatin (suora esitys) tai jonkin yksityiskohdan, vaikkapa aiheesta kehitellyn narratiivisen katkelman esittämistä. Esimerkit 4.3 ja 4.4 havainnollistavat induktiivista aloitusta, jossa kirjoittaja orientoi Internetin käsittelyyn omakohtaisen esimerkin avulla.

Esimerkki 4.3

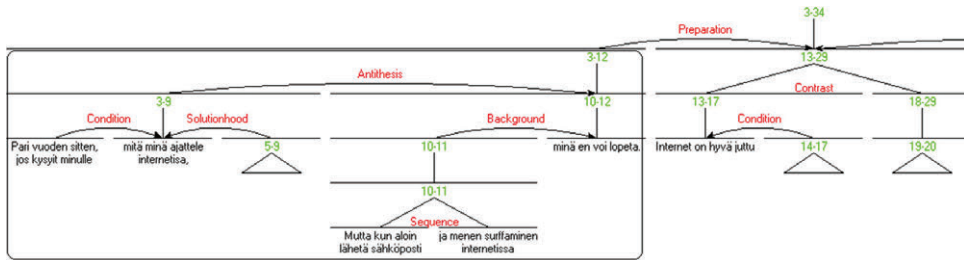
2. Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

[Omakohtainen esimerkki] (3) Pari vuoden sitten, jos kysyit minulle (4) mitä minä ajattele internetisa, (5) minun vastaa oli (6) minä en pitää internetista (7) ja minä en tarvi tietokonen, (8) minä kirjoitan kirjeita paperilla (9) ja lähetän kirjet postissa. (10) Mutta kun aloin läheta sähköposti (11) ja menen surffaminen internetissa (12) minä en voi lopeta.

[Aiheen käsittely] (13) Internet on hyvä juttu (14) jos haluan läheta kirjeitä nopeasti ja jos haluan nopea vastaa, - - (227_37)

Kirjoitelman aluksi kirjoittaja spekuloi, miten hän olisi kaksi vuotta sitten vastannut tehtävänannon pohjalta väljästi muotoiltuun kysymykseen *mitä minä ajattele internetisa*. Tämä hypoteettinen omakohtainen esimerkki muodostaa orientaation Internetin käsittelylle.²⁴ Kirjoitelman induktiivinen aloitus erottuu selkeästi muusta kirjoitelmasta: lauseet 3–12 on kirjoitettu yksikön 1. persoonaa käyttäen, mikä toki on induktiiviselle aloitukselle tyypillistä. Eron varsinaiseen aiheen käsittelyyn tekee kuitenkin aikamuodon muutos: lauseesta 12 lähtien aikamuotona on preesens, kun taas sitä ennen hypoteettiset tapahtumat on kuvattu imperfektissä. Lauseesta 13 alkaen kirjoitelman topiikiksi vahvistuu Internet.

Kirjoitelman rakenteen voi kuvata retorisen rakenteen puukuvaimella kuvion 4.3 taan.

Kuvio 4.3. Puukuvain kirjoitelman aloituksesta (227_37). Kuvioista on ympyröity induktiivinen orientaatio-osa.

Kuviossa 4.3 induktiivinen aloitus, lauseet 3–12, erottuu omaksi tekstinosakseen. Orientaation satelliittiosa koostuu kahdesta osasta, lauseista 3–9 ja 10–12, jotka edelleen yhdessä muodostavat orientaatio-osan satelliitin kirjoitelman lauseesta 13 alkavalle tekstinosalle.

Esimerkissä 4.4 kirjoittaja esittää aluksi omakohtaisen kokemuksen, johon yhdistyy sitaatteja:

²⁴ Aloitustapa, jossa kirjoitelman aluksi esitetään jokin näkökulma, joka osoitetaan vääräksi kirjoitelman kuluessa, on hyvin poikkeuksellinen aineistossani.

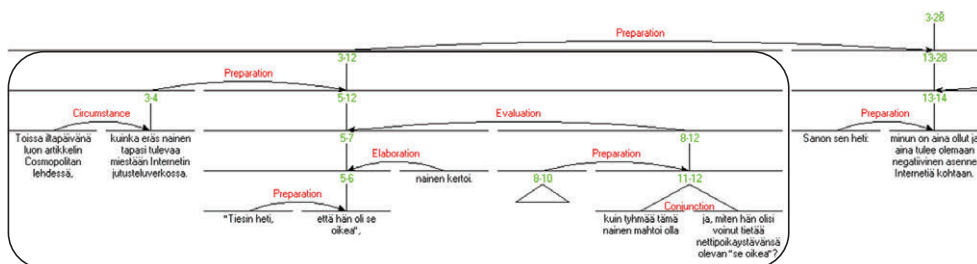
Esimerkki 4.4

2. Nettitreffit

[Omakohtainen esimerkki] (3) Toissa iltpäivänä **luon** artikkelin Cosmopolitan lehdessä, (4) kuinka eräs nainen **tapasi** tulevaa miestään Internetin jutusteluverkossa. (5) "Tiesin heti, (6) että hän oli se oikea", (7) nainen **kertoi**. (8) **Nauroin**, (9) **höpötelin** (10) **ja ajattelin**, (11) kuin tyhmää tämä nainen mahtoi olla (12) ja, miten hän olisi voinut tietää nettipoikaystävänsä olevan "se oikea"?

[Aiheen käsittely] (13) **Sanon sen heti**: (14) minun on aina ollut ja aina tulee olemaan negatiivinen asenne Internetiä kohtaan. (15) Tietysti on mukavaa, että - - (273_75)

Kirjoitelman ensimmäinen kappale, lauseet 3–12, esittää konkreettisen esimerkin, joka erottuu muusta tekstistä tempuksen (imperfekti, muualla preesens), johtolauseilla ja sitaateilla tehtävän referoinnin sekä minä-kertojan avulla. Toinen kappale alkaa johtolauseella (lause 13) *Sanon sen heti*, jota seuraa eksplisiittinen mielipide (lause 14) *minun on aina ollut ja aina tulee olemaan negatiivinen asenne Internetiä kohtaan*. Lause 13 on orientaatiosuhteessa lauseen 14 esittämälle mielipiteelle, mitä valittu välimerkki, kaksoispiste, korostaa tekstuaalisesti. Tämän jälkeen, lauseesta 15 lähtien kirjoittaja kuvailee Internetiä, mistä muodostuu elaboroiva osa lauseessa 14 esitetylle mielipiteelle. Kuvio 4.4 havainnollistaa analyysia puukuvaimena.

Kuvio 4.4. Puukuvain kirjoitelman aloituksesta (273_75). Kuvioon on rajattu kirjoitelman induktiivinen aloitus.

Kuviossa lauseet 3–12 muodostavat kokonaisuuden, joka on orientaatiosuhteessa kirjoitelman lauseiden 13–28 muodostamalle tekstinosalle. Orientaatiosuhteen satelliittiosa koostuu kolmesta tekstinosasta, jotka erottuvat toisistaan välein.

Sekä esimerkeissä 4.3 että 4.4 induktiivinen aloitus tehdään kertomalla omakohtainen kokemus tai tilanne menneessä aikamuodossa, jolloin ero aiheen muuhun, preesensissä esitettävään käsittelyyn korostuu.

Väitealoitus

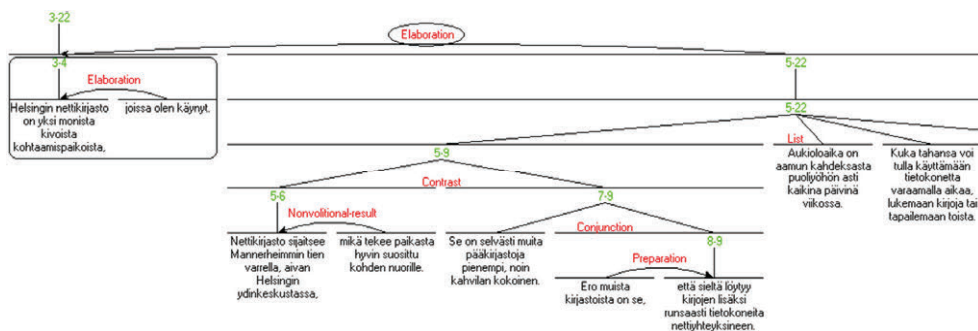
Esimerkki 4.5 havainnollistaa väitealkuista kirjoitelmaa, joita aineistossani on kaikkiaan 15. Väitealkuisuus poikkeaa deduktiivisista ja induktiivisista aloitus-esimerkeistä siten, että väitealkuisen kirjoitelman alku ei ole orientaatiota tai taustoitusta muulle kirjoitelmalle,

kuten usein on esimerkiksi deduktiivisten aloitusten laita. Väitealoitus on usein itsessään ydin, jota koko muu kirjoitelma tai suurin osa muusta kirjoitelmasta elaboroi ja arvioi. Tällaisen aloitustyypin voi nimetä myös suoraan asiaan meneväksi aloitukseksi.

Esimerkki 4.5

1. Kiva kohtaamispaikka

[Väitealoitus] (3) **Helsingin nettikirjasto on yksi monista kivoista kohtaamispaikoista, (4) joissa olen käynyt.** [Aiheen käsittely] (5) Nettikirjasto sijaitsee Mannerheimin tien varrella, aivan Helsingin ydinkeskustassa, (6) mikä tekee paikasta hyvin suosittu kohden nuorille. (7) Se on selvästi muita pääkirjastoja pienempi, noin kahvilan kokoinen. (8) Ero muista kirjastoista on se, (9) että sieltä löytyy kirjojen lisäksi runsaasti tietokoneita nettiyhteyksineen. (10) Aukioloaika on aamun kahdeksasta puoliyöhön asti kaikkina päivinä viikossa. (11) Kuka tahansa voi tulla käyttämään tietokonetta varaamalla aikaa, lukemaan kirjoja tai tapaillemaan toista. - - [Kirjoitelman 147_83 ensimmäinen kappale]

Kuvio 4.5. Ensimmäisen kappaleen havainnollistus RST:n mukaisesti (147_83). Väitelauseen muotoinen ydin on ympyröity.

Väitealkuiset kirjoitelmat alkavat kopulalauseella, joka lausetyyppinä ilmaisee kannanottoa (Tainio 1993). Esimerkkikirjoitelman 4.5 aluksi nimetään käsiteltävä paikka (Helsingin nettikirjasto) ja esitellään se lauseen teemapaikalla, jolloin nettikirjasto voidaan ajatella asemoitavan tutuksi tiedoksi. Tämän jälkeen paikkaa evaluoidaan asenneadjektiivin sisältävällä attribuutilla (yksi monista *kivoista* kohtaamispaikoista), ja virkkeen lopuksi kirjoittaja eksplikoi väitteen omakseen elaboroimalla lausetta yksikön 1. persoonassa olevalla relatiivilauseella. Tämän jälkeen kirjoitelmassa kuvataan yksityiskohtaisemmin kirjastoa kuten sen sijaintia, aukioloaikoja ja toimintaperiaatteita. Ensimmäistä virkettä seuraavat lauseet muodostavat elaboraatiosuhteen ensimmäisen virkkeen kanssa.

Toinen esimerkki väitealoituksesta havainnollistaa erityisesti väitteen vaikutusta koko kirjoitelman rakenteeseen. Väite esitetään kirjoitelman ensimmäisissä virkkeissä, ja koko muu kirjoitelma tarkentaa ja esittää todisteita väitteen puolesta.

Esimerkki 4.6

2. Nettitreffit

[Väitealoitus] (3) **Internetti on mielestäni mahtava keksintö.** (4) **Oikeastaan ne keskustelusivut, chatit ovat parhaita koko asiassa.** (5) **Siellä on helppo tutustua ihmisiin.** (6) Ulos ei halua ehkä mennä kun on -20 °C pakkasta, (7) mutta tekisi kuitenkin mieli jutella jonkun kanssa.

[Tarkennus] (8) Itse olen monesti käynyt chattailemassa. (9) Olen tutustunut moniin kiivoihin ihmisiin. (10) On mukava välillä vaihtaa ajatuksia muittenkin ihmisten kanssa kuin vaan kavereitten. (11) uusista ihmisistä löytää helposti uusia näkökulmia asioihin. (12) Monesti olen mennyt chatiin vaan sen takia, (13) että voisin kertoa jollekin murheeni ja löytää vastauksen. (14) Silloin erilaiset näkökulmat asiasta auttavat paljon.

[Tarkennus] (15) Olet ehkä jossain nähnyt jonkun mielenkiintoisen henkilön, (16) mutta et uskalla mennä juttelemaan. (17) Sitä ongelmaa chatissa ei ole. (18) Jos juttuseura on tylsä, (19) vaihda parempaan (20) ja siinä voit samalla tutustua johonkin sellaiseen (21) jota olet jo pidemmän aikaa kaivannut, ilman pelkoa, (22) että haluaako hän tutustua minuun.

[Edellinen osa jatkuu kappalerajan yli:] (23) Todellinen tapaaminen on tietysti aidompaa (24) ja siinä ovat tunteet mukana (25) ja siksi niitä kahta ei voi edes verrata. (26) Kun näet ihmisen, (27) teet heti hänen ulkonäön perusteella päätöksen, (28) että haluatko edes tutustua koko tyyppiin, (29) mutta netissä tutustut aluksi hänen ajatuksiin ja arvomaailmaan. (30) ja sitten (31) jos tuntuu (32) että haluat oikeasti tavata ja tutustua tähän henkilöön, (33) mikä sinua estää ehdottamasta treffejä?

[Todistus] (34) Minä itse tutustuin kerran yhteen ihanaan poikaan. (35) Me juteltiin ja kerrottiin toisillemme ongelmistamme ja murheistamme. (36) Aluksi juteltiin chatissa, sitten sähköpostin välityksellä (37) ja lopulta vaihdettiin puhelinnumerot. (38) Pidettiin vähän aikaa puhelimitse yhteyttä (39) ja sitten tavattiin. (40) Kun tavattiin (41) sovittiin heti (42) että ollaan vaan ystäviä (43) ja niitä me ollaan oltu tähän päivään asti ja toivottavasti eteenpäinkin.

[Yhteenveto] (44) Minä löysin chatista itselleni ihanan ystävän (45) ja olen varma, (46) että niin on käynyt monelle muullekin.

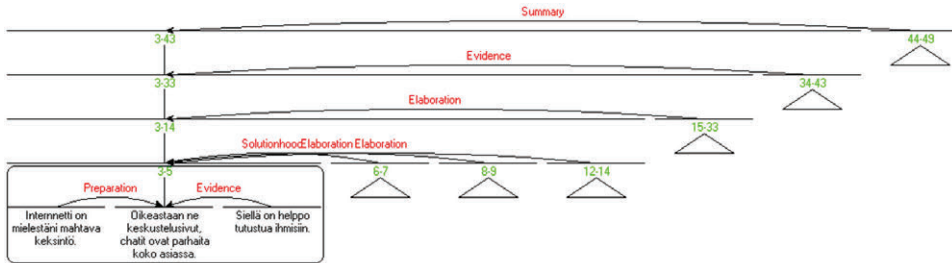
(47) Ilman nettiä en olisi ikimaailmassa tutustunut häneen (48) ja siksi olen onnellinen (49) että internetti ja keskustelusivut on keksitty! (205_83)

Kirjoitelma alkaa väitelauseella *Internetti on mielestäni mahtava keksintö*, jossa kopulauseessa teemapäikälle asetetaan *Internetti*, sitä evaluoidaan (asenneadjektiivin sisältävä täydennys *mahtava keksintö*) ja lisäksi esitetään myös näkökulman henkilökohtaiseksi mielipiteeksi rajaava adverbiaali *mielestäni*. Kirjoitelman retorisen rakenteen kannalta olen analysoinut tämän lauseen kuitenkin orientaatioksi väitteelle, joka esitetään toisessa lauseessa (*Oikeastaan ne keskustelusivut, chatit ovat parhaita koko asiassa*), sillä kontekstin eli kirjoitelmassa käsitellyn aiheen kannalta chat on kirjoitelman topiikki, jonka käsitelyä koko muu kirjoitelma on.

Toisessa lauseessa evaluoidaan chat-toimintoa (kopulause *chatit ovat parhaita*) ja kolmannessa lauseessa arvioidaan keskustelusivuja positiivisesti (*siellä on helppo tutustua*). Väitelauseet *Internetti on mielestäni mahtava keksintö* ja *Oikeastaan ne keskustelusivut, chatit ovat parhaita koko asiassa* ja todistesuhteessa oleva satelliitti *Siellä on helppo tutustua ihmisiin* muodostavat kirjoitelman väitealoituksen, jota muu kirjoitelma elaboroi ja jolle myöhemmin kirjoitelmassa esitetään todisteena omakohtainen esimerkki.

Kun kirjoitelman alussa esitetään painokas väite, jota on esimerkissä 4.6 korostettu *mielestäni*-adverbiaalilla ja evaluoivilla predikaatiiveilla, kirjoitelman rakenne muodostuu toisenlaiseksi kuin kirjoitelmissa, joissa painokas mielipiteen ilmaus esitetään vasta kirjoitelman lopussa. Väitealoitus vaikuttaa kirjoitelman kokonaisrakenteeseen niin, että muut

rakenneosat pyrkivät täydentämään ja tarkentamaan sekä esittämään todisteita alussa esitellylle väitteelle. Tätä havainnollistaa myös esimerkin kuvio 4.6.

Kuvio 4.6. RST:n mukainen havainnollistus kirjoitelman 205_83 rakenteesta.

Retorisen rakenteen teorian annotointivälinein muodostettu puukuvain havainnollistaa kirjoitelman rakennetta, jossa ydin eli kirjoitelman pääväite on esitetty heti kirjoitelman alussa. (Ks. myös luku 6.1.2.)

Olen edellä määritellyt väitealkuiset aloitukset induktiivisiksi. Kielijuttuja käsittelevässä tutkimuksessaan Mäntynen (2003: 79–80) on luokitellut väitteellä (ja väitelauseella) alkavat kielijuttujen aloitukset deduktiivisiksi aloitustavoiksi. Tässä aineistossa väitealkuiset aloitukset määrittyvät kuitenkin induktiivisiksi, sillä verrattuna edellä esittelemiini deduktiivisiin ja erityisesti geneerisiksi määrittelemiini aloituksiin väitealoitukset korostavat aineistossani jotakin erityistä näkökulmaa aiheeseen eivätkä lähesty topiikka yleistesti (deduktiivisesti). Lisäksi erityisesti aloitukset, joissa kirjoittaja merkitsee itsensä näkyviin (y. 1. persoonan verbimuoto, possessiivisuffiksi), ovat induktiivisia. Niissä lähestytään käsiteltävää aihetta aluksi erityisesti rajatusta, jopa kirjoittajan subjektiivisesta näkökulmasta. Verrattuna Mäntynen käsittelemiini aloituksiin kirjoitelma-aineiston väitteitä voidaan luonnehtia kannanotoiksi, jotka sisältävät kopulalauseen ja asenneadjektiivein ilmaistua evaluointia. Kirjoitelma-aineiston kohdalla voidaan siis puhua myös kantaaottavista väitealoituksista.

Narraatioaloitus

Narraatioaloitusta (Rikonen-Lechu 1997: novellialku, Asikainen 2008: narratiivinen aloitus) on kirjoitelmansa aloituksessa käyttänyt 9 kirjoittajaa. Narratiivisten osien yhdistäminen asia-aiheen käsittelyyn näyttäisi aineistoni perusteella olevan melko taitavien kielenkäyttäjien resurssi: aineistossani narraatioaloitus on kirjoitelmissa, jotka ovat saaneet pistemäärän 67–90 (ks. taulukko 4.1). Lisäksi on kiinnostavaa huomata, että narraatioaloitusta on käytetty huomattavasti enemmän tehtävänannosta 1 (7 kirjoitelmaa, 15 % tehtävänannon 1 kirjoitelmista) kuin tehtävänannosta 2 (2 kirjoitelmaa, 4 % tehtävänannon 2 kirjoitelmista) kirjoitetuissa kirjoitelmissa. Kivasta kohtaamispaikasta kertominen (tehtävänanto 1) innostaa käyttämään rakennetta, jossa narratiivisen aloituksen avulla esitetään tapahtumakulku, jossa tuohon kohtaamispaikkaan mennään. Sen sijaan Internet maailman-

laajuisena kohtaamispaikkana (tehtävänanto 2) ei tunnu mahdollistavan samanlaista tapahtumakuvausta.

Esimerkissä 4.7 kirjoittaja yhdistää narratiivisia ja deskriptiivisiä osia ja rytmittää tekstityyppien vaihtelulla kirjoitelman rakennetta (myös Uurtamo 1999: 69). Kirjoitelmassa kuvataan deskriptiivisten osien avulla mukavaa kohtaamispaikkaa ja narraation avulla kirjoittajan omaa toimintaa siellä.

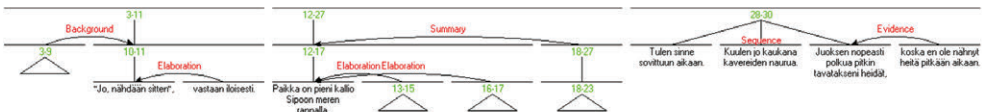
Esimerkki 4.7

1. Kalliolla nähdään!

[Narraatioaloitus] (3) Puhelin pirahtaa soimaan minun huoneessani (4) ja juoksen nopeasti vastaamaan. (5) Langan toisessa päässä on tuttu ääni. (6) Minä tunnistan hänet. (7) Hän on vanha kaveri, (8) jonka olen tuntenut siitä lähtien (9) kun lentokone on laskeutunut Vantaan lentokentälle. (10) "Jo, nähdään sitten", (11) vastaan iloisesti.

[Deskriptiivinen osa] (12) Paikka on pieni kallio Sipoon meren rannalla, (13) jonka ympäröivät korkeat tiheet havupuut muodostaen hyvän peiton. (14) Ulkopuolelta ihmiset eivät kykene näkemään (15) mitä **siellä** tapahtuu. (16) Toisella vastarannalla on niin tiheä metsä, (17) että rannalle ei pääse millään kuin kaatamalla **ne puut** pois. (18) Kallio on täysin eristäytynyt ulkomaailmasta (19) ja **se on meille** suosittu kohtaamispaikka, (20) koska ihmiset käyvät harvoin siellä. (21) Se johtuu ehkä vaikeankulkuisista poluista. (22) Toisaalta kallion kivilohkareet muodostavat hyviä istumapaikkoja onkimiselle (23) ja havupuut suojaavat nuotion tulta tuulelta. (24) Siellä oleskelu on rauhallista. (25) kalliolla voidaan istua ihaillen lintujen laulua ja luontoa. (26) Se auttaa rentoutumaan (27) kun kiireinen maailmanmeno on päällä.

[Narratiivinen osa] (28) Tulen sinne sovittuun aikaan. (29) Kuulen jo kaukana kavereiden naurua. (30) Juoksen nopeasti - - (122_85)

Kuvio 4.7. RST:n mukainen hahmotus narratiivisesta aloituksesta (122_85).

Narraatio on voitu kertoa menneessä aikamuodossa tai ns. dramaattista preesensia käyttäen, kuten esimerkissä 4.7. Dramaattisen preesensin (Laitinen 1998, Pallaskallio 2006) vuoksi ei ole selvää, missä vaiheessa kertoja etäännyy tapahtumien kerronnasta kuvaamaan paikan yleistä merkitystä ja missä vaiheessa kertoja on vielä osa tarinaa: kohtaamispaikan kuvailun voi tulkita myös niin, että kertoja esittää sen ikään kuin paikan päältä. Tosin pronominin *siellä* (lause 15) ja lausekkeen *ne puut* (lause 17) voi tulkita myös etäännyttäväksi, mutta viimeistään lause 19, joka alkaa demonstratiivipronominilla *se*, etäännyttää kertojan narraatiosta yleisempään paikan kuvailuun.

Vaikka kirjoitelman alun ja myöhemmin käsittelyn rakenne hahmottuu lukijalle selkeästi narratiivisten ja deskriptiivisten kappaleiden vuorotteluna, retorisen rakenteen teorian mukainen kuvaus ei tue rakenteen havainnollistamista. Narratiiviset ja deskriptiiviset katkelmat edustavat eri tekstityyppisiä (Werlich 1983), ja ne eivät tunnu suoraan asettuvan retorisen rakenteen teorian määrittelemiin suhteisiin toisiinsa nähden. Näin ollen tällaista, lukijalle selkeää tekstin rakennetta, joka aikaansaadaan tekstityyppisiä vaihtelemalla, reto-

risen rakenteen teorian avulla ei voi huomioida, mikä toki on puute teorian kyvyssä kuvata tekstin kokonaisrakennetta.

Sitaattialoitus

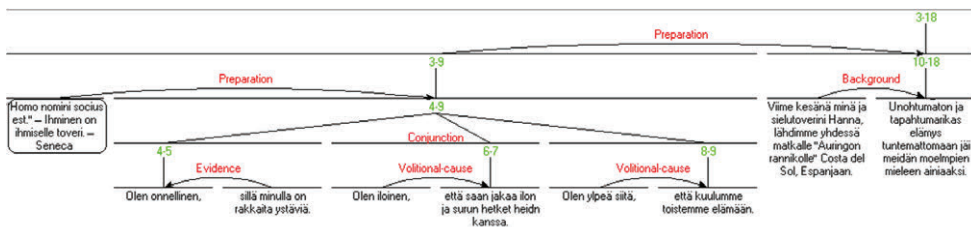
Asia-aiheista kirjoitettujen kirjoitelmien aineistossa (n = 96) on vain kolme sitaatti- tai referointityyppistä aloitusta. Näistä kaksi esittää kirjoitelman aluksi suoran sitaatin, joka on erotettu tekstistä lainausmerkein. Yhdessä aloituksessa referoidaan epäsuorasti eikä tarkkaa lähdettä kerrota (*Sanotaan, että* - -, 257_55). Sitaatin sisältävät aloitukset voi luokitella osaksi induktiivisten aloitusten ryhmää, sillä kirjoittajat ovat rajanneet niiden avulla käsittelemänsä näkökulman. Aineistoni aloituksissa käytetyt sitaatit ovat orientaationa oman kokemuksen esittelyyn, ja niiden avulla ei ole johdateltu aiheen deduktiiviseen käsitteilyyn. Esimerkissä 4.8 kirjoittaja siteeraa Senecaa, ja sitaatin tehtävänä on toimia orientaationa ystävyuden ja myöhemmin ystävän kanssa tehdyn lomamatkan käsitteilylle.

Esimerkki 4.8

1. Kiva kohtauspaikka

[Sitaattialoitus] (3) "Homo nomini socius est." – Ihminen on ihmiselle toveri. – Seneca
 [Induktiivinen aloitus] (4) Olen onnellinen, (5) sillä minulla on rakkaita ystäviä. (6) Olen iloinen, (7) että saan jakaa ilon ja surun hetket heidän kanssaan. (8) Olen ylpeä siitä, (9) että kuulumme toistemme elämään.

(10) Viime kesänä minä ja sielutoverini Hanna, lähdimme yhdessä matkalle "Auringon rannikolle" Costa del Sol, Espanjaan. (11) Unohtumaton ja tapahtumarikas elämänsä tuntemattomaan jäi meidän moelmpien mieleen ainaaksi. - - (Kirjoitelman 138_55 kolme ensimmäistä kappaletta)

Kuvio 4.8. RST:n mukainen kuvaus kirjoitelman 138_55 alkukappaleista.

Kirjoitelma alkaa latinankielisellä sitaatilla, joka on merkitty lainausmerkkeihin ja suomennettu. Sitaatti suomennoksineen ja tekijätietoineen on oma kappaleensa. Sitaatin jälkeen kirjoitelma alkaa keskenään rinnasteisilla (conjunction) y. 1. persoonan *olla*-verbillä alkavilla virkkeillä, joiden johtolauseissa kirjoittaja evaluoi positiivisesti ystävyuden eri puolia (*olen onnellinen, olen iloinen, olen ylpeä*). Edelleen kirjoitelman kahden ensimmäisen kappaleen muodostama ystävyuden kuvailu toimii orientaationa varsinaiselle aiheen käsitteilylle eli ystävän kanssa tehdyn lomamatkan kuvaukselle.

Sitaattialoitus on aloitustyyppinä esillä oppikirjoissa (esim. Mikkola ym. 2004: 172, Berg ym. 2006: 510, Falk ym. 2007: 103) mutta suomi toisena kielenä -kokeen kirjoittelien joukossa sitaattialoitukset ovat hyvin harvinaisia (ks. myös Asikainen 2008: 28).

4.1.2 Tehtävänantoon ja virikemateriaaliin viittaavat aloitukset

Käsittelen seuraavaksi sellaiset kirjoitelman aloitustyyppit, joissa kirjoittaja viittaa tehtävänantoon esimerkiksi määrittelemällä kirjoitelman aluksi tehtävänannossa tai otsikossa käytettyjä käsitteitä tai joissa kirjoittaja esittelee käyttämäänsä virikemateriaalia. Verrattuna tekstinulkoiseen maailmaan viittaaviin aloituksiin (luku 4.1.1) vain harva asia-aiheesta kirjoittanut kokelas on aloittanut kirjoitelmansa viittaamalla tehtävänantoon tai käytettävissä olleeseen materiaaliin. Lisäksi on huomattava, että määritelmäaloitus on samanaikaisesti deduktiivinen aloitustyyppi, mikä supistaa varsinaisten tehtävänantoon ja virikemateriaaliin viittaavien aloitusten määrää entisestään.

Määritelmäaloitus

Määritelmäaloituksessa (Rikkonen-Lechu 1997, määritelmäalku) kirjoittaja määrittelee tekstinsä keskeisen käsitteen aivan työnsä aluksi (esim. 4.9). Määritelmien tehtävänä on tarkentaa otsikossa esitetty käsite (kohtaamispaikka tai Internet). Tämän jälkeen käsittelyä voidaan kohdentaa johonkin erityispiirteeseen, kuten esimerkissä 4.9, jossa määrittelyn jälkeen siirrytään kuvaamaan erityistä kohtaamispaikkaa, diskoa. Määritelmä toimii tällöin orientaationa varsinaiselle, fokusoidummalle topiikille.

Esimerkki 4.9

1. Kiva kohtaamispaikka

[Määritelmäaloitus] (3) Maailmassa on paljon kivoja kohtaamispaikkoja. (4) Kohtaamispaikoilla on oma nimensä ja merkityksensä. (5) Ihmiset tapaavat toisensa joko sisä- tai ulkotiloissa, kuten kaduilla, kahviloissa, urheilukilpailuissa jne.

[Aiheen käsittely] (6) Minun paras kohtaami paikko on disko. (7) Käyn siellä miltei joka perjantai, kavereitteni kanssa. (8) Lähdän diskoon ei sen takia että on tylsää olo vaan pitääkseni hauskaa ja näkeäkseeni uusia ihmisiä. tykkään jutella ihmisten kanssa, olen sosiaalinen ihminen. Ystävystyn helposti kaikkien ihmisten kanssa. Ja juuri sitä varten onkin diskot että siellä tapaa ihmisiä ja ystävystyy heidän kanssa. - - (152_63)

Esimerkissä 4.9 kirjoittaja aloittaa deduktiivisille aloituksille tyypillisellä aloitusvirkkeellä: hän rajaa alun eksistentiaalilauseessa tulkintahorisontiksi *maailman* ja jatkaa tämän jälkeen otsikossa mainitun *kohtaamispaikka*-sanan määrittelyä eksistentiaalilauseella. Kirjoittaja viittaa myös tehtävänantoon epäsuorasti: hän toistaa osan tehtävänannossa mainituista esimerkkipaikoista (katu, urheilukilpailu). Kirjoitelman ensimmäinen kappale on kirjoitelman aiheeseen orientoiva aloitus (preparation): siinä määritellään käsite *kohtaamispaikka* ja tämän jälkeen näkökulman vaihdoksella yleisestä yksityiseen (*minun paras*

kohtaamispaikka) siirrytään varsinaiseen käsittelyyn. Kuvion 4.9 hahmottaa analyysia puukuvaimen muodossa.

Kuvio 4.9. Aloituskappaleen havainnollistus RST:n mukaan (152_63).

Kuviossa 4.9 lause 6, *Minun paras kohtaami paikko on disko*, on ydin, jolle ensimmäisen kappaleen kohtaamispaikan määrittely (lauseet 3–5) on orientoiva satelliitti. Määritelmäaloituksen muodostavan kappaleen kolmen lauseen keskinäinen suhde on analysoitu keskenään rinnasteiseksi listasuhteeksi. Lauseet ovat peräkkäin, mutta niitä ei ole yhdistetty konjunktioidin tai konnektorein. Ensimmäisen ja toisen lauseen yhteinen substantiivi *kohtaamispaikka* sitoo lauseet toisiinsa, ja toinen lause elaboroi eli tarkentaa ensimmäisessä lauseessa esitettyä kohtaamispaikka-käsitettä. Sen sijaan lauseiden 3–4 ja 5 keskinäinen suhde on väljä. Ne on esitetty peräkkäin, mutta lauseiden retorinen suhde voidaan tulkita monella tavoin: lausepari 3–4 voisi olla orientaatio lauseelle 5, tai lause 5 voisi täydentää lauseparia 3–4. Suhde on nyt määritelty tasavertaiseksi listasuhteeksi, joka on suhteista väljimmin määritelty (ks. luku 3.2)

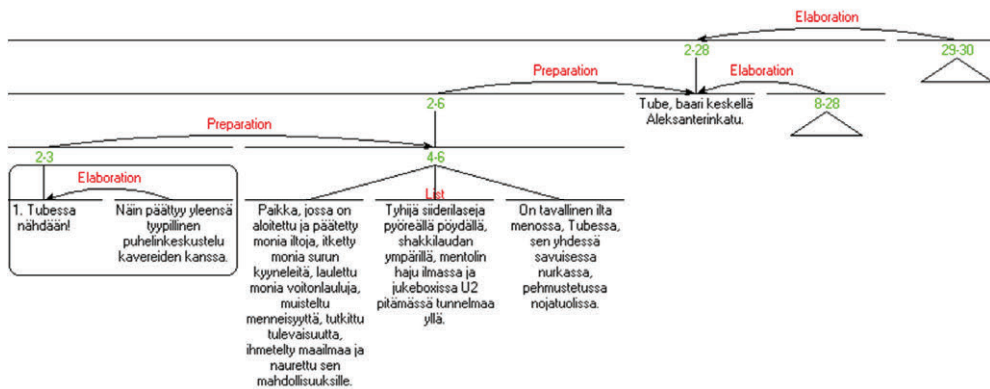
Otsikkoon reagoiminen

Aineistossani marginaalisempia tapoja aloittaa kirjoitelma ovat otsikkoon reagoiminen ja aineiston esittely. Esimerkki 4.10 havainnollistaa aloitusta, jossa reagoidaan tekstin otsikkoon viittaamalla tähän esimerkiksi pronominilla. Tätä viittaustapaa äidinkielen ylioppilaskokeessa pidetään virheellisenä (Falk ym. 2007: 103).

Esimerkki 4.10

(2) 1. Tubessa nähdään!

(3) **Näin** päättyy yleensä tyypillinen puhelinkeskustelu kavereiden kanssa. (4) Paikka, jossa on aloitettu ja päätetty monia iltoja, itketty monia surun kyneleitä, laulettu monia voitonlauluja, muisteltu menneisyyttä, tutkittu tulevaisuutta, ihmetelty maailmaa ja naurettu sen mahdollisuuksille. (5) Tyhjä siiderilaseja pyöreällä pöydällä, shakkilaudan ympärillä, mentolin haju ilmassa ja jukeboxissa U2 pitämässä tunnelmaa yllä. (6) On tavallinen ilta menossa, Tubessa, sen yhdessä savuisessa nurkassa, pehmustetussa nojatuolissa. -- (181_85)

Kuvio 4.10. Kirjoitelman 181_85 alku. Kuviossa on neliöity otsikon ja ensimmäisen lauseen muodostama retorinen suhde.

Kirjoitelma alkaa tehtävänannon sallimalla, kirjoittajan itsensä muotoilemalla otsikolla *Tubessa nähdään!*, johon viitataan kirjoitelman ensimmäisessä tekstivirkkeessä adverbilla *näin*. *Näin* on epäreferentiaalinen indeksi, jonka merkitys oivalletaan läheisyysperiaatteen ja paikannettavuuden mukaan edeltävästä tekstistä (Larjavaara 1990: 27, Vilkuna 1992: 16). Esimerkissä 4.10 juuri otsikon välitön läheisyys ohjaa *näin*-adverbien merkitystulkintaa.

Kirjoittaja ei siis ole toistanut otsikkoon merkittyä huudahdusta varsinaisen kirjoitelmatekstin aluksi, vaan kirjoitelma alkaa eksplisiittisellä viittauksella otsikkoon. Retorisen rakenteen suhteiden kannalta lause 3 täydentää otsikon huudahdusta. Yhdessä otsikon kanssa lause 3 on orientaatio-suhteessa ravintolan kuvailuun, jonka muodostavat lauseet 4, 5 ja 6. Edelleen lauseiden 2–6 muodostama retorinen osa orientoi varsinaisen kohtaamispaikan, Tube-nimisen baarin käsittelyyn.

Koko aineistossani (n = 136) on muutama otsikkoon viittaava tai otsikon selvästi osaksi leipätekstiä liittävä aloitus. Tällaiset aloitukset saavat pohtimaan otsikon ja leipätekstin tiivistä yhteyttä; aivan kaikki eivät miellä otsikkoa itsenäiseksi, irralliseksi ilmaukseksi (esim. Itkonen 2000: 15), jolloin otsikko saa muusta tekstistä poikkeavan erityisaseman. Osa kirjoittajista tuntuisi mieltävän otsikon elimelliseksi osaksi itse leipätekstiä.

Lähdeaineiston esittely

Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelman joihinkin tehtävänantoihin kuuluu lähdemateriaalia (kuva, kirjallista materiaalia), jonka innoittamana kokelasta kehoitetaan pohtimaan annettua aihetta. Asiakirjoitelmia (aineistoni aiheet 1 ja 2, ks. luku 2.2) varten on annettu virikemateriaalia, mutta tehtävänannot eivät vaadi materiaalin käyttämistä kirjoitelmassa, eivätkä asia-aiheen valinneet kokelaat ole juurikaan käyttäneet materiaalia niin, että siihen olisi viitattu eksplisiittisesti kirjoitelman alussa tai muualla kirjoitelmassa. Käsittelen tällaisia, virikemateriaaliin viittaavia aloituksia tämän alaluvun lopuksi. Ha-

vainnollistan aloitustyyppiä yhdellä tehtävänannosta numero 3 kirjoitetun kirjoitelman aloituksella ja yhdellä asia-aiheesta kirjoitetulla esimerkillä.

Tehtävänantoa numero 3 varten kirjoittajien piti perehtyä annettuun materiaaliin ja analysoida sitä. Tehtävänannosta 3 kirjoittaneet ovat ottaneet kantaa Leo Tolstoin *Sota ja rauha* -teoksesta otettuun katkelmaan (12 kirjoittajaa) tai kroatialaisen Slavenka Drakulicin *Balkan Express* -teoksesta otettuun katkelmaan (2 kirjoittajaa). Kyseisiä katkelmia käsitelleet kirjoittajat ovat viitanneet lähdetekstiin mainitsemalla tekstin kirjoittajan (*Leo Tolstoi; kroatialainen kirjailija*) ja esittelemällä teoksen (*Sota ja rauha; Balkan Expressin julkaisema teksti*) tai luetun katkelman hyvin lyhyesti. Esimerkki 4.11 havainnollistaa lähdemateriaalin esittelevää aloitusta.

Esimerkki 4.11

3. Kun haaveet haihtuivat

Leo Tolstoin pienehkö ote suurromaanistaan *Sota ja rauha* saa lukijan ajatukset siirtymään tapahtumapaikaksi valitulle taistelutantereelle, jossa käytiin suuri Austelitzin taistelu 1805. Se, mitä voi kokea tämän kuvauksen kautta ei ole sodan tappiot tai sodan karmeus kuoleine sotilainen, vaan todellinen urheus, joka vallitsee esimerkiksi nuorena luutnantissa Suchtebnissa huolimatta siitä, että tällä kertaa venäläiset kaartinjoukot kärsivät tappion ranskalaista armeijaa vastaan. - - (ote kirjoitelman 382_87 ensimmäisestä kappaleesta)

Kirjoitelman aluksi viitataan hyvin lyhyesti annettuun materiaaliin mainitsemalla kirjailijan nimi (*Leo Tolstoi*), teoksen nimi (*Sota ja rauha*) sekä teoksen kohta (*Austerlitzin taistelu 1805*). Tehtävänannosta numero 3 on aineistossani 14 kirjoitelmaa, joista 10 kirjoitelmassa viitataan käytettyyn materiaaliin vastaavalla tavalla. Tehtävänannossa ohjataan analysoimaan annettua materiaalia, ja ne, jotka ovat tämän tehtävänannon valinneet, ovat pääasiallisesti tunteneet teosanalyysin skeeman siltä osin, että he ovat viitanneet eksplisiittisesti analysoitavaan tekstikatkelmaan vähintään tehtävänannossa annettuihin tietoihin perustuen (esim. Mikkola ym. 2004: 153, 155–157). Yksittäiset kirjoittajat ovat saattaneet lisäksi kuvata esim. Tolstoin *venäläiseksi* kirjailijaksi, mitä ei tehtävänannossa mainita.

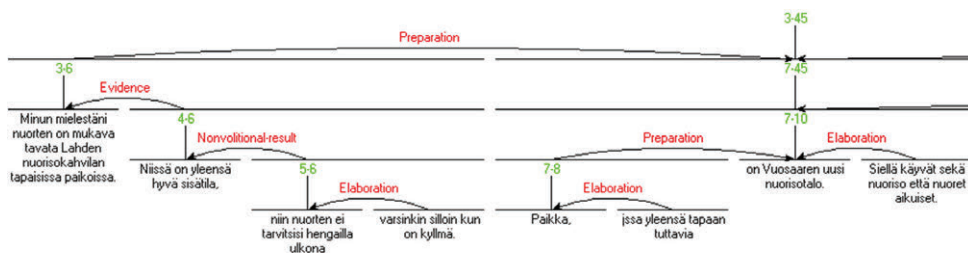
Asia-aiheisissa kirjoitelmissa eli tehtävänannoista 1 ja 2 kirjoitetuissa kirjoitelmissa (n = 96) vain kahdessa on viitattu virikemateriaalina olleeseen tekstiin. Esimerkin 4.12 kirjoittaja viittaa materiaaliin mainitsemalla kirjoitelmansa ensimmäisessä virkkeessä *Lahden nuorisokahvilan*, josta virikemateriaalina ollut artikkeli kertoi.

Esimerkki 4.12

1. Kiva kohtaamispaikka

(3) Minun mielestäni nuorten on mukava tavata **Lahden nuorisokahvilan** tapaisissa paikoissa.
(4) Niissä on yleensä hyvä sisätila, (5) niin nuorten ei tarvitsisi hengailta ulkona varsinkin silloin
(6) kun on kylmä.

(7) Paikka, (8) jossa yleensä tapaan tuttaviani (9) on Vuosaaren uusi nuorisotalo. - -
(127_80)

Kuvio 4.12. RST:n mukainen havainnollistus kirjoitelman 127_80 aloituksesta.

Viittaus virikemateriaalissa käsiteltyyn nuorisokahvilaan toimii orientaationa (preparation) kirjoitelman varsinaisen aiheen, kirjoittajan itsensä käyttämän nuorisotilan (*Vuosaaren uusi nuorisotalo*) kuvaukselle. Kirjoitelman aloittavassa virkkeessä mainittu viittaus materiaaliin on kuitenkin melko ylimalkainen, ja ymmärtääkseen viitteen lukijan on täytynyt olla perehtynyt virikemateriaaliin.

4.2 Lopettavat osat

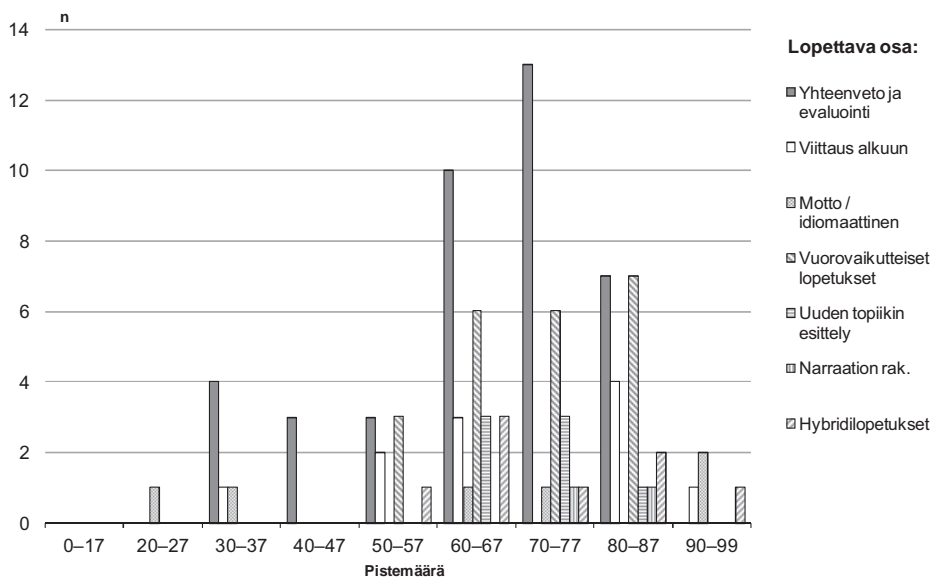
Jos tekstin aloitukseen kehoitetaan kirjoittamisen oppimateriaaleissa kiinnittämään huomiota (esim. Mikkola ym. 2004: 171–172), myös tekstin lopetus voi olla merkittävä retorisesti (esim. Visakko 2007: 18, 25). Jokainen kirjoitelman lopetus on ainutlaatuinen sikäli, että se on lineaarisen kirjoitelman loppu ja sitä edeltänyt aiheen käsittely on ollut kunkin kirjoittajan yksilöllisesti rajaama ja rakentama. Kuitenkin aineistoni kirjoitelmien lopetuksista, aivan kuten aloituksistakin, voidaan havaita samuutta, ja jotkin kirjoittajat ovat toisistaan tietämättä päätyneet lähes samanaiseen lopetukseen.

Mikkonen (2010: 89–90) on ryhmitellyt lukiolaisten yleisönoasotekstien lopetukset kolmeen pääryhmään: oman mielipiteen, haasteen tai ohjeen ja kysymyksen esittämiseen. Lisäksi satunnaisesti käytettyjä keinoja ovat olleet esimerkiksi seurausten arviointi, parannusehdotuksen tekeminen ja toivotuksen tai vaatimuksen esittäminen. Oman aineistoni lopettavat osat voi ryhmitellä seitsemään luokkaan (ks. taulukko 4.2): yhteenveto ja evaluointi, viittaus kirjoitelman alkuun, motto tai idiomaattinen lausuma, vuorovaikutteinen lopetus (vetoomus, toivomus, huudahdus, kehoitus tai suositus), uuden topiikin esittely, narraation rakenteeseen perustuva lopetus sekä edellisiä lopetustyyppisiä yhdistelevä hybridilopetus. Tyypillisesti lopetuksessa käsitellään nykytilannetta, erityisesti jos kirjoitelmassa on kuvattu jotakin mennyttä tapahtumaa, tai siinä viitataan tulevaisuuteen tai asetetaan tulevaisuutta varten odotuksia. Samoin lopetuksessa pyritään usein yleisyyteen ja yleistykseen. (Myös Henry & Roseberry 1997.)

Taulukko 4.2. Asiakirjoitelmien lopettavat osat kirjoitelman pistemäärän mukaan.

Pistemäärä/ aihe	0–17	20–27	30–37	40–47	50–57	60–67	70–77	80–87	90–99	YHT.
Yhteenveto ja evaluointi			4	3	3	10	13	7		40
Viittaus kirjoitelman alkuun (kehärakenne)			1		2	3		4	1	11
Motto / idiomaattinen lausuma		1	1			1	1		2	6
Vuorovaikutteiset lopetukset					3	6	6	7		22
Uuden topiikin esittely						3	3	1		7
Narraation rakenteeseen perustuva lopetus							1	1		2
Hybridilopetukset					1	3	1	2	1	8
Yhteensä		1	6	3	9	26	25	22	4	96

Suurin osa asia-aiheesta kirjoitetuista kirjoitelmista päätetään yhteenvetävään ja evaluointivaan lopetukseen (n = 40), jollaiseksi olen laskenut myös eksplisiittisesti mielipiteen esittävät lopetukset (vrt. Mikkonen 2010: 89). Myös vuorovaikutteiset lopetukset eli erilaiset vetoamukset, toivomukset ja kehotukset, jotka kohdistetaan lukijalle tai yleisemmin yhteiskunnalle, ovat käytettyjä lopetustyyppisiä erityisesti kirjoitelmissa, jotka ovat saaneet vähintään 50 pistettä (ks. taulukko 4.2 ja diagrammi 4.2). Rakente, jossa kirjoittaja päättää kirjoitelmansa viittaamalla kirjoitelman alkuun (ns. kehärakenne), on käytössä pääasiassa kirjoittajilla, jotka ovat saaneet kirjoitelmastaan yli 50 pistettä.

Diagrammi 4.2. Asiakirjoitelmien lopettavat osat kirjoitelman pistemäärän mukaan. Kuvion vaakakselilla on esitetty pistejakauma ja pystyakselilla kirjoitelmien absoluuttinen määrä. Erilaiset lopettavat osat kuvataan omilla symboleillaan, ks. kuvion oikea laita.

Esittelen seuraavassa lopetustyyppit aineistoni mukaisessa yleisyysjärjestyksessä, lukuun ottamatta narraation rakenteeseen perustuvaa lopetustyyppiä, joka tulee parhaiten esiin tarinarakenteen käsittelyn yhteydessä (luku 6.2.1). Kuvaan myös hybridilopetukseksi nimeämäni lopetustavan, jossa yhdistetään kahden tai useamman lopetusosan piirteitä.

4.2.1 Yhteenveto ja evaluointi

Kirjoitelman päättävä yhteenvetomainen lopetus on tyypillisin lopetustapa aineistossani. Tämä lopetus voi olla vain yhden lauseen tai virkkeen pituinen, tai se voi kattaa viimeisen kappaleen. Usein lopetus ei ole vain neutraali aiemmin käsitellyn tiivistys, vaan siinä myös evaluoidaan sanottua tai painotetaan jotakin esiteltyä näkökulmaa positiivisesti tai negatiivisesti. Evaluointi voi ilmetä usein eri tavoin, joista eksplisiittisenä signaalina aineistossani on *minusta-* tai *mielestäni-*adverbiaali. Hienovaraisemmin se voidaan merkitä esimerkiksi vertaamalla eri näkökulmia ja korostamalla tai arvottamalla jotakin näkökulmaa. Näitä evaluointien merkittäviä ovat esimerkiksi suhtautumista ilmaisevat asenneadjektiivit (esim. *hyvä, ihana, oikea*), adverbit (esim. *helposti – vaikeasti*), verbit (esim. *helpottaa, parantaa, vaikeuttaa*) ja substantiivit (esim. *mahdollisuus – ongelma*) (ks. G. Thompson & Hunston 2000: 13–22).

Samalla tavoin kuin aloitusosa, myös lopetus voi muodostua yhdestä tai useammasta virkkeestä. Esimerkin 4.13 yhteenvetävän lopetusosan muodostaa lopetuskappaleen virke (lauseet 37–39) *Ihmiset tykkävät tästä paikasta, jossa ruoka ei ole kallis ja on myös muka-*

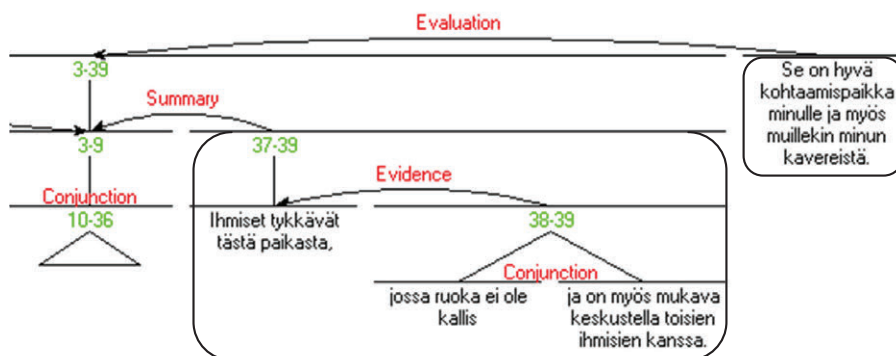

va keskustella toisien ihmisten kanssa ja erillisen, evaluoivan lopetusosan kirjoitelman viimeisen kappaleen viimein lause 40 *Se on hyvä kohtaamispaikka minulla ja myös muillekin minun kavereistä.*

Esimerkki 4.13

[Kirjoitelman viimeinen kappale:]

Ravintola on jaettu kahteen osaan niin, että toinen sen puoli on tarkoitettu tupakoiville ihmisille ja toinen tupakoimattomille. [Yhteenvedo] (37) **Ihmiset tykkävät tästä paikasta,** (38) **jossa ruoka ei ole kallis** (39) **ja on myös mukava keskustella toisien ihmisten kanssa.** (40) [Evaluatio] **Se on hyvä kohtaamispaikka minulle ja myös muillekin minun kavereistä.** (119_63)

Kuvio 4.13. RST:n mukainen havainnollistus kirjoitelman lopusta, lauseista 37–40 (119_63). Yhtenvedo- ja evaluatiosatelliitit ympyröity.

Esimerkki 4.13 on *Kiva kohtaamispaikka* -otsikolla kirjoitetun kirjoitelman viimeinen kappale. Kirjoittaja on kuvannut tekstissä mieluisaa ravintolaa, jossa hän tapaa ystäviään. Viimeinen kappale alkaa ravintolan yksityiskohtaisella kuvauksella, ja se tuo tekstiin oleellista sisältötietoa. Kappaleen päättää kaksi virkettä, joista yhtenvetomaisen lopun muodostaa virke, joka koostuu väitelauseesta 37 ja tähän todistesuhteessa olevista toteavista lauseista 38–39. Kappaleen viimeinen lause *Se on hyvä kohtaamispaikka minulle ja myös muillekin minun kavereistä* evaluoi (*hyvä kohtaamispaikka*) koko kirjoitelmaa, jossa on yksityiskohtaisesti kuvattu kyseistä ravintolaa.

Esimerkissä 4.14 kirjoittaja päättää kirjoitelman lopetukseen, jossa yhtenvetävä ja evaluoiva näkökulma yhdistyvät. Kirjoitelmassa käsitellään Internetiä ihmisiä yhdistävän verkon näkökulmasta, ja ennen lopetusosaa nettitreffitihin on viitattu yleisesti sanalla *netti* tai parafrasilla *keskustelu verkossa*.

Esimerkki 4.14

- - Jos maailma muuttu koko ajan tällaisella vauhdilla, misäköhän ihmiset tapaavat tois-
aan tulevaisuudessa. tulevaisuudessa tulee olemaan jokin muu keksintö jonka välityksellä ih-
miset tapaavat. (42) Nykyisin nuoret ja aikuiset keskustelevat **netissä** ja tapaavat omiaan kave-
reitaan. (43) **Keskustelu verkossa** yhdistää usein ihmisiä, (44) jotka jopa harkitsevat vakavasti

Esimerkin kirjoittaja käsittelee kirjoitelmissaan Internetiä otsikolla *Internet, tulevaisuuden kontaktiko?* Viimeinen kappale on merkitty lopetukseksi leksikaalisesti *lopuksi-*adverbiaalilla, mikä on yleisesti ottaen melko harvinaista aineistossani. Kirjoittaja tekee lopetuksen tietoisesti, mikä vaikuttaa myös kappaleen sisältöön: kirjoitelman viimeinen kappale kokoa kirjoitelmassa esitettyjä näkökulmia, kuten teknisen kehityksen ja siitä seuranneet muutokset, vuorovaikutuksen tärkeyden ja ystävyyden pohdinnan. Se on siis aidosti yhteenvetävä. Kirjoittaja osoittaa myös asennettaan Internetiä kohtaan asettamalla *oikean ystävyyden* ja Internet-ystävyyden rinnakkain ja kuvaamalla *pelottavaksi* ja luotaantyötäväksi sellaista yhteiskuntaa ja maailmaa, jossa virtuaalinen kanssakäyminen olisi henkilökohtaista kanssakäymistä tärkeämpää. Asennetta osoitetaan siis adjektiivattribuutein ja polarisoimalla toinen esitetystä näkökulmista kielteiseksi kappaleen viimeisessä lauseessa (*en ainakaan haluaisi - -*).

4.2.2 Vuorovaikutteiset lopetukset

Käsittelen vetoavat, toivovat, kehottavat, neuvovat ja huudahdukseen päättyvät lopetukset yhdessä, sillä nämä luokat ovat yksin melko pieniä ja ne ovat samantyyppisiä keskenään. Kutsun näitä lopetustyyppisiä vuorovaikutteisiksi lopetuksiksi.

Juvosen (2004: 59) havaintojen mukaan lopetus on elokuva-aiheisissa aineissa yhtäältä paikka, jossa kirjoittaja voi tuoda itsensä läsnä olevaksi tekstiin. Toisaalta suosituslopetukset, joissa kirjoittaja suosittelee elokuvaa jollekin vastaanottajaryhmälle, ovat tyypillisiä lopetusmuotoja tietynrakenteisissa ylioppilasaineissa (mts. 62–63), ja nämä lopetukset taas pyrkivät dialogiin lukijan kanssa. Visakko (2007: 25–26) on tehnyt vastaavan havainnon elokuva-arvostelujen lopetuksista. Niissä lopetuksille on tyypillistä affektiivisuus ja ajatusten herättäminen. Visakon havaintojen mukaan elokuva-arvosteluille on ylipäätään tyypillistä, että arvostelun vuorovaikutteisuus kasvaa tekstin loppua kohden.

Myös asia-aiheista kirjoitettujen kirjoitelmien lopetuksessa voidaan pyrkiä eksplisiittisesti vuorovaikutukseen lukijan kanssa ja vedota johonkuhun tai toivoa tai kehottaa joko määriteltä vastaanottajaa tai epämääräisempää kohdetta toimimaan toisin. Seuraavissa esimerkeissä lopetus on toivomus, joskus jopa vetoisuus, joka koskee yleensä kaikkia ihmisiä tai esimerkiksi yhteiskuntaa. Retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin kannalta tällaiset lopettavat osat voivat olla evaluoivia, mutta usein ne pyrkivät motivoimaan toiveen tai kehotuksen kohdetta tekemään jotakin.

Esimerkissä 4.16 on esillä kokonainen kirjoitelma, jonka toiseksi viimeinen kappale on yhteenvetomainen lopetus (ks. myös yhteenvedon määritelmä, esim. 3.25), joka tiivistää kirjoitelmassa edellä kuvatun sisällön.

Esimerkki 4.16

1. Kiva kohtaamispaikka

Helsingin nettikirjasto on yksi monista kivoista kohtaamispaikoista, joissa olen käynyt.

Nettikirjasto sijaitsee Mannerheimin tien varrella, aivan Helsingin ydinkeskustassa, mikä tekee paikasta hyvin suosittu kohden nuorille. Se on selvästi muita pääkirjastoja pienempi, noin kahvilan kokoinen. Ero muista kirjastoista on se, että sieltä löytyy kirjojen lisäksi runsaasti

tietokoneita nettiyhteyksineen. Aukioloaika on aamun kahdeksasta puoliyöhön asti kaikkina päivinä viikossa. Kuka tahansa voi tulla käyttämään tietokonetta varaamalla aikaa, lukemaan kirjoja tai tapaillemaan toista.

Itse asiassa en ole aktiivinen nettikäyttäjä. Olen käynyt pääosin tapaillemassa kavereita ja lukemassa läksyjä. Asun yksin ja kaverini ovat tärkeitä minulle. suurin osa minun kavereista asuu keskustassa, siksi Helsingin nettikirjasto on erittäin kiva ja hyödyllinen kohtaamispaikka meille. Pääsemme surffailemaan, pelaamaan peliä silloin tällöin, kun läksyt on tehty. Kirjastossa on paljon nuoria, joukossa on myös maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia turisteja, jotka poikkeavat siellä lähettämässä sähköiset tervehdysviestinsä kotimaihinsa. Jotkut nuoret tulevat tekemään kotisivuja.

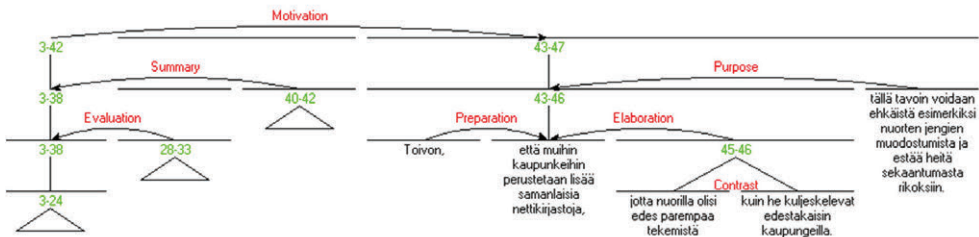
Ylioppilaskirjoitusten lähestyessä käyn usein nettikirjastossa lukemassa ja tapaillemassa ystäväni. Se on viihtyisä paikka, koska siellä saa jutella tai keskustella, kunhan ei häiritse muiden tekemistä.

Pidän nettikirjaston kivana ja hyvänä kohtaamispaikkana, koska se luo vapautta ja viihtyisyyttä etenkin nuorille, jotka ovat iltamyöhään kaupungilla. Nuoret liikkuvat usein isoina ryhminä ja jengeinä kaupungilla, koska heillä ei ole mitään tekemistä tai kunnon paikkaa, johon voi hakeutua tai tapailla muita nuoria.

Vaikka oleskelutiloja on vähemmän verrattuna muihin kirjastoihin, ilmainen netin käyttö houkuttelee paikalle nuoria. Nettikirjastossa vallitsee yleensä hiljaisuus, koska useimmat keskittyvät omiin tekemisiinsä tietokoneilla ja muut lukevat tai juttelevat sillä aikaa, kun he odottavat tietokoneiden vapauttamista.

[Yhteenveto] (40) Helsingissä on paljon kivoja kohtaamispaikkoja, (41) mutta minun mielestäni Helsingin nettikirjasto on paras kaikista. (42) se tarjoaa nuorille mahdollisuus seurusteluun ja netin käyttöön.

[Motivaatio] (43) Toivon, (44) että muihin kaupunkiin perustetaan lisää samanlaisia nettikirjastoja, (45) jotta nuorilla olisi edes parempaa tekemistä (46) kuin he kuljeskelevat edestakaisin kaupungeilla. (47) tällä tavoin voidaan ehkäistä esimerkiksi nuorten jengien muodostumista ja estää heitä sekaantumasta rikoksiin.

Kuvio 4.16. Kirjoitelman 147_83 viimeinen kappale.

Kirjoitelman viimeisessä kappaleessa esitetään kuitenkin toive, joka kohdistuu yhteiskunnalle; toivomusmaisuuus tehdään eksplisiittisesti johtolauseella *toivon*. Tämän kappaleen voi analysoida joko koko kirjoitelman ytimeksi (ks. kuvio 4.16), jolle kirjoitelmassa esitetty kivan kohtaamispaikan kuvaus on motivaatiosuhteessa olevana satelliittina, tai sen voi ajatella olevan ratkaisusuhteessa koko kirjoitelmaan nähden. Tällöin retorinen tulkinta olisi se, että kirjoitelmassa esitelty kiva kohtaamispaikka olisi ratkaisu kirjoitelman viimeisissä lauseissa (lauseet 45–47) esiin nostetulle huolelle nuoriso-ongelmista.

Esimerkissä 4.17 lopetus on velvoittava, ja siinä käytetään nessessiivistä rakennetta *on syytä* ja tätä rakennetta seuraavissa täydentävissä sivulauseissa modusta (konditionaali) deonttisen modaalisuuden ilmaisukeinona. Niin esimerkin 4.17 velvoittavuus kuin esimer-

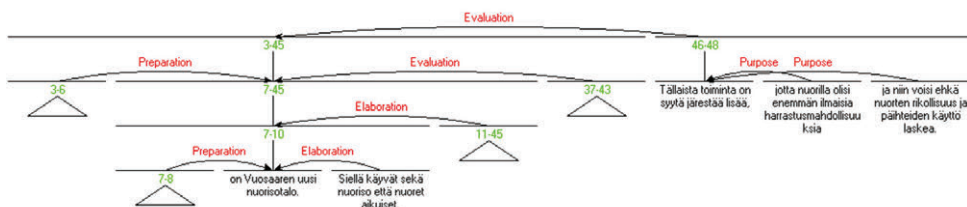
kin 4.16 toivomus kohdistuvat johonkin hyvin yleiseen – suomalaisiin, maapallon ihmisiin – eivät siis suoraan tekstin lukijaan.

Esimerkki 4.17

- - Nuoristotalo on hyvä tapaamiskohta myös siksi, että siihen voi tulla vain juttelemaa, siis ei ole pakkoa osallistua mihinkään.

Melkein kaikki työntekijät ja nuoret ovat venäjänkielisiä. Kerhoissa ja tunneilla puhutaan venäjää.

[Evaluatio] (46) Tällaista toiminta **on syytä** järjestää lisää, (47) jotta nuorilla olisi enemmän ilmaisia harrastusmahdollisuuksia (48) ja niin voisi ehkä nuorten rikollisuus ja päihteiden käyttö laskea. (127_80, 3 viimeistä kappaletta)

Kuvio 4.17. Kirjoitelman 127_80 rakenne.

Esimerkin viimeinen virke (lauseet 46–48) on toki evaluoivassa suhteessa muuhun kirjoitelmaan nähden, sillä siinä arvioidaan toimintaa, jota kirjoitelmassa on kuvattu, ja vedotaan järjestämään sitä lisää. Olen luokitellut lopetuksen kuitenkin erikseen vetoavaksi, sillä lopetuksessa ei vain arvioida käsiteltävää aihetta vaan esitetään vetoamus.

Kehotuksiksi nimeämäni lopetukset ovat *ja/eli ei muuta kuin X* -tyyppisiä, jossa X:n paikalla on MA-infinitiivi. Tosin näiden lopetusten osalta on vaikea hahmottaa, ketä kehoitetaan vai onko kyse idiomaattisesta lausahduksesta, jota ei ole suunnattu erityisesti kenellekään. Esimerkit 4.18 ja 4.19 havainnollistavat kehoituslopetuksia.

Esimerkki 4.18

Itselläni ei hirveästi asiasta ole kokemusta, kai mina olen vanhanaikainen, mutta tiedän kuinka hyvä on puhua asioista mitkä painavat sinua ihmiselle kuka kuuntele sinua ja auttaa tarvitsemaan ja miks sitä ei saisi tehdä netissä. netissä on enemmän ihmisiä ympärillä kenelle kirjoittaa ja sitämtyödä myös suuremmat mahdollisuudet löydää se oikea. **ja ei muuta kuin treffailemaan netissä.** (256_67)

Esimerkki 4.19

Tutut kasvot ilmestyvät eteeni ja naurun yhä kovenevat. Meri on tyyni tänään. Aurinko laskee vähitellen horisontin taakse. Kaverit ovat saaneet jo pari silakkaa nostettua merestä ja grillausnuotiokin pystyttyä. Vanha kitara nojaa männyn viereen **ei muuta kuin jutut pyörimään ja biisit soimaan.** (122_85)

Esimerkkien 4.18 ja 4.19 kehottavat lopetukset ovat kieltoalkuisia lausekkeita. *Ei*-alkuisille lauseille on tyypillistä reaktiivisuus, ja kieltoalkuiset lauseet aktivoivat vastaa-
van myönteisen asiantilan (ISK § 1387). Esimerkkien tapauksissa kehoitetaan treffaile-
maan netissä ja viettämään aikaa kavereiden kesken, vaikka lausekkeet ovatkin kielto-
muotoisia. Esimerkkien kehoitukset ovat myös puheenomaisia sanastoltaan (*treffailla, juttu,*
biisi), ja osana muuten kirjakielistä tekstiä niistä tulee tunnusmerkkisiä.

Tuntumani mukaan kehoituslopetukset eivät kuitenkaan ole järin käytettyjä aikuisten
kirjoittajien teksteissä. Nuorten teksteihin ne tuntuvat kuitenkin kuuluvan. Alla oleva esi-
merkki on Helsingin Sanomien Nuorten sivuilta kolumnista nimeltä *Minä itse?*.

Esim.

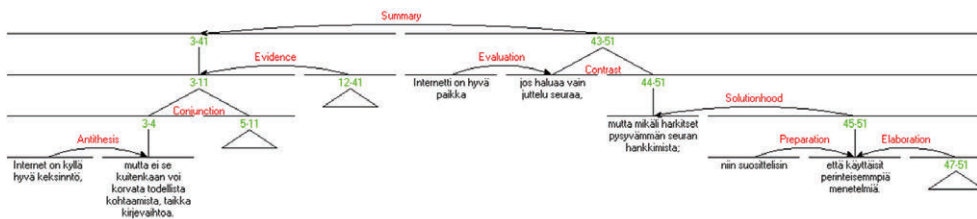
Nuoruus valmistaa aikuisuuteen, parisuhteeseen, työelämään, itsenäiseen elämään. Nuoruus
on elämän opettelua, siirtymäriitti. Ennen kaikkea, nuoruus kaikessa kamaluudessaan kuuluu
asiaan, eli **huolet pois**. (Huuskonen, HS 15.1.05.)

Kehotus on hyvin yleisluontoinen, eikä ole täysin selvää, kenelle kehoitus on suunnattu:
kohteena voivat olla sekä nuoret että heidän huolestuneet vanhempansa.

Esimerkki 4.20 havainnollistaa lyhyesti suositusta, joita aineistossani on kuitenkin hy-
vin vähän. Esimerkin lopetusosa alkaa yhteenvetomaisella virkkeellä (lauseet 42–43), jota
kontrastoidaan (contrast) lukijalle suunnatulla suosituksella (44–51).

Esimerkki 4.20

-- (42) Internetti on hyvä paikka (43) jos haluaa vain juttelu seuraa, (44) mutta mikäli harkitset
pysyvämmän seuran hankkimista; (45) niin **suositellisin** (46) että käyttäisit perinteisempiä
menetelmiä. (47) **Käy** discoissa (48) tai **järjestä** kotonasi bileet, (49) niin anaskin näet (50) mil-
lainen seurasi todellisuudessa on. (51) **Etkä** vain joutuisi luottamaan hänen [internet-tuttavuus]
puheisiin. (203_77)

Kuvio 4.20. Esimerkki suosittelevasta lopetuksesta (203_77).

Poikkeavaksi aiemmista esimerkeistä tämän esimerkin (4.20) tekee yksikön 2. persoonan
käyttö (*harkitset, käyttäisit, käy, järjestä, näet, seurasi*) ja tällä tavoin kirjoitelman ilmi-
pantu suuntaaminen lukijalle. Voidaan myös ajatella, että kyseessä on puhekielessä käy-
tössä oleva avoin *sä*-viittaus, joka on monin tavoin nollapersoonan kaltainen (Helasvuo
2008: 190). Toisen persoonan pronominiilla ei viitata suoraan lukijaan, vaan pikemminkin
kirjoittaja tarjoaa omaa kokemustaan yleisemmäksi ja yleisesti koskevaksi (ks. myös He-
lasvuo 2008: 190–191). Kun tätä avointa viittausta käytetään kirjoitetussa kielessä, *sinä*-

pronominia ei panna ilmi (ISK § 1365). Myöskään esimerkin kirjoittaja ei ole merkinnyt pronominia katkelmaan.

Käsittelen tässä ryhmässä vielä huudahdusmaiset ja puhuttelun sisältävät lopetukset. Seuraavien esimerkkien huudahdukset eivät motivoidu suoraan esim. tehtävänannosta tai kirjoitelman otsikosta, vaikka esimerkkien lopetukset ovatkin kohtaamispaikkoja esittelevistä kirjoitelmista, joissa yksi otsikkovaihtoehto on *X:ssä (X:llä) nähdään!* (ks. tehtävänanto, liite 1).

Esim. 4.21

Voin sanoa, että löin kaksi kärpäistä yhdellä heitolla, koska sain sekä hyvät ystävät että löysin paikan, jossa viihdyn. Kiitokset **teille ystävät**, koska olen onnellisempi kuin koskaan! (163_80)

Esim. 4.22

Minä löysin oman paikan maailmassa, tervetuloa **sinäkin, olet** nuori tai vanhan! (141_83)

Esimerkeissä 4.21 ja 4.22 lopetuksessa on samantyyppisiä piirteitä: viimeinen kappale vetää yhteen edellä esitettyä kohtaamispaikan kuvausta ja erityisesti kertomusta siitä, miten kohtaamispaikka löydettiin. Kappaleen aloittava virke tai johtolause (esim. 4.22) on menneessä aikamuodossa (*löin, sain, löysin*) ja huudahdus tuo tilanteen takaisin nykypäivään (*olen, tervetuloa* [nyt ja tulevaisuudessa]). Viimeisessä virkkeessä puhutellaan kirjoitelmassa mainittuja ystäviä (*teille*, esim. 4.21) tai lukijaa (*sinä* ja *olet*, esim. 4.22) suoraan. Aineistossani suoraa puhuttelua on käytetty puhuttelun funktiossa ainoastaan huudahduslopetuksissa.

4.2.3 Viittaus kirjoitelman alkuun

Viittausta kirjoitelman alkuun, kuten otsikkoon tai ensimmäiseen virkkeeseen, on käytetty noin 10 %:ssa aineistoni asiakirjoitelmia. Tällöin kirjoitelmaan muodostuu kehä rakenne. Esittelen ensin kirjoitelman alkuun lausumalla viittaavan lopetuksen (esim. 4.23) ja sitten kirjoitelman, jonka koko viimeinen kappale viittaa alkuun (esim. 4.24).

Esimerkkissä 4.23 käsitellään kuntosalia kohtaamispaikkana.

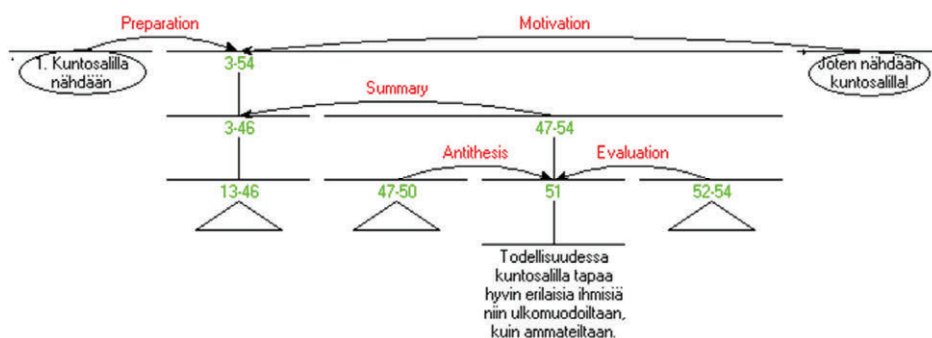
Esimerkki 4.23

1. Kuntosalilla nähdään [otsikko]

--

[Kirjoitelman viimeinen kappale:]

(47) Yleensä ihmiset pelkävät tulla kuntosalille: (48) miehet ajattelevat olevansa liian heikkoja naiset lihavia. (49) Kaikilla on myös sellainen mielikuva, (50) että siellä käy vain "iso-arskoja". (51) Todellisuudessa kuntosalilla tapaa hyvin erilaisia ihmisiä niin ulkomuodoiltaan, kuin ammatteiltaan. (52) Siellä jokainen voi kohottaa omaa perus- ja lihaskuntoaan sekä saada uusia ystäviä. (53) Siellä ei kehenkään tarvitse hävetä itseään – (54) jokainen on tasavertainen. (55) **Joten nähdään kuntosalilla!** (154_90)

Kuvio 4.23. Puukuvain kirjoitelman rakenteesta. Kirjoitelman otsikko ja viimeinen lause on ympyröity. (154_90)

Viimeinen kappale esittelee kirjoitelman kokonaisuuden kannalta uuden näkökulman, mielikuvat kuntosalilla käyvistä ihmisistä. Kappale tosin nostaa kuntosaliaiheen käsittelyä hieman yleisemmälle tasolle, ja siinä on myös yhteenvetomaisia piirteitä (esim. aiemmin kirjoitelmassa on kuvattu, kuinka erilaisia ihmisiä kuntosalilla käy, ja lisäksi on mainittu, että kirjoittaja on löytänyt hyviä tuttuja kuntosalilta, ja nyt viitataan vielä *uusiin ystäviin*). Kirjoitelman toiseksi viimeisen virkkeen ajatusviivalla erotettu ja painokas *jokainen on tasavertainen* voisi tiivistää kirjoitelman yhden näkökulman ja toimia näin lopetuksena. Kappale ja koko kirjoitelma päättyy motivoivaan (motivation) huudahduslauseeseen, joka toistaa kirjoitelman otsikon *Kuntosalilla nähdään!*. Otsikkoon viittaava loppuhuudahdus²⁵ sulkee kuitenkin rakenteen selkeämmin ja vahvistaa näin kirjoitelman kehämäistä kokonaisuusvaikutelmaa.

Esimerkki 4.24 havainnollistaa toisenlaista kirjoitelmaan alkuun viittaavaa rakennetta. Kirjoitelman ensimmäisessä lauseessa esitetään väite *Maailma on muuttunut*, jota tarkennetaan seuraavissa lauseissa. Kirjoitelman lopussa kerrataan alussa esitettyä väitettä varioimalla rakennetta MA-infinitiivillä (- - *on muuttumassa*) ja käyttämällä leksikaalisia koheesiokeinoja (*muuttua – muutos*).

Esimerkki 4.24

[Kirjoitelman 1. kappale:]

(3) **Maailma on muuttunut.** (4) Ei puhuta enää lukemisesta, urheilusta eikä mistään muusta 'vanhanaikaisesta' harrastuksesta. (5) Todennäköisesti ei puhuta ollenkaan, paitsi Internetistä, uuden maailman 'lapsesta', (6) joka on meidän paras ystävämmä, (7) koska se osaa kaikkea ja paljon enempiä.

--

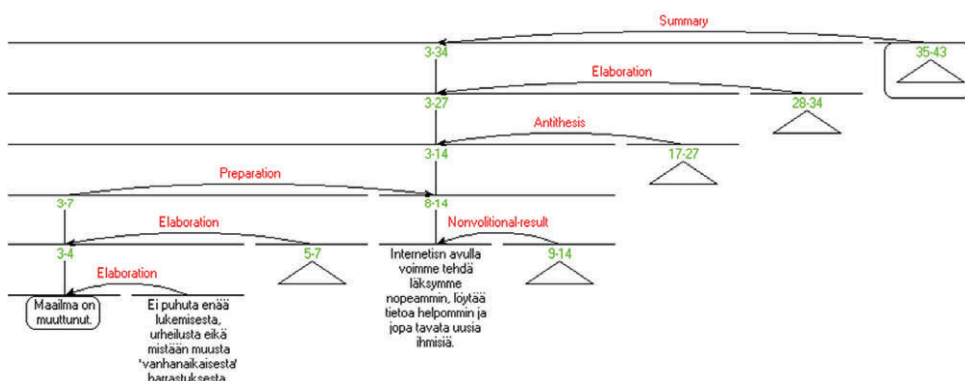
[Kirjoitelman viimeinen kappale:]

(35) Nykyään Internet on jo yleinen välinen arkipäivässämme (36) ja olen niin perehtynyt siihen, (37) etten osaa sanoa, (38) onko se hyvä vai huono. (39) **Maailma on tietääkseni aina muuttumassa** (40) ja Internet on vaan tässä vaiheessa uusi. (41) Monet muut 'välineet' ovat vielä

²⁵ Vaikka tämän esimerkin viimeinen lause onkin muodoltaan huudahdus, se toimii kuitenkin erilaisessa funktiossa kuin erikseen käsittelemäni huudahdus- ja puhuttelulopetukset.

tulossa. (42) **Muutos kuuluu maailmaamme** tarjoten meille maailmanasukkaille uudistuksia ja mahdollisuuksia, (43) jotta voimme nauttia omin päin elämästä käyttäen hyväkseen kaikkai tarjotuja väilineitä. (267_67)

Kuvio 4.24. Kirjoitelman 267_67 rakenne. Ympyröityinä lause 3 ja lopetuskappale, lauseet 35–43.

Esimerkin 4.24 kehämäinen rakenne tehdään siis ensimmäisen ja viimeisen kappaleen välille *muuttua-* ja *muutos-*saneita varioimalla. Retorisen rakenteen analyysin kannalta huomionarvoista on se, ettei retorisen rakenteen kuvaama mallinnus välttämättä paljasta kirjoitelman kehämäistä rakennetta, vaikka rakenne olisi havaittavissa leksikaalista koheesiota tarkastelemalla. Nyt kuvion ensimmäisessä lauseessa esitetyn väitteen ja viimeisen rakenneosan eli lopetuskappaleen välillä ei ole suoraan suhdetta, ja näin kuvio ei tue esitettyä rakenteen tulkintaa.

4.2.4 Mottomainen lopetus

Pieni joukko kirjoitelmia päättyy mottomaiseen lopetukseen. Olen luokitellut motoiksi lausahdukset, jotka ovat hyvin yleisluontoisia, jopa latteita, mutta toisaalta ne ovat idiomattisia tai pyrkivät idiomattisuuteen. Ne eivät ole toivotuksia tai kehotuksia tehdä jotakin, vaan pikemminkin toteamia yleisesti elämän tai toisaalta jonkin yksittäisen tapahtuman luonteesta.

Esimerkki 4.25

- - Kuten edellä sanoin Internet voi olla tie suvaitsevaisuuteen erilaisten ihmisten kesken. Kuitenkin on aina muistettava olla paljastamatta itsestään liian paljon, kuten henkilöilystietoja. Vaikka Internet on Suomessa pääsyt joka paikkaan ei saa unohtaa, että tavallinen keskustelu on yleensä paljon palkitsevampi kuin tietokoneruutuun kirjoittaminen, sillä **ihmisten ilmeen kertovat enemmän kuin tuhat kirjoitettua sanaa.** (289_90)

Esimerkki 4.25 päättyy mottomaiseen toteamukseen. Toteamuksen intertekstinä voidaan pitää sanontaa *yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa*, jota kirjoittaja on soveltanut vastaamaan ihmiskontakteja, joita kirjoitelmassa pidetään tietokonevälikkeistä kommunikaatiota palkitsevampina. Sanonnan *kuva* on korvattu *ihmisten ilmeillä*, ja lisäksi sanonnan loppuosan lauseketta *tuhat sanaa* on täydennetty lisäämällä lausekkeeseen TU-partisiippi *kirjoitettu*.

Moton omainen, mutta ehkä mainoksista intertekstinsä löytävä lopetus on esimerkissä 4.26, joka on loppukappale ravintola Mareciaroa kohtaamispaikan näkökulmasta käsittelevästä kirjoituksesta:

Esimerkki 4.26

-- Mareciarossa olla tuuntu niikuin olla kotona. Ravintola sisältä tuoksu hyvältä, kun istut sohvat ovat niin pehmeitä että jos olet yllä väsynyt voit nukahta helposti ja se on minun oma kokemukseni.

Ravintolassa kerran käynti on tyytyväisuden takku. (132_35)

Esimerkissä 4.26 on esillä kirjoituksen kaksi viimeistä kappaletta. Kirjoitus kaikinensa esittelee vain paikan hyviä puolia ja päättyy lopulta tyytyväisyystakuu-lupaukseen. Lopulause saa vielä erityistä painoa, sillä se on erotettu omaksi kappaleekseen ja lyhyedessään erottuu myös visuaalisesti muusta tekstistä.

4.2.5 Uuden topiikin esittely

Aineistooni kuuluu kirjoitelmia, jotka loppuvat uuden näkökulman esittelyyn. Osa tällaisista lopetuksista tarjoaa kontrastin tai vastaväitteen aiemmin esitetyille näkökulmille, osasta taas voisi sanoa, ettei niissä ole lopetusosaa ollenkaan, mikäli lopetukseksi määritellään jokin edellä esitellyistä lopetustyypeistä. Uuden topiikin esittelevä lopetus on kuitenkin tekstin rakenteen kannalta mielenkiintoinen, sillä lopetustyyppi heijastaa kirjoitelman satelliittimaista rakennetta (ks. myös luku 6.2.2). Havainnollistan ensin kontrastimaisia, uuden topiikin esitteleviä lopetuksia ja sitten lopetuksia, jotka tuovat käsittelyyn uuden topiikin ja samalla toteuttavat kirjoitelman listamaista rakennetta.

Esimerkki 4.27 havainnollistaa lopetusta, jossa käsittelyyn nostettava uusi topiikki on kontrastissa edellä käsiteltyyn nähden. Kontrasti aiemmin esitettyyn tehdään eksplisiittisesti nominilausekkeella *toinen vaihtoehto*.

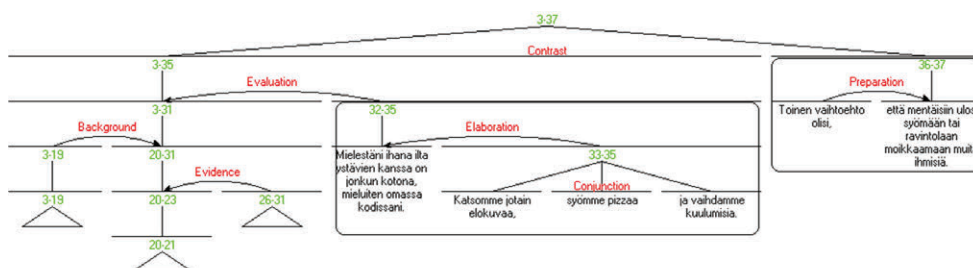
Esimerkki 4.27

-- (26) Minusta oma koti on hyvä kohtaamispaikka paitsi edellä mainittujen asioiden vuoksi myös siksi, (27) koska se on **turvallinen** paikka minulle. (28) Siellä on aina tilaa minulle ja ystäväilleni. (29) Lisääntyvän rikollisuuden vuoksi vanhempanikaan eivät pitäisi siitä, (30) että kulkjeskelisin yömyöhään ulkona, (31) kun kaikkia hullujakin on maailmassa liikenteessä. (32) Mielestäni ihana ilta ystävien kanssa on jonkun kotona, mieluiten omassa kodissani. (33) Katsomme jotain elokuvaa, (34) syömme pizzaa ja (35) vaihdamme kuulumisia. (36) **Toinen vaihtoehto**

to olisi, (37) että mentäisiin ulos syömään tai ravintolaan moikkaamaan muita ihmisiä. (101_80, kirjoitelman viimeinenkappale)

Esimerkissä kirjoittaja on tekstin viimeisessä kappaleessa tarkentanut syitä siihen, miksi hänen mielestään koti on mukava kohtaamispaikka. Kappaleen alussa mainitaan vielä yksi kodin hyvä puoli eli turvallisuus (lause 27) aiemmin tekstissä esitettyjen puolien lisäksi todisteena kodin erinomaisuudelle kohtaamispaikkana. Kirjoittaja evaluoi ja tiivistää virkkeellä *Mielestäni ihana ilta ystävien kanssa on jonkun kotona, mieluiten omassa kodissani* koko tekstin sanoman. Kirjoitelma ei kuitenkaan pääty tähän, vaan esiin tuodaan uusi, kontrastoitu näkökulma, *toinen vaihtoehto* (lauseet 36–37), joka on täysin vastakkainen kirjoittajan edellä esittele mille näkökulmille (koti on turvallinen; edellisessä kappaleessa kirjoittaja kertoo, että kodissa on rauhallista ja saa ilmaista syötävää ja juotavaa). Kirjoittaja ei käsittele uutta näkökulmaa viimeisen lauseen mainintaa enempää.

Esimerkkiä 4.27 havainnollistaa kuvio 4.27.

Kuvio 4.27. RST:n mukainen havainnollistus kirjoitelman 101_80 rakenteesta.

Kuvio 4.27 tuo esiin erään RST:n annotointivälineen ja erityisesti suhteiden yksiytimisyyden ongelman. Lauseet 36–37, eli uuden näkökulman esittävä virke ei välttämättä ole kontrastiivisessa suhteessa koko kirjoitelmaan, vaan sen voisi analysoida kontrastiksi lauseille 32–35. Kokonaisuus, jonka muodostavat lauseet 32–35, ei kuitenkaan ole analysoitavissa yhteenvedoksi tai evaluaatioksi koko tekstille. Tästä syystä olen päätenyt kuviossa 4.28 kuvattuun annotointiin, vaikkakaan se ei yksiytimisten suhteiden vuoksi tee oikeutta tekstin mahdollistavalle tulkinnalle. Oikeampi tulkinta olisi, että kontrastisuhte muodostettaisiin lauseiden 32–35 ja 36–37 välille niin, että edelleen lauseet 32–35 olisivat myös tarkentavassa suhteessa edeltäneeseen tekstiin eli lauseisiin 3–31.

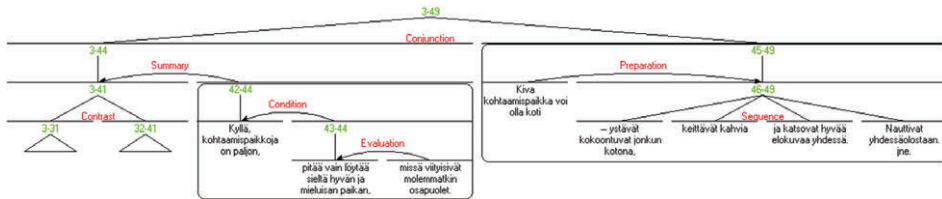
Uuden topiikin esittelevien lopetusten ryhmään olen lukenut myös ne aineistoni kirjoitelmat, jossa lopetus tehdään kahdessa lyhyessä kappaleessa. Viimeistä edellisessä kappaleessa vaikuttaa olevan jo esimerkiksi evaluoiva lopetus, mutta tätä kappaletta seuraa vielä yksi kappale, jossa tuodaan uusi topiikki käsittelyyn. Aiemmista esimerkeistä nämä lopetukset erottuvat siinä, että molemmat lopetusosat, lopetuskappale ja viimeinen kappale, on erotettu visuaalisesti eli kappalejako on merkitty.

Esimerkissä 4.28 on edellä esitelty erilaisia kohtaamispaikkoja kuten diskoa ja ulkoilua luonnossa. Kirjoittaja on tehnyt yhteenvetävän lopetuskappaleen, jossa hän toteaa, että

valittavia *kohtaamispaikkoja on paljon*. Tämän jälkeen esitellään kuitenkin vielä aiemmin mainitsematon kohtaamispaikka, *koti*:

Esimerkki 4.28

- - (42) Kyllä, kohtaamispaikkoja on paljon, (43) pitää vain löytää sieltä hyvän ja mieluisan paikan, (44) missä viityisivät molemmatkin osapuolet.
 (45) Kiva kohtaamispaikka voi olla koti – (46) ystävät kokoontuvat jonkun kotona, (47) keittävät kahvia (48) ja katsovat hyvää elokuvaa yhdessä. (49) Nauttivat yhdessäolostaan. jne. (152_63)

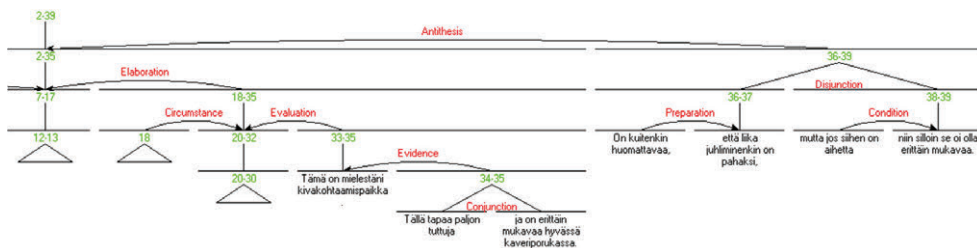
Kuvio 4.28. Kirjoitelman 152_63 kokonaisrakente. Kuviossa näkyvä teksti kattaa kirjoitelman kaksi viimeistä kappaletta.

Kuvio 4.28 havainnollistaa, kuinka viimeisen kappaleen tarjoama, aiemmin käsittelemätön näkökulma (*koti*) rinnastuu muuhun kirjoitelmaan erillisenä, uutta tietoa tarjoavana osana yhteenvedon (summary, lauseet 42–44) jälkeen. Lauseet 42–44 toimivat yhteenvedona kirjoitelmalle, jossa on vertailtu diskoa ja luontoa kohtaamispaikkoina. Kirjoittaja tekee yhteenvedon edellä kuvatusta toteamalla lauseissa 42–44, että - - *kohtaamispaikkoja on paljon, pitää vain löytää sieltä hyvän ja mieluisan paikan* - -. Lauseissa 45–49 tuodaan käsittelyyn kuitenkin aikaisemmin mainitsematon paikka, *koti*, jota elaboroidaan neljän lauseen verran.

Myös esimerkissä 4.29 tuodaan uusi näkökulma käsittelyyn aivan kirjoitelman lopulla. Kirjoitelmassa käsitellään erilaisia nuorison kohtaamispaikkoja ja yhtä tapaa viettää perjantai-iltaa. Kirjoittaja kuvailee kaveriporukansa tapaa kokoontua jonkun luo. Kaverin kotoa lähdetään yhdessä kaupungille ja ravintoloihin. Toiseksi viimeisessä kappaleessa kirjoittaja arvioi kuvailemaansa ravintolaa asenneadjektiivein (*kiva*, täällä - - on *erittäin mukavaa*) ja eksplikoi näkökulman adverbialilla *mielestäni*.

Esimerkki 4.29

- - (33) Tämä [ravintola] on **mielestäni kiva** kohtaamispaikka. (34) Tällä tapaa paljon tuttuja (35)ja on **erittäin mukavaa** hyvässä kaveriporukassa.
 [Vastaväite tukiväitteenä] (36) On kuitenkin huomattavaa, (37) että liika juhliminenkin on pahaksi, (38) mutta jos siihen on aihetta (39) niin silloin se oi olla erittäin mukavaa. (100_70)

Kuvio 4.29. Kirjoitelman 100_70 kokonaisrakenne. Kuviossa näkyvä teksti kattaa kirjoitelman kaksi viimeistä kappaletta.

Arvioinnin jälkeen kirjoittaja tuo käsittelyyn aiempaan käsittelyyn nähden vastaväitteen (antithesis), juhlimisen haittavaikutukset, joita ei kuitenkaan käsitellä mainintaa enempää. Vastaväitteenä esitetyn näkökulman voi kuitenkin katsoa tukevan kirjoittajan varsinaista näkökulmaa, pehmenetäänhän näkökulmaa viimeisen kappaleen sisällä kontrastoivalla *mutta*-lauseella.

Molemmista edellä esitetyissä esimerkeissä kirjoitelma voisi päättyä viimeistä edelliseen kappaleeseen. Nyt viimeinen kappale tuo vielä uuden näkökulman (esim. 4.28: koti, esim. 4.29: juhlimisen haittavaikutukset) pohdittavaksi, ja tekstistä jää vaikutelma, että lopetusta vältetään eikä haluta sanoa viimeistä sanaa. En ole voinut haastatella kirjoittajia, joten voin vain arvioida syitä tähän lopetustyyppiin. Koska kyseessä on koetilanne ja tehtävänannossa on annettu ohjeita siitä, kuinka pitkä kirjoitelmaksi soveltuvan tekstin tulisi olla, voi syynä kaksiosaiseen lopetukseen ja uuden topiikin esittelyyn olla se, että kirjoittaja on todennut tekstin olevan liian lyhyt ja hän on pyrkinyt näin korjaamaan puutteen. Esimerkin 4.28 kirjoitelmassa saneita on kaikkiaan 251, ilman viimeistä kappaletta saneita on 231. Esimerkissä 4.29 taas saneita on kaikkiaan 235, ilman viimeistä kappaletta 216. Molemmat kirjoitelmat ovat siis lyhyitä, kun kirjoitelman ohjeellinen pituus on 250–300 sanaa (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006). Toisaalta myös kokeeseen valmistauduttaessa on voitu korostaa sitä, että kirjoitelmassa tulee käsitellä aihetta monista näkökulmista, ja kirjoittaja on pyrkinyt uuden näkökulman lisäämällä korjaamaan mahdollisesti huomaamansa puutteen eli liian yksipuolisen aiheenkäsittelyn.

Aineistossani on kirjoitelmia, jotka rakentuvat keskenään rinnakkaisista osista, jolloin jokainen osa tarjoaa uuden näkökulman käsiteltävään aiheeseen. Näin ollen myös kirjoitelman viimeinen kappale on sisältökappale eikä esimerkiksi yhteenvedo aiemmin käsitellyistä. Esimerkki 4.30 havainnollistaa näitä kirjoitelmia. Olen merkinnyt tekstiin hakasulkeisiin samaan retoriseen kokonaisuuteen kuuluvat lauseet. Hakasulkumerkintä on kyseisen kokonaisuuden alussa. Vastaavat osat on havainnollistettu kuvioon 4.30.

Esimerkki 4.30

1. Kiva kohtaamispaikka

[Orientaatio 3–12] Minun mielestäni on monta ihanaa paikkaa, joissa voi tavata kavereita. Jokaisen ihmisen elämässä on paljon hänelle arvokkaita paikkoja, joissa hän viettää vapaa aikaa ja jokais-sa mistä paikoista voi tutustua moniin uusiin ihmisiin tai olla kanssakäymisessä jo tut-

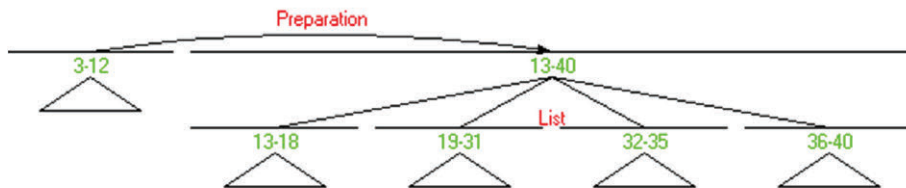
tujen kavereiden kanssa. Paikan valinta riippuu sekä henkilön omista kiinnostuksista, harrastuksista, elämän asenteista, sekä siitä, niissä ympäristössä henkilö on kasvanut ja mitä tuloja hänellä on.

Minä käyn yleensä muutamassa erilaisessa paikassa, joissa minulla on mahdollisuus tavata kavereitani ja jutella heidän kanssaan. [Listan osa 13–18] Yksi kerta viikossa se on **uimahalli**. Siinä minä voin ei vain viettää aikaa keskustelemassa, vaan myöskin parantaa kuntoani ja terveyttäni. Tuntuu siltä, että sinua ei väsyttää niin kovasti kuin jos sinä harrastaisit juuri urheilua. Minun mielestäni sellaisesta kanssakäymisestä on paljon hyötyä.

[Listan osa 19–31] Sen lisäksi on mukavaa silloin tällöin käydä **diskossa**. Selloisen kohtaamispaikan valitsevat nykyaikana monet nuoret ihmiset. Disko on paikka, jossa voi pitää hauskaa, rentoutua ja unohtaa kaikki ongelmat, eikä sitä varten ole pakkoa juoda alkoholia tai käyttää huumeita, vaan kuunnella musiikkia ja tanssia. Siinä voi keskustella ystävien kanssa tai tutustua muihin ihmisiin. Vain kaksi huonoa puolta tällä kohtaamispaikalla on: ensimmäinen niistä on se, että diskossa on paljon humalassa olevia nuoria ihmisiä ja toinen on tupakan savu, joka on terveydelle vaarallinen. Mielestäni olisi ihanemmin, jos alkoholittomia diskoja järjestettäisiin useammin.

[Listan osa 32–35] **Kahvila** onkin mielestäni kiva kohtaamispaikka, mutta se kelpaa paremmin vanhemmille ihmisille, koska nuorimmilla on yleensä paljon energiaa eivätkä he voi istua paikallaan pitkään aikaan.

[Listan osa 36–40] Nykyaikana enemmän ja enemmän nuoria ihmisiä valitsevat kohtaamispaikakseen **katu**. Se on suuri ongelma, koska sillä tavalla tarttuu monta pahaa tapaa. Olisi paljon paremmin, jos nuoret kokoontuisivat esimerkiksi urheilukentälle pelataksenne jotakin peliä. (108_67)

Kuvio 4.30. Kirjoitelman 108_67 kokonaisrakenne.

Esimerkissä 4.30 kirjoitelman alku on orientaatio (preparation) erilaisten kohtaamispaikkojen yksityiskohtaiselle käsittelylle. Keskenään rinnasteiset retoriset osat alkavat käsiteltävän kohtaamispaikan mainitsemisellä (*uimahalli*, *disko*, *kahvila*, *katu*) osan ensimmäisessä lauseessa. Tämän jälkeen kutakin kohtaamispaikkaa elaboroidaan ja evaluoidaan kunkin retorisen osan sisällä. Pääsääntöisesti retoriset osat yhtenevät kappalejaon kanssa, mutta orientoiva osa kattaa sekä ensimmäisen kappaleen että toisen kappaleen ensimmäisen virkkeen. Kirjoitelmassa ei ole erityistä yhteenvetävää tai evaluoivaa lopetusta, vaan kirjoitelman viimeinen kappale esittelee vielä uuden kohtaamispaikan (*katu*). Kirjoitelman kokonaisrakenne on siis satelliittimainen (ks. luku 6.2.2), mikä johtuu siitä, että kirjoitelma rakentuu keskenään listamaisessa suhteessa olevista osista.

4.2.6 Hybridilopetukset

Olen nimennyt hybridilopetuksiksi sellaiset lopetukset, joissa on havaittavissa vähintään kahden aiemmin nimeämäni lopetustyyppin piirteitä. Näitä lopetuksia ei siis ole voinut

jäännöksettä luokitella mihinkään aiempaan luokkaan. Lukiolaisten kirjoitelmia tutkinut Inka Mikkonen (2010) ei ole tutkimuksessaan erikseen luokitellut tällaisia lopetuksia aineistossaan, mutta hänenkin aineistostaan tällainen erilaisia lopetustapoja yhdistelevä lopetustyyppi on tunnistettavissa. Useita eri lopetustyyppisiä yhdistäviä lopetusosia on aineistossani n. 8 %.

Esimerkissä 4.31 on sekä toivomuslopetuksen että alkuun viittaavan lopetuksen piirteitä:

Esimerkki 4.31

- - **Toivoon** että kohtaa **alkaa tulla** suoria lähetyksiä internetin kautta, joissa pystyisi näkemän keskustelu kaveria niin minullekin **internetin muutuisin maailmanlaajuiset kohtaamispaikkaksi**. (234_60)

Kirjoitelman viimeinen kappale alkaa eksplisiittisellä toivomuksen ilmaisimella (*toivon*), lisäksi lopetuksille tyypillisesti kirjoittaja viittaa tulevaisuuteen ja sen mahdollisuuksiin (*alkaa tulla, pystyisi*). Virkkeen lopussa kirjoittaja sitoo aiheen käsittelyn otsikkoon, *Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka*, viittaamalla siihen lähes sanasanaisesti.

Seuraavassa esimerkissä 4.32 kirjoittaja on käyttänyt lopetusosassa yhteenvetoa, evaluaatiota ja kehottavaa huudahdusta:

Esimerkki 4.32

- - **Yleensä** minun iltani kuluu erittäin nopeasti ja olen aina toivonut, että joka päivä olisi juhlimisen varten. **On aina** niin **kiva** nähdä kaikki kaverit samaan aikaan samassa paikassa. Se **hauskin puoli** on se, että **ei tarvitse soittaa kenellekään** kavereille, mutta kaikki kumminkin kokoontuu aina jossain vaiheessa Highlighttiin! **Highlighttissa nähdään!** (174_57)

Kirjoitelman loppukappaleessa käsitellään mukavaa kohtaamispaikkaa yleisemmällä tasolla (myös kappaleen aloitus *yleensä*) ja yleistävämmin (*aina*) kuin aiemmissa kappaleissa. Kirjoittaja evaluoi kohtaamispaikkaansa positiivisesti: *on - - kiva nähdä, - hauskin puoli - - ja - - ei tarvitse soittaa kenellekään*. Lisäksi viimeistä edeltävän virkkeen päättäminen huutomerkkiin vahvistaa positiivista evaluaatiota. Esimerkiksi virkkeen päättäminen pisteeseen tekisi siitä neutraalimman ja toteavamman, mutta nyt huutomerkki välittää pikemminkin innostuneisuutta. Huudahdus *Highlighttissa nähdään!* viittaa tekstinulkoiseen maailmaan ja tulevaan. Sen voi yhtäältä tulkita kehottavaan tekstin lukijaa tulemaan tutustumaan kirjoittajan kuvailemaan kohtaamispaikkaan, tai toisaalta huudahduksen voi tulkita mottomaiseksi, irralliseksi lisäksi.

4.3 Yhteenveto aloitus- ja lopetusosien retorista suhteista

Luvuissa 4.1 ja 4.2 olen kuvannut asiakirjoitelmien aloitus- ja lopetustyyppisiä. Kokoaan seuraavassa lyhyesti aloitus- ja lopetusosien retoriset funktiot ja tarkastelen retorisen rakenteen teorian käytettävyyttä funktionaalisten osien rajaamiseen. Alku ja loppu voidaan

merkitä selkeästi esim. adverbiaalein tai ne voidaan erottaa muusta kirjoittelmaasta retorisin perustein.

Kirjoittelman aloittavat osat, olivat ne sitten induktiivisia tai deduktiivisia, toimivat pääsääntöisesti orientoivassa funktiossa muuhun kirjoitelmaan nähden. Tällöin aloitusosa on satelliitti tekstissä myöhemmin seuraavalle ytimelle. Poikkeuksen tähän tekevät väitealkuiset aloitukset, jotka vaikuttavat koko kirjoittelman rakenteeseen niin, että aloitusosa toimii joko koko tekstin tai tekstin suurimman osan ytimenä. Tällöin muu kirjoitelma jakautuu esimerkiksi elaboroiviin ja arvioiviin osiin, jotka ovat aloituksessa esitetyn ytimen satelliitteja.

Kirjoittelmien lopettavat osat ovat pääsääntöisesti yhteenveto- tai arvioivassa suhteessa kirjoittelmassa aiemmin esitettyyn. Näistä poikkeuksen tekevät suostuttelun ja toivomuksen sisältävät lopetukset, jotka voivat toimia koko tekstin ytimenä niin, että kirjoittelmassa ennen loppua esitetty on satelliitti, joka on motivaatio-suhteessa lopussa esitettyyn ytimeen eli toivomukseen tai suositukseen. Tällöin koko kirjoitelma motivoi lukijaa suorittamaan kirjoittelman lopussa esitetyn toiveen tai suosituksen. Tyypillisesti lopetuksessa käsitellään nykytilannetta, erityisesti jos kirjoittelmassa on kuvattu jotakin mennyttä tapahtumaa, tai siinä viitataan tulevaisuuteen tai asetetaan tulevaisuutta varten odotuksia. Samoin lopetuksessa pyritään usein yleisyyteen ja yleistykseen, mutta myös henkilökohtainen kokemus ja mielipide voivat päättää kirjoittelman. Usein jakso on helposti hahmotettavissa, mutta suinkaan aina se ei ole tarkkarajainen, jolloin voidaan puhua hybridilopetuksesta.

Tekstin kokonaisrakenteen kannalta kiinnostava on uuden topiikin esittelevä tai aiempaan vahvasti kontrastoiva lopetustyyppi, joka usein merkitsee myös kirjoittelman listaamista rakennetta. Palaan kirjoittelmien kokonaisrakenteeseen luvussa 6 tarkemmin.

Kun tarkastellaan tekstin funktionaalisia osia, retorisen rakenteen teoria vaikuttaa antavan käyttökelpoisen välineen osien rajaamiseen. Aiemmissa lukiokirjoittamista käsitelleissä tutkimuksissa (esim. Mikkonen 2010, Julkunen, P. 2007, Juvonen 2004) osien rajaus on tehty eri keinoin, pääsääntöisesti leksikaalis-semanttisin perustein. Retorisen rakenteen teorian mukainen analyysi luottaa myös leksikaalisiin ja semanttisiin seikkoihin muiden kielenpiirteiden ohella, mutta teorian mukainen analyysi huomioi esimerkiksi kappaleen sisäiset lauseiden ja virkkeiden väliset suhteet ja mahdollistaa osien visuaalisen hahmottelun, jolloin suhteiden analyysi voi toisaalta vahvistaa mutta myös haastaa pelkästä tekstistä havainnoidun osarakenteen. Retorisen rakenteen teorian mukainen analyysi pakottaa tarkastelemaan jokaisen lauseen suhdetta ympäröiviin lauseisiin, mikä usein tuottaa kokonaisrakenteen tarkasteluun nähden liikaa tietoa mutta toisaalta samalla se tarjoaa systemaattisen välineen tekstin osien hahmottamiseen. Jokainen lause on tarkasteltu samalla tavoin kotekstissaan, jolloin jokin, tutkijan silmään prominentti tekstinosa ei korostu muiden lauseiden tai tekstinosien kustannuksella.

Toisaalta kuitenkin, kuten esimerkin 4.28 kohdalla tulee ilmi, retorisen rakenteen teorian mukainen annotointi ei aina tee oikeutta tekstinosien moninaisille suhteille. Tämä tuki on tullut esiin myös teoriaa kommentoineessa kirjallisuudessa (esim. Wolf & Gibson 2005).

5 Kappalejako retorisen rakenteen teorian valossa

Tekstin kokonaisrakennetta tarkastellessa törmää pian kysymykseen, tulisiko kirjoittajan tekemään visuaaliseen kappalejakoon luottaa vai voiko sen ohittaa ja tarkastella kirjoittelun rakennetta tutkijaluennasta käsin. Olen päätenyt tarkastelemaan kappaleen olemusta itsessään: millainen yksikkö kirjoittajan merkitsemä kappale on retorisen rakenteen teorian tuottamaan analyysiin suhteutettuna. Näin ollen en ota kirjoittajan merkitsemää kappalejakoja annettuna, vaan tarkastelen retorisen rakenteen analyysin tuottamien osien ja kirjoittajan tekemän kappalejaon suhdetta: milloin kappalejako ja osat yhdistyvät ja milloin retoriset osat eivät tunnu noudattavan kappalejakoja ja miksi? Ennen aineistoni tarkastelua hahmotan luvussa 5.1 lyhyesti kappaleita tekstintutkimuksen kohteena.

5.1 Kappale tekstintutkimuksen kohteena

Kappale on tekstin yksikkönä kirjoittajan yksikkö. Tekstin kirjoittaja merkitsee tekstiin katkelmia visuaalisin merkein, kuten sisennyksin, ja ryhmittelee näin lauseita ja virkkeitä kokonaisuudeksi. Kappalejako kuvaa kirjoittajan hahmottamaa tekstin rakennetta, ja jako voidaan tehdä sekä suunnitelmallisesti että intuitionvaraisesti. Yhtä kaikki kirjoittaja tekee tai ei tee kappaleenjakoimerkintää, ja valinnoillaan hän rakentaa tekstin visuaalista ja semanttista muotoa. Kappalejaolla voidaan siis katsoa olevan kommunikatiivinen funktio. (Esim. Stark 1988: 278, Le 2004: 266.)

Kappalejako rinnastuu visuaalisuudessaan esimerkiksi virkkeen tai otsikon merkitsemiseen. Virke merkitään tekstivirtaan niin, että alun tunnistaa isosta alkukirjaimesta ja lopun pisteestä tai jostakin muusta virkkeen päättävästä, niin sanotusta isosta välimerkistä. Otsikkokin erotetaan muusta tekstistä visuaalisin keinoin, kuten jättämällä tilaa otsikon ympärille, suuremmalla pistekoollla tai lihavoinnilla (esim. Heikkinen 1999: 182), vaikka otsikolla on myös tyypillisiä rakenteellisia ja kieliopillisia piirteitä (esim. Halliday 1985, Nurminen 1994, Vahtera 2009), jotka erottavat sen muusta, niin sanotusta leipätekstistä.²⁶

Kappaleen olemusta on pyritty kuvaamaan preskriptiivisiin ja deskriptiivisiin tarkoituksiin. Tarkastelussa preskriptiivinen näkökulma on ollut vallalla, ja varsinkin varhainen kappaleen tarkastelu on keskittynyt siihen, miten kappalejako tulisi tehdä, muttei siihen, miten jako todellisuudessa tehdään (Chafe 1994: 296). Myös suomenkielisessä kirjallisuudessa preskriptiivinen kappaleen kuvaus on ollut keskeistä, ja tekstin kappalejako on

---

²⁶ Kappaleita voidaan tarkastella myös rinnasteisena keskustelun yksiköille (ks. esim. Hinds 1979, Chafe 1986, Redeker 2000: 235). On esitetty, että siirtymä kappaleesta toiseen ja kappalerajan merkitseminen vastaa keskustelussa esiintyvää topiikin vaihtoa ja uuteen topiikkiin orientoitumista, joka voidaan tuottaa puheessa esim. prosodisesti. (Chafe 1994: 296.) Kappale rinnastuu siis keskusteluanalyysin rakenneyksiköistä sekvenssiin, joka määritellään jaksoksi, jotka koostuvat peräkkäisten puhetoimintojen muodostamista kokonaisuudesta (Raevaara 1997: 75). Sekvenssin keskeiseksi piirteeksi on ajateltu juuri topikaalisuutta eli sitä, että sekvenssin muodostaa tietyn asiakokonaisuuden käsittely. Schegloffin (2007: 1) mukaan sekvenssin määrittelyssä ja rajaamisessa aineistosta oleellista on funktionaalisuus ja toiminta: mitä sekvenssissä tehdään ja mitkä lausumat ja vuorot tähän toimintaan liittyvät? Vastaavasti tekstissä kappaleella voi olla tekstin kokonaisrakenteesta katsoen erilaisia funktioita: yhdessä kappaleessa esitetään sisältökokonaisuus, jolle toisessa kappaleessa esitetään todisteita (ks. myös esim. 5.2).

arvioinnin kohteena esimerkiksi ylioppilaskokeen äidinkielen esseekokeessa, jonka arvosteluperusteissa kappalejaosta mainitaan seuraavaa:

Onnistuneena pidetään kappalejakoja, joka kuvastaa kirjoituksen jäsenysperiaatetta osoittamalla tärkeimmät kohdat ja kohdasta toiseen siirtymisen. Kappalejako voi perustua asiakokonaisuuden erittelyyn ja järjestämiseen, jolloin jokainen kappale tuo lisänsä kirjoitukseen ja laajentaa tai syventää tarkastelua. Kappalejako voi palvella myös muita, esimerkiksi taiteellisia tai retorisia päämääriä. (Äidinkielen kokeen määräykset 2006: 10.)

Toisaalta yleisesti hyväksytyä, vain deskriptiiviseen analyysiin soveltuvaa kappaleen kuvausmallia ei ole saatu muodostettua (Brown & Yule 1983: 95–99, Hoffmann 1989, Zadrošny & Jensen 1991, Daneš 1995, Tomlin ym. 1997: 82, Heurley 1997: 179). On siis selvittämättä, millainen tekstin yksikkö kappale on deskriptiivisestä näkökulmasta.

Huolimatta kappaleen keskeisyydestä tekstin visuaalisen hahmon ja rakenteen luomisessa kappale ei ole juurikaan ollut huomion kohteena tekstintutkimuksessa eikä sitä ole käytetty tekstintutkimuksen välineenä (Zadrošny & Jensen 1991, huom. kuitenkin Piitulainen & Tiittula 2002, Weissberg 1984, Lackstrom ym. 1973). Tekstintutkimukseen viime aikoina vaikuttanut ajatus viestien monikanavaisuudesta, multimodaalisuudesta, ei myöskään ole nostanut kappaletta tekstuaalisena, tekstiä visuaalisesti ja samalla semanttisesti muotoilevana elementtinä tarkastelun kohteeksi. Huomio on kiinnittynyt esimerkiksi tekstin ja kuvan suhteeseen (esim. Heikkilä 2006, Bateman 2008, Kress 2009). Kappale näyttäytyy teorioissa ja tutkimuksissa pääsääntöisesti tekstin elementtinä, jota ei problematisoida, aivan kuten ei problematisoida vaikkapa virkkeen kategoriaa. Kappale-käsite on apuna, kun viitataan johonkin tekstikohtaan, mutta varsinaisesti kappaletta tai kappalejakoja itsessään ei tarkastella. (Ks. esim. Swales 1990: 138, 142.)

Fennistisessäkin tekstintutkimuksessa kappale ei ole ollut tutkimuksen kohde (myös Berg 2011: 334), vaan pikemminkin kappaleita ja kappalejakoja on käytetty välineenä viitattaessa tiettyyn tekstikohtaan muun tarkastelun yhteydessä. Heikkinen (1999: 178) mainitsee kappalejaon yhdessä ei-kielellisten tekstinpiirteiden kanssa. Näitä piirteitä ovat esimerkiksi kirjasinlaji, pistekoko ja erilaiset tekstissä olevat tehostukset kuten lihavointi. Mäntynen (2003), Kankaanpää (2006), Sääskilahti (2006) ja Honkanen (2012, huom. kuitenkin mts. 168) eivät eksplisiittisesti eritele analyysissään kappalejakoja tai problematisoi sitä tekstin jaksojen ja rakenteen analyysin kannalta, vaan he käyttävät kappale-käsitettä pikemminkin teknisenä terminä täsmentämään esimerkkien käsittelyä. (Ks. myös esim. Mäntynen 2006: 66–68, Mäntynen & Shore 2006: 292–293, Komppa 2006.) Mikkonen (2010: 78–90) ei problematisoi kappalejakoja käsitellessään aineen yleistä kokonaisrakennetta vaan nojaa kirjoittajan tekemään kappalejakoon. Myöskään aineiden funktionaalisten jaksojen (mts. 90–113) tarkastelussa kappalejako ei ole huomion kohteena.

Tiirilä (2007: 84–86) ottaa aiempaa fennististä tekstintutkimusta enemmän kantaa tekstin typografisten ja verbaalisten elementtien suhteeseen. Hän osoittaa, että kuljetuspalvelupäätöksissä typografinen, verbaalinen ja funktionaalinen jaksottelu eivät lankea yksiselit-

teisesti yhteen²⁷, mistä syystä Tiililä on päätenyt analysoimaan päätösten kokonaisrakennetta lingvistisin perustein, ei typografiaan tai otsikointiin luottaen. Tiililä havaitsee kuitenkin ongelmalliseksi sen, että typografisin ja lingvistisin perustein määritellyt jaksot saattavat olla keskenään siinä määrin ristiriidassa, että jaksojen merkityksetkin asettuvat ristiriitaiseen suhteeseen (mts. 113–115). Tiililä ei määrittele tarkemmin, millä tavoin merkitykset asettuvat ristiriitaan keskenään, mutta Tiililän mukaan vaikuttaa olevan niin, että kappalejaolla voidaan luoda tekstiin merkityksiä.

Viime aikoina kappale on tullut esiin fennistisessä kielentutkimuksessa lehtitekstien ja äidinkielen tekstitaidon kokeen tarkastelussa. Makkonen-Craig (2005: 234, 2011b: 687) on tarkastellut lehtitekstien siirtymälauseita. Siirtymälauseiden avulla merkitään näkökulman muutoksia, ja siirtymälauseet, kuten dialogiset passiivilauseet, voivat osoittaa myös kappalerajaa. Berg (2011: 335) toteaa referointia äidinkielen tekstitaidon kokeessa käsittelevässä tutkimuksessaan, että typografisesti rajattu kappale on selvästi merkitysyksikkö; kappale voi toimia esimerkiksi lähdeviittauksen alaa rajaavana yksikkönä. Edelleen kuitenkin laaja fennistinen tutkimus kappaleen olemuksesta puuttuu.

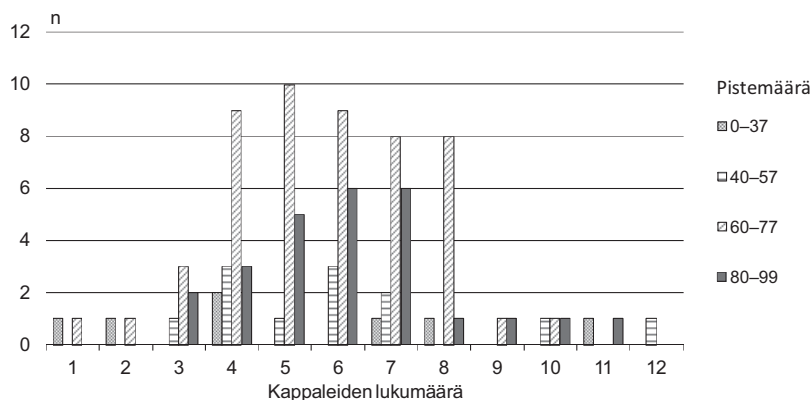
5.2 Kappalejaon numeerista tarkastelua

Esittelen seuraavaksi lyhyesti asiakirjoitelma-aineistoa (n = 96) kappalejaon näkökulmasta. Tarkastelu pohjaa aineistosta tuotettuun numeeriseen tietoon, eikä tarkastelussa oteta vielä kantaa kirjoitelmien retoriseen rakenteeseen tai kappaleiden sisältöön. Tarkastelussa käytettävä numeerinen tieto on nähtävillä liitteessä 3.

Diagrammi 5.1 kuvaa sitä, kuinka paljon tai vähän kirjoittajat ovat käyttäneet kappalejakoa eri pisteluokissa.

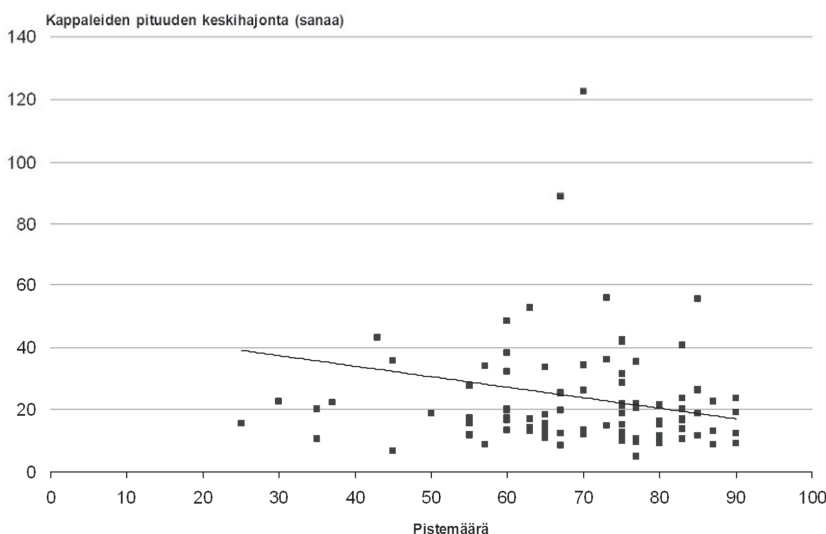
²⁷ Myös Honkanen (2009: 202) toteaa ryhmäkirjeitä tarkastellessaan, että funktionaalisen jakson raja ei aina ole yhtenevä kappalerajan kanssa mutta että kappalejako toimii toisinaan ryhmäkirjeessä rakennevihjeenä.

Diagrammi 5.1. Kappaleiden lukumäärä ja kirjoitelman saama pistemäärä. X-akseli kuvaa kappaleiden lukumäärää kirjoitelmassa, y-akseli kirjoitelmien lukumäärää. Kukin pylväs kuvaa sitä, kuinka monessa kyseiseen pisteluokkaan kuuluneessa kirjoitelmassa on x-akselilla ilmoitettu määrä kappaleita.

Aineistossa 60–77 pistettä saaneista kirjoitelmista suurimmassa osassa kappaleita on 4–8. Korkeimpia pistemääriä, 80–99 pistettä, saaneissa kirjoitelmissa valtaosassa on 4–7 kappaletta. Vähintään 60 pistettä saaneista kirjoitelmista vain yksittäisissä kirjoitelmissa on ollut alle 4 tai yli 8 kappaletta, korkeimpaan pistemäärään yltäneissä kirjoitelmissa on aina vähintään 3 kappaletta. Matalia pistemääriä saaneissa kirjoitelmissa on saattanut olla vain yksi kappale eli ei ollenkaan kappalejakoja tai jopa 12 kappaletta.

Asiakirjoitelma-aineiston lyhin kappale on kolmen (3) ja pisin 266 saneen pituinen, kun tarkasteluun on otettu ne kirjoitelmat, joissa on vähintään kaksi kappaletta. Kirjoitelma on keskimäärin 272 saneen pituinen, joten kappaleiden pituudessa on merkittävää hajontaa. Diagrammi 5.2 kuvaa kunkin kirjoitelman kappaleiden pituuden keskihajontaa kirjoitelman saaman pistemäärän funktiona.

Diagrammi 5.2. Kirjoitelmien pistemäärä ja kappaleiden pituuden keskihajonta. Kunkin pisteen y-arvo kuvaa kirjoitelman kappaleiden sanemäärien keskihajontaa, ja x-arvo kirjoitelman saamaa pistemäärää.

Kun kirjoitelman kappaleet ovat olleet keskenään melko samanpituisia, arvo on pieni, ja kun kirjoitelmassa on ollut keskenään hyvin eripituisia kappaleita, arvo on suuri. Aineistossani korkeita pistemääriä saaneissa kirjoitelmissa kappaleiden keskihajonta on pientä, jolloin kappaleet ovat kirjoitelman sisällä melko samanpituisia. Vähäisiä pistemääriä saaneiden kirjoitelmien kappaleissa on melko suuri keskihajonta, jolloin kirjoitelmassa on ollut sekä lyhyitä että pitkiä kappaleita. Vaikka kirjoitelmien kappaleiden keskihajonnan ja saadun pistemäärän suhteen voidaan tehdä edellä kuvattuja johtopäätöksiä, näiden välinen riippuvuus ei kuitenkaan ole vahva. Tämä taas tarkoittaa sitä, että kappalejako yksin ei ole eikä sen tulekaan olla kirjoitelman saaman pistemäärän määrittäjä. Kuitenkin korkeita pistemääriä saaneet kirjoitelmat on rytmitetty samankokoisin kappalein, kun taas matalia pistemääriä saaneissa kirjoitelmissa on merkittävien sanastollisten, morfologisten ja syntaktisten puutteiden lisäksi runsaasti kirjoitelman sisäistä vaihtelua kappaleiden pituudessa.

5.3 Retorisen rakenteen ja kappalejaon suhde aineistossani

1970-luvulta lähtien kappaleen olemusta ja rinnasteisuutta erilaisiin kieliopillisiin yksiköihin on käsitelty kielitieteellisissä artikkeleissa (esim. Padučeva 1974, Longacre 1979, 1989, Hinds 1977, 1979, Giora 1983, Stark 1988, Hoffmann 1989, Hwang 1989, Heurley 1997, Le 1999, 2004), mutta näkökulmat kokoava yleisesitys aiheesta puuttuu. Kappale on määritelty usein yhden tai useamman virkkeen muodostamaksi jaksoksi (esim. Heurley

1997), joka sijoittuu lauseen/virkkeen ja koko tekstin tai diskurssin väliin. Christensen (1965) käyttää kappaleesta käsitettä makrolause (*macro-sentence*), jolla hän korostaa kappaleella ja lauseella olevan paljon yhteisiä piirteitä. Kappaleen rakennetta voi analysoida yhtä tarkasti kuin lausetta on totuttu analysoimaan. Chafe (1994: 300) taas viittaa kappaleen ja lauseen yhteyteen termillä supervirke (*supersentence*), jolla hän tarkoittaa kokonaisuutta, joka on enemmän kuin mitä yksittäisellä lauseella voidaan ilmaista. Longacre (1979: 116) näkee kappaleessa sekä piirteitä virkkeestä (kappale pidennettynä virkkeenä), että tekstistä (kappale lyhyenä tekstinä/diskurssina).

Lingvistisessä tekstintutkimuksessa on perinteisesti lisäksi erotettu ortografinen ja strukturaalinen kappale toisistaan (esim. Hinds 1977: 83, Longacre 1979: structural paragraph, Brown & Yule 1983: 95, Heurley 1997: paragraph vs. information block). Tällöin ortografisen kappaleen määrittelyperusteena on ollut visuaalisuus, kun taas strukturaalisen kappaleen määrittelyperusteena ovat olleet tutkijan luenta ja luokittelu tekstin sisällön ja lingvististen piirteiden perusteella.

Yhdistän aineistoni tarkastelussa ortografisen kappaleen tarkastelun lingvistiseen, strukturaalisen kappaleen analyysiin. Tarkoitan siis kappaleella tekstiin visuaalisesti merkittyä yhden tai useamman virkkeen muodostamaan tekstikatkelmaa, joka on erotettu toisesta vastaavasta katkelmasta sisentämällä katkelman ensimmäinen virke. Lingvistisestä näkökulmasta käsin tarkastelen, miten kappalejako ja tekstin retorinen rakenne ovat vuorovaikutuksessa. Retorisen rakenteen teorian pyrkimyksenä ei ole kappalerajojen kuvaaminen, eikä kirjoittajan merkitsemää kappalejako oteta huomioon silloin, kun tekstin osien suhteita arvioidaan ja annotoidaan. Näin ollen retorisen rakenteen teorian mukaisessa tekstin annotoinnissa retoriset suhteet muodostetaan ensin lauseiden ja tämän jälkeen lauseista muodostuneiden osien kesken. Nämä osat eivät välttämättä noudata merkittyä kappalejako. Tästä syystä onkin mielenkiintoista tarkastella, miten retorisen rakenteen analyysin tuottamat tekstin osat hahmotelmat käyvät yksin kirjoittajan merkitsemän ryhmitteilyn kanssa ja miten nämä havainnot yhdistyvät kappaleesta tutkimuskirjallisuudessa tehtyihin huomioihin. – Retorisen rakenteen teoriaa on tosin käytetty myös ortografisen, monilauseisen kappaleen mallintamiseen tietokonelingvistiksi (Hovy 1990). En kuitenkaan omassa tarkastelussani pitäydy kirjoittajan merkitsemän kappaleen sisällä, vaan tarkastelen koko tekstiä ja sitä, kuinka retoriset osat yhtyvät tai eroavat kirjoittajan merkitsemästä kappaleesta ja miksi.

Mikäli kirjoittamisoppaita ja -ohjeita pitää lähtökohtana, voi olettaa, että yksi kappale muodostuu yhdestä retorisesti kokonaisuudesta. Kappaletta pidetään sisällöllisesti yhtenäisenä tekstin osana (esim. Johnstone 2008: 85; Mikkola ym. 2004: 160), joka esittää yhden näkökulman tai asiakokonaisuuden. Kappale voisi siis muodostaa myös retorisesti oman kokonaisuutensa, kuten orientoinnin, elaboroinnin tai yhteenvedon, jolloin retorisen kokonaisuuden rajat noudattavat kappalerajoja.

Aineistosta tekemäni havainnot osin tukevat mainittua olettamusta, mutta ne myös tarjoavat kappaleen olemuksen tarkasteluun muitakin näkökulmia. Retorisen rakenteen analyysin tuottamat havainnollistukset ja kirjoittajan tekemä kappalejako ovat aineistossani kolmenlaisessa suhteessa keskenään: a) retorinen osa ja kirjoittajan tekemä kappalejako ovat jäännökseltä yhtenevät (luku 5.3.1), b) kirjoittajan merkitsemä kappaleraja sijoittuu retorisen rakenteen tarkastelun perusteella hahmotetun osan sisään (luku 5.3.2) tai c) kir-

joittajan muodostama kappale sisältää useita retorisen rakenteen analyysin perusteella hahmotettuja osia (luku 5.3.3). Yksikään kirjoitelma ei noudata täysin vain yhtä edellä mainituista merkityn kappalejaon ja retorisen rakenteen analyysin tuottamista keskinäisistä suhteista, vaan kirjoitelmissa on tyypillisesti kappaleita, jotka yhtenevät retorisen rakenteen tuottaman osien kuvauksen kanssa ja kappaleita, jotka poikkeavat retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin tuottamasta osajaosta.

Kappalejako voi tarkastella esimerkiksi niin, että tarkastelu keskittyy tekstin lineaariseen etenemiseen ja kappalejakoon lokaalilla tasolla tai että tarkastelussa huomioidaan koko teksti ja tarkastellaan kappalejako tekstikokonaisuuden näkökulmasta eli globaalisti. Alaluvussa 5.3.1 huomio on erityisesti lokaalissa tarkastelussa, mutta luvuissa 5.3.2 ja 5.3.3 huomioidaan niin tekstin lineaariset kuin tekstikokonaisuudesta motivoituvat syyt kappalejakoon.

5.3.1 Retorinen osa ja visuaalinen kappalejako yhdistyvät

Retorisen rakenteen teoriaan mukaisessa tekstin analyysissä muodostetaan lauseiden ja virkkeiden keskinäisiin suhteisiin perustuvia retorisia osia, jotka ovat edelleen suhteessa tekstin muihin, samalla tavoin muodostettuihin osiin. Toisinaan nämä retoriseen analyysiin perustuvat tekstin osat ovat täysin samat, kuin kirjoittajan tekstiinsä, tässä tutkimuksessa kirjoitelmaansa, merkitsemä kappalejako. Kirjoitelmaan visuaalisesti merkitty kappalejako ja retorisen rakenteen osat yhtenevät tällöin jäännöksettä. Tyypillisintä visuaalisen kappalejaon ja retorisen osan yhtenevyys on silloin, kun kirjoitelmassa eritellään luettelomaiseen tapaan käsiteltävän aiheen eri puolia ja jokainen näkökulma muodostaa oman visuaalisen kappaleensa. Diskurssitopiikin eli käsiteltävän aiheen tai näkökulman muutoksia ja vaihtoksia on pidetty yhtenä kappalejako ennustavana piirteenä (esim. Longacre 1979, Giora 1983, Le 1999), ja erityisesti kirjoittamisen opetuksessa juuri diskurssitopiikin muutokset ja niin sanotut topiikkilauseet ovat olleet kappaleen hahmottamisen ja rakentamisen välineinä. Tarkastelen seuraavassa visuaalisen kappalejaon ja useiden lauseiden muodostaman retorisen osan suhdetta, ja palaan tämän alaluvun lopuksi kappaleiden topiikkilauseita käsittelevään kirjallisuuteen.

Diskurssitopiikkien vaihtelu jäsentää tekstiä, ja vaihtelun mukaista jäsenystä tukee usein myös tekstin retorinen rakenne. Esimerkissä 5.1 kuvataan visuaalisen kappalejaon ja retorisen osan yhdistymistä, ja keskeinen retorisen osan rajaukseen vaikuttava tekijä on juuri retorisen osan topiikki.

Esimerkki 5.1

-- (15) Internetin hyviä puolia on sen antama mahdollisuus olla missä vaan. (16) Kunhan siellä on tietokone ja puhelin. (17) Ihmiset voivat olla erillään maapallon toisella puolella, (18) silti he voisivat jutella reaaliaikaisesti toistensa kanssa. (19) Minulla on ystäviä Englanissa, (20) joiden kanssa olen monesti jutellut Internetissä.

(21) Kun ihmiset kommunikoivat koneiden avustuksella, (22) siitä puuttuu se tunne, (23) jonka normaali kohtaaminen tuo tullessaan. (24) Tämä fyysisen lämmön puute voi olla sekä hyödyksi että haitaksi. (25) Jotkut ihmiset voivat olla niin ujoja, (26) ettei he viihdy kasvatusten

ihmisten kanssa ventovieraista puhumattakaan. (27) Jotkut taas näkevät tämän puutteen haittatekijänä ja eivät viihdy ollenkaan.

(28) Kun olet verkossa, (29) olet pelkkä nimimerkki. (30) Nimimerkkiin voit ujuttaa ehkä syntymävuotesi, nimesi ja vielä jonkun kiinnostuksesi kohde. - - (211_87, 3. ja 4. kappale, 5:n kappaleen alku)

Kuvio 5.1. Retorinen osa ja visuaalinen kappalejako yhdistyvät. (211_87, 3. ja 4. kappale)

Kuvion 5.1 havainnollistamassa esimerkissä retoriset kokonaisuudet muodostavat omat kappaleensa. Esimerkin ensimmäinen kappale (lauseet 15–20) on rakennettu niin, että kappaleen ensimmäinen lause (lause 15) esittää kappaleen keskeisen väitteen ja tätä väitettä muiden lauseiden (lauseet 17–20) muodostama tekstinosa elaboroi (elaboration).

Esimerkin toinen kappale muodostaa myös yhden retorisen tekstinosan, jossa ytimeksi hahmottuu lauseiden 21–23 muodostama väite ’konevälitteisestä kommunikaatiosta puuttuu tunne’. Tätä väitettä evaloi lauseiden 24–27 muodostama satelliitti, jossa esitetään esimerkkejä väitteen puolesta ja sitä vastaan.

Kuvaan seuraavan esimerkin (5.2) avulla kokonaisen kirjoitelman kappalejaon ja retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin tuottamien osien yhdistymistä: tyypillistä on, että osa visuaalisesti merkityistä kappaleista on yhteneviä retoristen osien kanssa ja osa ei. Olen merkinnyt alla olevaan kuvioon laatikoin ne osat, joissa retorinen rakenne ja visuaalinen kappalejako kiistattomimmin vastaavat toisiaan.

Esimerkki 5.2

Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

Internet on yksi viime vuosisadan tärkeimmistä keksinnöistä. Surffailu ”netissa” on hyvä ajanviettotapa, jotkut käyttävät sitä myös päivittäin työhön.

Nykyään on helppoa löytää juttuseuraa tai kirjeenvaihtokaveria mistä päin maailmaa tahansa. On paljon helpompaa kirjoittaa omista ongelmista tuntemattomalle ihmiselle. On myös mukavaa saada kirjeitä, lukea niitä, pohtia niiden sisältöä ja vastata niihin. Toisaalta, on vaikea kuvitella millainen kirjekaveri on todellisuudessa. Kaikki mitä hän kertoo itsestään ei välttämättä pidä paikkansa. Internetin kirjevaihdon hyvä puoli on se että kirje menee perille muutamassa sekunnissa.

Itselläni on kirjeenvaihtokavereita Yhdysvalloista, Israelista, Suomesta ja venäjältä. On todella mielenkiintoista lukea mitä mieltä muut nuoret ovat maasta missä he asuvat ja tietää heidän arkipäiväisestä elämästään ja ongelmistaan.

(IV) Internetin keskustelusivut ovat erittäin hyvä paikka keskustella jonkun tunnetun ihmisen kanssa. Esimerkkinä voi olla suora keskustelu Janina Frostellin kanssa Sonera Plazan Internet sivuilla 15.05.2000. Jokaisella halukkaalla oli mahdollisuus kysyä Janinalta juuri häntä kiinnostavia asioita.

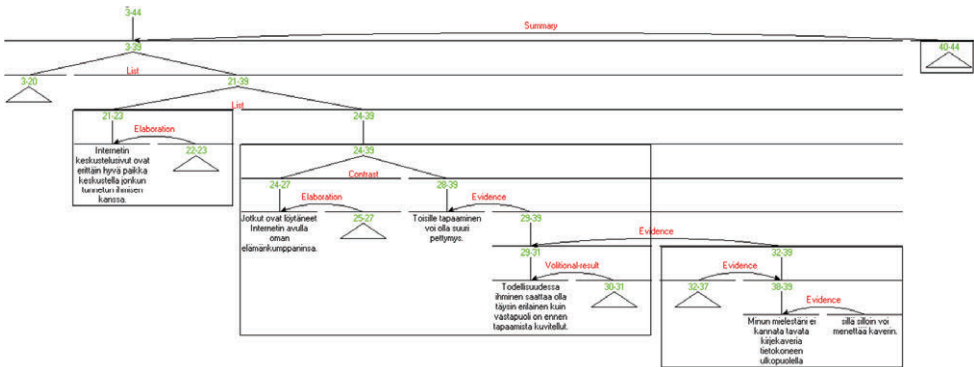
(V) Jotkut ovat löytäneet Internetin avulla oman elämänkumppaninsa. Yleensä ihmiset tutustuvat toisiinsa keskustelusivuilla, sitten vaihtavat sähköpostiosoitteita keskenään ja jonkun ajan kuluessa kaksi ihmistä tapaavat toisensa. Toisille tapaaminen voi olla suuri pettymys. (29) **Todellisuudessa ihminen saattaa olla täysin erilainen kuin vastapuoli on ennen tapaa-**

mista kuvitellut. jos ihmiset eivät tavattuan enää pitäneetkään toisistaan, kirjeenvaihto yleensä päättyi.

(VI) Itselläni on muutama kokemus siitä että olen kirjoitellut ihmisen kanssa pitkään ja kun tapasin häntä, en edes uskonut että edessäni on sama henkilö jonka kanssa olen jutellut ”netissä” minun ongelmistani ja elämästäni. (28) **Minun mielestäni ei kannata tavata kirjekaveria tietokoneen ulkopuolella** sillä silloin voi menettää kaverin.

(VII) Internet on todella hyvä kohtaamispaikka, mutta mielestäni on parempi tutustua uusiin ihmisiin todellisuudessa. Silloin ei tarvitse kuvitella millainen toinen ihminen on ja molemmat voivat olla oma itsensä. (213_80)

Kuvio 5.2. Retorista rakennetta analysoimalla tuotettu havainnollistus esimerkkitekstistä 5.2 (213_80). Kuvioon on merkitty nelioilla tekstin kappaleita vastaavat retorisen rakenteen osat eli tekstin kappaleet IV, V, VI ja VII.

Kirjoitelman neljä viimeistä kappaletta hahmottuvat selkeästi myös retorisen rakenteen analyysiin perustuvasta, puukuvaimella esitetystä hahmotuksesta. Kappaleet IV ja V ovat toisiinsa nähden tasavertaisessa, additiivisessa lista-suhteessa ja erittelevät Internetin käytön eri puolia: kappaleessa IV kuvataan Internetin suoma mahdollisuutta keskustella julkisuuden henkilöiden kanssa, kappaleessa V taas käsitellään Internetiä elämäntuntempanin etsinnän kannalta. Kappale VI muodostaa myös retorisessa analyysissä kokonaisuuden, jonka ytimenä on väite (lause 38) *Minun mielestäni ei kannata tavata kirjekaveria tietokoneen ulkopuolella*, jota kappaleen muut osat perustelevat. Edelleen koko VI kappale on todiste-suhteessa kirjoittajan V kappaleen lopulla esittämälle väitteelle (lause 29) *Todellisuudessa ihminen saattaa olla täysin erilainen kuin vastapuoli on ennen tapaamista kuvitellut*: kuudennessa kappaleessa kirjoittaja kuvaa omakohtaisen kokemuksen, jossa netissä tavattu tuttavuus ei vastannutkaan todellisuudessa sitä mielikuvaa, jonka hänestä oli netin välityksellä saanut.

Kirjoitelman päättävä kappale erottuu myös retorisen rakenteen mukaisessa analyysissä selvästi omaksi kokonaisuudekseen, joka on yhteenvedo kirjoitelmassa esitetystä. Kuten edellisissä kappaleissa myös kirjoitelman päättävän kappaleen kohdalla topiikin vaihteluiden voidaan havaita vaikuttavan kappalejakoon.

Topiikin muutokset ja erityisesti topiikkilauseet ovat olleet niin angloamerikkalaisessa kuin kotimaisessakin kouluopetuksessa keskeisiä kappaleen olemusta käsiteltäessä. Rogers (1965) esittelee varhaisimpana systemaattista kappaleen teoriaa hahmotelleena ja

samalla normittaneena henkilönä englanninkielisen kirjallisuuden professorin Alexander Bainin, jonka 1800-luvun lopulla opetustarkoitukseen koostettu, deduktiiviseen päättelyyn nojautuva kappaleen määritelmä painottaa kappaleen yhtenäisyyttä (organic unity) ja lauseiden keskinäistä koherenssia (coherence). Orgaaninen yhtenäisyys tarkoittaa sitä, että eri tasoilla olevat kielen yksiköt ovat ikään kuin paralleelissa suhteessa toisiinsa: lauseen suhde kappaleeseen on samanlainen kuin sanan suhde lauseeseen. Lause on samanlainen kappaleen osa kuin yksittäinen sane on lauseen osa. Edelleen tämän perusteella voidaan ajatella, että kuten lauseella myös kappaleella on subjekti (paragraph's subject), ja tällaista subjektilauseetta on kutsuttu topiikkilauseeksi (topic sentence, suom. Saarimaa 1952: ydinvirke). (Bain 1866, Rogersin 1965 mukaan.) Tämä näkemys on ollut keskeinen myöhemmin esimerkiksi Christensenin (1965) ja Beckerin (1965) vahvasti opetukseen vaikuttaneissa kirjoituksissa (Christensenin ja Beckerin kritiikki, ks. Braddock 1974).

Myös suomalaisessa äidinkielenopetuksessa ajatus idea- tai ydinvirkkeestä kappaleen keskiönä on ollut esillä (esim. Hakulinen ym. 2000: 45) ja edelleen käytössä (esim. Lumijärvi & Murto 2010: 145, Berg ym. 2006: 514, Mikkola ym. 2004: 169), ja ydinvirkkeitä on luokiteltu myös erityyppisiksi: Mikkola ym. (2004: 169) jaottelevat ydinvirkkeet näkyviksi ja kätöksä oleviksi. Saarimaa (1952: 29) esitteli Äidinkielen opettajain ensimmäisen vuosikirjan kirjoituksessaan ydinvirkkeen käsitteen viittaamalla juuri angloamerikkalaiseen kirjoittamisen opetuksen (composition writing) perinteeseen. Vaikuttaakin siltä, että suomalaisessa kirjoittamisen opetuksessa käytetty ajatus kappaleen ydinvirkkeestä on angloamerikkalaista perua. Suomessa kappaletta ei ole tutkittu deskriptiivisesti, vaan käsitykset kappaleen olemuksesta perustuvat opetuksen perinteeseen ja opettajien esittämiin näkemyksiin (esim. Anttila 1949, Aejmelaeus 1960, Huovila 1987, myös Parko 2002).

Temaattisen yhtenäisyyden määrittely on perustettu sanasemantiikan ja kappaleen sisäisten viittausten tarkastelun varaan. Diskurssitopiikin (ks. Brown & Yule 1983: 71–73) muutoksia on tarkasteltu kappaleelle abstrahoitavan kappaletopiikin (paragraph topic, Gerdel & Slocum 1976, macrotheme, van Dijk 1982, Le 1999; Suomessa esim. Tirkkonen-Condit 1982) avulla. Kappaletopiikin muutokset ovat toki yhteydessä tekstikokonaisuudessa tapahtuviin diskurssitopiikin muutoksiin, mutta varsinaisesti kappaletopiikkiin keskittyneet tarkastelut eivät ole ottaneet huomioon koko tekstissä tapahtuvia muutoksia vaan tarkkailun kohteena on ollut ortografinen kappale.

Topiikkilauseetta korostavaa näkemystä on kritisoitu mm. siitä, että ajatus topiikkilauseen olemassaolosta pohjautuu teoretisoinnille ja loogiselle päättelylle aineistoon pohjautuvan analyysin ja teorianmuodostuksen sijaan.²⁸ Varsinkin kirjoittamisen oppikirjoissa toistuvaa väitettä kappaleen aloittavasta topiikkilauseesta on asetettu kyseenalaiseksi (myös Chafe 1994: 296–297). Toisaalta, jos edellä esitettyjen esimerkkien kappaleita tarkastelee topiikkilauseen ajatuksen pohjalta, voi jopa todeta, että retorisen rakenteen tuottamat havainnollistukset tukevat ajatusta kappaleen alun ydinlauseesta tai -virkkeestä ja tätä täydentävistä osista. Näin ollen vaikkapa esimerkissä 5.1 kappaleiden ensimmäinen päällause on retoristen osan ydin. Tosin täytyy muistaa, että retorisen rakenteen teoria teks-

---

²⁸ Esimerkiksi Braddockin (1974) mukaan topiikkilause ei ole useinkaan yksiselitteisesti määriteltävissä ja huomattavassa osassa Braddockin käyttämän aineiston kappaleista ei ollut topiikkilauseeksi tai -virkkeeksi määriteltävää virkettä lainkaan. Braddockin tarkastelussa 13 %:ssa tarkastelluista kappaleista oli määriteltävissä topiikkilause.

tin mallintamistapana perustuu ytimiin ja satelliitteihin, joten se jo lähtökohdiltaan tukee topiikki- tai ydinlauseen ideaa.

5.3.2 Kappalejako retorisen osan sisällä

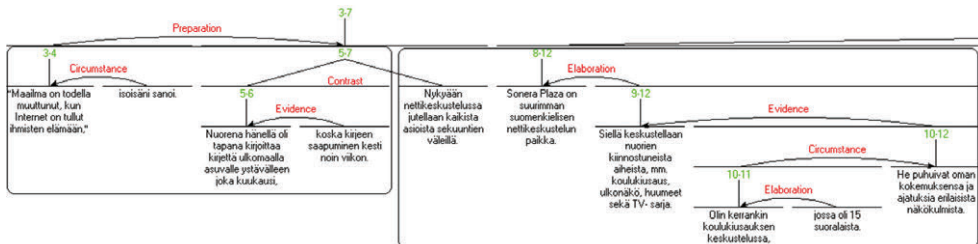
Kuten aiemmin on todettu, kirjoittajan merkitsemät kappalejaot eivät kuitenkaan suinkaan aina ole yhteneväiset retorisen rakenteen analyysin tuottaman ryhmittelyn kanssa. Esimerkit 5.3a ja 5.3b havainnollistavat kirjoitelmia, joissa kirjoittajan merkitsemä kappalejako ja retoriset osat risteävät.²⁹

Esimerkki 5.3a havainnollistaa kirjoitelman alkua, josta ortografisen ja retorisen osan raja kohta on lihavoitu. Olen merkinnyt kirjoittajan tekemän kappalejaon kuvioon 5.3a kehyksinä.

Esimerkki 5.3a

(3) "Maailma on todella muuttunut, kun Internet on tullut ihmisten elämään," (4) isoisäni sanoi. (5) Nuorena hänellä oli tapana kirjoittaa kirjettä ulkomaalla asuvalle ystävälleen joka kuukausi, (6) koska kirjeen saapuminen kesti noin viikon.

(7) Nykyään nettikeskustelussa jutellaan kaikista asioista sekuuntien väleillä. (8) Sonera Plaza on suurimman suomenkielisen nettikeskustelun paikka. (9) Siellä keskustellaan nuorien kiinnostuneista aiheista, mm. koulukiusaus, ulkonäkö, huumeet sekä TV-sarja. (10) Olin ker-ran-kin koulukiusauksen keskustelussa, (11) jossa oli 15 suoralaista. (12) He puhuivat oman kokemuksensa ja ajatuksia erilaisista näkökulmista. - - (240_55, 1. ja 2. kappale, korostuksen viittaavat alla esitettyyn analyysiin)

Kuvio 5.3a. Kappalejako retorisen osan sisällä (240_55, 1. ja 2. kappale). Kappalekokonaisuudet neliöity kuvioon.

Retorisen rakenteen analyysin mukaan ensimmäisen kappaleen lopettava virke (lauseet 5 ja 6), *Nuorena hänellä oli tapana kirjoittaa kirjettä ulkomaalla asuvalle ystävälleen joka kuukausi, koska kirjeen saapuminen kesti noin viikon*, on kontrastisuhteessa (contrast) toisen kappaleen aloittavan lauseen 7, *Nykyään nettikeskustelussa jutellaan kaikista asioista sekuuntien väleillä*, kanssa. Suhde hahmottuu kontrastiiviseksi, koska virkkeissä esitetään vastakkainasettelu isoisän nuoruuden ja nykyajan sekä viestien välittymiseen kuluvan ajan

²⁹ Myös Sääskilähti (2006: 144–145) on havainnut alkoholivalistustekstejä tarkastellessaan, että argumentoitavat jaksot voivat jatkua kappalerajan yli.

(viikko – sekunti) välillä. Retorisen rakenteen analyysin mukaan Sonera Plazan käsittelyn aloittaminen aloittaa uuden retorisen osan, koska käsittelyyn tuodaan uusi, aiemmin esitellemätön entiteetti, Sonera Plaza. Toisaalta myös annotointiväline vaikuttaa tulkintaan. Annotointi ei salli lauseen 7, *Nykyään nettikeskustelussa jutellaan kaikista asioista sekuuntien väleillä* sitomista sekä kontrastiivisella suhteella edeltäviin lauseisiin että esimerkiksi orientoivalla suhteella Sonera Plazan käsittelyyn. Käsittelen annotointivälineen puutteita tarkemmin luvussa 7.2.

Kirjoittaja on merkinnyt kappalejaon kuitenkin toisin. Kappalejako on tehty keskenään kontrastisuhteeseen hahmottamieni lauseiden keskelle niin, että isoisään viittaava käsittely on kauttaaltaan ensimmäisessä kappaleessa ja nykyaikaan siirrytään toisessa kappaleessa. Kappalejako ennustavina sanastollisina ja kieliopillisina piirteinä on pidetty erilaisia koheesiota ja koherenssia luovia keinoja kuten konjunktioita, adverbeja (esim. Hinds 1979), tempusmuutoksia (Longacre 1979: 117) sekä deiktisiä viittauksia (Hinds 1977, Hoffmann 1989). Esimerkissä tempusmuutokset (ensimmäisen kappaleen imperfekti – toisen kappaleen preesens) ennakoivat kappalerajaa, samoin kuin kirjoittajan uuden kappaleen alkuun sijoittama ajan adverbi *nykyään*.

Sanastollis-kieliopillisten piirteiden lisäksi kappalejaon ja retorisen rakenteen suhdetta voidaan tarkastella myös topiikin muutoksen näkökulmasta. On nimittäin havaittu, että kappalejako tehdään joko juuri ennen topiikin muutosta tai topiikin muutoksen jälkeen (Giora 1983: 156–158). Esimerkissä 5.3a kappalejako on tehty ennen näkökulman muutosta, nykyaikaan ja nykytilanteen käsittelyyn siirtymistä, jolloin lause 7, *Nykyään nettikeskustelussa jutellaan kaikista asioista sekuuntien väleillä*, on toisen, temaattisesti yhtenäisen nykyaikaa käsittelevän kappaleen ensimmäinen virke. Vastaavasti esimerkissä 5.3b topiikki vaihtuu ortografisen kappaleen lopussa (topiikin vaihdos lihavoitu):

Esimerkki 5.3b

1. Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

Useimmat nuoret, nimenomaan maahanmuuttajat tunnevat yksinäisyyttä ja kaipaavat ystäviä elämään. Joskus tilannetta voi parantaa jokin kiva paikka, jossa voi viettää vapaa-aikaa ja samalla myös tutustua hauskoihin ihmisiin. **Uskokaa tai älkää, minua se auttoi.**

Elämän kiemuroistaa johtuen jouduin kolme vuotta sitten jättämään kotimaani ja muuttamaan Suomeen. Meidän uusi kotimme sijaitsi Vantaalla. Uusi maa ja vieras kieli saivat minut hämilleen. Olin peloissani ja tunsin oloni yksinäiseksi. Huonon suomen kielen takia en uskaltanut puhua kenenkään kanssa. Istuin aina luokassa tuppisuuna ja katselin edessä olevia kirjoja, kunnes eräänä päivänä sain kutsun, joka muutti paljon elämässäni. -- [163_80]

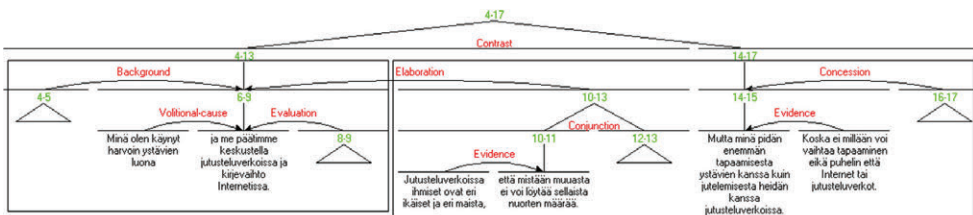
Kirjoitelma alkaa deduktiivisesti yleistä tilannetta kuvailemalla (*useimmat nuoret*, nolla-persoonaa). Topiikin vaihdos tapahtuu ensimmäisen kappaleen viimeisessä virkkeessä, jossa on useita edellisistä virkkeistä poikkeavia piirteitä: m. 2. persoonan imperatiivit tuovat tekstiin puheenomaisuutta ja moniäänisyyttä, jota edeltävissä, melko deskriptiivisissä virkkeissä ei ole. Lisäksi kirjoittaja viittaa itseensä eksplisiittisesti persoonapronominilla *minua*. Deiktinen pronomini *se* saa referentin edeltävästä tekstistä (*jokin kiva paikka*), mutta samalla se on myös kataforinen ja viittaa johonkin jatkossa spesifioitavaan tarkoitteeseen.

Myös esimerkki 5.3c havainnollistaa tilannetta, jossa retorisen rakenteen analyysin mukainen osajako on kappaleen sisällä ja kappalejakoon tuntuu vaikuttavan juuri topiikin muutos. Olen merkinnyt esimerkkiin 5.3c retorisen rakenteen rajakohdan lihavoinnilla ja kuvioon 5.3c kirjoittajan tekemän kappalejaon suorakulmiona.

Esimerkki 5.3c

- - (4) Minä tulin Suomeen kuusi vuotta sitten Venäjältä. (5) Kaikki minun ystävät jäivät Venäjälle. (6) Minä olen käynyt harvoin ystävien luona (7) ja me päätimme keskustella jutusteluverkoissa ja kirjevaihto Internetissä. (8) Se on nopeampi ja helppo tapa ottaa yhteyttä ystävien kanssa, (9) kun meidän välissä on niin pitkä matka.

(10) Jutusteluverkoissa ihmiset ovat eri ikäiset ja eri maista, (11) että mistään muuasta ei voi löytää sellaista nuorten määrää. (12) **Jutusteluverkoissa jutellaan monista aiheesta,** (13) **voit saada mielenkiintoisia tietoja** (14) **Mutta minä pidän enemmän tapaamisesta ystävien kanssa kuin jutulemisestä heidän kanssa jutusteluverkoissa.** (15) Koska ei millään voi vaihtaa tapaaminen eikä puhelin että Internet tai jutusteluverkot. (16) Kun ei ole mahdollisuus tavata, (17) voin keskustella ystävien kanssa netissä. - - (214_60)

Kuvio 5.3c. Kappalejako retorisen rakenteen sisällä (214_60, 2. ja 3. kappale). Kappalekokonaisuudet neliöity kuvioon.

Retorisen rakenteen kannalta esimerkin 5.3c kahden kappaleen katkelmaan muodostuu kontrastisuhde jutusteluverkkojen käytön ja käytettävyyden kuvauksen (lauseet 4–13) sekä kirjoittajan oman mielipiteen (lauseet 14–17) välille. Kontrastisuhde muodostetaan *mutta*-konjunktiolla, jolla verrataan verkkovälitteistä keskustelua ja kirjoittajan omaa mieltymystä. Retoristen osien raja muodostuu toisen kappaleen sisään, lauseiden 13 ja 14 väliin. Retorisen rakenteen kannalta toisen kappaleen aloittava osa, lauseet 10–13, muodostavat täydennyksen lauseessa 7 esitetylle ytimelle.

Kirjoittaja on ryhmitellyt tekstin kappaleisiin kuitenkin toisella tavoin. Kirjoittaja kuvaa esimerkin ensimmäisessä kappaleessa (lauseet 4–9) henkilökohtaisia syitä Internetin ja erityisesti jutusteluverkkojen (chat) käyttöön. Esimerkin toisessa kappaleessa (lauseet 10–17) topiikki hieman muuttuu ja siirrytään käsittelemään yleisemmin sitä, ketkä ja miksi jutusteluverkkoja käyttävät (lauseet 10–13) toistamalla *jutusteluverkko*-NP ja topikalisoimalla se lauseen 10 teemapaikalle (ISK s. v. teemapaiikka). Lisäksi samassa kappaleessa kirjoittaja tuo esiin oman mielipiteensä aidosta ja verkkovälitteisestä kohtaamisesta (lauseet 14–17: esim. *minä pidän*).

Esimerkkien kappaleen rajojen määrittelyä voidaan tarkastella myös tekstikokonaisuuden näkökulmasta. Tällöin kappale hahmottuu tekstikokonaisuudesta, ei yksittäisistä virkkeistä käsin. Retorisen rakenteen analyysi lähtee lauseiden välisistä kytköksistä, ja näin

ollen lauseiden ja virkkeiden väliset suhteet voivat painottua liikaa kappaleiden tarkastelussa. Kappalejako vaikuttaa edellä mainituissa esimerkeissä kuitenkin myös tekstikokonaisuus: ensimmäinen kappale muodostaa menneen ajan (esim. 5.3a) tai omakohtaisten kokemusten käsittelyn (esim. 5.3c), toinen kappale aloittaa nykyajan kuvaamisen ja erittelyn (esim. 5.3a) tai siirtää aiheen pohdinnan yleisemmälle tasolle (esim. 5.3c). On esitetty (esim. Stark 1988: 290, Stern 1976: 257), että kappaletta ei tulisi käsitellä irrallisena tekstiyksikkönä, vaan sitä määrittää vahvasti yhteys muihin tekstin osiin ja kappaleisiin. Yksittäisen lauseen tai virkkeen, kuten topiikkilauseen, ei tulisikaan tällöin olla tarkastelun lähtökohtana vaan kappaleen yleisemmän diskurssifunktion. Esimerkeissä 5.3a ja 5.3c diskurssifunktion huomioiminen tarkoittaa sitä, että tekstin rakenteen ja osien tarkastelussa tulee huomioida sekä lausetason tarkastelussa hahmottuva retorinen rakenne että tekstikokonaisuudesta hahmottuva kappaleen sisällöllis-funktionaalinen raja. Tällöin teksti ristivalottuu kahdesta näkökulmasta, minkä jälkeen voidaan analysoida tarkemmin sitä, millä perusteella ja ehkä jopa miksi lausetason tarkastelun tuottamat osat yhtenevät tai eivät yhtene tekstikokonaisuudesta käsin analysoidun kappalerakenteen kanssa.

Kun tarkastellaan erityisesti tilannetta, jossa ortografinen kappalejako ja retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin tuottama osajako eivät ole yhteneviä, muut kuin diskurssitopiikin tai näkökulman muutoksesta johtuvat kappalejaon merkitsemisen syyt korostuvat. Esimerkkiä 5.3a voi tarkastella niin sanastollis-kieliopillisten ja koheesiota luovien piirteiden, kuten adverbien ja tempusvaihtelun näkökulmasta, kuin tekstikokonaisuuden tai poikkeavan topiikin muutoksen näkökulmasta. Kappalejaon tarkasteluun ja tekstin jaotteluun on siis käytössä useita erilaisia näkökulmia, joista diskurssitopiikin vaihtelun tarkastelu on vain yksi, vaikka se toki korostuu erityisesti silloin, kun kappalejako nimellisesti noudattaa tekstin diskurssitopiikkien vaihtelua (kuten esim. 5.1).

5.3.3 Useista retorista osista koostuva kappale

Kirjoittaja voi yhdistää tekstissään retorisia osia yhdeksi kappaleeksi, jolloin hän joko tietoisesti tai tiedostamattaan tulee korostaneeksi joitakin retorisia osia ja ryhmittelee taas toiset yhdeksi, laajemmaksi kokonaisuudeksi. Esimerkissä 5.4 kirjoitelman ensimmäinen kappale koostuu kolmesta retorisen rakenteen analyysin tuottamasta osasta. Olen numeroinut tekstiesimerkin lauseet annotoinnin mukaisesti ja merkinnyt osien rajat pystyviivoin. Kuviossa 5.4a vastaavat osat on korostettu kehyksillä.

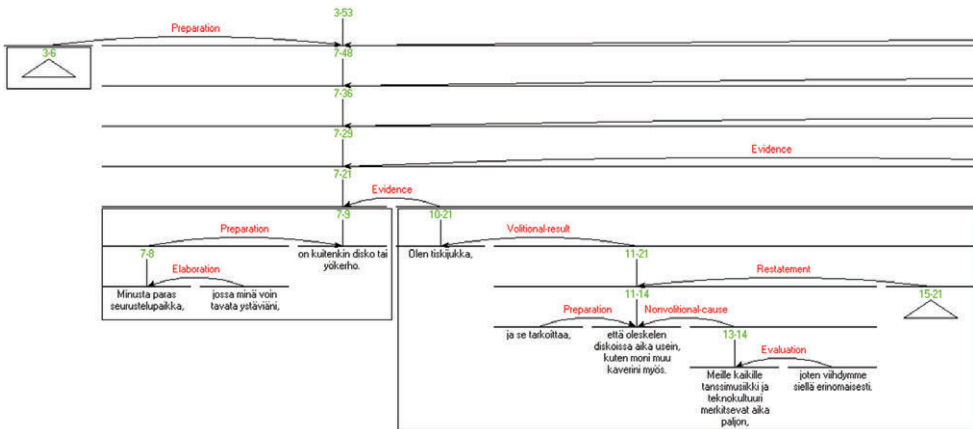
Esimerkki 5.4a

1. Kiva kohtaamispaikka.

(3) Käsitukset hyvästä kohtaamispaikasta vaihtelevat ihmisestä toiseen aika paljon. (4) Jokaisella on oma lempipaikansa, (5) jossa juuri hän viihtyy parhaiten. (6) Suosituimmat ovat kaidennäköiset ravintolat, pubit, puistot, urheilutalot ja niin edelleen. | (7) Minusta paras seurustelupaikka, (8) jossa minä voin tavata ystäviäni, (9) on kuitenkin disko tai yökerho. | (10) Olen tiskijukka, (11) ja se tarkoittaa, (12) että oleskelen diskoissa aika usein, kuten moni muu kaverini myös. (13) Meille kaikille tanssimusiikki ja teknokulttuuri merkitsevät aika paljon, (14) joten viihdymme siellä erinomaisesti. (15) Tiedän, (16) kun lähdän klubiin, (17) että löydän koko jengi

sieltä. (18) Sitä paitsi kun aloitan soittaa, (19) on paljon paremmin soittaa omille kamuille, (20) kunhan tiedän, (21) mitkä biisit saavat heitä huutamaan.

(22) Diskossa kohtaamispaikkana on toki huonotkin puolet: (23) siellä on ikäraja, melu, kuuma ja aika paljon ihmisiä. (24) paljon halvemmin ja rauhallisemmin voisi istua esimerkiksi jossain kahvilassa. Mutta minä olen tottunut diskoihin, eikä minua häiritse yllämainitut ominaisuudet juuri lainkaan. - - (123_75, kirjoitelman kaksi ensimmäistä kappaletta)

Kuvio 5.4a. RST:n mukaisen analyysin tuottama hahmotus kirjoitelman ensimmäisestä kappaleesta. (123_75)

Retorisen rakenteen analyysin perusteella kirjoitelman ensimmäiseen kappaleeseen voidaan hahmotella kolme retorista osaa, jotka mahdollistaisivat ensimmäisen kappaleen ryhmittelyn toisin. Nykyisen kappaleen voisi retorisin perustein jakaa esimerkiksi kahteen tai kolmeen osaan. Kappaleen keskellä on väite (7) *Minusta paras seurustelupaikka, jossa minä voin tavata ystäviäni, on kuitenkin disko tai yökerho.*³⁰ Kappaleen ensimmäiset virkkeet (3–6) muodostavat orientaation (preparation) koko kirjoitelmalle, joten vain väitteen orientaatiosta ei ole kyse. Väitettä seuraava lause (10) *Olen tiskijukka* satelliitteineen on todiste (evidence) ja perustelee väitettä (lauseet 7–8). Kuten kuviosta 5.4a on tulkittavissa, kappaleen alku, kolme ensimmäistä virkettä (lauseet 3–6), on suhteessa koko kirjoitelmaan ja väite (lause 7) sekä sitä seuraavat perustelut (lauseet 10–21) ovat keskenään tiiviimmässä suhteessa.

Retorisen analyysin perusteella voi todeta, että kappalerajan voisi tehdä lauseen 6 jälkeen, ennen näkökulman yksityiseksi muuttavaa väitettä. Tätä kappalejakoja tukevat myös topiikin muuttuminen yleisestä henkilökohtaiseksi sekä anaforisten pronominiiviittausten

³⁰ Analyysi perustuu nyt tulkintaan, jossa *minusta*-adverbiaalin merkitys on 'mielestäni'. Tällöin virke 7 on väite, johon seuraavat lauseet ovat todistesuhteessa. Jos lauseiden 7–8 muodostama virke tulkitaan niin, että *minusta* merkitys on 'minulle', voi em. virkkeen tulkita kontrastiksi lauseiden 3–6 muodostamalle osalle. Minulle-merkitystä puoltaa lauseen 8 korostainen *y.* ensimmäinen persoona (*minä voin*), joka on ilmaistu niin pronominin kuin verbin persoonamuodon avulla. Näin vahvistuu erityisesti kontrasti yleisen kohtaamispaikkojen kuvauksen (lauseet 3–6) ja kirjoittajan henkilökohtaisen mieltymyksen välillä. – Edelleen täytyy kuitenkin todeta, että tämän tyyppinen merkityksen pohdinta ei ole kovin mielekäästä, sillä lukija ei voi tietää, mikäli kirjoittaja on ilmaissut itseään tarkasti tai epätarkasti. Analyysin täytyy perustua ilmipantuun tai perustellusti tulkittavaan merkitykseen.

rajan (Hoffmann 1989) hahmottuminen juuri lauseiden 6 ja 7 väliin. Hoffman (1989: 241) on tutkimuksessaan havainnut, että kappaleraja on usein myös anaforisen pronomini- viittauksen raja. Pronominilla ei Hoffmanin aineiston mukaan viitata edelliseen kappaleeseen. Kun aiemmin mainittuun tarkoitteeseen on viitattu pronominilla anaforisesti ja tarkoite toistetaan uudelleen täydellä NP:llä, on todennäköistä, että kappaleraja sijoittuu pronominin ja nominilausekkeen väliin.

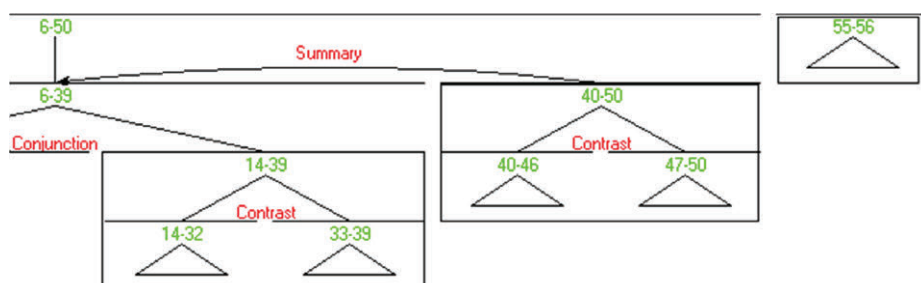
Kirjoittaja ei kuitenkaan ole tehnyt kappalejakoja lauseiden 3–21 muodostamaan tekstinosaan, vaan katkelma on yksi kappale. Sen sijaan kappalejako, joka sijoittuu lauseiden 21 ja 22 väliin, motivoituu topiikin vaihdoksesta: omakohtaisesta ja positiivisesta kohtaamispaikan kuvauksesta siirrytään käsittelemään kohtaamispaikan mahdollisia huonoja puolia (lause 22 jne.).

Myös esimerkki 5.4b kuvaa kirjoitelman osaa, jossa yksi kirjoittajan merkitsemä kappale kattaa useita retorisia osia.

Esimerkki 5.4b

- - (14) Jos tapaan ison porukan ulkomaalaisia esim. puoleksi suomalaisen ja puoleksi espanjalaisen sekä muita minunkin maalaisia, (15) menemme yleensä sellaiseen paikkaan, (16) missä musiikki soi kovalla ja pystyy puhumaan sopivalla äänellä (17) ettei tarvitsisi supista kuin kuollut lintu! (18) Yleensä tällaisella porukalla menemme johonkin paikkaan (19) missä on ulkomaalaiset omistajat. (20) Näin he ymmärtävät (21) kun me riehumme (22) ja jokainen puhuu päällekkäin (23) eikä kukaan kuuntele tarkasti ketään (24) kun ei hermot riitä. (25) Mutta se on todella hauska a (26) ja niin myös tarjoilat innostuvat, (27) että tänne on tullut meikäläisiä!(28) He tarjoilevat ja hymyilevät innokkaasti sekä kyselevät (29) mistä maasta olemme innokkaasti. (30) Kerromme hänelle (31) ja hän tai he innostuvat jopa istumaan kanssamme vähäksi aikaa. (32) Juttuu riittää! (33) Mutta kun olen läheisen ystäväni kanssa, (34) haluan yleensä kertoa hänelle (35) mitä minulla on tapahtunut (36) ja kysellä häneltä kuulumisia. (37) Näin ollen menemme johonkin rauhalliseen paikkaan juttelemaan (38) ja se on yleensä joku ruokaravintola, (39) missä on aikuisempia ihmisiä. | (40) Riippuu mielentilasta ja kavereista millaisen kohtaamispaikan valitset. (41) Tietenkin myös miten läheisiä olette (42) ja minkä maalaisia kavereita sulla on. (43) Ulkomaalaisten kanssa yleensä mennään vilkaisempaan paikkaan, (44) mutta suomalaisten kanssa yleensä kaksistaan tai nelistään korkeintaan johonkin rauhalliseen paikkaan. (45) Tykkään molemmista vaihtoehdoista, (46) milloin milläkin tuulella ihminen on ja kenen kanssa. (47) Mutta sanoisin (48) että meidän ulkomaalaisten porukka on yleensä (49) missä soi latino musiikkia (50) ja on ympäri-llä muitakin ulkomaalaispöytiä. (51) Ulkomaalaisiin on aina kiva tutustua (52) koska meitä on niin vähän. (53) On kiva kuulla eri kulttuureista, (54) koska tuntee itsensä rikkaammaksi kaikella eri tiedolla. | (55) Lopuksi voin sanoa (56) että kantapaikat ovat yleensä lähellä asuinpaikkaa, mutta ei aina. (161_70)

Kuvio 5.4b. RST:n mukaisen analyysin tuottama hahmotus kirjoitelman viimeisestä kappaleesta. (161_70)

Kirjoitelma 161_70 koostuu kahdesta kappaleesta, joista esimerkissä 5.4b on esillä kirjoitelman toinen ja samalla viimeinen kappale. Kappale voidaan jakaa retorisen rakenteen mukaan vähintään kolmeen osaan, näistä osista kaksi voidaan edelleen jakaa kahteen, keskenään kontrastisuhteessa olevaan osaan. Kirjoitelman lauseiden 14–39 muodostama osa on rinnasteisessa suhteessa kirjoitelmassa aiemmin esitetyn kanssa, ja edelleen tämä osa sisältää kontrastisuhteen: lauseet 14–32 ja 33–39 muodostavat kontrastoidut osat, joissa vertaillaan ison kaveriporukan tapaamisessa ja yksittäisen ystävän kanssa käytettyä tapaamispaikkaa. Kontrasti tehdään selvästi *mutta*-konjunktiolla (lause 33).

Kirjoitelmassa on selvä yhteenvetävä tekstinosa, lauseet 40–50, mutta tätä osaa ei ole erotettu omaksi kappaleekseen, vaan se on osa toista ja viimeistä kappaleetta. Tässä osassa kerrataan edellä esitettyä, tuodaan uudelleen esiin tavattavien kavereiden määrän vaikutus kohtauspaikkaan (lauseet 40 ja 44) ja evaluoidaan näitä paikkoja (45–46). Myös tämän osan sisällä on keskenään kontrastisuhteessa olevat tekstinosat, joista toinen, lauseet 40–46, on ensisijaisesti yhteenvetävä osa ja toinen, lauseet 47–50, korostaa ja arvioi positiivisesti erityisesti ulkomaalaisten keskinäistä kohtaamista.

Lisäksi kirjoitelmassa on vielä erillinen, kommenttiadverbiaalilla *lopuksi* (lause 55) lopetukseksi merkitty osa, joka jää irralliseksi kirjoitelman kokonaisuuteen nähden, sillä käsittelyyn otetaan uusi näkökulma, kohtaamispaikkojen läheisyys asuinpaikkaan nähden. Tätä topiikkia kirjoitelmassa ei ole käsitelty aiemmin, eikä sitä käsitellä lauseiden 55 ja 56 mainintaa enempää. Osa erottuu kuitenkin omaksi retoriseksi osakseen kommenttiadverbiaalin ja uuden topiikin vuoksi.

5.3.4 Kappalejaoton kirjoitelma

Koko aineistosta (136 kirjoitelmaa) vain 7 kirjoitelmassa ei ole merkittyä kappalejakoja. Kappalejaottomia kirjoitelmaa on siis vain noin 5 % aineistostani. Kuvaan näitä kirjoitelmaa lyhyesti yhden esimerkin avulla.

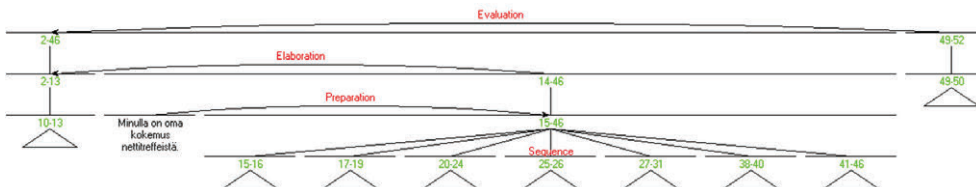
Esimerkissä 5.5 kirjoittaja ei ole ilmipannut kappalejakoja, mutta kun tekstiä analysoidaan esimerkiksi retorisen rakenteen teorian mukaan, tekstin kokonaisrakenteen hahmottuu selkeäksi. Esitän seuraavaksi kirjoitelman kokonaisuudessaan, ja tämän jälkeen kuviossa

5.5 on esillä havainnollistus RST:n mukaisena puukuviona. Olen merkinnyt kirjoitelmaan pystyviivoin ne kohdat, joissa retorisen rakenteen analyysin mukaisten osien raja kulkee.

Esimerkki 5.5

2. Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

(2) Kun internet tuli maailmaan (3) tuntui helpotukselta. (4) Nyt jos haluat lähettää kirjeen (5) ei tarvitse välttämättä ostaa postimerkki (6) vaan sen voi tehdä internetissä painamalla nappia "lähetä" (7) pari minuuttia ja se on jo paikan päällä. (8) Joka päivä tulee yhä enemmän mahdollisuuksia internettiin. (9) Nettitreffeistä on tullut suosittuja ohjelmia. (10) Ihmiset kohtaavat josain "chat" ohjelmassa, keskustelevat ja vaihtavat sähköpostiosoitteita. (11) Jotkut haluavat tavata heti parin keskustelun jälkeen (12) (jos se on mahdollista) (13) jotkut eivät halua tavata olenkaan. vaan olla kirjeenvaihtoystäviä. | (14) **Minulla** on oma kokemus nettitreffeistä. (15) Kaikki alkoi silloin (16) kun meille kytkettiin internetin. | (17) Aluksi en ymmärtänyt (18) mitä sillä voisi tehdä (19) mutta yhtenä päivänä ystäväni näytti minulle yhden venäläisen keskustelukanavan ja avasi minulle oma sähköposti. | (20) Parin päivän jälkeen tutustuin yhden pojaan (21) keskustelun aloittaminen oli helppoa "netissä". (22) Siellä voi puhua (23) mitä haluat (24) eihän kukaan ne eikä tietää sinua. | (25) Parin viikon kuluttua olin jo koukussa, (26) istuin internetissä 4 – 5 tuntia päivässä. | (27) Sen pojan kanssa, (28) jonka tutustuin, (29) oli paljon yhteistä, (30) keskustelu sujui helposti. (31) Joskus me keskusteltiin suoraan kanavalla tai kirjoitettiin sähköpostilla. | (32) Tunteeni häntä kohti olivat sekalaiset. (33) tuntui siltä (34) että olin hyvin kiinnittynyt häneen (35) mutta järkeni sanoi, (36) et ole vielä edes nähnyt häntä. (37) Olen nähnyt vain valokuvan hänestä. | (38) Seitsemän kuukauden kirjeenvaihdon jälkeen hän soitti minulle. (39) Silloin oli minun ensimmäinen pettymys, (40) hänen ääni ja puhe tavat järkyttivät minua. | (41) Kuukauden kuluttua me tavattiin kahvilassa. (42) aluksi kaikki oli ihan OK, (43) mutta myöhemmin ymmärsin (44) että se ei ollut se ihminen (45) mitä olen kuvitellut. (46) Mutta hän ei ollut järkyttynyt minusta niin kuin minä hänestä. (47) Olen elänyt kaunissa fantasiassa, kuvitellut kaikkea ihan tosin, (48) en ollut realistinen. | (49) **tämä** oli rankka kokemus minulle, mutta hyödyllinen. (50) Pitäisi elää elämänsä tässä maailmassa eikä missään internetissä. (51) Olen iloinen siitä (52) että nyt en ole riippuvainen internetistä. (232_65)

Kuvio 5.5. Esimerkki 5.5 havainnollistettuna puukuvaimen avulla (232_65).

Kirjoitelman retorisen rakenteen tuottaman analyysin ydin on kirjoitelman alussa: ytimen muodostavat lauseet 2–13 yhdessä, ja niissä esitellään kirjoituksen topiikki, nettitreffit, joita muu kirjoitelma elaboroi tai evaluoii. Suuri osa kirjoitelmasta, lauseet 15–48, muodostuu rinnakkaisista osista, jotka ovat toisiinsa kronologisessa suhteessa (sequence). Tämä sekvenssisuhteista muodostuva osa elaboroi kirjoitelman alkua esittämällä henkilökohtaisen tapahtumakuvauksen Internetistä kohtaamispaikkana. Kirjoitelman lopun lauseet 49–52 muodostavat retorisen kokonaisuuden, joka evaluoii kirjoitelmassa kuvattua ja kerrottua.

Mikäli kirjoitelmaa tarkastelee kappalejaon merkitsemisen näkökulmasta, retorisen rakenteen analyysin tuottamaa ryhmittelyä tukevat myös muut, edellisissä alaluvuissa kuva-

tut kappalerajaa ennustavat piirteet. Vahva osoitin kappalerajan paikalle on lause 14 *Minulla on oma kokemus nettitreffeistä*. Ennen tuota lausetta kirjoitelmassa on käsitelty yleisesti Internetiä ja nettitreffejä, mutta tässä deduktiivinen aloitus vaihtuu henkilökohtaisempaan kerrontaan persoonan muutoksen myötä. Kyse on topiikin muutoksesta. Retorisen rakenteen analyysi taas tukee kappalejaon tekemistä lauseiden 13 ja 14 väliin, sillä lause 14 on orientaatio (preparation) koko sekvenssisuhteiden osalle ja näin ollen se viittaa vahvasti tulevaan tekstinosaan.

Lauseet 15–48 muodostavat keskenään rinnasteisia osia, joita erottavat sanastollis-kieliopilliset piirteet, kuten ajan adverbti (esim. *aluksi*) ja adverbialit (esim. *kuukauden kuluttua*) (esim. Hinds 1979). Yhtäältä nämä rinnasteiset osat voisi ryhmitellä yhdeksi isoksi kappaleeksi. Toisaalta kappalejakoja voisi tehdä semanttisin perustein esimerkiksi ennen lausetta 32, jossa tapahtumien kronologinen kuvaus vaihtuu tunteiden tarkasteluun. Jaon perusteena olisi siis topiikin muutos.

Kirjoitelman evaluoivan lopetusosan rajan merkitseminen ei ole yksiselitteistä. Anaforinen pronomini *tämä* lauseen 49 alussa viittaa edeltäviin tapahtumiin ja evaluoi kirjoittajan kuvailemia tapahtumia ja kokemuksia. Samalla lause 49 viittaa myös lauseeseen 50 orientoimalla tulevaa väitettä *Pitäisi elää elämänsä tässä maailmassa eikä missään internetissä*. Lause 50 siirtää aiheen tarkastelun jälleen yleiselle tasolle, jolloin kirjoitelman loppuun tulee topiikin muutos. Kappalerajan tarkastelu jää retorisen rakenteen ja topiikin muutoksen varaan, sillä esimerkiksi aikamuodon vaihtelu perfektin ja imperfektin kesken ennen ja jälkeen kappalerajan (lauseet 46–49) ei ole kovin selkeää.

5.4 Kappale tekstin ortografisena ja strukturaalisena yksikkönä

Olen edellä tarkastellut kirjoitelmien retorista rakennetta suhteuttamalla sitä kirjoittajan merkitsemään kappalejakoon. Kirjoittajan merkitsemä kappalejako voi olla täysin yhteneväinen retorisen rakenteen teorian mukaisen analyysin tuottaman osajaon kanssa. Kappaleraja voidaan myös merkitä retorisen osan sisään, ja toisaalta kirjoittajan merkitsemä kappale voi kattaa useita retorisia osia. Retorisen osan ja kappalejaon yhtenemättömyys vahvistaa edelleen käsitystä siitä, että ortografisen kappalejaon ja strukturaaliseksi tai funktionaaliseksi nimetyn kappalejaon välillä voi olla ristiriitaa (ks. esim. Tiirilä 2007).

Huolimatta kappaleen visuaalisesta luonteesta kappalejakoja ei kuitenkaan tehdä mekaanisesti, vaan siihen liittyy myös sanastollis-kieliopillisia, kappalejakoja ennustavia piirteitä sekä semanttisia ja tekstikokonaisuuteen liittyviä perusteita. Kokoaan näkemykseni yhden esimerkkitekstin avulla.

Esimerkki 5.6 havainnollistaa kappalejakoja ennakoivia sanastollis-kieliopillisiä piirteitä. Esimerkin ensimmäisen ja toisen kappaleen eroa vahvistaa tempusmuutos (Longacre 1979), jonka olen merkinnyt esimerkkiin kursivoilla. Imperfektistä siirrytään kappalejaon myötä preesensiin. Esimerkin kappaleet 2 ja 4–6 taas alkavat adverbilla (lauseet 7 ja 31: *nykyään*, lause 36: *toisaalta*) tai adverbialitäydennyksellä (lause 44: *yleisesti sanottuna*), joita myös pidetään kappalerajaa ennustavina piirteinä (Hinds 1979).

Esimerkissä 5.6 kappalejako on myös anaforisen pronomini viittauksen raja (Hoffman 1989: 241): pronominilla ei viitata edelliseen kappaleeseen ja kappaleraja on sijoitettu

pronominin ja nominilausekkeen väliin.³¹ Olen lihavoanut ja alleviivannut lausekkeet, joiden edussanaan tekstissä viitataan pronominein, ja lihavoanut näihin lausekkeisiin viittavat pronominit.

Esimerkki 5.6

2. Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

(3) "Maailma on todella muuttunut, kun Internet on tullut ihmisten elämään," (4) isoisäni *sanoi*. (5) Nuorena hänellä *oli* tapana kirjoittaa kirjettä ulkomaalla asuvalle ystävälleen joka kuukausi, (6) koska kirjeen saapuminen *kesti* noin viikon.

(7) Nykyään **nettikeskustelussa** *jutellaan* kaikista asioista sekuuntien väleillä. (8) Sonera Plaza on suurimman **suomenkielisen nettikeskustelun paikka**. (9) **Siellä** keskustellaan nuorien kiinnostuneista aiheista, mm. koulukiusaus, ulkonäkö, huumeet sekä TV-sarja. (10) Olin kerrankin koulukiusauksen keskustelussa, (11) jossa oli 15 **suoralaista**. (12) **He** puhuivat oman kokemuksensa ja ajatuksia erilaisista näkökulmista.

(13) **Nettikeskustelussa** käytetään vuoropuhetta, (14) mikä on kirjeenvaihtoa parempi. (15) Jos kysyisin **kaverilta** kirjeessä, (16) että mitä **hän** on tehnyt tänään, (17) saisin vastauksen ehkä parin viikon kuluttua.

(18) **Nettikeskustelu** on myös vaarallista. (19) Sen takia on se, (20) että emme nähneet keskustelevan **henkilön** (21) eikä tiedän, (22) mikälainen ihminen **hän** on. (23) Puhuuko **hän** kaikkea tosissa? (24) Mutta kirjeenvaihto ja todellinen kohtaaminen ovat eri asiat. (25) Kirjoitan tavallaan hyvälle **ystävälle**. (26) ja menen tapaamaan **heidät**, (27) joita tunnen hyvin. (28) Mutta ainestossa suoralaisten **nimet** ovat Juha75, zeipii, AdrianS jne. (29) **Niiden** nimien mukaan emme pystyvä päättelemään, (30) kuka **se henkilö** on.

(31) Nykyään monilla **nuorilla** on aikuisen näkö, (32) **heillä** on tyttö- tai poikaystävä. (33) Ja **he** haluavat seurustella kuin aikuiset. (34) Joten Internet on **heidän** mielestään hyvä paikka saada ystävän ja keskustella sellaisia asioita. (35) Sen vuoksi **monet nuoret** jaksavat istua tietokoneen ääressä koko päivä eivät opiskele mitään.

(36) Toisaalta **nettikeskustelu** on hyvä, (37) että **siellä** voidaan harjoitella kielitaitoa (38) Englanninkielisessä nettisivuissa harjoitellaan aika paljon englannin kieltä. (39) On harmia, (40) että suomenkielisessä nettikeskustelussa käytetään aina puhekieltä. (41) Vasta Suomeen muuttaneet maahanmuuttajat eivät pysy osallistumaan keskusteluihin kielen takia. (42) Kuitenkin jos ulkomaalainen on asunut Suomessa kauan ja ymärtänyt puhekieltä, (43) Sonera Plaza on hyvä paikka tutustua suomalaisiin nuoriin.

(44) Yleisesti sanottuna **Internetin keskusteluissa** käydään joskus saadakseen enemmän uusia tietoja. (45) Oletteko huomaanut, (46) että maailman muuttuu pienemmäksi Internetin takia? (240_55)

Esimerkissä pronomini- ja kappaleviittausten korrelaatti, NP *nettikeskustelu* on merkitty usein kappaleen alkuun ja, kun pääsanana mainitaan uudelleen ilman rajaavia määritteitä ja teeman kehittäilyä jatketaan, kirjoitelmaan on tehty myös kappalejako. Kappaleen sisällä saatetaan käsitteilyyn tuoda myös uusia teemoja ja näiden myötä pääsanoja (3. kappale: *kaveri*; 4. kappale: *henkilö* ja tämän spesifiointi *ystävä, nimi*), mutta edelleen näihinkin viitataan anaforisesti vain kappalejaon sisällä. Pronomini- ja kappaleviittausten ja kappalejaon näkökulmasta kirjoittaja on siis hyvin systemaattinen, vaikka hänen kielitaidossaan on puutteita muilla osa-alueilla.

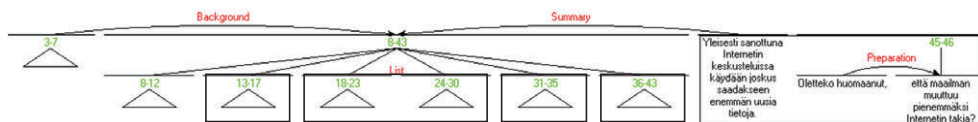
³¹ Lisäksi tilanteeseen nähden liian tarkan viittauksen on todettu ennakoivan kappalerajaa. Tällöin esim. nominilauseketta käytetään sellaisessakin tilanteessa, jossa pronomini- ja kappaleviittaus riittäisi. (Stark 1988: 291.) Sen sijaan esimerkiksi tekstin subjektimuutokset eivät ole osoittautuneet luotettaviksi kappalejaon signaaleiksi (mts. 285–287).

Edellä kappalejakoja on tarkasteltu sanastollis-kieliopillisesta ja topiikin mukaisesta näkökulmasta. Lisäksi kappalejakoja voidaan tarkastella lokaalisten eli kappaleen sisäisten lauseiden välisten semanttisten suhteiden avulla (esim. Le 1999, Stark 1988, Hinds 1977) että tekstikokonaisuudesta käsin. Esimerkiksi Le (1999) on luokitellut kappaleet viiteen erilaiseen ryhmään ortografisen kappaleen sisäisiä virkkeiden välisiä suhteita analysoimalla. Hän puhuu kappaleiden typologiasta ja ryhmittelee kappaleet sisäisen rakenteensa perusteella viiteen luokkaan:

- a) yhdestä virkkeestä muodostuva kappale
- b) kuvaileva rakenne (expository paragraph)
- c) selittävä rakenne (explanatory paragraph)
- d) kompleksiset rakenteet
  - a. argumentoiva rakenne (argumentative paragraph)
  - b. orientoiva rakenne (head subordination)
  - c. alisteinen rakenne (subordination)
  - d. vertaileva rakenne (double coordination)
- e) yhdistelmä rakenne (combined paragraph). (Le 1999: 315–325.)

Eksporitorisen tekstin merkittäviä virkkeiden välisiä suhteita ovat kontrastiivinen, rinnastus-, alistus-, yhteenvetävä ja yleistys-, syy–seuraus- ja evaluointisuhde (Stark 1988: 288–289). Myös Hinds (1977) luokittelee kappaleen sisäisiä osia, segmenttejä (segments, mts. 82–95), jotka ovat lähinnä lauseiden välisiä semanttisia suhteita, kuten johdanto (introductory segment), käänne (unexpected twist) ja täydennys (elaboration). Vastaavia lauseiden välisiä ja edelleen tekstin osien välisiä suhteita esitetään myös retorisen rakenteen teoriassa. Tosin retorisen rakenteen teorian näkökulma tekstinosiin ja niiden välisiin suhteisiin lähenee tekstikokonaisuudesta lähtevää kappalerajojen määrittelyä, sillä kuten aiemmin on jo tullut ilmi, retorisen rakenteen teorian mukainen lauseiden välinen analyysi ei pitäydy ortografisen kappaleen sisässä.

Kappalerajan merkitsemiseen vaikuttavat koko tekstin merkitykset paikallisen virketai virkekokonaisuuden merkityksen lisäksi. Kirjoitelmassa (esimerkki 5.6, kuvio 5.6) on luettelomainen rakenne, mikä ilmenee myös, kun tarkastellaan kirjoitelmaa puukuvaimen muodossa.

Kuvio 5.6. Esimerkin 5.6 kappalerakenne hahmotettuna retorisen rakenteen teorian puukuvaimin erityisesti kappaleiden 3–7 osalta. Retoriset osat, jotka muodostavat yhden tekstiin merkityn kappaleen on yhdistetty kuviossa kehyksin.³²

Kuviossa 5.6 esitetään retorisen rakenteen analyysiin perustuva hahmotus, jossa kukin retorinen osa muodostaa oman yksikkönsä, jota kuviossa edustaa kolmio. Kolmion yläpuolelle on merkitty numeroin lauseet, joita taas kolmio edustaa. Kirjoitelman luettelomainen rakenne on havaittavissa niin tekstiesimerkistä kuin sitä havainnollistavasta kuviossa (5.6): kappaleet alkavat *nettikeskustelu*-NP:n sisältävällä virkkeellä, jolla tehdään selväksi topiikin muutos edeltävään virkkeeseen nähden. Kun tämä toistuu lähes jokaisessa kappaleessa, kappalerajan merkitsemistä tukee myös tekstikokonaisuus ja siitä hahmotuvat, tyyliltään rinnasteiset osat. Jos taas analysoi Starkin (1988: 290) analyysin tapaan kappalerajaa edeltävän ja sitä seuraavan virkkeen viittaussuhteita, huomaa helposti, että kirjoitelman kappalerajoilla olevat virkkeet eivät ole keskenään tiiviissä suhteessa vaan suhde muodostetaan johonkin aiempaan virkkeeseen esimerkiksi toistamalla uudelleen jokin edellä esitetty NP (esimerkissä 5.6 *nettikeskustelu*). Esimerkki 5.6 havainnollistaa myös tätä, tekstikokonaisuudesta lähtevää kappalejaon merkitsemisen näkökulmaa.

Kuviosta 5.6 voi myös havaita, että erään kehyksen sisällä on kaksi retorista osaa (kyseessä 4. tekstikappale). Kirjoitelman 4. kappaleessa käsitellään nettikeskustelun vaarallisuutta ja tuodaan lisäksi käsittelyyn toinen topiikki, keskustelukumppanin läheinen tunteminen. Nämä käsitellään yhdeksi kappaleeksi merkityn tekstin osan sisällä. Kappalejako vaikuttaa siihen, mikä tekstissä korostuu ja minkä lukija ymmärtää tärkeäksi (Stark 1988: 297–299). Nyt kappalejako korostaa 5. kappaleessa tarkasteluun tulevaa nuorten netin käyttöä, ja edellisessä kappaleessa käsitelty topiikki, keskustelukumppanin läheinen tunteminen, ei korostu samassa määrin.

Olen edellä koonnut kappalejakoon vaikuttavia kielen ja tekstin piirteitä yhden kirjoitelman näkökulmasta. Kokoan lopuksi vielä kappaleen olemusta käsittelevässä kirjallisuudessa esillä olleita yleisiä kappaleen tarkastelun tendenssejä.

Kappalejaon rakentamistapaan ovat vaikuttaneet aikojen saatossa erilaiset muodit, kulttuuriset ja retoriset normit ja konventiot: Le (1999) on osoittanut, että englanniksi ensimmäisellä kielellään kirjoittavat rakentavat argumentaationsa kappaleen sisään, jolloin yhden kappaleen sisällä voi olla väitettä eri tavoin argumentoivia osia. Sen sijaan ranskaa

³² Kirjoitelman viimeinen kappale, lauseet 44–46, jakautuu kahteen osaan. Lause 44 on yhteenveto kirjoitelmalle, mutta lauseiden 45–46 muodostama osa jää analyysissä irralliseksi: virkkeessä tuodaan käsittelyyn uusi näkökulma (*maailma muuttuu pienemmäksi*) ja kirjoitelman muusta tyylistä poiketen pyritään dialogiin lukijan kanssa puhuttelemalla lukijaa (*oletteko huomannut*). Olen tässä jättänyt merkitsemättä virkkeen retorisen suhteen muuhun kirjoitelmaan nähden, sillä mikään käyttämistäni retorisisista suhteista ei tunnu toteutuvan tässä kohtaa. Käytössä olevan suhdeluokituksen sijaan tässä voisi kyseessä olla eräänlaisesta vuorovaikutteisesta jälkijäsenestä (ISK § 1197), jossa koko edeltävä kirjoitelma esittää kannanoton ja viimeinen virke vastakannanoton tai uuden näkökulman käsitelyyn. Ks. myös luku 3.4.

ensimmäisenä kielenä kirjoittavat käyttävät kappalejakoja tukemaan argumentaatiota. Tällöin väitettä argumentoivat osat muodostavat kukin oman kappaleensa. Le (1999: 336) toteaa, että ranskankielisen tekstin kappalerakenne osoittaa selvemmin ja läpinäkyvämmiin argumentit.

Myös esimerkiksi Piitulainen ja Tiittula (2002) ovat havainneet, että suomen- ja saksankielisten tekstien kappalejaon ja makrorakenteen keskinäisessä suhteessa on kieli- ja kulttuurikohtaisia eroja, ja esimerkiksi Piitulainen (2005) on havainnut, että suomen- ja saksankieliset tieteelliset kirja-arviot eroavat sekä kappaleiden määrän että pituuden osalta toisistaan.

Konventioiden on todettu vaikuttaneen myös kappaleen pituuteen. 1970-luvulla suositettiin lyhyempiä kappaleita kuin joitakin vuosikymmeniä aikaisemmin (Stern 1976: 257). Tosin Starkin (1988: 285) tutkimuksen tulosten mukaan tekstikatkelman pituus ei ole määräävä tekijä kappalejakoja merkittäessä, mutta pituus on käytössä yhdessä muiden kappalejakoon vaikuttavien piirteiden, kuten vaikkapa sanastollis-kieliopillisten piirteiden kanssa. Kappalejakoja ei siis tehdä mekaanisesti katkelman pituuden perusteella. Stark kumoaa näin Longacren (1979: 115–116) esittämää näkemystä siitä, että kappalejakoja tehtäisiin visuaalisen vaikutelman (Longacre: *eye appeal*) mukaan (ks. myös Hoffmann 1989: 240). Stark toteaa tutkimuksessaan myös, että kappalejakoja merkittäminen ei tee tekstistä nopeammin luettavaa, kun verrataan kappalein jaotellun ja jaottelemattoman tekstin lukeamiseen käytettyä aikaa (Stark 1988: 297–299).

Kiinnostava kysymys kappaleen olemuksen tarkastelussa on liittynyt kappalejaon arbitraarisuuteen. Onko tekstissä olemassa joitakin piirteitä, jotka ennakoivat kappalejakoja, vai muodostetaanko tai tulkitaanko nuo piirteet kappalejakoja ennakoiviksi juuri kappalejaon tukemana? Yhtäältä, jos kappalejakoja ei voida ennustaa tekstin piirteiden perusteella vaan kappalejaon voi tehdä kukin mielivaltaisesti, kappalejaon merkityksellisyys syntyy juuri ennustamattomuudesta. Toisaalta taas, jos sama teksti voidaan jakaa kappaleisiin useiden tapojen mukaan, mutta joitakin yhtenäisiä konventioita on olemassa, voidaan todeta, että kappalejako lisää tekstiin merkityksiä mutta se ei ole täysin ennustamaton. Tekstissä siis on joitakin merkkejä, jotka ovat kieliyhteisön tunnistettavissa. Kolmatta näkökulmaa edustaa preskriptiivistä kantaa lähenevä taustaoletus, jonka mukaan kappalejako on redundantti tekstin piirre ja se vain vahvistaa tekstin muita piirteitä. Tämän oletuksen perusteella voidaan arvioida kappalejaon onnistuneisuutta ja osoittaa virheitä, jos kappalejako on merkitty väärin. (Stark 1988: 277–278.)

Edellä esittämäni aineistoesimerkit ja niistä tehty retorisen rakenteen teoriaan ja kappaleen olemusta tarkastelleisiin lähteisiin perustuva analyysi tukevat Starkin (1988) kuvaamaa, toista näkökulmaa, jossa teksti voidaan jakaa kappaleisiin eri tavoin. Tätä, osittain konventioihin tukeutuvaa kappalejaottelun tekotapaa tukee myös muutama tutkimus. Stark (1988) tarkasteli ammattikirjoittajien kirjoittamia ekspositorisia esseitä, joiden kappalejako oli poistettu ja joihin yliopisto-opiskelijoiden ryhmä merkitsi kappalejaot uudelleen.³³ Yliopisto-opiskelijat merkitsivät usein kappalerajan samaan kohtaan kuin alkuperäisen tekstin kirjoittajakin, mutta lisäksi he merkitsivät lukuisia muita kappalejakoja. Toisaalta

---

³³ Stark (1988) tarkasteli myös opiskelijoiden yksimielisyyttä, tarkkuutta ja varmuutta omista merkinnöistään määrällisin mittarein. Varmuus saatiin selville haastatteleamalla opiskelijoita tehtävän jälkeen. Starkin tutkimusaineisto vastaa tekstityypiltään ylioppilaskokeen kirjoitelmia.

alkuperäisissä teksteissä oli myös kappalejakoja, joihin vain harva yliopisto-opiskelija merkitsi jaon. (Stark 1988: 285.) Sternin (1976) vastaavanlaisen tutkimuksen mukaan vain 5 % vastaajista tuotti saman kappalejaon kuin alkuperäisessä tekstissä. Kappalejako ei siis ole näidenkään tutkimusten valossa täysin ennustamaton, ja tekstissä on piirteitä, joiden voi kuvata ennustavan kappalejakoja, mutta jako voidaan tehdä monin tavoin, ja näin ollen kappalejako lisää tekstiin merkityksiä. Starkin ja Sternin kokeellisesti saamia tuloksia tukee näkemys, jonka mukaan kappaletta voidaan pitää pikemminkin varioivana kuin kognitiivisesti rajattuna resurssina, jolloin kirjoittajalla on aina mahdollisuus manipuloida kappaleen muotoa ja sisältöä omiin tarkoituksiinsa (Chafe 1994: 300).

5.5 Yhteenveto kappaleesta kirjoitelman yksikkönä

Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmien numeerisen kappalejaon tarkastelun perusteella voidaan todeta, että tyypillisesti kirjoitelma on jaettu 4–8 kappaleeseen, tosin aineistossa on myös kappalejaottomia kirjoitelmia ja kirjoitelmia, jotka on jaettu yli 10 kappaleeseen. Korkeita pistemääriä saaneiden kirjoitelmien kappaleet ovat pääsääntöisesti melko samanpituisia, kun matalia pistemääriä saaneissa kirjoitelmissä kappaleiden keskinäisissä pituuksissa on enemmän hajontaa.

Olen tarkastellut edellä retorisen rakenteen ja kirjoittajan merkitsemän kappalejaon yhtenevyyttä: onko retorinen kokonaisuus merkitty myös kappalejaon avulla? Retorisen rakenteen ja kirjoittajan merkitsemän kappalejaon tarkastelu osoittaa, että retorinen osa voi jatkaa kirjoittajan tekemän kappalejaon rajan yli. Yhtälailla kappale voi sisältää useita retorisia osia. Tyypillisesti osa kirjoitelmaan merkityistä kappaleista on yhteneviä retoristen osien kanssa, mutta osa analysoimistani retorisista osista ylittää merkityn kappalerajan.

Kun pohditaan kappaletta tekstin yksikkönä, tekstin retorinen rakenne voi antaa tarkasteluun lähtökohdan, mutta laajemman käsityksen luomiseksi huomioitavaksi tulee runsaasti muita tekstin piirteitä. Kappalejakoja voi tarkastella sanastollis-kieliopillisesta näkökulmasta, jolloin leksikaaliset ja esimerkiksi pronominaaliset viittaukset korostuvat. Toisaalta tekstikokonaisuudesta lähtevä tarkastelutapa siirtää huomion pois lausetasolta ja korostaa kappaletta tekstikokonaisuutta jäsentävänä diskurssin yksikkönä. Lisäksi huomioitavaksi tulevat erilaiset sosiokulttuuriset kappaleen olemukseen vaikuttavat tendenssit, kuten kulloinkin vallalla olevat käsitykset sopivasta kappaleen pituudesta.

Kappalejako jäsentää tekstiä ja korostaa sisältöjen merkityksiä. Havainnot aineistostani tukevat Chafen (1994) näkemystä, jonka mukaan kirjoittajalla on mahdollisuus käyttää kappalejakoja esitettyjä näkökulmia ja sisältöjä korostavasti tai häivyttävästi. Erityisesti silloin, jos tekstin rakenteelle ja kirjoittajan ilmaisulle olisi eduksi, että pitkään tekstinosaan merkitään kappalejako, kappaleen sisäisiä retorisia osia tarkastelemalla voidaan perustellusti osoittaa ne kohdat, joihin kappalejako retorisiin ja mahdollisesti myös syntaktis-semanttisiin perusteisiin kuuluisi tehdä. Edelleen kirjoittajalla on mahdollisuus itse pohtia, mitä tekstinsä sisältöjä hän haluaa korostaa kappalejaon keinoin, mutta niin tekstin retorisen rakenteen analyysi kuin topiikin vaihtelut, sanastollis-kieliopilliset piirteet ja tekstikokonaisuus ovat tarkastelun apuna, kun pohditaan, mikä olisi tekstin ja sisällön välittymisen kannalta edullisin kappalejako.

6 Asiakirjoitelman kokonaisrakenne

Tarkastelen seuraavassa kirjoitelmien kokonaisrakennetta. Otan huomioon luvussa 4 esittämäni havainnot kirjoitelmien aloitus- ja lopetusosista sekä luvun 5 havainnot kappalera-kenteesta siltä osin, kuin ne ovat huomionarvoisia kokonaisrakennetta tarkasteltaessa.

Kirjoitelmat on kirjoitettu siis tehtävänannoista 1 ja 2 (korostukset JK):

1. Tehtävän 1a artikkelin nuorisokahvila (s. 6-7) on paikka, jossa nuoret kohtaavat. Toiset kohtaavat kadulla, diskoissa, urheilukilpailuissa tai retkillä. **Kirjoita** jostakin tällaisesta paikasta, joka mielestäsi on hyvä kohtaamispaikka. **Valitse** yksi seuraavista otsikoista:

Kiva kohtaamispaikka

Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

X:ssä (X:llä) nähdään! (x = paikka tai paikan nimi)

2. Nykyään voidaan tavata myös virtuaalisesti, Internetin keskustelusuviilla tai jutustelu-verkoissa (“netissä”). **Mitä ajattelet** tällaisesta kanssakäymisestä verrattuna todelliseen kohtaamiseen tai esimerkiksi kirjeenvaihtoon? Onko sinulla siitä kokemuksia? Aineistosuviilla 8-9 näet esimerkin Internetin keskustelusuviista ja osoiteluettelosta. **Ota otsikoksi** jompikumpi seuraavista tai **otsikoi** itse.

Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

Nettitreffit

Näissä tehtävänannoissa pyydetään kirjoittamaan annetusta aiheesta ja valitsemaan annettu otsikko tai otsikoimaan teksti itse. Erityistä tekstilajia (esim. mielipidekirjoitus) tai näkökulmaa ei anneta, mutta kumpikin tehtävänanto ohjaa kuvaamaan omia kokemuksia aiheesta. Tehtävänannossa 1 kokemuksista ohjataan kertomaan *mielestäsi*-adverbiaalin avulla, ja yhdeksi otsikkovaihtoehdoksi on annettu yksikön 1. persoonan possessiivisuffiksien sisältävä otsikko (*Paikka, jossa voin tavata ystäviäni*). Tehtävänannossa 2 kirjoittaja ohjataan pohtimaan nettikeskustelua omakohtaisesti haku- ja vaihtoehtokysymysten avulla (*Mitä ajattelet tällaisesta kanssakäymisestä - - ? Onko sinulla siitä kokemuksia?*). Jommankumman näistä tehtävänannoista oli valinnut 96 kirjoittajaa eli 70 % koko aineistoni kirjoittajista. Asiakirjoitelmien joukko on siis suurin eri tehtävänannoista kirjoitettujen kirjoitelmien joukko, mikä on keskeinen syy juuri asiakirjoitelmien valikoitumisessa keskeiseksi aineistokseni.

Kuvaan luvussa 6.1 asiakirjoitelman perusrakenteeksi kutsumani kokonaisrakenteen. Tämä rakenne noudattaa järjestystä otsikko, mahdollinen orientoiva osa, topiikin esittäminen tai väite, topiikkia tai väitettä elaboroivat osat ja lopuksi yhteenvetävä tai evaluoiva lopetus. Perusrakenne kattaa 87 % (n = 83) aineistoni asiakirjoitelmista. Lisäksi asiakirjoitelmat on voitu rakentaa myös perusrakenteesta poikkeavasti. Nämä perusrakenteesta poikkeavat rakennetyypit, tarina- ja satelliittirakenteen esittelen luvussa 6.2.

Asiakirjoitelmien rakenne muodostaa oman rakennetyyppinsä, joka poikkeaa koko aineistoni muista kirjoitelmista: Kaunokirjallista teosta tai kuvaa käsittelevien kirjoitelmien tehtävänannoissa ohjataan käyttämään jotakin kulttuurin kirjallista tai (audio)visuaalista tuotetta kirjoitelman lähtökohtana, jolloin lähdemateriaalin käsittely osana kirjoitelmaa on oleellista ja vaikuttaa tekstin rakenteeseen (ks. myös Julkunen 2007, Juvonen 2004). Ur-

heilusuoritusta kuvaavien kirjoitelmien tehtävänannoissa taas kirjoittajia on pyydetty kuvaamaan ratkaisevaa tai dramaattista, urheiluun liittyvää hetkeä, ja tehtävänanto ohjaa kirjoittajia kuvaamaan tapahtumia osin narraationa (*kerro vapaasti*). Urheilueroituksia on kuvattu poikkeuksetta kahden yksilöurheilijan tai kahden joukkueen keskinäisenä kappailuna narratiivisesti.

Tarkastelen lisäksi luvussa 6.3 asiakirjoitelmien rakennetta tehtävänantojen näkökulmasta. Voidaan havaita, että tehtävänannoissa annetut virikekysymykset vaikuttavat kirjoitelmissä käsiteltyihin näkökulmiin ja tätä kautta kirjoitelman kokonaisrakenteeseen.

6.1 Asiakirjoitelman perusrakenne

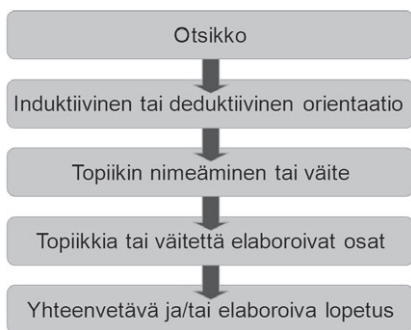
Asiakirjoitelman perusrakenne noudattaa niin sanotusti perinteistä koulukirjoitelman rakennetta, jossa kirjoitelman skeeman voi esittää rakenteella otsikko, aloitus, käsittely eli näkökulmien erittely ja esimerkit sekä lopetus (Mikkonen 2010: 78). Tällaista karkeaa rakennetyyppiä edustaa tehtävänannosta 1 kirjoitetuista kirjoitelmista 36 (78 %) ja tehtävänannosta 2 kirjoitetuista kirjoitelmista 47 kirjoitelmaa (94 %).

Edelleen kirjoitelmien rakennetta voidaan tarkastella yksityiskohtaisemmin, jolloin huomio kiinnittyy yhtäältä kirjoitelman alkuun: alkaako kirjoitelma orientaatio-osalla vai suoraan topiikin tai mielipiteen esittelyllä (ns. in medias res -aloitus), ja toisaalta kirjoitelman keskiosaan ja lopetukseen: miten näkökulmien erittely tehdään ja kuinka paljon kirjoitelmassa korostetaan omaa kokemusta, jota molemmissa tehtävänannoissa pyydettiin käsittelemään.

Kuvaan luvussa 6.1.1 orientaatio-osalla alkavan kirjoitelman perusrakenteen ja luvussa 6.1.2 väitteellä, määritelmällä tai topiikin maininnalla alkavan kirjoitelman rakenteen. Lisäksi luvussa 6.1.3 käsittelen tarkemmin kirjoitelman näkökulmia ja esimerkkejä erittelevää keskiosaa, jonka olen nimennyt topiikkia tai väitettä elaboroivaksi osaksi.

6.1.1 Orientaatioalkuinen perusrakenne

Suurin osa perusrakenteen kirjoitelmista rakentuu osista induktiivinen tai deduktiivinen orientaatio, topiikin nimeäminen tai väite, topiikkia tai väitettä elaboroiva tai elaboroivat osat ja yhteenvedävä tai evaluoiva lopetus. Rakenne on kuvattu kuviossa 6.1.

Kuvio 6.1. Orientaatiolla alkava kirjoitelman perusrakenne.

Kuviossa 6.1 esitettyä rakennetta havainnollistaa esimerkkikirjoitelma 6.2, joka on kirjoitettu tehtävänannosta numero 1. Kirjoitelman lauseet 3–14 muodostavat deduktiivisen orientaatio-osan. Kirjoitelman topiikki, *avanto*, ja siihen liittyvä avantouinti esitellään lauseessa 15 (lihavoitu lause). Topiikkilauseetta eli kirjoitelman ydintä seuraavat osat elaboroivat topiikkia. Kirjoitelmassa on evaluoiva lopetusosa, joka muodostuu lauseista 37–40.

Esimerkki 6.2

1. Kiva kohtaamispaikka

[Orientaatio] (3) Monilla nuorilla on se ikioma kohtaamispaikka, jossa tavataan ystäviä ja jaetaan kokemuksiaan. Se on tuttu ja turvallinen paikka, johon voi tulla purkamaan niin suruja kuin iloja. Ja vaikka itse paikka saattaakin sekä aikakaudesta, että maasta riippuen vaihdella paljonkin, kokoontumisen motiivi on aina sama – ystävyys.

Mutta tosiaankin, jo samalla luokalla olevien eri kaveriporukoiden kohtaamispaikat saattavat poiketa valtaavasti. Toiset kerääntyvät kaduille, toiset taas diskoihin. Kolmannet saattaa viihtyä parhaiten erilaisten harrastustensa parissa. Itsekin olen kavereitteni kanssa kokoonnutunut mitä erilaisimmissa paikoissa, jotka kaikki ovat tavalla tai toisella olleet kiehtovia ja mielenkiintoisia.

[Topiikin nimeäminen] (15) **Viime aikoina me olemme tavanneet kuitenkin toistuvasti eräässä aivan toisenlaisessa paikassa, nimittäin avannossa.**

[Topiikkia elaboroiva osa] (16) Saattaa kuulostaa hullulta, mutta kun siihen hyiseen koetelemukseen lisää vielä ihanat saunalöylyt, käristyneet makkarat ja hyvät ystävät, ei asiasta voi olla epäilystäkään. Kyse on ihanasta kohtaamispaikasta, jossa mieli piristyy ja ystävyys vahvistuu. Ja mikä ihaninta. Sauna ei lähennä pelkästään ystäviä, vaan se luo yhteishengen koko saunovaan porukkaan, oli siellä sitten miehiä tai naisia, nuoria tai vanhoja. Yhteishenki syntyykin väkisin, kun alussa otetaan laudeilla yhdessä mittaa tulisista löylyistä ja sitten pulahdetaan jäiseen avantoon. Löylytilassa sitten taas yhdessä lämmiteltäessä ei voi olla kuvailematta naapurille sitä pelon- ja helpotuksensekaista tunnetta, joka jyllää jokaisessa kiireestä kantapähän.

Samalla täysin rentotuneena alkavat ujommatkin kaverukset kertomaan tarinoitaan ja aika ajoin löylytilan valtaavatkin toinen toistaan riehakkaammat naurunpurskahtukset. siksi aika kuluu nopeasti ja saunoamisen jälkeen jokaisella onkin sitten mitä vapautunein tunne. Ja uudesta kerrasta sovitaan heti paikan päällä. No, mutta mitenkäs muutenkaan. (36) Siiheen on yksinkertaisesti jäänyt koukkuun.

[Evaluoiva lopetus] (37) Minun täytyykin myöntää, (38) että tämä Helsingin Meri-Rastilan kupeessa sijaitseva yleinen avantopaikka on ollut antoisin kohtaamispaikkamme, (39) josta me aiomme pitää myös kiinni. (40) Hyvän kohtaamispaikan voisi tosiaankin sanoa jopa kruunaavan ystävyiden. [155_90]

Kirjoitelma alkaa deduktiivisella orientaatio-osalla, jossa käsitellään nuoria ihmisiä ja heidän kohtaamispaikkojaan yleisesti (ks. luku 4.1.1). Kirjoitelmassa viitataan yleisesti nuoriin (NP:t *monilla nuorilla, kaveriporukat*) ja kohtaamispaikkoja käsitellään spesifioimatta (NP:t *kohtaamispaikka, paikka, mitä erilaisimmissa paikoissa*) tai viitataan tehtävänannossa esimerkinomaisesti mainittuihin paikkoihin (*katu, disko*). Orientaatio-osassa tuodaan esiin kirjoitelman ikään kuin sivutopiikki, *ystävyyys*, johon viitataan aiheen käsitelyssä myöhemminkin. Varsinainen kirjoitelman otsikon mukaisen topiikin esittely tehdään kuitenkin myöhemmin.

Toisen kappaleen viimeisessä lauseessa tarkennetaan aiheen käsittely tiettyyn kohtaamispaikkaan, avantoon. Avannossa käyminen on kirjoitelman topiikki, jota tarkennetaan (elaboration) myöhemmissä lauseissa ja virkkeissä. Kappalejako korostaa kirjoitelman topiikkia: topiikki mainitaan kappaleen viimeisessä lauseessa, joka on tyypillinen topiikkimuutoksesta johtuva kappalejaon paikka (Giora 1983).

Lauseet 16–36 muodostavat topiikkia elaboroivan osan. Elaboraatio-osasta voidaan edelleen erotella keskenään sekvenssisuhteessa olevia osia, joissa tapahtumia kuvataan ajallisesti etenevänä ja kuvausta jaksotetaan ajan adverbiaalein (*alussa - - sitten. Löylytilassa sitten taas - - Samalla - - aika kuluu nopeasti ja saunoamisen jälkeen - - Ja uudesta kerrasta sovitaan heti paikan päällä.*) Niin esimerkin 6.2 kirjoitelmassa kuin muissakin asiakirjoitelmissa kirjoittajat ovat käyttäneet usein sekvenssisuhtein esitettyjä osia. Pалаan tähän myöhemmin luvussa 6.1.3.

Esimerkkikirjoitelma päättyy evaluivaan lopetusosaan (lauseet 37–40), joka muodostaa kirjoitelmassa oman kappaleensa. Lopetusosassa evaluoidaan sekä avantoa kohtaamispaikkana (NP: antoisin *kohtaamispaikkamme, josta me aiomme pitää myös kiinni*) että kohtaamispaikan merkitystä ystävyydelle (*hyvän kohtaamispaikan, kruunata ystävyyys*). Näin lopetusosa on satelliittisuhteessa koko kirjoitelmaan, ei vain *avanto*-topiikkiin.

Esimerkkikirjoitelman voi havainnollistaa retorisen rakenteen analyysivälinettä apuna käyttäen seuraavasti:

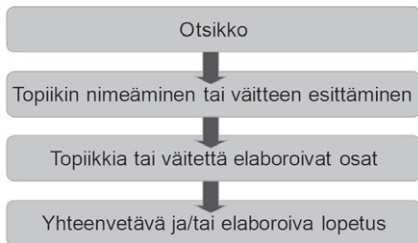

Kuvio 6.2. Kirjoitelman 15_90 kokonaisrakenne.³⁴

Kuvio 6.2 havainnollistaa samat retoriset kokonaisuudet, joita on käsitelty edellä. Lauseet 3–14 ovat orientaatioosuudessa ytimeen, jonka muodostaa virke 15. Lauseista 16–36 muodostuva kokonaisuus elaboroi ydintä. Lauseiden 37–40 muodostama retorinen kokonaisuus on evaluaatioosuudessa koko edeltävään kirjoitelmaan (lauseet 3–36).

6.1.2 Topiikki-, määritelmä- tai väitealkuinen perusrakenne

Toinen, joskin marginaalisempi kirjoitelman perusrakenne on kuvattuna kuviossa 6.3.

Kuvio 6.3. Topiikin nimeämisellä tai väitteen esittämisellä alkava kirjoitelman perusrakenne.

Tämän rakenteen mukaiset kirjoitelmat alkavat topiikin nimeämisellä tai mielipiteen tai väitteen esittämisellä. Tähän perusrakenteen ryhmään kuuluvat myös kirjoitelmat, jotka alkavat ns. määritelmäaloituksella (ks. luku 4). Määritelmäaloitusta on käytetty vain tehtävänannosta 1 kirjoitetuissa kirjoitelmissa. Alun jälkeen topiikkia tai väitettä elaboroidaan ja lopuksi kirjoitelman päättää yhtenvetävä ja/tai evaluoiva lopetusosa.

Kuviossa 6.3 esitettyä kokonaisrakennetta havainnollistaa esimerkki 6.4, jonka ensimmäisessä lauseessa (lause 3) esitetään topiikki (*jokin kauppakeskus*) ja kirjoittajan oma mielipide tuodaan myös heti esiin (*minun mielestäni*). Tämän jälkeen mielipidettä elaboroidaan kuvaamalla kohtaamispaikan sopivuutta naisille yleisesti sekä kirjoittajalle ja hä-

³⁴ Huom. kuviossa lauseiden numerointi on puutteellinen johtuen RST Toolin teknisestä puutteesta. Elaboratioosuuden satelliitin muodostavat lauseet 16–36, (ei 16–34, kuten kuviossa).

nen kaverilleen erityisesti. Kirjoitelman päättää evaluoiva lopetus. Kirjoitelman aloittava väitelause on lihavoitu.

Esimerkki 6.4

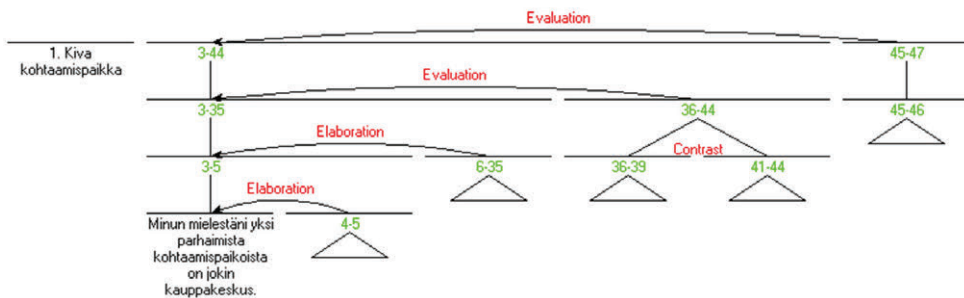
1. Kiva kohtaamispaikka

(3) **Minun mielestäni yksi parhaimista kohtaamispaikoista on jokin kauppakeskus.** [Elaboraatio] (4) Erityisen hyvin tällainen kohtaamispaikka sopii naisille. (5) Naiset pystyvät viettämään siellä monta tuntia putkkeen.

[Elaboraatio] (6) Minä ja minun kaverini Elena pidämme kauppamatkaa hyvin mukavana. (7) Yleensä me kohtaamme toistamme Helsingin Itäkeskuksessa. (8) Se on Pohjoismaiden suurin kauppakeskus ja (9) seillä on vaikka mitä, (10) ja kaiken mukavinta on se, (11) että kaikki yritykset ovat saman katon alla ja hyvässä järjestyksessä. (12) Siellä on paljon hyviä kauppiaita, kahvilat, ravintolat, pesula, suuttari, pankin ja niiden palvelupisteet, vakuutusyhtiöiden konttorit ja varmasti paljon muutakiin, (13) josta minä en tiedä vielä. (14) Mutta se ei haita minua yhtään, (15) pikku hiljaa Elenan kanssa me tutkimme koko paikan.

(16) Kohtaamisestamme Elenan kanssa sovimme pari päivää ennen. (17) Yleensä matkan tarkoitus on ostaminen. (18) tällöin jos kyse on vaatteesta, (19) toinen meistä voi suositella jotakin ja katsoa sivulta, (20) miten hyvin vaatte sopii. (21) Ruokaa ei tarvitse suosittelaa, (22) mutta sen ostamisen aikan me keskustelemme lakkaamatta. (23) Kun on jo kaveltu paljon, (24) me menemme istumaan johonkin kahvilaan. (25) tämä on aivan ihana hetki. (26) Kahviloissa on aina paljon maukkaita pullia. (27) Ostamme kahvia ja pari pullaa kukin meistä (28) ja istumme kahvilassa niin kauan, (29) kunne väsymys lähtee. (30) Siinä aikana kerromme toisillemme hyviä ja huonoja uutisiamme, (31) annamme neuvoja toisillemme. (32) Niin voi mennä jopa kaksi tuntia. (33) Jos kauppäivämme on pitkä, (34) me käymme kaksi kertaa kahvilassa tai yhden kerran kiinalaisessa ravintolassa. (35) Niitä on muuten Itäkeskuksessa jopa kolme.

[Arviointi] (36) Minun mielestäni kauppa on paljon parempi, kuin esimerkiksi disko. (37) Diskosta ei ole mitään hyötyä. (38) En ole koskaan pidanytkin diskosta. (39) Siellä ei ole edes mahdollista keskustella (40) koska musiikkia soitetaan liian kovaa. (41) Kaupassa käyminen kaveiden kanssa on ihan erilaista. (42) Siinä aikana voi tehdä kaksi hyödyllistä asiaa. (43) Ensimmäinen asia on ostaminen (44) ja toinen on kohtaaminen. [Arviointi] (45) mutta suosittelen kavereiden kanssa käydä juuri kauppakeskuksissa, (46) koska näissä on ainakin yksi kahvila. (47) On paljon kivempaa välillä käydä juomassa kahvia jutella rauhassa ja sitten takaisin johonkin kauppaan. [150_60]

Kuvio 6.4. Kirjoitelman 150_60 kokonaisrakenne.

Kirjoitelman topiikki, kauppakeskus kivana kohtaamispaikkana, esitetään kirjoitelman ensimmäisessä lauseessa (lause 3). Lauseet 4 ja 5 tarkentavat kauppakeskusta yleisesti naisten kohtaamispaikkana ja muodostavat oman, elaboroivan satelliitin topiikkilauseelle.

Edelleen lauseet 6–35 muodostavat oman elaboroivan kokonaisuutensa, jossa toiminnan kuvausta käytetään argumentoinnin tukena. Kokonaisuus on erotettu tekstissä myös kappalejain: keskenään osin sekvenssisuhteisissa lauseissa 6–35 kuvataan kirjoittajan ja hänen ystävänsä toimintaa kohtamispaikassa, kuinka tapaamiseen valmistaudutaan (lauseessa 16 predikaatti ja ajan adverbiaali: *sovimme* [tapaamisesta] *pari päivää ennen*) ja miten kauppakeskuksessa toimitaan (lauseet 23–34: *Kun on jo kavelty paljon, me menemme - - Ostamme - - ja istumme kahvilassa niin kauan, kunne väsymys lähtee. Siinä aikana kerromme - -*). Osaan sisältyy myös keskenään elaboroivassa ja/tai evaluoivassa suhteessa olevia lauseita (esim. lauseet 24–26: *kahvilaan*. [evaluaatio:] *tämä on aivan ihana hetki*. [evaluaatio:] *Kahviloissa on aina paljon maukkaita pullia*. Tai lauseet 34–35: *kiinalaisessa ravintolassa*. [elaboraatio:] *Niitä on muuten Itäkeskuksessa jopa kolme*).

Lauseet 36–44 muodostavat oman evaluoivan kokonaisuutensa. Topiikin käsittely muuttuu edellisen osan omakohtaisesta toiminnan kuvauksesta vertailuksi kaupassakäynnin ja diskon välillä. Lauseet 36–40 muodostavat diskoa elaboroivan ja evaluoivan osan, jota verrataan lauseiden 41–44 muodostamaan, kauppakeskusta evaluoivaan osaan. Yhdessä tämä vertailu evaluoi positiivisesti kirjoitelman alussa esitettyä topiikkilauseetta (ks. kuvio 6.4).

Kirjoitelman evaluoivan ja yhteenvetävän lopetusosan muodostavat kirjoitelman lopun lauseet 45–47, joissa esitetään suositus kauppakeskuksissa tapaamisen puolesta (*mutta suosittelen kavereiden kanssa käydä juuri kauppakeskuksissa*).

Retorisen rakenteen teorian mukainen hahmotus (kuvio 6.4) havainnollistaa topiikkialkuisen kirjoitelman rakennetta selvästi. Kun kirjoitelman topiikki esitetään kirjoitelman aluksi, siitä tulee koko kirjoitelman ydin, jolloin muut tekstinosat ovat satelliittisuhteessa ytimeen.

6.1.3 Topiikkia tai väitettä elaboroivien osien tarkastelu

Käsittelen seuraavaksi tarkemmin perusrakennetta noudattavien kirjoitelmien rakennetta siitä näkökulmasta, miten kirjoitelma on jäsenetty topiikin tai mahdollisen väitteen esittämisen jälkeen. Tarkasteluun tulevat näin ollen topiikkia tai väitettä elaboroivat osat (ks. kuviot 6.1 ja 6.2). Tarkastelen ensin listamaista jäsentelyä. Tämän jälkeen esittelen kontrastiivista jäsentelyä hyödyntäneitä kirjoitelmia. Lopuksi esittelen ongelmanratkaisurakennetta noudattavan kirjoitelman.

Luvuissa 6.1.1 ja 6.1.2 kuvattujen esimerkkien topiikkia tai väitettä elaboroivat osat rakentuvat paljolti sekvenssisuhteiden varaan (ks. luku 3.2.3). Totta onkin, että monissa asiakirjoitelmissa elaborointi perustuu sekventiaalisten tapahtumien tai keskenään väljästi rinnasteisessa, listasuhteessa olevien väitteiden esittämiseen. Erityisesti tehtävänannosta 1 kirjoitetuissa kirjoitelmissa painottuvat sekvenssisuhteet, joilla kuvataan toimintaa kohtamispaikassa, ja tehtävänannosta 2 kirjoitetuissa kirjoitelmissa taas painottuvat erittelevät, keskenään listamaisissa suhteissa olevat osat.

Esimerkki 6.5 havainnollistaa kirjoitelmaa, jossa on käytetty listamaista rakennetta.

Esimerkki 6.5

2. Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

(3) Nykyaikana ihmiset voivat keskustella Internetin keskustelusivuilla tai jutusteluverkoissa.

[Lista_A](4) Minä tulin Suomeen kuusi vuotta sitten Venäjältä. (5) Kaikki minun ystävät jäivät Venäjälle. (6) Minä olen käynyt harvoin ystävien luona (7) ja me päätimme keskustella jutusteluverkoissa ja kirjevaihto Internetissa. (8) Se on nopeampi ja helppo tapa ottaa yhteyttä ystävien kanssa, (9) kun meidän välissä on niin pitkä matka.

(10) Jutusteluverkoissa ihmiset ovat eri ikäiset ja eri maista, (11) että mistään muuasta ei voi löytää sellaista nuorten määrää. (12) Jutusteluverkoissa jutellaan monista aiheesta, (13) voit saada mielenkiintoisia tietoja. (14) Mutta minä pidän enemmän tapaamisesta ystävien kanssa kuin jutulemisestä heidän kanssa jutusteluverkoissa. (15) Koska ei millään voi vaihtaa tapaaminen eikä puhelin että Internet tai jutusteluverkot. (16) Kun ei ole mahdollisuus tavata, (17) voim keskustella ystävien kanssa netissä.

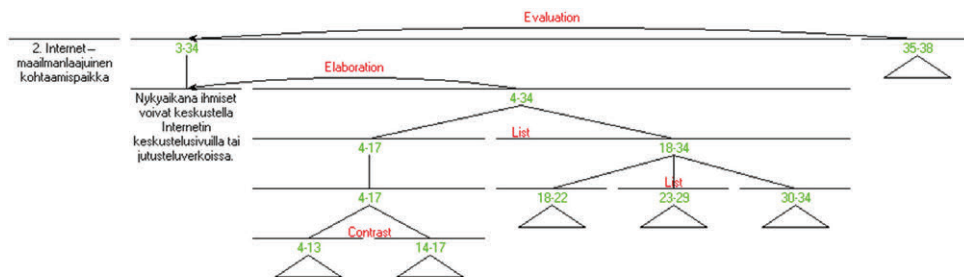
[Lista_B] (18) Jos esimerkiksi hän on hukannut ystävänsä tai haluaa tutustua ihmistä, (19) hän jättää viestin ilmoitustaululle ja odottaa vastausta. (20) Ja niitä tulee aika paljon, (21) jos ei löytänyt ystävänsä, (22) hän löysi paljon uusia ystäviä.

[Lista] (23) Internetissä ja jutusteluverkoissa ihmisiä voivat keskustella erilaisista aiheesta, (24) auttavat enemmän vieraita ihmisiä kuin todellisessa tapaamisessa.

(25) Virtuaalinen maailma on hyvin erilainen kuin todellinen maailma. (26) Minun mielestäni Internetissä ihminen ei näe ja ei tiedä ihmistä, (27) jonka kanssa hän jutella. (28) Ihmisen psykologiassa sanoo, (29) että ihminen helpompi jutella vieraan ihmisen kanssa, kuin ystävien kanssa.

[Lista] (30) Internetissä voi myös löytää kaikki uutiset, ilmoitukset, goroskoopit, chat ja paljon muuta. (31) Sivu Sonera Plaza on yksi suosituimmasta sivusta. (32) Melkein kaikki minun ystäväni ovat kayneet siellä. (33) Jotkut lukevat uutiset, (34) osa ystävästäni juttelevat ja pelaavat peli siellä.

[Arviointi] (35) Minä olen iloinen, (36) että keksettiin internetin. (37) Nyt kaikki voivat jutella koko maailman kanssa ja ystävien kanssa, (38) jotka ovat kaukana. (214_60)

Kuvio 6.5. Kirjoitelman 214_60 kokonaisrakenne.

Kirjoitelman ensimmäisessä lauseessa (lihavoitu lause 3) ilmaistaan kirjoitelman topiikki. Lauseessa yhdistyvät deduktiiviselle orientaatiolle tyypilliset piirteet (ajanilmaus *nykyaikana*, NP *ihmiset*) topiikin ilmoittamiseen (*keskustella Internetin keskustelusivuilla tai jutusteluverkoissa*). Kirjoitelman myöhemmissä osissa elaboroidaan alussa esitettyä topiikkia, joten kirjoitelma toteuttaa topiikkialkuista asiakirjoitelman perusrakennetta.

Kirjoitelman topiikkia elaboroivan osan muodostavat kaksi keskenään listasuhteessa olevaa osaa (lista a ja b). Osat ovat keskenään rinnasteisia, mutta ne muodostavat melko

väljän suhteen, jota ei ole ilmipantu esimerkiksi konjunktioidin. Ensimmäinen listan osa muodostuu lauseista 4–17, joka sisältää jutusteluverkkojen (lauseet 4–13) ja todellisen tapaamisen (lauseet 14–17) vertailun. Vertailu osoitetaan eksplisiittisesti lauseessa 14 (*Mutta minä pidän enemmän tapaamisesta ystävien kanssa kuin jutustelusta heidän kanssaan jutusteluverkoissa*), joka alkaa rinnastuskonjunktiolla *mutta* ja jossa kirjoittajan oma mielipide tuodaan esiin kontrastoivassa verbilausekkeessa *minä pidän enemmän - - tapaamisesta kuin jutustelusta - -*.

Kirjoitelman lauseet 18–34 muodostavat listan toisen osan, joka edelleen jakautuu keskenään listasuhteessa oleviin, väljästi rinnasteisiin osiin. Lauseet 18–22 kuvaavat ystävän löytämistä verkosta. Tämän listanosan voisi tulkita tarkennukseksi edellisessä kappaleessa mainitulle ystävien kanssa keskustelemiselle, sillä lauseen 18 alkupaikkainen *jos esimerkiksi* ohjaa lukemaan myöhempiä lauseita täydentävänä esimerkkinä. Kirjoitelmasta ei kuitenkaan tunnu löytyvän sellaista kohtaa, josta lause 18 olisi esimerkki. Lisäksi kappalejako ennen lausetta 18 irrottaa sen tiiviistä yhteydestä lauseeseen 17. Näin tulkinta siitä, mihin lauseessa 18 kuvattu esimerkkitapausta viittaa, jää epäselväksi.

Lauseet 23–29 esittävät jälleen uuden näkökulman verkkokeskusteluun: todellisen ja virtuaalisen maailman vertailun, jota käsitellään kahdessa kappaleessa. Lauseita 23–29 ei ole sidottu esimerkiksi konnektorein edelliseen osaan (lauseet 18–22), ja ne muodostavat omat kappaleensa. Osat ovat keskenään listasuhteessa: niiden keskinäinen yhteys syntyy siitä, että niissä esitetään omat, topiikkia täydentävät näkökulmat omissa kappaleissaan, ja ne on sijoitettu peräkkäisiksi osiksi kirjoitelmaan.

Kolmas listan osa on tiiviissä suhteessa edeltäneisiin listan osiin. Lauseessa 30 käsitte-lyyn otettu näkökulma, Internetistä löytyvä moninaisuus, sidotaan edellisiin osiin konnek-tiivilla *myös*. Tämän jälkeen lauseissa 31–34 elaboroidaan moninaisuutta kuvaamalla So-nera Plaza -sivustoa esimerkkinä Internetin tarjonnasta. Sonera Plaza viittaa samalla tehtä-vänannossa 2 tarjolla olleeseen aineistoon, joka tuodaan tässä kirjoitelmassa esille mainin-tana ilman tarkennettua viittausta siihen, että kyseessä todella on tehtävänannossa tarjolle annettu aineisto. (Ks. myös luku 6.3.3.)

Kirjoitelman päättää lauseiden 35–38 muodostama, evaluoiva lopetusosa, jossa kirjoit-taja ilmaisee eksplisiittisesti oman, positiivisen kantansa jutusteluverkkoihin (*Minä olen iloinen, että keksettiin internetin*).

Edellinen esimerkki havainnollisti kirjoitelmaa, jossa topiikkia tai väitettä elaboroiva osa on rakennettu keskenään listasuhteisista osista. Esimerkki 6.6 kuvaa kirjoitelmaa, jos-sa on käytetty kontrastisuhdetta jäsentämään kirjoitelman topiikkia tai väitettä elaboroiva-a osaa. Kirjoitelman topiikki, Internet, mainitaan otsikossa ja esitetään leipätekstissä lau-seessa 11 (lihavoitu).

Esimerkki 6.6

2. Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

[Orientaatio] (3) Tietokoneiden keksiminen oli suuri askel koko ihmiskunnalle. (4) Jokainen ha-lusi omista tietokoneen. (5) Tänäpäivänä sen on mahdollista. (6) Koska tietokoneiden koko su-pistui tuhat kertaa. (7) Nykyään erittäin älykkään ja nopean tietokoneen voi saada mahtuman jopa taskuun. (8) Se voi toimia ilman sähköä – pariston avulla. (9) tietokone verkkon avulla sen voi käyttää jopa aavikkoissa, (10) jossa tuhanteen kilometrin ei ole muuta kuin hiekkaa.

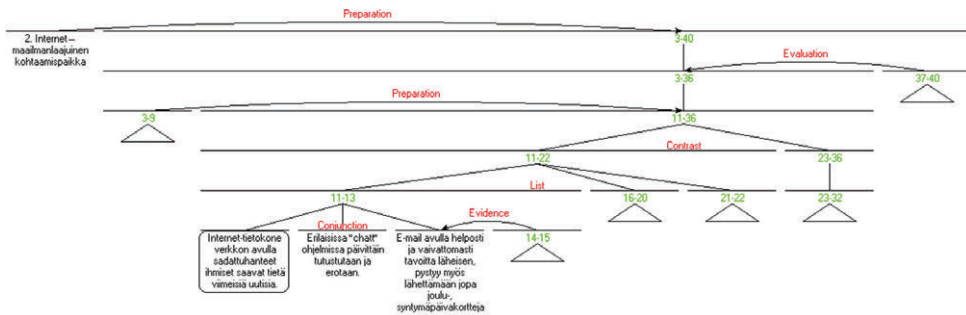
[Kontrasti] (11) **Internet-tietokone verkkon avulla** sadattuhanteet ihmiset saavat tietä viimeisiä uutisia. (12) Erilaisissa "chatt" ohjelmissa päivittäin tutustutaan ja erotaan. (13) E-mail avulla helposti ja vaivattomasti tavoittaa läheisen, pystyy myös lähettämään jopa joulu-, syntymäpäiväkortteja (14) eikä sitä joutuu odottamaan muutaman hetken (15) kun se olisi perillä.

(16) "Chatti! on luultavasti paras keino kommunikoida ujlolle ihmiselle. (17) Ujot ei olekaan enää ujot, (18) kun heitä ei näkee. (19) Monelle heistä "chatti" on ainut keino saada ystäviä. (20) Keskustelemisen "netissä" avulla heidän ongelmat voivat jopa katoa kokonaan.

(21) Internetin kautta monet meistä saavat uudenlaisin kokemuksia. (22) Sen kautta pääsee kurkkaamaan jopa toisen valtion katukuva reaaliajassa. (23) Joten internet on todellakin maailmanlaajuinen kohtaamispaikka vai on.? (24) Pystykö tietokone anta samalaista palautetta kuin todellinen ihminen?

[Kontrasti] (25) Itse olen paljolti sitä mieltä (26) että ei, (27) koska en pysty edes puhumaan kunnolla puhelimesta. (28) Tarvin jatkuvasti palautetta, (29) jonka saa eleistä ja ilmeistä. (30) joskus pelkäästän se (31) miten ihminen seisoo (32) voi keoa hyvin paljon. (33) En sano (34) että "nettissä" keskustelut ovat turhia (35) mutta kannatta ehkä miettiä ennen kuin alkaa elää virtuaalisessa elämässä. (36) Onkohan se sen arvoista?

[Arviointi] (37) Toivoon (38) että kohtaa alkaa tulla suoria lähetyksiä internetin kautta, (39) joissa pystyisi näkemän keskustelu kaveria (40) niin minullekin internetin muutuusin maailmanlaajuiset kohtaamispaikkaksi. (234_60)

Kuvio 6.6. Kirjoitelman 234_60 rakenne. Otsikon jälkeinen maininta topiikista ympyröity kuvioon.

Kirjoitelman lauseet 3–10 muodostavat orientaation, joka kuvaa yleisesti tietokoneen ole-musta. Kirjoitelma käsittelee Internetiä, jota käytetään tietokoneen avulla, ja otsikon jäl-keen *internet* mainitaan lauseessa 11. Koska maininta Internetistä lauseessa 11 ei muodos-ta kirjoitelmalle yksiselitteistä ydintä – onhan lause 11 osa kuvausta, jossa eritellään erilai-sia Internetin käyttötapoja (*uutiset, chat, e-mail*) – olen analysoinut myös otsikon kiinteäs-ti osaksi kirjoitelman rakennetta. Otsikko on orientoivassa suhteessa koko kirjoitelmaan nähden.

Kirjoitelma rakentuu lauseiden 11–22 ja 23–36 muodostamalle kontrastisuhteelle. Lauseiden 11–22 muodostama osa erittelee Internetin etuja keskenään listamaisissa suhteissa olevien osien avulla. Lauseissa 11–15 eritellään Internetin käyttötapoja, lauseiden 16–20 muodostamassa osassa kuvataan ujojen ihmisten mahdollisuutta kommunikoida chatissa ja lauseiden 21–22 muodostamassa osassa esitellään vielä mahdollisuus tutustua muihin maihin Internetin välityksellä. Osat on eroteltu toisistaan kappalejain, eikä niiden välille ole merkitty muuta sitovaa yhteyttä kuin kappaleiden ja niiden esittelemien elabo-roivien näkökulmien peräkkäisyys kirjoitelmassa.

Kirjoitelman rakenteelle keskeisen kontrastisuhteen toisen osan muodostavat lauseet 23³⁵–36, joissa kirjoittaja tuo oman näkökantansa esille (*Itse olen paljolti sitä mieltä että ei pysty antamaan samanlaista palautetta kuin todellinen ihminen*) ja esittelee varauksellisen suhtautumisensa Internettiin (*kannatta ehkä miettiä ennen kuin alkaa elää virtuaalisessa elämässä*). Siirtyminen kontrastin ensimmäisestä osasta toiseen tehdään kysymyslausein (lauseet 23–24), joihin kirjoittaja antaa vastauksen (lauseet 25–26).

Kirjoitelman päättää evaluoiva lopetusosa (lauseet 37–40), jossa esitetään yleisesti tulevaisuuteen kohdistuva toivomus (*Toivoon että kohtaa alkaa -*), viitataan edellisessä osassa käsiteltyyn vaatimukseen nähdä keskustelukumppanin eleet (*tulla suorita lähetyksiä internetin kautta, joissa pystyisi näkemään keskustelu kaveria*) ja toistetaan kirjoitelman otsikossa mainittu *maailmanlaajuinen kohtaamispaikka (- minullekin internetin muuttuisin maailmanlaajuiset kohtaamispaikaksi)*, jolla osoitetaan eksplisiittisesti kirjoitelman yhteys otsikossa mainittuun topiikkiin.

Esimerkissä 6.6 kuvaa siis rakennetta, jossa esitellään Internetin etuja ja verrataan niitä omaan mielipiteeseen. Tehtävänannosta 2 kirjoitetuissa kirjoitelmissa melko usein pohditaan Internet-tapaamisen etuja ja haittoja sekä esitetään omakohtaisia kokemuksia aivan kuin tehtävänannossa on pyydetty. Kiinnostavaa etuja ja haittoja erittelevien kirjoitelmien rakenteessa on se, että näkökulmien erittely tehdään hyvin usein samassa järjestyksessä: ensin esitellään nettitreffit tai Internetin edut, sitten ongelmat tai haitat ja lopulta omat kokemukset. Tehtävänanto ei ohjaa tähän käsittelyjärjestykseen, vaan kirjoittajat ovat päätyneet käsittelyjärjestykseen itsenäisesti³⁶. Esimerkissä 6.7 on esitetty juuri tällainen kirjoitelma:

Esimerkki 6.7

2. Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

(3) Maailma on muuttunut. (4) Ei puhuta enää lukemisesta, urheilusta eikä mistään muusta 'vanhanaikaisesta' harrastuksesta. (5) Todennäköisesti ei puhuta ollenkaan, **paitsi Internetista, uuden maailman 'lapsesta'**, (6) joka on meidän paras ystävämmä, (7) koska se osaa kaikkea ja paljon enempää.

[Elaboraatio: edut] (8) Internetin avulla voimme tehdä läksymme nopeammin, löytää tietoa helpommin ja jopa tavata uusia ihmisiä.

(9) Miksi meidän pitäisi mennä baariin tai diskoon tutustumaan uusiin ihmisiin ja kokemaan pettymyksiä, (10) jos Internet tarjoaa meille heti 'sopivat' ihmiset? (11) Lisäksi on ottava huomioon, (12) ettei meidän tarvitse olla ujoja 'Netissa', (13) koska ei kukaan voi nähdä meitä eikä arvostella ulkonäköämme tai muita virheitä, (14) jotka näemme itsessämme.

[Vastaväite tukiväitteenä: haitat] (15) Tämä kuvitelma maailmasta ilman ennakkoluuloa ulkonäön varten saattaa kuulostaa hyvältä uskoen, (16) että vain sanalla ja ajatuksilla olisi voima. (17) Ikävä kyllä on muistettava, (18) etteivät ihmiset ovat 'sellaisia'. (19) He eivät halua vain keskustella Internetissa, mutta myös löytää ihmisiä, (20) joita he eivät tapa 'oikeassa elämässä'. (21) On myös lisättävä, (22) että suurin osa Internetin käyttäjistä valehtelee itsestään. (23) Onko tämä tulevaisuutemme, maailma täynnä valheita?

³⁵ Olen analysoinut lauseen 23 nyt osaksi internetiin kriittisesti suhtautuvaa osaa (lauseet 23–36), minkä keskeisenä perusteena on retorinen kysymys *on(ko)*. Lauseen voisi analysoida myös todistesuhteiseksi (evidence) satelliitiksi lauseille 11–22, mikä kuvaa lauseen 23 kahtalaista luonnetta: se voisi olla samanlaisesti kahden suhteen osa. Retorisen rakenteen teorian annotoinnin mukaan tämä ei kuitenkaan ole mahdollista.

³⁶ Kirjoittajista kaksi on samasta koulusta, loput neljä eri kouluista.

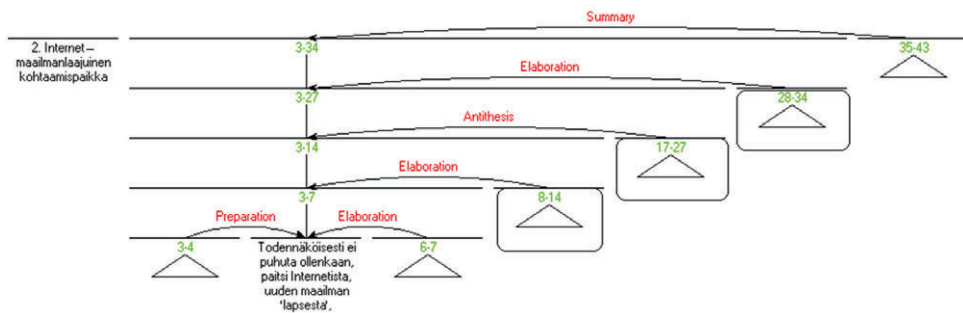
(24) Toinen vaara on, (25) että Internetista saattaa tulla ainoa keino, (26) jonka kautta yhteys muihin ihmisiin otetaan.

(27) Uusi uljas maailma?

[Elaboraatio: omat kokemukset] (28) Minullakin on, totta puhuen, 'nettikavereita' sekä oma sähköpostilaatikkoni, (29) josta haen melkein joka päivä sähköpostini. (30) En kuitenkaan usko olevani vaarassa, (31) koska 'reaaliset' suhteet ovat minulle tärkeimpiä kuin 'virtuaaliset'.

(32) Aluksi olin hyvin varovainen ja jopa vähän ennakkoluuloinen Internetiä vastaan, (33) mutta pidän nyt siitä, (34) koska uusi maailma kaikkine mahdollisuuksineen avasi ovensa minulle.

[Yhteenveto] (35) Nykyään Internet on jo yleinen välinen arkipäivässämme (36) ja olen niin perehtynyt siihen, (37) etten osaa sanoa, (38) onko se hyvä vai huono. (39) Maailma on tietääkseni aina muuttumassa (40) ja Internet on vaan tässä vaiheessa uusi. (41) Monet muut 'välineet' ovat vielä tulossa. (42) Muutos kuuluu maailmaamme tarjoten meille maailmanasukkaille uudistuksia ja mahdollisuuksia, (43) jotta voimme nauttia omin päin elämästä käyttäen hyväkseen kaikki tarjotut välineet. [267_67]

Kuvio 6.7. Kirjoitelman 267_67 kokonaisrakenne.

Kirjoitelma alkaa orientaatiolla (lauseet 3–7), jossa deduktiiviselle orientaatiolle tyypillisesti johdatellaan topiikin käsittelyyn. Kirjoitelmassa yleisyys tehdään viittaamalla maailmaan yleisesti (*maailma on muuttunut*) ja yleisiin toimintatapoihimme siellä (*Ei puhuta enää lukemisesta, urheilusta eikä mistään muusta 'vanhanaikaisesta' harrastuksesta. Todennäköisesti ei puhuta ollenkaan*). Kirjoitelman topiikki esitetään lauseessa 5, jota elaboroidaan lauseissa 6 ja 7.

Internetin etuja kuvataan lauseissa 8–14, jotka muodostavat kaksi kappaletta. Lauseet 15–26 muodostavat topiikin haittoja tai ongelmia esittelevän osan, joka samalla tavoin koostuu kahdesta kappaleesta. Lauseen 27 esittämään retoriseen kysymykseen vastataan omakohtaisia kokemuksia esittämällä (lauseet 28–34). Tämäkin osa koostuu kahdesta kappaleesta. Lauseet 35–43 muodostavat yhteenvetomaisen lopetuksen, jossa kirjoittaja evaluoi omaa kompetenssiaan esittää näkemyksiä Internet-kohtaamisesta (*olen [po. en ole] niin perehtynyt siihen, etten osaa sanoa, onko se hyvä vai huono*).

Kirjoittamisen opetuksessa kahta edellä esiteltyä rakennetta kutsutaan aihepiirijärjestykseksi. Tällöin käsiteltävää kokonaisuutta tarkastellaan eri näkökulmista osa kerrallaan. (Esim. Mikkola & Luukka 2007: 78.)

Kirjoitelman käsittelyosa on saatettu rakentaa myös ongelman ja sille tarjotun ratkaisun rakennetta noudattaen (esim. Hoey 1983, 2001, Mann & Thompson 1988, Mäntynen 2003). Tätä rakennetapaa on käyttänyt aineistossani kuitenkin vain muutama kirjoittaja,

vaikka rakennetta on pidettykin yhtenä tyypillisimmistä länsimaisen kirjoittamisen skemaattisista rakenteista (Mäntynen 2003: 91). Esimerkki 6.8 havainnollistaa tehtävänannosta numero 1 kirjoitettua, ongelmanratkaisun rakennetta hyödyntävää kirjoitelmää.

Esimerkki 6.8

1. Kiva kohtaamispaikka.

[Ongelma] (3) Tällä hetkellä Suomessa nuorisolla ei ole paljon paikkoja (4) missä he voivat tehdä jotain yhdessä, esimerkiksi pelata korttia ja kuunnella musiikkia.

(5) Tänä päivänä nuoret kohtaavat yhä enemmän ja enemmän kaduilla, ostoskeskuksissa tai diskoissa. (6) Mutta vähitellen nuorilla alkaa olla jo tylsä, (7) kun ei ole mitään tekemistä. (8) ja kuten tiedämme (9) nuoret kaipaavat toimintaa, seikailuja sekä ystäviä, (10) joiden kanssa voi puhua vapaasti.

(11) Sen takia, (12) että nuorilla ei ole mitään tekemistä (13) he sortuvat huumeisiin tai alkoholiin. (14) He haluavat tällä tavalla viihdyttää itseään, (15) mutta he eivät ajattele seurauksia, (16) jotka ovat tuhoisat. (17) Tähän syynä ovat yhteiskunnan miittamattomuus. [Ratkaisu] (18) nuorille ihmisille pitää järjestää kerhoja, tapahtumia (19) jotka kiinnostaisivat heitä. (20) Näissä kerhoissa täytyy järjestää sellaisia ohjelmia, pelejä ja keskusteluja, (21) joissa nuoret voivat työskennellä ryhmissä ja pitää hauskaa.

(22) Suomessa tällä hetkellä on vain kaksi sellaista kerhoa: Nuorisotalo ja nuorisokahvila Q (Lapsen Maailma 2/2000). (23) Mutta ne toimivat liian vähän. (24) Nuorisotalon on auki vain arkipäiväisiin kello 21 asti. (25) Ja nuorisokahvila Q vain kerran viikossa, perjantai-iltaisin kello 21 – 01. (26) Tämä tietenkin ei riitä. (27) Mitä sitten tehdän viikonloppuisiin?

(28) Monilla nuorilla ei ole varaa liittyä urheiluseuraan tai käydä diskossa, (29) siksi pitää järjestää ilmaisia keroja. (30) Kun tällaisia kerhoja ilmestyy (31) monet nuoret ihmiset alkavat käydä siellä esimerkiksi nuorisokahvila Q (Lapsen maailma 2/2000) (32) joka on hyvin suosittu, (33) koska nuoret saavat pitää hauskaa ja hankia uusia ystäviä tai puhua luottamuksellisesti työntekijöiden kanssa ongelmistaan.

(34) Mutta toisalta paljon riippuu nuoresta ihmisestä. (35) Vain he voivat tehdä kerhosta mukavan paikan, (36) koska kerho antaa ainoastaan mahdollisuuden tehdä jotain. (37) Nuoret voivat myös osallistua kerhon toimintaa, esimerkiksi keksimällä joitain hyviä ohjelmia.

[Arviointi] (38) Mielestäni kiva kohtaamispaikka on talo, huone tai kerho (39) jossa nuoret ihmiset saavat osallistua yhteistoimintaan vapaaehtoisesti. (40) Sekä saavat itse järjestää naisten kerhojen ohjelmat, (41) siten nuorilla ihmisillä on oikein vaativa ja kiinnostava työ, (42) joka vaatii paljon aikaa ja voimia.

(43) Hyvät esimerkit tällaisesta kerhosta ovat nuorisotalo ja nuorisokahvila Q. (44) Mutta ne kaipaavat vielä kehitystä. (130_73)

Kirjoitelma noudattaa Hoeyn (2001: 123–127; 1983) kuvaamaa ongelmanratkaisurakennetta. Kirjoitelman alussa, lauseissa 3–10 kuvataan lähtötilanne (Hoey: situation): (3) - - *nuorisolla ei ole paljon paikkoja (4) missä he voivat tehdä jotain yhdessä* - -, nuoret joutuvat kohtaamaan toisiaan kadulla, ostoskeskuksissa ja diskoissa, mistä seuraa, että heillä on tylsää. Tylsistyminen taas johtaa kirjoittajan kuvaamaan ongelmaan (Hoey: aspect of situation requiring a response), nuorten sortumiseen huumeisiin ja alkoholiin (lauseet 11–12).

Ongelman esittelevä tekstinosa, lauseet 3–17, on ratkaisusuhteessa (solutionhood) kirjoitelman varsinaiseen ratkaisuosaan (Hoey: response), joka muodostuu lauseista 18–37. Tässä tekstinosassa kuvataan kokeen lähdeaineistossa esiteltyä nuorisokahvilatoimintaa ratkaisuna nuorten syrjäytymiselle.

Kirjoitelman päättää evaluoiva yhteenveto (Hoey: positive evaluation), joka muodostuu lauseista 38–44. Kirjoittajan oma mielipide tulee eksplisiittisesti esiin (*mielestäni*), ja

muodon vaihtumisella. 80–90 pistettä saaneissa kirjoitelmissa narratiiviset osat vuorottelevat korostetusti ekspositoristen osien kanssa, jolloin ekspositorinen osa erotetaan narratiivisesta esimerkiksi kappalejaolla ja aikamuodon vaihdolla. (Ks. myös Uurtamo 1999.) Esittelen molemmista jäsentelytavoista yhden esimerkin.

Esimerkki 6.9 havainnollistaa alle 80 pistettä saanutta narratiivista kirjoitelmaa.³⁷ Kirjoitelman rakennetta kuvaa suulliseen kertomukseen (ks. Labov & Waletzky 1967) rinnastettava tarinarakenne. Asiakirjoitelman perusrakenteeseen verrattuna tarinarakenteessa ei esitellä käsiteltävää teemaa erillisessä johdanto-jaksossa vaan kirjoitelma alkaa ajan, paikan ja toiminnan kuvauksella. Lukijalle ei kerrota käsiteltävää näkökulmaa kuten perusrakenteen kirjoitelmissa, vaan tapahtumista aletaan kertoa suoraan. Narratiiville tyypillisesti kirjoitelmassa on runsaasti temporaalisia suhteita ylläpitäviä lausekkeita (*äskän soitin, nyt olen baarissa, olemme edelleen baarissa*), joissa temporalisuus tehdään sekä ajan adverbiaalein että predikaatin tempusmerkinnällä.

Esimerkki 6.9

1. Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

[Narratiivinen osa] (3) On perjantai-ilta (4) ja olen juuri menossa tapamaan ystäväni diskossa. (5) Äskän soitin ystävälleni, (6) että hänkin tulisi samaan disko-baariin, (7) jossa voimme tavata. (8) En ole tavannut ystäväni pitkää aikaa (9) ja minulla on todella ikävän häneen. (10) Sekä ystäväni että minä asumme vielä kotona, vanhempien luona. (11) Mutta ensi kuussa me molemmat muutamme pois kotoa ja (12) asumme sitten yhdessä.

[Baari kohtaamispaikkana] (13) Nyt olen baarissa (14) ja etsin omaa ystävää. (15) Ahaa: tuolla hän istuu muiden ystävien kanssa (16) ja he odottavat minua. (17) Baarissa on paljon muita ihmisiä, (18) täältä löytyy muitakin tuttuja. (19) Täällä musiikki kuuluu kaikille hyvältä, (20) kyllä drinkkikin maistuu hyvältä.

(21) Tämä baari on minulle tuttu. (22) Olen käynyt täällä tapaamassa ystäviäni satoja kertaa ja (23) pidän tästä paikasta todella paljon. (24) Baarissa järjestetään diskoa joka perjantai. (25) Pidän paljon tanssimisesta, (26) siksi tulen tänne tanssimaan, kuuntelemaan musiikkia ja tapaamaan ystäviä (27) ja nautin samalla paljon hauskaa.

[Ekspositorinen osa] (28) Kun menen diskoon, (29) yleensä menen muiden ystävien kanssa, (30) enkä halua mennä mihinkään yksin. (31) Mielestäni on parempi mennä johonkin aina ystävien kanssa, (32) koska heidän kanssa voi keskustella, nauraa ja pitää hauskaa. (33) Ilman ystävää minun itsekin on vaikea tulla toimeen. (34) Minusta hyvä ystävä on minulle yhtä hyvä kuin veljeni tai sisareni.

[Narratiivinen osa] (35) Olemme edelleen baarissa, (36) tanssi jatkuu (37) ja täällä on mahtava olla, (38) mutta ystäväni ei pidä tästä yhtään. (39) Hänen mielestään täällä on paljon väkeä, (40) on juoppoja ihmisiä (41) ja kaiken lisäksi tämä musiikki on tosi tylsä. (42) Ystäväni haluaa, (43) että menemme johonkin kahvilaan juomaan teetä tai kahvia. (44) mutta itse olen eri mieltä, (45) enkä halua lähteä täältä muualle.

[Kahvila kohtaamispaikkana] (46) Mutta hetken kuluttua menin ystäväni kanssa pois baarista, (47) ja menimme suoraan nuorisokahvilaan, (48) joka sijaitsee kaupungin pääkadulla keskustassa. (49) Kahvilassakin on melko paljon ihmisiä, mutta kuitenkin vähemmän kuin baarissa. (50) Ja suurin osa kahvilassa olevista ihmisistä on vanhoja ihmisiä. (51) Onneksi, että täältä löytyy muitakin nuoriakin.

(52) Kahvilassa on ihan rauhallista, (53) täällä voi juoda vain teetä, kahvia tai vettä, mutta ei mitään alkoholia. (54) Kahvilassa voi myös lukea sanomalehtiä ja samalla kuunnella radiota, (55) mutta ei voi tanssia eikä laulaa. (56) Minun mielestäni tämä on todella tylsä paikka.

³⁷ Kertovaa tekstityyppiä ei ole pidetty ylioppilaineeseen sopivana, jos se on ollut kirjoitelman yksinomainen tekstityyppi (ks. Kauppinen & Laurinen 1988: 97).

[Yhteenveto] (57) Joka tapauksessa, **kulutin** ystäväni kanssa pari tuntia kahvilassa (58) ja sitten **lähdimme** pois. (59) **Se oli viimeinen kertani**, (60) **että käyn ystäviäni tapaamassa kahvilassa**, (61) **mutta baari on se paikka**, (62) **jossa olen käynyt aina**. [138_67]

Kirjoitelma jakautuu kolmeen osaan, joista baariin sijoittuvat tapahtumat esitetään lauseissa 13–27 ja 35–45 ja kahvilakuvauksella lauseissa 46–56. Kirjoitelman päättää yhteenveto, jossa evaluoidaan kahvilaa ja baaria kohtauspaikkana.

Tapahtumat kerrotaan pääasiassa preesens-aikamuodossa³⁸, jota käytetään kerronnan dramaattisuutta ja tapahtumien läheisyyttä luovana tehokeinona. Tällöin kerronta-, viittaus- ja tapahtumahetki yhdistyvät ja tuovat tekstiin intensiivisyyttä (ns. dramaattinen preesens, ks. esim. Pallaskallio 2006: 139–140, Laitinen 1998). Tapahtumien lomaan on sijoitettu kuvailua (esim. lause 24: *Baarissa järjestetään diskoa joka perjantai*) ja evaluointia (lause 24: *Pidän paljon tanssimisesta*, lause 56: *Minun mielestäni tämä on todella tylsä paikka*) sekä kuvailua ja kerrontaa sekoittavia osia (esim. lauseet 17–18: *Baarissa on paljon muita ihmisiä, täältä löytyy muitakin tuttuja*), jotka voi tulkita yhtäältä tapahtumahetkessä havaituksi tai toisaalta yleisemmin tapahtumapaikan yleiskuvaukseksi. Selkeimmin narraatiosta poikkeavana omana osanaan on kirjoitelman keskivaiheen ekspositorinen osa, jonka voi tulkita olevan tulkintasuhteessa edellä esitettyyn kuvaukseen baarista (lauseet 13–27): kappale esittää taustatietoja ytimeistä (lauseet 13–27), jossa korostetaan ystävien tapaamista (lauseet 22, 26 ja 27: *olen käynyt täällä tapaamassa ystäviäni satoja kertaa, tullen tänne - - tapaamaan ystäviä ja nautin samalla paljon hauskaa*). Satelliitissa eli ekspositorisessa osassa taas kuvataan ystävien tärkeyttä ja merkitystä kirjoittajalle (lauseet 31–33: *menen muiden ystävien kanssa, enkä halua mennä mihinkään yksin, aina ystävien kanssa, Ilman ystävää minun itsekkin on vaikea tulla toimeen*).

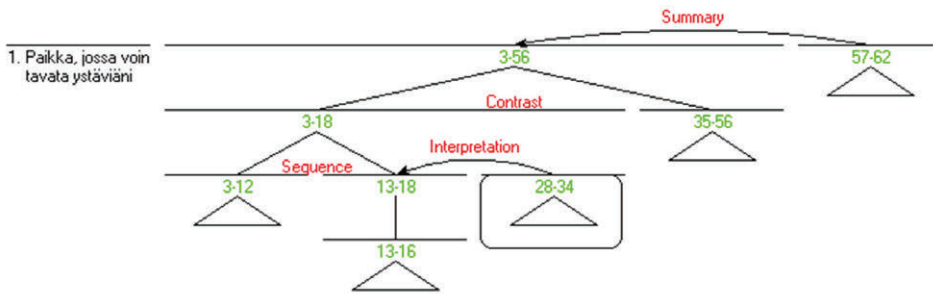
Kirjoitelma rakennetaan baarin ja kahvilan kontrastiiviselle vertailulle, jossa baarin positiivisia puolia tarkastellaan erityisesti lauseissa 13–27 ja baarin negatiivisia piirteitä ja kahvilan etuja lauseissa 38–54. Esimerkin viimeinen kappale on yhteen vetävä (*joka tapauksessa*) ja siinä siirrytään aikamuodon vaihdoksen avulla tarkkailemaan tapahtumia etäämmältä ja kirjoitusajankohdasta käsin (Labov & Waletzky 1967: coda). Aivan viimeinen, esimerkissä lihavoitu virke korostaa kirjoittajan näkökulmaa ja evaluoi edellä esitettyä tapahtumaketjua.

Esimerkki 6.9 voidaan kuvata RST:n mukaisella puukuvaimella seuraavasti:

---

³⁸ Kirjoitelman tapahtumien preesens-kerronnan katkaisee kuudennen kappaleen aloittava imperfektissä kerrottu virke *Mutta hetken kuluttua menin ystäväni kanssa pois baarista, ja meninme suoraan nuorisokahvilaan*.

Kuvio 6.9. Kirjoitelman 138_67 kokonaisrakente. Kirjoitelman ekspositorinen osa on neliöity kuvioon. Huom. kuviossa lauseiden numerointi on puutteellinen johtuen RST Toolin teknisestä puutteesta.

Kuvio havainnollistaa kirjoitelman retoristen osien keskinäistä suhdetta: kirjoitelma rakentuu kahta tapaamispaikkaa vertailevalle suhteelle (lauseet 3–34 ja 35–56), ja kirjoitelma päättyy yhteenvetoon (lauseet 57–62), joka toki sisältää evaluoivia osia. Kirjoitelman alkuosaan sisätty sekä narratiivisia osia (lauseet 3–27) että ekspositorinen osa, joka on neliöity kuvioon 6.9.

Esimerkki 6.10 havainnollistaa kirjoitelmaa, jossa narratiiviset osat vuorottelevat ekspositorisen osan kanssa.

Esimerkki 6.10

1. Kiva kohtaamispaikka

[Narratiivinen aloitus] (3) Lauantai päivänä koko rakennuksessa tuoksui eksoottiselta. (4) Oveen koputettuumme minulle ja minun ysätävälläni avasi Marga, vanha intialainen nainen, esi-liina päällään. (5) Minulle valkeni heti, (6) kuka sen hyväntuokuisen ruoan oli tällä kertaa laitanut. (7) vaihdettuumme kuulumisia marga ohjasi meitä olohuoneeseen, (8) joka oli naisia ja lapsia täynnä. (9) kaikki olivat suomässä margan valmistamaa ruokaa (10) ja meille ei näyttänyt jäävän mitään. (11)Minä ja ystäväni ryntäsimme keittöön, (12) jossa meitä odotti kaksi valmista lautasta. (13) Minun mieleeni vilahti, (14) kuinka ihanaa tampereen kaupungin ulkomaalaisten kohtaamispaikka on. (15) Neljän vuoden jatkuvan toiminnan jälkeen paikan suosio on kasvamaassa kokoajan (16) ja tulee ihmisiä sykäysittain kohtaamispaikkaan.

[Ekspositorinen osa] (17) Kohtaamispaikassa on jatkuvasti toimintaa: (18) Aamulla opiskellaan suomen kieltä (19) ja tutustutaan samalla suomalaiseen kulttuuriin. (20) Illalla kohtaamispaikka on varattu ulkomaalaisille nuorille, (21) joille kohtaamispaikka on tärkeä: (22) he katsovat kohtaamispaikkaa paremmaksi vaihtoehdoksi kadulla oleskelun sijasta; (23) kadulla kontakti suomalaisiin nuoriin voi joskus aiheuttaa ongelmia kulttuurillisten erojen takia. (24) Kohtaamispaikassa nuoret käyvät pitämässä hauskaa aikuisten ollessa paikalla. (25) Aikuiset pitävät huolen siitä, (26) että kohtaamispaikan turvallisuus ja viihtyvyys säilyisivät. (27) Lisäksi nuoret käyvät keskustelemassa ongelmistaan, (28) sillä eläminen kahden kulttuurin välissä on vaikeaa. (29) Perheille kohtaamispaikka on ihanteellinen, (30) sillä siellä voi tavata ystäviä ja osallistua yhteisiin leikkeihin ja erilaisiin kilpailuihin.

[Narratiivinen osa] (31) Syötyämme vatsamme täyteen menimme toiseen huoneeseen, (32) missä arabialainen musiikki soi aika kovaa. (33) Kaikki näyttivät tyytyväisiltä musiikkiin, (34) vaikka harva kohtaamispaikan kävijöistä ymmärtää arabiaa. (35) Paikalla oli myös suomalaisia perheitä, (36) jotka näyttivät sopeutuvan ilmapiiriin, (37) joka oli siinä päivänä erityisen

lämmin ja hyvä. (38) Ajattelin mielessäni olohuoneessa istuvia ihmisiä (39) ja miten kohtaamispaikka on heille tärkeä.

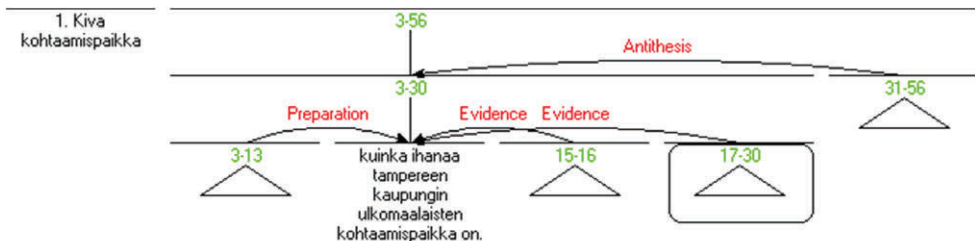
(40) Puhelin soi toisessa huoneessa (41) ja Marga ryntäsi vastaamaan. (42) Hetken kulluttua menin pyytämään hänet olohuoneeseen. (43) Hän katseli silloin ikkunasta kulkevia ihmisiä ja kääntyi minua päin. (44) ”Kohtaamispaikkaa uhataan sulkea lopullisesti liiallisen melun takia. (45) rakennuksen asukkaat haluavat meitä pois täältä.”, (46) hän sanoi ja näytti minulle hänelle aikaisemmin tulleet kirjalliset varoitukset.

(47) Kävelin hiljaa pois huoneesta (48) ja mietin samalla sitä kirottua puhelinsoittoa. (49) Tiesin, (50) että kaikki oli muuttunut (51) ja, että kohtaamispaikkaa suljetaan (52) olivatpa yritykset mitkä tahansa. (53) Kutsuin kaverini, (54) joka oli tanssimassa. (55) Puin takkini (56) ja lähdimme alas (57) ennen kuin jään totaalisesti koukkuun minun rakastamani paikkaan. (136_83)

Kirjoitelma alkaa narratiivisesti tapahtumapaikan ja -ajan kuvauksella. Narratiivinen osa on kirjoitettu menneeseen aikamuotoon (imperfekti), ja se toimii orientoivana osana topiikille, Tampereen kaupungin ulkomaalaisten kohtaamispaikalle. Topiikki esitetään evaluoivasti (*kuinka ihana - - kohtaamispaikka on*), ja tälle evaluoinnille seuraavat ekspositoriset lauseet 15–16 sekä lauseista 17–30 muodostuva osa ovat todisteina (evidence). Ekspositorisen ja narratiivisen osan raja on selvä: ekspositorinen osa esitetään preesens-aikamuodossa, kun taas kirjoitelman narratiiviset osuudet on kuvattu menneessä aikamuodossa (imperfekti).

Kirjoitelman lopussa tuodaan esiin käänne, kohtaamispaikkaa uhkaava sulkeminen (lauseet 40–57), joka muodostaa oman retorisen kokonaisuutensa ja on tukiväitteenä toimiva vastaväite (antithesis) kirjoitelman alussa esitetylle topiikille.

Kirjoitelman narratiiviset ja ekspositoriset osat voi hahmottaa myös kuviossa 6.10 esitetystä puukuvaimesta.

Kuvio 6.10. Kirjoitelman 136_83 kokonaisrakenne. Kuviossa kirjoitelman ekspositorinen osa on neliöity.

Kirjoitelman ydin on lause 14, *kuinka ihanaa tampereen kaupungin ulkomaalaisten kohtaamispaikka on*. Ydintä orientoi lauseiden 3–13 muodostama narratiivinen osa, ja ytimelle alisteisessa todistussuhteessa on lauseiden 15–16 muodostama osa. Lauseet 17–30 muodostavat ekspositorisen osan, joka on neliöity kuvioon 6.10. Lauseiden 31–57 muodostama narratiivinen osa erottuu kuviosta omaksi kokonaisuudekseen.

Tarinarakenteessa kirjoitelma alkaa siis aina narratiivisella aloitusosalla (ks. luku 4.1.1 ja em. esimerkit), mutta se voi päättyä muutenkin kuin evaluoivasti (ks. esim. 6.9). Kirjoitelmassa on joko eksplisiittisiä ekspositorisia osia, jotka erotetaan esimerkiksi tempusvaihteluihin ja kappalemerkinnöihin narraatiosta (esimerkki 6.10), tai ekspositoriset ja evaluoivat

osat ovat lyhyitä ja niitä on narraation seassa ilman eksplisiittistä ilmipanoa (esimerkki 6.9), jolloin on tulkinnanvaraista, onko kyseessä ekspositorinen osa vai epäsuora kerronta.

Tarinan kirjoittaminen ylioppilaskokeessa asettuu hieman kyseenalaiseen valoon, kun sitä tarkastellaan tekstitaiteiden kehittymisen kannalta, vaikka edellä esitetyissä esimerkeissä on toki myös ekspositorisia osia. Tarinan rakenne on ensimmäisiä opittavia tekstin rakenteita, ja siitä syystä ehkä melko helppokin rakenne toisin kuin erittelevä, ekspositorisen tekstin rakenne, joka vaatii kykyä argumentointiin ja kehitty kirjoittamisen harjoittelun myötä. Toki taitava kirjoittaja pystyy kirjoittamaan taidokkaasti niin tarinarakenteisen kuin erittelevän asiakirjoitelman, mutta voi pohtia, kuinka paljon tarinarakenteesta voidaan palkita kypsyyskokeen tapaisessa kokeessa, jollainen ylioppilaskoe on. (Ks. myös Martin 1985.) Aineistoni kirjoitelmat, joissa narratiivista rakennetta on käytetty, ovat saaneet vähintään 60 pistettä.

6.2.2 Satelliittirakenne

Toinen perusrakenteesta poikkeava asiakirjoitelman rakenne on satelliittirakenteeksi nimeämäni rakenne. Aineistossani satelliittirakenteen mukaisia kirjoitelmia on neljä. Tässä rakenteessa luetellaan aiheeseen liittyviä teemoja ja käsitellään ne erikseen. Rakenne muistuttaa oppikirjateksteistä havaittua kokonaisrakennetta, jossa topiikki esitetään tekstikatkelman alussa ja muu teksti täydentää tai tarkentaa topiikkia (ks. Karvonen 1995: 85–87). Esimerkin 6.11 kirjoitelma havainnollistaa tätä rakennetta.

Esimerkki 6.11

1. Kiva kohtaamispaikka

[Topiikki] (3) **Minun mielestäni on monta ihanaa paikkaa, (4) joissa voi tavata kavereita.** [Elaboraatio] (5) Jokaisen ihmisen elämässä on paljon hänelle arvokkaita paikkoja, (6) joissa hän viettää vapaa aikaa (7) ja jokais-ssa mistä paikoista voi tutustua moniin uusiin ihmisiin tai olla kanssakäymisessä jo tuttujen kavereiden kanssa. (8) Paikan valinta riippuu sekä henkilön omista kiinnostuksista, harrastuksista, elämän asenteista, sekä siitä, (9) niissä ympäristössä henkilö on kasvanut (10) ja mitä tuloja hänellä on.

[Elaboraatio]

[Orientaatio] (11) Minä käyn yleensä muutamassa erilaisessa paikassa, (12) joissa minulla on mahdollisuus tavata kavereitani ja jutella heidän kanssaan. [Listan osa] (13) Yksi kerta viikossa se on uimahalli. (14) Siinä minä voin ei vain viettää aikaa keskustelemassa, vaan myöskin parantaa kuntoani ja terveyttäni. (15) Tuntuu siltä, (16) että sinua ei väsyttää niin kovasti (17) kuin jos sinä harrastaisit juuri urheilua. (18) Minun mielestäni sellaisesta kanssakäymisestä on paljon hyötyä.

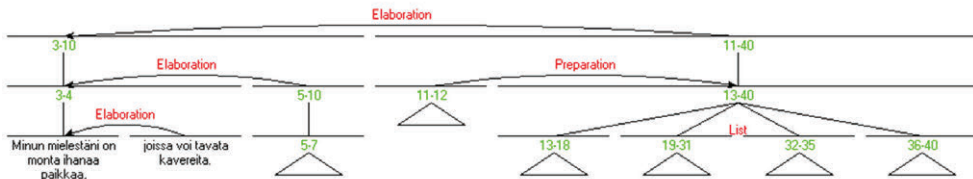
[Listan osa] (19) Sen lisäksi on mukavaa silloin tällöin käydä diskossa. (20) Selloisen kohtaamispaikan valitsevat nykyaikana monet nuoret ihmiset. (21) Disko on paikka, (22) jossa voi pitää hauskaa, rentoutua ja unohtaa kaikki ongelmat, (23) eikä sitä varten ole pakkoa juoda alkoholia tai käyttää huumeita, vaan kuunnella musiikkia ja tanssia. (24) siinä voi keskustella ystävien kanssa tai tutustua muihin ihmisiin. (25) Vain kaksi huonoa puolta tällä kohtaamispaikalla on: (26) ensimmäinen niistä on se, (27) että diskossa on paljon humalassa olevia nuoria ihmisiä (28) ja toinen on tupakan savu, (29) joka on terveydelle vaarallinen. (30) Mielestäni olisi ihanemmin, (31) jos alkoholittomia diskoja järjestettäisiin useammin.

[Listan osa] (32) Kahvila onkin mielestäni kiva kohtaamispaikka, (33) mutta se kelpaa paremmin vanhemmille ihmisille, (34) koska nuorimmilla on yleensä paljon energiaa (35) eivätkä he voi istua paikallaan pitkään aikaan.

[Listan osa] (36) Nykyaikana enemmän ja enemmän nuoria ihmisiä valitsevat kohtaamispaikakseen katu. (37) Se on suuri ongelma, (38) koska sillä tavalla tarttuu monta pahaa tapaa. (39) Olisi paljon paremmin, (40) jos nuoret kokoontuisivat esimerkiksi urheilukentälle pelataksenne jotakin peliä. [108_67]

Kirjoittaja aloittaa kirjoitelman induktiivisesti kertomalla oman mielipiteensä. Tämä aloitustyyppe on deduktiivista tapaa harvinaisempi aineistossani. Alkuvirkkeen jälkeen tarkastellaan yleisellä tasolla ihmisten tapoja tavata tuttaviaan ja laajennetaan käsittelyä ihmisiin yleensä.

Kirjoitelma on jaettu kappaleisiin eri tapaamispaikkojen käsittelyn mukaan: toisessa kappaleessa käsitellään uimahallia tapaamispaikkana, kolmannessa diskoa, neljännessä kahvilaa ja viimeisessä kappaleessa katuja. Nämä kappaleet tarkentavat topiikkia (*ihana tapaamispaikka*) nimeämällä tapaamispaikkoja yleiskäsitettään tarkemmin ja esittelemällä yksityiskohtaisesti paikkojen piirteitä staattisin kopula- ja eksistentiaalilausein (lause 13: *Yksi kerta viikossa se on uimahalli*; lause 19: *on mukavaa silloin tällöin käydä diskossa*; lause 21: *Disko on paikka, jossa - -*; lause 32: *Kahvila onkin mielestäni kiva kohtaamispaikka*). Kirjoitelmassa ei ole yhteen vetävää lopetusta, vaan viimeinen kappale on sisältökappale, jossa kuvataa vielä yksi kohtaamispaikka, katu.³⁹ Kuvion 6.11 puukuvain havainnollistaa edellä kuvattua rakennetta:

Kuvio 6.11. Kirjoitelman 108_67 kokonaisrakenne.

Kuviosta erottuvat omina retorisia osinaan lauseiden 3–10 (1. kappale) muodostama ydin, jota muu kirjoitelma elaboroi. Lauseiden 13–40 muodostamat osat ovat keskenään rinnasteisessa listasuhteessa, ja ne erottuvat myös kuviosta 6.11.

³⁹ Lauseet 36–40 muodostavat yhden retorisen kokonaisuuden, jossa pääasiallisesti käsitellään katuja kohtaamispaikkana. Osa ja samalla kirjoitelman viimeinen virke (39) *Olisi paljon paremmin*, (40) *jos nuoret kokoontuisivat esimerkiksi urheilukentälle pelataksenne jotakin peliä* evaluoi katuja kohtaamispaikkana ja samalla toimii ratkaisuna lauseessa 37 esitettyyn ongelmaan. Lauseessa 40 tuodaan esiin vielä uusi kohtaamispaikka, urheilukenttä, jota ei käsitellä mainintaa enempää. Olen analysoinut lauseiden 39–40 muodostaman virkkeen ensisijaisesti kappaleen sisäiseksi evaluoinniksi ja ratkaisuksi mainittuun ongelmaan. Virke ei rinnastu itsenäisenä lauseiden 13–35 muodostamiin listan osiin, koska kohtaamispaikan käsittely jää hyvin suppeaksi, vain yhden virkkeen pituiseksi maininnaksi. Sen sijaan se on selvästi retorisen kokonaisuuden osa, sillä kaikissa edeltävissä listan osissa on evaluoiva loppu (lause 18: *Minun mielestäni sellaisesta kanssakäymisestä on paljon hyötyä*, virke 30–31: *Mielestäni olisi ihanemmin, jos alkoholittomia diskoja järjestettäisiin useammin*, lause 33: *mutta se kelpaa paremmin vanhemmille ihmisille - -*) ja samanlainen evaluoiva loppulause on myös katuja käsittelevässä listan osassa (ks. myös Kalliokoski 2005: 246).

Esseekirjoittamisen näkökulmasta voisi jopa ajatella, että kirjoitelma muistuttaa reaali-aineiden kokeen esseemäistä vastausta: vastauksen topiikki esitellään aluksi ja sen jälkeen eritellään topiikkia yksityiskohtaisemmin. Kirjoitelmassa ei ole erillistä lopetusosaa, vaan kirjoitelman osat ovat rinnasteisessa ja arbitraarisessa suhteessa toisiinsa. Näihin koevastauksiin tuskin kirjoitetaan yhteenvetoa tai aiheeseen johdattavaa aloitusta vaan asiaan mennään suoraan, ja kun käsiteltävä asia loppuu, vastauskin loppuu.

Toinen satelliittirakennetta havainnollistava esimerkki (esim. 6.12) esittelee kirjoitelman rakenteen, jossa kirjoitelman alku toimii orientaationa topiikin käsittelylle ja topiikkia käsitellään eri näkökulmista rinnasteisina osina. Toisin kuin edellisessä esimerkissä tässä aloitus tehdään deduktiivisesti ja lukijaa johdatellaan kirjoitelman aiheeseen asiakirjoitelman perusrakenteeseen rinnastuvaan tapaan, kun taas edellisessä esimerkissä (esim. 6.11) jo aloitusvirkkeessä esiteltiin kirjoitelman topiikki. Esimerkin 6.12 topiikki on lihavoitu tekstiin ja neliöity kuviossa 6.12.

Esimerkki 6.12

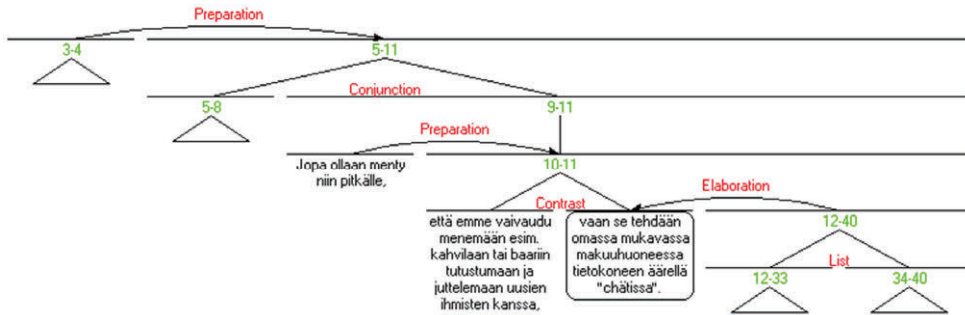
1. Internet - vaihtoehtoinen kohtaamispaikka

(3) Tietokoneet ja internet ovat tulleet jäädäkseen (4) ja yhä useammalla on tietokone ja internet yhteys kotonaan. (5) Ihminen on tunnetusti laiska: (6) hän pyrkii tekemään kaikenmahdollisimman vaivattomasti. (7) ennen ihmisten oli tapana kirjoittaa kirjeet ja vievät niitä postiin ja hoitivat pankkiasiat pankkikonttorissa. (8) Nykyään kaikki tuo hoituu netissä. (9) Jopa ollaan menty niin pitkälle, (10) että emme vaivaudu menemään esim. kahvilaan tai baariin tutustumaan ja juttelemaan uusien ihmisten kanssa, (11) **vaan se tehdään omassa mukavassa makuuhuoneessa tietokoneen äärellä ”chätissa”**.

[Listan osa] (12) Se syy (13) miksi ”chättäily” on tullut niin suosituksi (14) ei voida tietystikään laittaa kokonaan ihmislaiskuuden niskalle, (15) vaan siihen liittyy paljon muutakin. (16) Netti tapaamisissa ja keskusteluissa on omaerityinen viehätys. (17) Tämä on se (18) että toinen osapuoli ei näe, eikä aisti muillakaan aisteillaan, toista henkilöä koko keskustelun aikana. (19) syntyy helposti imaginäärinen kuva toisesta henkilöstä, (20) joka usein ei vastaa lainkaan todellisuutta, (21) etenkin jos hän valehtelee. (22) Hyvä esimerkki tästä on (23) kun eräs nainen keskusteli netissä erään toisen henkilön kanssa (24) joka aluksi väitti olevansa 30-vuotias mies (25) ja joka sitten myöhemmin tunnustautui olevansa 65-vuotias nainen.

(26) tämä ei yleensä ole kauhean paha asia oikeastaan, (27) etenkin jos pyrkimyksenä on tuhjata aikaa. (28) Kun toinen ei näe toista, (29) ihmiset usein rohkenevat puhua asioista (30) mihin normaaleissa tilanteissa eivät kykenisi (31) ja joskus jopa syntyy erittäin mielenkiintoisia keskusteluja. (32) Sitäpaitsi ollaanhan me sen aikana turvallisesti ”ruudun toisella puolella”, (33) joten miksi huolestua turhista.

[Listan osa] (34) Eräs toinen hyvä puoli ”chättäilyssä” on se (35) että voi tutustua ihmisiin (36) jotka asuvat jopa maapallon toisella puolella. (37) Tämä on ollut pitkään mieli harrastuksiani. (38) Tämä onnistuisi tietysti myös kirjeenvaihdolla, (39) niin kuin vanhempani vaativat nähdessään puhelinlaskun, (40) mutta pidän ”chattailya” mielekkäämpänä ja tehokkaampana vaihtoehtona. (245_75)

Kuvio 6.12. Kirjoitelman 245_75 kokonaisrakenne. Kirjoitelman topiikin esittävä lause on neliöity.

Kirjoitelma rakentuu deduktiivisesta johdantokappaleesta, joka muodostuu lauseista 3–11 ja jonka retorisia suhteita ovat orientaatio (preparation, lauseet 3–4) ja rinnastus (conjunction, lauseet 5–11), sekä chatin ja chattailyn listamaisesta käsittelystä. Keskenään rinnasteiset kirjoitelman osat näkyvät kuviossa 6.12 listasuhteina (list).

Johdannossa esitellään nykytilannetta ja verrataan sitä lyhyesti (lause 7) aiempaan toimintatapaan. Johdantokappale päättyy topiikin esittelyyn (*tietokoneen äärellä "chätissa"*), jota korostamaan on merkitty kappalejako (esim. Giora 1983). Seuraavat kappaleet muodostuvat rakenneosista (lauseet 12–40), jotka ovat keskenään rinnasteisessa, listamaisessa suhteessa ja esittelevät topiikin eri puolia. Yhdessä nämä keskenään listasuhteiset rakenneosat elaboroivat topiikkia eli chattailyä.

Ensimmäisen osan muodostavat kirjoitelman kappaleet 2 ja 3 eli lauseet 12–33, jotka käsittelevät nettitapaamisen anonymiteettiä ja mahdollisuutta valehdella netissä. Toinen osa koostuu lauseista 34–40, ja osa kattaa viimeisen kappaleen. Osassa käsitellään mahdollisuutta tutustua kaukanakin asuviin ihmisiin netin kautta. Kirjoitelman päättää lause *mutta pidän "chattailyä" mielekkäämpänä ja tehokkaampana vaihtoehtona*, jonka voisi tulkita yhteenvetäväksi evaluaatioksi koko kirjoitelmalle. Koska lause on sidottu edelliseen konnektorilla *mutta*, tulkitsen viimeisen virkkeen kontrastiksi edellä, lauseessa 38 esitetyle yhteydenpitotavalle (kirjeenvaihto). Edelleen *tämä*-pronomini liittyy anaforisesti lauseiden 38–40 muodostaman virkkeen myönnytyssuhteessa aiemmin kappaleessa lauseissa 35–36 kuvattuun toimintaan (tutustuminen maapallon toisella puolella asuviin ihmisiin), jolloin virkkeiden kohesiivinen sidos on melko vahva.

Satelliittimainen rakenne syntyy asiakirjoitelmissä pääasiassa rinnasteisista osista, jotka eivät ole keskenään kiinteässä suhteessa (esim. kontrasti) vaan osat tuovat esiin topiikin eri puolia ja ovat väljästi, jos ollenkaan keskenään sidoksissa. Satelliittimaista rakennetta voi edeltää johdanto-osa (esimerkki 6.12) tai satelliittimaisella rakenteella voidaan elaboroida heti kirjoitelman alussa esitettyä väitettä (esimerkki 6.11).

6.3 Kirjoitelman rakenne tehtävänannon ja virikemateriaalin valossa

6.3.1 Tehtävänannon rakenne

Kirjoitelman rakennetta tarkasteltaessa huomionarvoinen on myös tehtävänanto, jonka voi ajatella olevan ikään kuin direktiivi tai etujäsen, johon kirjoitelma vastaa tai jonka jälkijäsenen se on (Makkonen-Craig 2008: 216–226). Tehtävänanto pyytää kokelasta tekemään jotakin, ja kirjoitelmassaan kokelas pyrkii täyttämään tämän pyynnön jossain määrin tietoisena siitä, että kirjoitelma ja tehtävänannon täyttäminen arvioidaan. Tehtävänannon ohittaminen tai virheellinen ymmärtäminen vaikuttavat arvosanaan äidinkielen kokeessa (Sinko 2005, Falk ym. 2006, Sinko 2010), ja myös suomi toisena kielenä -kokeessa tekstilajiodotuksen vastaisiksi muotoillut kirjoitelmat voivat olla ongelmallisia arvioinnin kannalta (esim. Kalliokoski 2006: 254–256).

Tutkimukseni kannalta tehtävänanto on oleellinen juuri tehtävänannon ja kirjoitelman muodostaman yhteyden vuoksi. Mikäli tehtävänannossa pyydetään tekemään jotakin, esimerkiksi analysoimaan tai tulkitsemaan jotakin, on kiinnostavaa tarkastella, millä tavoin tämä pyyntö ja sen toteuttaminen heijastuvat kirjoitelman kokonaisrakenteeseen. Tehtävänantoa täytetään toki monella tavoin, ei yksin kirjoitelman rakenteen tasolla, mutta tehtävänannon instruktio voi ohjata kirjoittajaa myös kirjoitelman kokonaisrakenteen tuottamisessa.

Makkonen-Craigin (2008: 212–213, 219) mukaan äidinkielen kokeen tehtävänannot ovat 1–3 rivin pituisia ja ne muodostuvat yhdestä tai kahdesta virkkeestä. Tehtävänannossa on tyypillisesti joko kysymysmuoto tai imperatiivi tai molemmat. Vieraiden kielten pitkän oppimäärän kokeen kirjoitelman tehtävänannot noudattavat samanlaista rakennetta: niissä annetaan valmis otsikko, jota täydentävät tarkentavat kysymykset, joihin kirjoitelmassa kehoitetaan reagoimaan. Alla esimerkki englannin, espanjan ja saksan pitkän oppimäärän kokeen kirjoitelman tehtävänannosta keväältä 2011. Korostukset on merkitty alkuperäisen mukaisesti.

Programming children 24/7

Today, parents seem to think that children have to be constantly programmed with various activities and hobbies. What is your idea of “quality time” for children? (Englannin pitkä oppimäärä 2011, s. 18.)

Costumbres ecológicas

Usted ha pasado vacaciones en un país hispanohablante. Algunas de las prácticas del hotel le han parecido muy negativas para el medio ambiente. Una vez en Finlandia, usted escribe una carta al director del hotel, sugiriéndole cómo podría mejorar sus prácticas. (Espanjan pitkä oppimäärä 2011, s. 17.)

Man sagt oft, dass die Geschichte sich selbst wiederholt. Lernen die Menschen etwas aus der Vergangenheit? Begründen Sie Ihre Meinung in einem Weblog. (Saksan pitkä oppimäärä 2011, s. 18.)

Tehtävänannossa voi olla imperatiivin sisältämä kehoitus kirjoittaa esim. jotakin tiettyä tekstilajia edustava teksti. Tehtävänannossa saatetaan myös kuvata jokin tilanne, josta käsin jokin teksti tulee kirjoittaa, mistä johtuen vieraan kielen kokeen kirjoitelman tehtävänanto saattaa olla lähes 10 riviä pitkä. (Esim. Englannin pitkä oppimäärä 2011, 2010; Espanjan pitkä oppimäärä 2011, 2010; Saksan pitkä oppimäärä 2010.) Saksan pitkän oppimäärän (2011, 2010) kirjoitelman tehtävänannoissa ei anneta valmista otsikkoa, vaan kokelaan kuuluneen otsikoida teksti tarvittaessa itse.

Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmaosan tehtävänannot noudattavat sekä äidinkielen (suomi) kokeen että vieraan kielen pitkän oppimäärän kokeen kirjoitelman tehtävänannon mallia. Äidinkielen kokeen tehtävänantoihin verrattuna suomi toisena kielenä -kokeen tehtävänannot ovat pidempiä ja antavat enemmän aineiston käsittelyohjeita. Tehtävänannot ovat 3–6 rivin pituisia, minkä lisäksi annetaan yksi tai kaksi otsikkovaihtoehtoa tai kehoitetaan otsikoimaan itse. Tehtävänannoissa käytetään poikkeuksetta imperatiivimuotoa. Vieraiden kielten pitkän oppimäärän kokeen tapaan kirjoittajia saatetaan ohjata aineiston käsittelyyn tarkentavilla kysymyksillä, kuten *Mitä ajattelet tällaisesta kanssakäymisestä verrattuna todelliseen kohtaamiseen tai esimerkiksi kirjeenvaihtoon? Onko sinulla siitä kokemuksia?* Vastaavia tarkentavia kysymyksiä ei käytetä äidinkielen kokeen tehtävänannoissa (Makkonen-Craig 2008).

Toisin kuin äidinkielen ylioppilaskokeen tehtävänannoissa suomi toisena kielenä -kokeessa kirjoittajia ei juurikaan pyydetä analysoimaan materiaalia vaan tehtävänannoissa kehoitetaan pohtimaan ja pohdiskелеmaan, kertomaan, tulkitsemaan, arvioimaan ja kirjoittamaan vapaasti.⁴⁰ Sen sijaan äidinkielen kokeessa tyypillisesti imperatiivimuotoisia instruktioverbejä ovat *pohdi*, *kirjoita* ja *ota kantaa*; lisäksi pyydetään muun muassa arvioimaan, erittelemään, tarkastelemaan ja vertailemaan (Makkonen-Craig 2008: 22, ks. myös Saksan pitkä oppimäärä 2011: 18) eli äidinkielen kokeen instruktioissa käytetään hieman eri tavoin toimintaa ohjaavia verbejä kuin suomi toisena kielenä -kokeessa: kertomiseen tai vapaaseen kirjoittamiseen ohjaaminen ei ole tyypillistä äidinkielen kokeen tehtävänannoille.

Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmaosan tehtävänannot muistuttavat skemaattiselta rakenteeltaan äidinkielen aineistokokeen tehtävänantoja. Aineistokokeen tehtävänannoissa on aina niin sanottu avoin tai ilmiäntu intertekstuaalinen viittaus pohjatekstiin (oheistekstiin), joka tehtävänannon skemaattisessa rakenteessa paikantuu kiinnitys oheistekstiin -osaan, joka äidinkielen aineistokokeen tehtävänannossa on tyypillisesti tehtävänannon alussa (Makkonen-Craig 2008: 220). Myös kevään 2001 suomi toisena kielenä -kirjoitelmien tehtävänannoissa tällainen osa on (esim. tehtävänanto 1: *Tehtävän 1a artik-*

---

⁴⁰ Voidaan myös pohtia, onko tehtävänannoilla ja luvussa 3 kuvaamillani, taajaan ilmenevillä retorilla suhteilla kuten elaboroinnilla, yhteys. Kun kirjoittajia pyydetään kertomaan tai kirjoittamaan vapaasti ajatuksista, joita vaikkapa tarjolla ollut materiaali herättää, kannustetaan tuomaan esiin ajatuksia ja elaboroimaan sekä arvioimaan niitä. – Kiitän tämän näkökulman esille tuomisesta esitarkastajaani professori Mirja Tarnasta.

kelin nuorisokahvila (s. 6-7) on paikka, jossa nuoret kohtaavat.), mutta kiinnitys oheistekstiin -osa voi myös olla myöhemmin, esimerkiksi varsinaisen tehtäväksiannon jälkeen.

Äidinkielen aineistokokeen tehtävänannoissa varsinainen tehtävänanto eli instruktio-osa tulee kiinnitys oheistekstiin -osan jälkeen (Makkonen-Craig 2008: 220). Vastaava tehtävänanto on kevään 2001 suomi toisena kielenä -kokeen tehtäväksiänto numero 6: *Valitse yksi niistä ja kirjoita vapaasti ajatuksista, jotka se sinussa herättää. Voit myös arvioida runon viestiä ja ilmaisukeinoja. Otsikoi itse.*

Äidinkielen aineistokokeen tehtävänannossa voi olla myös yleinen kantaa ottava väite -osa, joka sijoittuu tehtävänannon alkuun. Tämä funktionaalinen osa on usein evaluoiva, ja siinä esitetään yleisluontoinen väite ja mahdollisesti myös oheistekstiä koskevia tulkintoja. (Makkonen-Craig 2008: 221.) Kevään 2001 suomi toisena kielenä -kokeen tehtävänannoista esimerkiksi tehtävänannossa numero 2 on tällainen kantaa ottava väite -osa: *Nykyään voidaan tavata myös virtuaalisesti, Internetin keskustelusivuilla tai jutusteluverkoissa (“netissä”).* Kaikki Makkonen-Craigin (2008) kuvaamat funktionaaliset osat ovat siis käytössä myös suomi toisena kielenä -kokeen tehtävänannoissa.

6.3.2 Tehtävänannon vaikutus kirjoitelman rakenteeseen

Kevään 2001 suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelman kaikki tehtävänannot ohjaavat tuomaan kirjoitelmaan omia kokemuksia. Omien havaintojen ja kokemusten tuomisen esimerkiksi elokuvan juonta esittelevien ylioppilasaineiden osaksi on tosin havaittu vaikuttavan arvosanaan positiivisesti (Juvonen 2004: 99). Omat näkemykset ja mielipiteet tuodaan esiin poikkeuksetta jokaisessa aineistoni kirjoitelmassa, jolloin eksplisiittinen oman kannan esittäminen joko muodostaa erillisen jakson kirjoitelmaan tai oma mielipide on kirjoitelmassa implisiittisemmin esillä esimerkiksi evaluoinnin keinoin.

Muutoin tehtävänannot eivät juurikaan ohjaa tiettyjen rakenneosien käyttämiseen. Tehtävänannoissa kirjoittajia pyydetään analysoimaan ja tulkitsemaan annettua materiaalia, mutta mainitut verbit eivät itsessään ohjaa mihinkään tiettyyn kirjoitelmarakenteeseen.⁴¹ Kuitenkin, kuten edellä on todettu, kirjoitelmien tehtävänannot poikkeavat äidinkielen kokeen tehtävänannoista siinä, että kirjoitelmien tehtävänannoissa on kokelaille annettu tarkentavia kysymyksiä. Osa kirjoittajista on käyttänyt tarkentavia kysymyksiä kirjoitelmaa rakentaessaan, mikä vaikuttaa vähintään aiheen käsittelyyn ja osin myös kirjoitelman rakenteeseen. Esimerkiksi tehtävänannossa numero 1 mainitaan esimerkkinä, että ”toiset kohtaavat kadulla, diskoissa, urheilukilpailuissa tai retkillä”. Diskoa kohtauspaikkana käsittelee niin moni kirjoittaja (23/46 kirjoitelmää tehtävänannossa 1; 50 %), että sitä tuskin voi pitää ensisijaisesti tehtävänannosta poimittuna paikkana, vaan se on pikemminkin nuorten kirjoittajien aito kohtauspaikka. Sen sijaan urheilukilpailuihin tai retkiin kohtauspaikkana viittaa harvempi kirjoittaja, mikä herättää pohtimaan tehtävänannon vaikutusta kirjoitelmassa käsiteltyihin sisältöihin.

---

⁴¹ Toisaalta voi ajatella, että *analysoida-* ja *tulkita-*verbien käyttäminen ei ohjaa esimerkiksi narraation kirjoittamiseen, kuten voisi olla laita, jos tehtävänannossa pyydetään *kertomaan* jostakin. Aineistossani esimerkiksi tehtävänannossa nro 7 (liite 1) ohjataan myös *kertomaan vapaasti*, ja tehtävänannosta onkin kirjoitettu juuri narratiivisia kuvauksia kohtauspaikasta.

Esimerkissä 6.13 kirjoittaja käsittelee ensin diskkoa kohtaamispaikkana aivan kuten hyvin moni muu aiheesta kirjoittanut, mutta siirtyy sitten, kirjoitelman loppuksi tarkastelemaan uutta topiikkaa, urheilukilpailua, kohtaamispaikkana.

Esimerkki 6.13

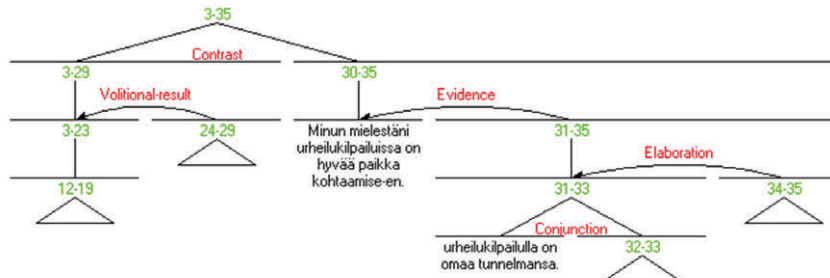
1. Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

(3) Olen ollut kahvilassa, ravintolassa, ja diskossa töissä. (4) Työ mainituissa paikoissa on ollut osittain raskasta, (5) mutta välillä työ näytti olevansa niin helppoa, (6) eikä kiirettä tarvitsi ajatella. (7) Silloin jäin katsomaan asiakkaita, (8) ja yritin löytää yhtäläisyyksiä, (9) jotka voisivat löytyä minussäkin. (10) Yhtäläisyyksiä oli vaikeita saada. (11) Alin myöhemmin tarkkailla ihmisten käyttäytymistapoja, varsinkin diskossa. (12) Disko-elämä on hyvin erilainen ja sekava. (13) Diskoissa nuorilla nykyään ei riitä alkoholia, (14) vaan he kysyvät vielä niin sanottua ”parempaa kamaa”, (15) jotta he voisivat unohtaa arkielämän tuskaa. (16) Kovaa musiikkia, liikaa ihmisiä tekevät diskon ympäristöstä hyvin ahtaaksi. (17) Tupakoitoisilla ei riitä heidän kehonnsa tuhoamista, (18) vaan he aiheuttavat savuillaan myös muillekin sairauksia. (19) Joskus tanssioiden hyppimistä seuraa väkivaltaa.

(20) Jäin aina etsimään vastausta siihen kysymykseen, (21) joka on ollut montaa vuotta kysymyliställä: (22) Miksi ihmiset maksaavat tosi paljon, (23) ja illasta saa vain pahoja seurauksia. [Tahdonalainen seuraus] (24) Tällä hetkellä en käy diskoissa, enkä kahveissa. (25) Kotona tavaan kavereita, (26) kuuntelen omaa musiikkiani, (27) enkä tuhla rahani hukkaan. (28) Toisaalta kotona oleminen on tylsää, (29) eikä uusiehin kevereihin pääse tutustumaan.

[Kontrasti] (30) Minun mielestäni urheilukilpailuissa on hyvää paikka kohtaamiseen. (31) urheilukilpailulla on omaa tunnelmansa. (32) Pelin toiminta, ja yleisön tunteet synnyttävät hyvää ilmapiiriin, (33) joka on hauska koeta kavereiden kanssa. (34) Myös elokuvatiattereissa on samallinen tunnelmaa. (35) Koko yleisö on niin sanottuna ”samalla taaiuudella”. (125_57)

1. Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

Kuvio 6.13. Kirjoitelman 125_57 kokonaisrakente.

Esimerkin 6.13 kirjoitelma rakentuu kontrastisuhteelle, jossa verrataan diskkoa ja urheilukilpailuja kohtaamispaikkana. Kirjoitelman aluksi, ensimmäisessä ja toisessa kappaleessa kuvataan diskkoa kohtaamispaikkana ja kerrotaan myös, missä kirjoittaja viettää vapaa-aikaansa (koti). Koti esitetään ikään kuin lopputulemana ja nykyhetken tilanteen kuvauksena, kun diskkoa on käsitelty aiemmin saatujen kokemusten valossa. Kotia ja diskkoa ei kuitenkaan kontrastoida, vaan diskon välttäminen ja kavereiden tapaaminen kotona on pikemminkin tahdonalainen seuraus (volitional result) diskossa nähdystä ja koetusta. Diskkoa ja kotia ei eksplisiittisesti verrata toisiinsa esim. evaluoimalla koti paremmaksi koh-

taamispaikaksi, vaan kodista esitetään indikaatiivimuotoisin deklaratiivilausein tietoja (*tavataan kavereita, kuuntelen omaa musiikkiani, enkä tuhla rahani*).

Kirjoitelman lopussa, viimeisessä kappaleessa, tuodaan käsittelyyn urheilukilpailut kohtaamispaikkana. Urheilukilpailuja käsitellään 3 virkkeen verran, joten kirjoitelman kokonaisuuteen nähden (19 virkettä) aiheen käsittely jää lyhyeksi. Uuden topiikin käsittelyn lyhyys herättää tarkastelemaan kirjoitelmaa juuri tehtävänannon valossa. Uuden topiikin lähteenä vaikuttaa olevan tehtävänanto, sillä mikään kirjoitelmassa aiemmin esitetty ei ennakoisi urheilukilpailu-topiikkia.

Tehtävänannossa numero 2 kysymyslauseet voivat ohjata kirjoittajaa vertaamaan virtuaalitapaamista perinteisempiin tapaamismuotoihin sekä kertomaan omia kokemuksia.

2. Nykyään voidaan tavata myös virtuaalisesti, Internetin keskustelusivuilla tai jutusteluverkoissa ("netissä"). Mitä ajattelet tällaisesta kanssakäymisestä **verrattuna todelliseen kohtaamiseen tai esimerkiksi kirjeenvaihtoon? Onko sinulla siitä kokemuksia?** - - [korostukset JK]

Kirjoittajat tuntuvat tarttuneen tehtävänannossa esitettyihin kysymyksiin, ja tästä tehtävänannosta kirjoitetuissa kirjoitelmissa usein verrataan nettitapaamisia kirjeisiin tai kasvokkaiseen tapaamiseen. Esimerkissä 6.14 kirjoittaja ottaa kantaa molempiin tehtävänannossa esitettyihin kysymyksiin.

Esimerkki 6.14

2. Internet – maailmanlaajuinen kohtamispaikka vai mitä?

(3) Teknologian avulla elämä on yksinkertaistumassa koko ajan. (4) Tosin se tuo myös uusia ongelmia mukanaan. (5) Nykyään internetin avulla voi tehdä vaikka mitä (6) ja tietoa riittää (7) kunhan osaa käyttää sitä. (8) Internetin keskustelusivut tällä hetkellä maailmanlaajuiset kohtaamispaikat (9) ja sitä voidaan pitää yksi internetin hyödyistä.

(10) **Enää ei tarvitse kirjoittaa kädellä, ostaa postmerkkejä ja viedä kirjeystävälle kirjoitettu kirje postille** (11) **ellei välttämättä halua niin**. (12) Nimittäin kaikki nämä voi tehdä internetin keskustelusivuissa, keskustella suoralinjalla, vaikkapa maailman toiselta laidalta valitun keskustelupartnerin kanssa. (13) Se laajentaa huomattavasti ihmisen tajunta eri kansoista ja heidän elämäntavoistaan. (14) Chattailla voi milloin tahansa, (15) vaikkapa kun halua unohtaa huolet ja virkistyä (16) tai kun mieli tekee purkaa omaa ongelmansa jollekulle. (17) Ja vieläpä henkilöllisyyttä paljastamatta, (18) mikä saa ihmiset tuntemaan itsensä turvallisiksi. (19) Näin ihmiset uskaltavat keskustella ongelmistaan avoimesti (20) ja tällä tavalla, rehellisyyden pohjalta, voi syntyä kenties vakavakin suhde. (21) Toisaalta jos henkilö tuntuu jotenkin sopimattomalta, (22) kokeillaan vapaasti toista. (23) toisin kuin todellisessa kohtaamisessa, (24) jossa voi tuntea itsensä jätetyksi (25) kun kaveri jättä, (26) tästä ei tule jätetty-tunne.

(27) **Mielipiteen internetin keskustelusivuista perustuvat vain lähikavereitteni kokemuksista**. (28) **Itse en ole ainakaan vielä kokeillut sitä**, (29) mutta olen havainnut kavereissani asioita, (30) jotka tavallaan estävät minua uskaltamasta kokeilemaan sitä. (31) Pahin ongelmista ajan kuluttaminen. (32) Jää ikään kuin riippuvaiseksi siitä eikä osaa lopettaa (33) kun kerran sen aloittaa. (34) Ne eivät olenkaan huomaa (35) että heillä on tärkeämpääkin tekemistä, vaikkapa läksyt. (36) He eivät tajua tai eivät halua tajua (37) että he olisivat voineet tehdä jotain muuta (38) jos he eivät olisi siellä. (39) Toiminnan vaihtelu virkistää, kehittää ja monipuolistaa ihmistä asioiden tekemisessä ja ymmärtämisessä. (40) Toisaalta esim ihmiselle, (41) joka muuten olisi rypämässä tai eiyhteiskuntakunnioittavassa toiminnassa (42) tämä on parempi vaihtoehto.

(43) Mahdollisuus tavata monia ihmisiä ympäri maailmää, tuntuu antavan heille turha toivoa (44) niin että he eivät ollenkaan huomaa (45) mitä heidän edessä jo on. (46) Kun ajattela näitä haittoja (47) **kirjeystävämalli tuntuu olevan parempi**, (48) mutta loppujen lopuksi ihmisen oma luonne ja halu ratkaisee kaiken.

(49) **Oma kokemus olisi auttanut paljon asian syvempää ymmärtämistä varten**, (50) **mutta kuitenkin sen perusteella mitä olen muilta huomannut**, (51) on kyllä paljon viisaampaa hyödyntää teknologian ajansaannosta, (52) sillä se on yksinkertaisempaa. (53) Pitää vaan käyttää aivoja (54) ja mieti (55) miten kannattaa käyttää. (56) Kaikilla on huono puolensa (57) ellei osaa käyttää järkevästi ja asianmukaisesti. (58) ruuallakin on huono puolta (59) ellei sitä käytetä oikein, (60) vaikka toisaalta ilmiselvästi emme voi elää ilman sitä. (61) **Ja vielä yksi asia, toimimmepa miten tahansa (62) todelliselle ihmiskontaktille pitää antaa arvoa.** (63) **Pitähän meidän loppujen lopuksi asua ihmisten parissa (64) ja siihen tarvittavat taidot saadaa juuri ihmisä kohtaamalla.** (210_65, lihavoituina ne virkkeet, jotka ovat kiinteästi yhteydessä tehtävänantoon)

Kirjoitelma alkaa deduktiivisesti, ja sen alussa esitellään Internetiä ja keskustelusivuja yleisesti. Toisen kappaleen alussa, lauseissa 10–11 viitataan kirjeenvaihtoon, joka on mainittu esimerkkinä myös tehtävänannossa. Kirjeenvaihto ja siihen liittyvät toimet kuten käsin kirjoittaminen tai postimerkkien ostaminen ovat orientaatioisuhteessa varsinaiselle topiikille eli Internetin keskustelusivuille.

Tehtävänannossa kysytään, *Onko sinulla siitä [virtuaalisesta kohtaamisesta] kokemuksia?*, ja kirjoittaja vastaa kirjoitelmassaan kahdesti tähän kysymykseen (lauseet 27–28 ja 49–50). Molempina kertoina kirjoittaja kieltää omien kokemusten olemassaolon. Nämä virkkeet ovat vähättelevinä tai kirjoittajan asiantuntemusta evaluoivina orientaatioina varsinaisille väitteille/ytimille. Kyse on vahvasti esitystapaan liittyvistä suhteista, ja kirjoittaja esittää lukijalle varauksia, joita vasten lukija voi orientaatiota seuraavia väitteitä tulkita (vrt. hedging, Hyland 2001).

Kirjoitelman loppupuolella, lauseessa 47, kirjoittaja tekee eksplisiittisen vertauksen nettitapaamisten ja kirjeenvaihdon välillä, aivan kuten tehtävänannossa on virikekysymyksen ohjattu.

Kirjoitelman viimeinen kappale on kaksiosainen. Kappaleen alku muodostaa evaluoivan ja yhteenvetävän lopetuksen kirjoitelmassa käsitellylle (lauseet 49–60), mutta kappale ja koko kirjoitelma päättyy uuden näkökulman esittelyyn (lauseet 61–63). Uusi näkökulma on kontrastoitu (ks. myös luku 4.2.4) aiemmin esitettyyn virtuaalisen kohtaamisen käsitteeseen. Tämä näkökulma voidaan tulkita johtuvaksi tehtävänannosta, sillä tehtävänanto on ohjannut käsittelyyn kysymyksellä *Mitä ajattelet tällaisesta kanssakäymisestä verrattuna todelliseen kohtaamiseen* - -. Kirjoittaja vertaa nettitapaamista todelliseen kohtaamiseen ja painottaa vahvasti todellisen kohtaamisen tärkeyttä.

Tehtävänantojen virikekysymykset ohjaavat teeman käsittelyä ja jossain määrin myös kirjoitelman rakennetta. Juuri uusien, tehtävänannosta kumpuavien näkökulmien ottaminen käsittelyyn kirjoitelman lopulla vaikuttaa olevan seikka, joka selvimminkin heijastuu kirjoitelman kokonaisrakenteeseen.

Kiinnostavaa on toki myös tarkastella virikekysymysten vaikutusta kirjoitelman rakenteeseen ja kirjoitelmien saamaa pistemäärää. Edellä esitettyjen esimerkkien 6.13 ja 6.14 kirjoitelmat olivat saaneet alle 70 pistettä. Korreloiko esimerkiksi alhainen pistemäärä ja virikekysymysten varaan rakentaminen aineistossani? Kuten aiemmin on todettu, kaikissa kirjoitelmissa kerrotaan omia kokemuksia, joten tältä osin virikekysymyksiä hyödynne-

tään kaikkiin pisteluokkiin kuuluvissa kirjoitelmissa. Kun tehtävänannosta 2 kirjoitettuja kirjoitelmia tarkastelee siitä näkökulmasta, kuinka monessa kirjoitelmassa on pohdittu sähköisen ja perinteisen kirjeenvaihdon eroja, huomaa, että osuus on melko suuri: 19 kirjoitelmassa 50:sta (38 %) verrataan sähköpostia ja nettikeskustelua kirjeenvaihtoon. Nämä kirjoitelmat sijoittuvat kaikkiin pisteluokkiin (ks. taulukko 6.1):

Taulukko 6.1. Sähköistä ja perinteistä kirjeenvaihtoa vertailteiden kirjoitelmien sijoittuminen eri pisteluokkiin.

Pistemäärä	20–27	30–37	40–47	50–57	60–67	70–77	80–87	90–99	YHT.
Tehtävänannosta nro 2 kirjoitetut kirjoitelmat	1	2	2	6	16	11	10	2	50
Osuus prosentteina ⁴²	2 %	4 %	4 %	12 %	33 %	22 %	20 %	4 %	
Sähköisen ja perinteisen kirjeenvaihdon vertailua		2	1	2	5	4	4	1	19
Osuus prosentteina		11 %	5 %	11 %	26 %	21 %	21 %	5 %	

Kuten taulukosta 6.1 voidaan havaita, tehtävänannon antamia virikekysymyksiä on käytetty ja erityisesti sähköistä ja perinteistä kirjeenvaihtoa on vertailtu kaikissa pisteluokissa. Lisäksi sähköistä ja perinteistä kirjeenvaihtoa on vertailtu eri pisteluokkiin kuuluvissa kirjoitelmissa niin, että kirjoitelmat jakautuvat pisteluokkiin lähes samassa suhteessa, kuin niitä on kirjoitettuna tehtävänannosta numero 2. Esimerkiksi tehtävänannosta numero 2 kirjoitetuista kirjoitelmista 11 on saanut pistemäärän väliltä 70–77, jolloin näiden kirjoitelmien osuus kaikista kyseisestä tehtävänannosta kirjoitetuista kirjoitelmista (n = 50) on 22 %. Vastaavasti samassa pistemääräluokassa (70–77 pistettä) sähköistä ja perinteistä kirjeenvaihtoa vertaillaan 4 kirjoitelmassa, joiden osuus kaikista edellä mainitun vertailun sisältävistä kirjoitelmista (n = 19) on 21 %.

Huomionarvoista on, että yli puolet (n = 31, 62 %) tehtävänannossa numero 2 kirjoitaneista ei ole huomionnut tehtävänannon virikekysymyksiä niin, että kirjoitelmasta voitaisiin erottaa kysymyksiin viittaavia osia. Taas niiden osalta (n = 19, 38 %), jotka ovat käyttäneet virikekysymyksiä kirjoitelman rakenteen apuna, voidaan todeta, että korkeita pistemääriä saaneet kirjoittajat eivät ole huomioineet virikekysymyksiä enemmässä määrin kuin matalia pistemääriä saaneet; virikekysymyksiä on käytetty kirjoitelman rakentamisen apuna tasaisesti kaikissa pisteluokissa.

6.3.3 Viittaukset virikemateriaaliin

Asiakirjoitelmia varten tehtävänantoihin on liitetty virikemateriaalia, mutta sitä ei velvoiteta käyttämään samalla tavoin, kuin vaikkapa äidinkielen kokeen aineistopohjaisissa aineissa, joissa on aineistopohjaisen aineen alkuajoista lähtien vaadittu aineiston käyttöä (esim. Karvonen & Koskela 1995: 32, Äidinkielen kokeen määräykset 2006: 9, myös Sinko 2010). Suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmien arviointiohjeessa todetaan ansioksi

⁴² Pyörityksen vuoksi osuuksien yhteenlaskettu summa poikkeaa 100 %:sta.

annettuun lähdemateriaaliin viittaaminen tarvittaessa tai vaadittaessa ja vastaavasti puutteeksi lähdemateriaalin ohittaminen, mikäli tehtävänannossa on vaadittu sen käyttämistä (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006: 11). Kevään 2001 asiakirjoitelmien tehtävänantojen osalta voi sanoa, että lähdemateriaalin käyttöä ei vaadita, ja siksi kutsun annettua materiaalia pikemminkin virikemateriaaliksi. Kyseessä ei siis ole varsinaisesti aineistolähtöinen kirjoittaminen, vaikkakin virikeaineisto voi ilmetä kirjoitelmissa epäsuorasti.

Luvussa 4.1.2 käsitellessäni kirjoitelmien tehtävänantoon viittaavia aloitusosia olen tuonut esiin, että viittaukset tehtävänantoon tai annettuun virikemateriaaliin eivät ole tyypillisiä aineistoni asiakirjoitelmissa. Aineistoni yksittäisissä kirjoitelmissa voi olla eksplisiittinen viittaus aineistoon tai tehtävänantoon kirjoitelman alussa. Esimerkiksi tehtävänannossa 1 mainittuun artikkeliin on aineistossani (46 kirjoitelmaa) viitattu vain kolmessa kirjoitelmassa. Esimerkissä 6.15a virikkeenä olleeseen artikkeliin viitataan melko tarkasti ja mainitaan artikkelin kirjoittajan nimi sekä julkaisun tiedot, kuten nimi ja vuosi.

Esimerkki 6.15

- a) - - (4) Terhi Friman auttaa minua keksimään erittäin hyvä kohtaamispaikka itselleni kirjoituksessaan Nuorisokahvila Q (Lapsen Maailma 2/2000). - - (184_65)

Aloituksen lisäksi myös kirjoitelman sisällä voi olla viittauksia virikemateriaaliin ja tehtävänantoon, mutta viittaukset tehdään lähes poikkeuksetta epäsuorasti eli niin, että ilman virikemateriaalin tai tehtävänannon tuntemista lukija ei voi tietää, että kirjoitelmassa viitataan tehtävänantoon tai käytetään virikemateriaalia (ks. myös Kalliokoski 2005: 241–246). Esimerkit 6.15b ja 6.15c havainnollistavat, kuinka tehtävänannossa 1 mainittuun artikkeliin on viitattu kirjoitelmien keskellä.

Esimerkki 6.15

- b) - - (22) Suomessa tällä hetkellä on vain kaksi sellaista kerhoa: Nuorisotalo ja nuorisokahvila Q (Lapsen Maailma 2/2000). - - (130_73)
- c) - - (34) Miksi päätin kirjoittaa juuri tästä aiheesta. (35) Mielestäni nuorisokahvila Q on todella hyvä paikka. - - (194_77)

Esimerkissä 6.15b viitataan eksplisiittisesti lähteeseen, jonka perusteella nuorisokahvila Q:ta käsitellään, mutta esimerkissä 6.15c kirjoittaja olettaa, että lähdemateriaali on tuttua myös lukijalle ja viittaa virikemateriaaliin vain epäsuorasti mainitsemalla nuorisokahvila Q:n ja evaluoimalla sitä.

Esimerkissä 6.16 käytetään tehtävänannossa numero 1 ollutta kohtaamispaikkojen esimerkkiluetteloa (*toiset kohtaavat kadulla, diskoissa, urheilukilpailuissa tai retkillä*) lauseessa 17.

Esimerkki 6.16

1. Kiva kohtaamispaikka

-- (12) Onko sitten asematunnelin kokoontuminen hyvä asia? (13) Minun mielestä ei, (14) koska siellä törmättään erillaisia ongelmia, (15) vaikka rautatie-asiemalle jotkut nuoret, niin sanottu tulevat "hengaillemaan" eli viettää vapaa-aikkaansa siellä, (16) mutta silti siellä tehdään paljon rikkoksia

(17) **Vaikka kadulla kohtaamiset, diskot, urheilukentät tai retket ovat hyviä kohtaamispaikkoja.** (18) **Minun mielessä näihin voisi lisätä koulu.** (19) Kouluissa me olemme päivittäin toisiamme lähellä. (20) Käymme samoissa luokissa vuosi vuodelta. (21) Välitunneilla leikimme yhdessä. (22) Talvella heittämmme lumipaloilla toisiamme (23) ja kesällä ottamme auringon koulun pihalla. (24) Koulussa voi tavata hyviä kavereita. (25) Opettajat ovat aina valmiita autamaan meitä. (26) On myöskin pantava mieleen, (27) että koulu on tärkein opas hyvään elämään nuorille. -- (180_60)

Tehtävänannossa olevaa kohtaamispaikkojen listaa käytetään kirjoitelman keskivaiheilla konsessiivisesti: kirjoittaja evaluoi tehtävänannossa esitettyjä kohtaamispaikkoja, mutta esittää kuitenkin seuraavassa lauseessa (lause 18) lisäyksen tehtävänannon listaan ja elaboi esittämänsä väitettä (*minun mielessä näihin voisi lisätä koulu*) seuraavissa virkkeissä eri näkökulmista.

Tehtävänantoon numero 2 liittyy materiaalia, jossa esillä on Sonera Plaza -niminen chat-sivusto. Tehtävänannossa tähän materiaaliin viitataan yleisesti "Aineistosivuilla 8–9 näet esimerkin Internetin keskustelusivuista ja osoiteluettelosta" ilman erityistä ohjetta materiaalin käyttämiseksi kirjoitelmassa. Seitsemässä (7) aineistoni 50 kirjoitelmasta aineistosivuilla olleisiin esimerkkeihin viitataan, mutta yhdessäkään näistä viittauksista ei eksplikoida, että viittauksiin ovat virikkeinä koemateriaalissa annettu aineisto.⁴³ Kirjoitelmissa ei siis viitata lähdemateriaaliin samalla tavoin, kuin äidinkielen kokeen aineistopohjaisessa esseessä edellytetään (viittaukset *asianmukaisia, tarkoituksenmukaisia ja moitteettomia*; Äidinkielen kokeen määräykset 2006: 12–14) tai äidinkielen oppikirjoissa opetetaan (esim. Mikkola ym. 2004: 157). Esimerkki 6.17 havainnollistaa tällaista viittausta. Kirjoitelma on poikkeuksellisen pitkä, kaikkiaan 346 sanetta ja 9 kappaletta. Kirjoitelman toiseksi viimeisessä kappaleessa, lauseessa 48 tuodaan esiin *Sonera Plazan kotisivu* ja nimenomaan virkkeen ja koko kappaleen ensimmäisenä nominilausekkeena, jolloin se on sijoitettuna kontekstista pääteltävissä olevan tiedon teemapaikalle (ISK § 1369, § 1370).

Esimerkki 6.17

-- (40) Tämän kaltainen kanssakäymisessä on minun kaltaiselle ujolle pelastus syrjäytymiseltä ja yksinoloista. (41) Todellisen kohtaamisen ensivaikutelmasta voit päättää (42) millainen ihminen on, (43) mutta muista, (44) että ulkonäkö pettää.

(45) Viimeisen pari vuoden aikana olen ollut Internetin kanssa tekemisissä lähes joka päivä, (46) kun meillä on oma tietokone kotona. (47) Minulla on satoja Internetin osoitetta sekä huviin että hyöttyyn käyttöön.

(48) **Sonera Plazan** kotisivu on myös minulle ihan tuttu. (49) Käyn siellä joko pelaamassa tietokonepelejä tai juttelemassa joskus julkkisten kanssa. (50) Sonera Plazan **Suoran arkis-**

⁴³ Ks. myös luvun 6.1.3 esimerkki 6.5.

tosta 15.5.2000 näkyy aikaisempien julkisten keskustelupäivineen, (51) jossa minäkin olen siellä Janinan Frostellin ja Ruben Stillerin kanssa jutellut.

(52) Internet on todella mahtava, maailmanlaajuinen kohtaamispaikka. (53) Kaikki voivat kommunikoida sen avulla joka kolkkan maailma ihmisten kanssa. (54) Internet on minulle kiva kokoontumispaikka, (55) jossa voin tavata ystäviäni ympäri maailmaa. (Kirjoitelman 283_87 loppu)

Edellisessä kappaleessa ennen Sonera Plazan mainintaa on käsitelty kirjoittajan omia kokemuksia, ja nyt teemapaikalla esitellään Sonera Plaza ja lauseen loppukentässä, reeman eli kontekstissaan uuden tiedon paikalla kirjoittajan omat kokemukset. Tällä tavoin asemoituna lauseen informaatorakenne implikoi, että käsite *Sonera Plaza* on lukijallekin kontekstista tuttu. Lisäksi kappaleessa viitataan eksistentiaalisella näkyy-verbillä *Suoran arkistoon*, johon ei ole ollut reaaliaikaista pääsyä kirjoitushetkellä (vrt. koetilanne), joten kirjoittajan voi tulkita näin ollen viittaavan virikemateriaaliin.

Viittauksia, joissa kirjoitelmassa mainitaan Sonera Plaza ilman eksplikointia, että kyseessä on viittaus lähdemateriaaliin, on erilaisia pistemääriä saaneissa kirjoitelmissa. Yhtäältä viittaus on voitu tehdä kirjoitelmassa, joka on saanut 37 pistettä, ja toisaalta kirjoitelmassa, joka on saanut 80 pistettä. Viittausten tarkkuus ei siis ole erityisesti suhteessa kirjoitelman saamiin pisteisiin, vaan äidinkielen kokeeseen nähden epätarkkoja viittauksia on kaiken tasoisissa kirjoitelmissa.

6.4 Yhteenveto asiakirjoitelman kokonaisrakenteesta

Olen tarkastellut luvussa 6 asiakirjoitelman kokonaisrakennetta ja tehtävänannon vaikutusta kokonaisrakenteeseen. Suurin osa aineistoni asiakirjoitelmista (kirjoitettu tehtävänannoista 1 ja 2), noudattavat perusrakenteeksi nimeämäni kokonaisrakennetta, joka vastaa paljon suomalaisen koulukirjoitelman tyyppiä (ks. Mikkonen 2010). Tällainen skemaattinen kokonaisrakenne koostuu otsikosta, aloituksesta, käsittelystä ja lopetuksesta. Aloitusosa voi olla joko orientaatio tulevalle tai se voi olla topiikin esittely, määritelmä tai väite, jota muu kirjoitelma tarkentaa ja täydentää. On huomion arvoista, että suomi toisena kielenä -kokeen kirjoittajat ovat omaksuneet äidinkielen tunneilla opetettavan esseen rakenteen. Tämä rakenne on toki tunnettu länsimaisessa kirjoittamisessa (esim. Hyland 1990), mutta tärkeä on myös kirjoitelman arviointiohjeiden opetusta ohjaava vaikutus. Kirjoitelman arviointiohjeissa (Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet 2006 ja yksityiskohtaisemmin 2010) ohjataan kirjoittamaan rakenteeltaan looginen ja selkeä kirjoitelma. Malli kirjoitelman rakenteen opettamiselle tulee äidinkielen ylioppilaskokeen esseestä, joskin kokeilaiden kirjoitelmien rakenteeseen vaikuttavat toki myös vieraiden kielten ja reaaliaineiden opetuksessa omaksuttu tekstin rakentamisen tapa.

Aineistoni kirjoitelmien käsittelyosa rakentuu usein listasuhteiden varaan, jolloin tekstinosien keskinäisiä suhteita ei ole eksplisiittisesti osoitettu, vaan osat seuraavat toisiaan ja osien keskinäiset paikat voisi vaihtaa ilman, että tekstin rakenne tai merkitys kärsisi. Käsittely voi rakentua myös etujen ja haittojen kontrastiiviselle käsittelylle. Kirjoitelmassa on voitu myös käyttää ongelmanratkaisurakennetta, joskin tämä rakenne on hyvin harvinaisen aineistossani.

Perusrakenteeksi nimeämäni kokonaisrakenteen lisäksi aineistossani on marginaalimpi määrä tarinarakennetta tai satelliittirakennetta noudattavia kirjoitelmia. Tarinarakennetta on käytetty yksinomaan tehtävänannosta 1 kirjoitetuissa kirjoitelmissa, joissa kuvataan kertomuksen viitekehyksessä mieluisaa kohtaamispaikkaa. Tällöin narratiiviset ja ekspositoriset osat vuorottelevat kirjoitelman rakenneosina.

Satelliittirakenne tuo mieleen koevastauksen, jolloin kirjoitelmassa eritellään käsiteltävää aihetta eri näkökulmista ja kirjoitelman osat ovat listamaisessa suhteessa keskenään. Kirjoitelmalla ei ole erityistä lopetusosaa, vaan kirjoitelma päättyy, kun viimeinen tarkastettava näkökulma on käsitelty.

Olen tarkastellut myös tehtävänannon vaikutusta kirjoitelman kokonaisrakenteeseen. Yleisesti voidaan sanoa, että suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelman tehtävänannot ovat hieman laajempia kuin äidinkielen ylioppilaskokeen aineistoaineiden tehtävänannot (ks. Makkonen-Craig 2008). Suomi toisena kielenä -kokeen tehtävänannot poikkeavat äidinkielen kokeen aineistoaineiden tehtävänannoista siinä, että suomi toisena kielenä -kokeessa kokelaille esitetään virikekysymyksiä, mutta äidinkielen aineistoaineiden tehtävänantoihin tällaiset kysymykset eivät kuulu.

Tarkasteluni perusteella voi todeta, että tehtävänannot, niiden sanavalinnat ja virikekysymykset ohjaavat kirjoitelmien kokonaisrakennetta jonkin verran. Tehtävänannossa kuvattuja esimerkkipaikkoja (esim. tehtävänanto 1: katu, disko, urheilukilpailut) kommentoidaan kirjoitelmissa, jolloin kirjoitelma saattaa rakentua eri paikkojen kuvailun ja vertailun varaan. Samoin virikekysymyksiin otetaan kantaa ja niitä käsitellään kirjoitelmissa: nettikeskustelun ja kirjeenvaihdon vertaileminen ilmenee myös kirjoitelman rakenteen tasolla. Läheskään kaikki kirjoittajat eivät kuitenkaan ole tarttuneet annettuihin virikekysymyksiin, vaan tehtävänantojen aiheita käsitellään jollakin muulla tavalla. Ne kirjoitelmat, joissa virikekysymyksiä on käytetty kirjoitelman rakenteen muodostamisessa, sijoituvat kaikkiin pisteluokkiin.

Aineistolähtöisen kirjoittamisen kannalta huomionarvoista on se, että asiakirjoitelmien kirjoittajat eivät ole juurikaan käyttäneet käytettävissä ollutta aineistoa kirjoitelmansa osana, ja mahdolliset viittaukset aineistoon ovat hyvin viitteellisiä ja vaativat lukijalta virikeaineiston tuntemusta, jota taas äidinkielen esseekokeessa ei lukijalta edellytetä vaan referoinnin ja viittausten tulisi olla riittävän selvät (vrt. Falk ym. 2006: 135, myös Mikkola ym. 2004: 157).

7 Päätäntä

Olen käsitellyt tutkimuksessani suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmaosaa ja erityisesti asiakirjoitelmiksi nimeämiäni kirjoitelmia, jotka keväällä 2001 on kirjoitettu tehtävänannoista 1 ja 2. Työni tavoitteena on ollut tuottaa deskriptiivistä tietoa kirjoitelman rakenteesta ja testata retorisen rakenteen teoriaa koululaisten kirjoittamiin esseemäisiin teksteihin. Tutkimuskysymykseni ovat olleet:

- Millainen on suomi toisena kielenä -kirjoitelman rakenne retorisen rakenteen teorian valossa, ja mitä rakennetyyppejä aineistosta voi abstrahoida?
- Millainen tekstin rakenneosia kirjoittajan merkittävä kappale on?
- Miten retorisen rakenteen teoria soveltuu koululaisten toisella kielellä kirjoittamien tekstien rakenteen analysointiin?

Pohdin lopuksi työni tuloksia eri näkökulmista. Esitän luvussa 7.1 koosteen tutkimukseni tuloksista ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen kannalta. Työni analyysilukuihin 3–6 on jo sisältynyt yhteenveto kunkin luvun tuloksista, joten tässä on paikallaan kuvata tulokset tiivistetysti ja pohtia niiden merkitystä.

Luvussa 7.2 vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni ja arvioin retorisen rakenteen teoriaa sekä sen tarjoamaa annotointivälinettä tekstin analyysivälineenä. Luvussa 7.3 tarkastelen analyysin tuottamia tuloksia suomi toisena kielenä -kokeen kehittämisen kannalta: miten kokeen kirjoitelmaosaa voitaisiin tuloksieni perusteella kehittää, ja miten tekstin rakenneosien hahmottaminen ja näiden osien keskinäisten suhteiden eksplisiittisempi merkitseminen voisi auttaa toisella kielellä kirjoittajia yhä idiomaattisempaan tuotokseen. Viimeisessä luvussa, alaluvussa 7.4, esitän tutkimuksen myötä esiin nousseita jatkotutkimusehdotuksia.

7.1 Tulokset kirjoitelman kokonaisrakenteen kannalta

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaavat työni luvut 3–6. Esittelen luvussa 3 retorisen rakenteen teorian aineistoni avulla ja kuvaan samalla aineistoni keskeisiä retorisia suhteita niin lauseen kuin lausetta laajempien tekstinosien näkökulmasta. Analyysini perusteella suomi toisena kielenä -kirjoitelman keskeisimpiä retorisia suhteita ovat elaboraatio, arviointi, syy-seuraussuhteet, orientointi, yhteenveto, rinnastus, kontrasti ja lista. Eriyisesti tarkentavat suhteet korostuvat analyysissäni, sillä niitä on käytetty runsaasti sekä lauseiden että laajempien tekstinosien välisinä suhteina. Karkeasti ottaen voisikin sanoa, että suomi toisena kielenä -kokeen kirjoitelmassa laajennetaan, täydennetään ja tarkennetaan esitettyjä väitteitä, mutta muut suhteet jäävät kirjoitelmissa huomattavasti vähemmälle.

Eriyisesti kirjoitelmien kokonaisrakenteeseen liittyvät orientointi-, yhteenveto-, arviointi- ja lista-suhteet. Näistä orientointi on keskeinen kirjoitelman alun suhde, mutta toki orientoivia suhteita on myös lauseiden välillä runsaasti. Yhteenveto- ja arviointi-suhteet ovat keskeisiä kirjoitelman lopetusosan retorisia suhteita.

Luvussa 4 tarkastelen kirjoitelmien aloituksia ja lopetuksia. Ylioppilaskokeen kirjoitelmien aloitukset ja lopetukset ovat keskeisiä kirjoittamisen opettamisen sekä myös normittamisen kannalta (esim. Mikkola ym. 2004: 171–173, Falck ym. 2007: 102–104). Olen tarkastellut kirjoitelmien aloituksia ja lopetuksia myös muuten kuin funktionaaliselta kannalta. Kirjoitelmien aloitukset voi ryhmitellä yhtäältä kirjoitelman ulkopuoliseen maailmaan viittaaviksi aloituksiksi, joista deduktiivisia aloituksia aineistossani oli enemmän kuin muita aloitustyyppisiä, ja toisaalta tarjolla olleeseen virikemateriaaliin ja tehtävänantoon viittaaviksi aloituksiksi. Tosin asiakirjoitelmien aloituksissa ei juurikaan viitattu tehtävänannossa mainittuun virikeaineistoon, toisin kuin kaunokirjallista materiaalia käsitellessä kirjoitelmissa, joihin olen viitannut tässä työssä vain maininnan omaisesti.

Lopettavat osat ovat retoriselta funktioltaan usein yhteenvetäviä ja arvioivia, mutta erityisesti kun lopetusosassa esitetään toivomus, neuvo tai kehotus, lopetusosa voi olla esimerkiksi motivaatio-suhteessa edellä esitettyyn muuhun tekstiin nähden.

Toiseen tutkimuskysymykseen, kysymykseen kappaleen olemuksesta, vastaan luvussa 5. Olen tarkastellut kirjoitelmien kappalejakoja ja retorisia osia siitä näkökulmasta, miten retorinen osa yhtyy kappalejaon kanssa ja missä kohdin osat eivät noudata kirjoittajan tekemää kappalejakoja. Kuten osoitan luvussa 5, kappalejako ja retorinen osa eivät suinkaan aina ole yhteneviä, mutta toisaalta jokaisessa kirjoitelmassa on myös sellaisia retorisia osia, jotka käyvät yksiin kirjoittajan tekemän kappalejaon kanssa. Kappalejakoja tarkastellessa huomioon tulee ottaa sekä kirjoitelman retoriset suhteet että runsaasti muita kappalejakoon vaikuttavia tekstin piirteitä, joista osa on kieliopillisia ja osa semanttisia. Tarkasteluni antaa tukea sille näkemykselle, että kappalejako on merkityksiä muodostava ja niitä korostava tekstin piirre (mm. Meyer 1992: 81–82, Stark 1988).

Luvussa 6 kokoa aiemmissa analyysiluvuissa saatuja tuloksia ja tarkastelen kirjoitelmien kokonaisrakennetta myös tehtävänannon vaikutuksen näkökulmasta. Asiakirjoitelmien kokonaisrakenteet voi ryhmitellä perusrakenteeksi, joka koostuu orientaatioalkuisesta ja topiikki-, määritelmä- ja väitealkuisesta rakennevaihtoehdosta. Lisäksi aineistostani on hahmotettavissa kaksi perusrakenteesta poikkeavaa rakennetyyppiä, tarinarakenne ja satelliittirakenne. Kirjoittajat ovat huomioineet kirjoitelmaa tehdessään tehtävänannon vaihtelevasti: suurin osa ei ole käyttänyt tehtävänannon virikekysymyksiä kirjoitelmaa rakentaessaan niin, että ne vaikuttaisivat kirjoitelman rakenteeseen. Aineistoni mukaan virikekysymysten hyödyntäminen kirjoitelman rakenteessa ei kuitenkaan korreloi erityisesti kirjoitelman saaman pistemäärän mukaan, vaan virikekysymyksiä on hyödynnetty sekä matalia että korkeita pistemääriä saaneissa kirjoitelmissa.

7.2 Käytetyn teorian ja analyysivälineen arviointi

Olen tutkimuksessani analysoinut erästä koulukirjoittamisen tekstilajia, toisella kielellä kirjoitettua ylioppilaskokeen kirjoitelmaa retorisen rakenteen teorian tarjoamin välinein. Retorisen rakenteen teoriaa on kehitetty pääosin niin sanottujen ammattikirjoittajien tekstien pohjalta, joten teorian soveltaminen koulukirjoittamiseen on ollut paikoin haastavaa,

mikä tosin oli ennakoitavissa teoria- ja aineistokombinaatiota valittaessa.⁴⁴ Toisaalta teoria esitellään kuitenkin välineenä kaikenlaisten tekstien ja myös multimodaalisen aineksen analysointiin (esim. Thomas 2008, Bateman & Delin 2006), joten teorian soveltamiselle koulukirjoittamiseen ei ollut esteitä. Teoriaa on jo aiemmin käytetty vähäisesti toisella kielellä kirjoittamisen tarkasteluun (ks. Pelsmaekers ym. 1998).

Kuvaan seuraavassa analyysiini perustuen teorian tarjoamat edut tekstin kokonaisrakenteen analyysille ja tämän jälkeen teorian ongelmallisuutta nimenomaan kokonaisrakenteen analyysin kannalta. Pohdin samalla analyysivälineen vaikutusta tulosten luotettavuuteen.

Retorisen rakenteen teoria tarjoaa tekstin rakenteen tutkijalle melko valmiin ja monenlaisiin teksteihin sovelletun analyysivälineistön, jota kehitetään edelleen varsin aktiivisesti (ks. RST-verkkosivut). Analyysivälineistö ohjaa tutkijaa tarkastelemaan kokonaisuutta edeten lause- tai analyysiyksikkötasolta kohti laajempia tekstinosia ja kokonaisrakennetta perustellusti ja systemaattisesti (myös Taboada & Mann 2006a: 425). Välineistön ohjaama ja toisinaan pakottama systemaattisuus estää ohittamasta tutkijaluennassa esimerkiksi itsestään selvästi tietynlaisiksi näyttäytyvät osat ilman, että pohtii niiden suhdetta ympäröiviin osiin ja koko tekstiin.

Teorian antama tuki tekstinosien analysoinnille ja nimeämiselle on huomattava. Retorisen rakenteen teoria tarjoaa käyttäjyhteisön määrittelemät ja koettelemat suhteiden määritelmät suhdekuvauksen analyysin tueksi. Yksittäinen käyttäjä voi tarpeensa mukaan rajata käyttämiensä suhteiden määrää tai, mikäli aineisto ja analyysi niin vaativat, määritellä ja nimetä uusia suhteita. Teoriaan perustuva suhteiden nimeäminen on joustavaa niin haluttaessa, mutta kuten tässä työssä, analysoija voi pitäytyä myös teorian antamaan suhteiden hahmotukseen niin halutessaan ja ikään kuin testata suhdevalikoiman sopivuutta analysoimaansa tekstilajiin. – Tekstinosat voisi toki nimetä yksinomaan aineistolähtöisestikin, mutta tällöin tekstien vertailtavuus keskenään tai toisiin tekstilajeihin kuuluvien tekstien kanssa olisi vaikeaa, ellei mahdotonta. Sekä valmis, toisiin tutkimuksiin vertailtavissa oleva suhdevalikko että analyysivälineistön ohjaama systemaattisuus vahvistavat tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollistavat eri tekstilajien ja eri kielialueilla tehtyjen tutkimusten vertailun.

Tekstinosien välisten suhteiden mallinnuksen apuna käytetään puukuvaimia. Toisinaan puukuvain auttaa hahmottamaan tekstin kokonaisrakennetta ja kuvaa sitä hyvin, mutta kuten Taboada ja Mann (2006a: 435) ovat todenneet, kaikki teksteissä oleva suhteiden verkostomaisuus ei ole kuvattavissa puukuvaimen kaksiulotteiseen hahmoon, mihin palaan aineistoni osalta tuonnempana. Havaintojeni mukaan puukuvain sopii usein tekstinosien sisäisen rakenteen havainnollistamiseen, mutta tekstinosien keskinäinen suhde ei aina ole abstrahoitavissa puukuvaimen avulla, sillä puukuvain ei mahdollista tekstinosien välisten moninaisten suhteiden visualisointia. Tästä syystä rakennetta käsitellään työssäni osissa: luvussa 4 aloitukset ja lopetukset ja luvussa 5 kappalekohtaisesti.

---

⁴⁴ Verrattuna niiden tutkimusten aineistoihin, joiden analyysivälineenä on käytetty retorisen rakenteen teoriaa, aineistoani voisi luonnehtia jopa amatöörikirjoittajien tuottamaksi. Aineistoni kirjoittajat eivät kirjoita tekstejä ammattimaisesti ja ammatikseen. Toisaalta amatöörikirjoittajan käsite voidaan kyseenalaistaa aineistoni kohdalla, sillä koululaiset ovat eräänlaisia koulukirjoittamisen ammattilaisia.

Mikäli puukuvainta käyttää vain tehdyn annotoinnin visuaalistuksena ja analysoijan työvälineenä ilman, että annotoitavia tekstejä pyrkii pakottamaan jäännöksettömästi puukuvaimen muotoon, annotointivälineen tarjoamaa visualisointia voi pitää varsin käteväenä apuvälineenä. – On esitetty, että retorisen rakenteen teorian näkökulmasta hyvin rakennetusta tekstistä pitäisi pystyä muodostamaan ainakin yksi, koko tekstin kattava hierarkkinen retorinen mallinnus. Useimmista luonnollisista teksteistä näin pystyykin tekemään. (Bateman & Delin 2006: 588.) Kaikista aineistoni kirjoitelmista ei tunnu olevan mahdollista muodostaa retorisen rakenteen teorian mukaista mallinnusta jäännöksettömästi, joten voisi ajatella, että kirjoitelmat eivät ole onnistuneita retorisen rakenteen kannalta. En ole kuitenkaan tässä työssä arvioinut aineistoni kirjoitelmia tästä näkökulmasta, sillä työni fokus ei ole ensisijaisesti preskriptiivinen, ja myös taidoissani käyttää annotointivälinettä on voinut olla puutteita, mikä voisi vääristää merkittävästi preskriptiivisiä tuloksia. Näin ollen en ole halunnut arvioida kirjoitelmia mahdollisesti virheellisesti tai vajavaisesti tehdyn retorisen rakenteen analyysin perusteella.⁴⁵

Pitkän tekstin osien keskinäisten suhteiden hahmottaminen visuaalisesti on melko helppoa annotointivälinettä (esim. RST Tool 3.45) käyttäen, ja visualisointia voi käyttää analyysivaiheessa tekstien erilaisten rakenteiden vertailun apuna. Aivan erinomainen väline on silloin, kun annotointiin tehdään korjauksia, jotka vaikuttavat osien keskinäiseen suhteeseen. Tehty annotointi on helppo purkaa, ja uuden annotoinnin voi tehdä rajatusti sille tekstinosalle, jolle se tarvitaan.

Annotointivälineen merkittävin hyöty on sen antama tuki systemaattiseen tekstin analysointiin. Tekstien annotoinnin systemaattisuus ja jokaisen tekstinosan tarkka suhdekuvaus muihin tekstinosiin nähden tuottaa kuitenkin paljon sellaista yksityiskohtaista tietoa, joka ei ole tekstin kokonaisrakenteen tarkastelun kannalta mielekäästä ja jää lopullisessa rakenteen analyysissä käyttämättä. Kuitenkaan ilman tätä tietoa analyysia ei voisi kuvailla systemaattiseksi, vaan pikemminkin analysoijan mielikuvaan ja intuitioon perustuvaksi. Analyysin havainnollistamisen haasteeksi jää tällöin se, millä tarkkuudella tekstin kokonaisrakenteen kuvataan ja mikä on rakenteen kuvauksen kannalta oleellista. Olen työssäni käyttänyt sekä lausetason havainnollistusta, jolloin kahden lauseen väliset suhteet on esitetty teksti- ja kuvioesimerkeissä, että tekstin kokonaisrakenteen havainnollistavaa kuviota, jolloin en ole kuvannut analyysissa jokaista tekstiesimerkin lauseiden välistä suhdetta eivätkä kaikki suhteet näy esimerkistä tehdyssä kuviossakaan. Olen tällöin pyrkinyt kohdistamaan huomion niihin kohtiin, jotka ovat analyysin kannalta merkittäviä, ja tätä olen korostanut lisäksi erilaisin ympyröinnein ja neliöinnein. Toisinaan kuvioissa on siis nähtävissä lauseiden välisten suhteiden merkintä aivan lausetasolta asti (erityisesti luvussa 3). Lausetason analyysin kuvaamalla olen pyrkinyt lisäämään tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollistamaan analyysini arvioinnin pienimpien analyysiyksiköiden välisistä suhteista asti. Toisinaan taas kuvioihin ei ole merkitty kaikkia suhteita vaan vain kyseisen analyysin kannalta olennainen (erityisesti luvussa 6).

Keskeisin annotointivälineen ongelma on se, ettei se salli tulkintojen monimuotoisuutta saman kuvauksen sisällä, mikä johtuu pääasiassa siitä, ettei puukuvaimella voi kuvata monimuotoisia tulkintoja yhden kuvaimen sisällä (Taboada & Mann 2006a: 435,

---

⁴⁵ Olen kuitenkin hyödyntänyt tietoa kirjoitelmien saamista pistemääristä tarkastelllessani aloitus- ja lopetustyyppjä sekä sitä, miten kirjoittajat ovat viitanneet lähdeteksteihin.

Wolf & Gibson 2005). Mikäli teksti on analysoitavissa ja annotoitavissa eri tavoin, täytyy siitä tehdä usea rinnakkainen analyysi ja puukuvain. Nyt käytössä oleva havainnollistamisen tapa ei siis pysty kuvaamaan tekstin moniulotteisuutta ja sellaisen tekstin suhdeverkostoa, jonka osat eivät ole toisiinsa nähden hierarkkisessa vaan pikemminkin horisontaalisessa ja tasa-arvoisessa suhteessa ja jossa osien keskinäinen koheesio ei synny vain hierarkkisista suhteista. Aineistossani tämä konkretisoituu silloin, kun kirjoittaja palaa uudelleen johonkin aiemmin käsittelemäänsä teemaan esimerkiksi jossakin yksittäisessä satelliittiosassa, joka on vaikkapa kahden kappaleen päässä alkuperäisestä teeman käsittelystä ja joka itsessään on jo alisteinen jollekin ytimelle. Vaikka lukija ja annotoija tunnistaa tällaisen satelliitin luovan tekstiin koherenssia, annotointiväline ei mahdollista suhteen ilmipanoa. Samoin, kun kirjoitelmassa esitetään ansiokkaasti rinnakkain kaksi tasoa, nykyhetken kuvailu ja toisaalta takaumina menneessä tapahtunut, retorisen rakenteen teorian annotointitapa ei tunnu tekevän oikeutta sinänsä hyvin selkeälle kokonaisrakenteelle. Myös esseistisen, pohtivan tekstin rakenteen kuvaus voi olla haastavaa, koska kaksisuuntainen merkitseminen ei ole retorisen rakenteen teorian välinein mahdollista. Pohtivassa tekstissä usein yksi osa on toisaalta suhteessa edeltävään ja samanaikaisesti myös seuraavaan tekstijaksoon, mutta tämän merkitseminen ei juurikaan ole mahdollista RST:n välinein.

Tekstin valottaminen eri näkökulmista ja eri välinein on siis tarpeen, sillä yksi teoreettinen malli, vaikkapa retorisen rakenteen teoria, ei aina tee oikeutta tekstin rakenteen monimuotoisuudelle eikä tuota tyhjentävää rakenteen analyysia. On ehkä yllättävää, että perinteisen leksikaalisen koheesio (AB – BC – CD) ilmi tuominen retorisen rakenteen teorian annotointivälinein vaikuttaa vaikealta, ellei jopa mahdottomalta. Kun yksittäisen virkkeen sivulauseessa tuodaan uusi lekseemi, jota seuraavan virkkeen päälause täydentää, analyysiväline ei välttämättä pysty antamaan analysoijan haluamaa visualisointia tekstistä. Sivulause saattaa itsessään olla jo elaboraatio päälauseelle, mutta samalla se olisi myös orientaatio seuraavalle virkkeelle. Annotointi ei salli sitä, että yksi osa olisi satelliitti kahdelle ytimelle. Retorisen rakenteen teorian tarjoaman tekstin hahmottamisen mallin avulla saadaan esiin tekstin retorinen ulottuvuus, mutta jotkin tekstin rakenteen näkökulmat voivat jäädä huomiotta, kuten leksikaaliset koheesiokeinot. Myös esim. Redeker (2000) on kiinnittänyt tähän teorian ongelmaan huomiota ja on pyrkinyt omassa rakenteen analyysimallin kehittämissään ottamaan tämän puutteen huomioon.

Retorisen rakenteen teoriaa on jo sen alkuajoista lähtien kritisoitu suhteiden tulkinnan subjektiivisuudesta (Mann & Thompson 1988), ja edelleen se on aihe, johon teoriaa soveltavien on otettava kantaa (Taboada & Mann 2006a). En vältty omassa aineistossani analyysin ja annotoinnin subjektiivisuuden tarkastelulta, ja vaikuttaa siltä, että annotoijan tulkinta korostuu erityisesti, kun kyseessä on ei-ammattikirjoittajien tekstien suhteiden tulkinta. Lisäksi esseemäinen, jopa vapaaseen ilmaisuun⁴⁶ kannustavasta tehtävänannosta kirjoitettu teksti sallii erilaisia retoristen suhteiden tulkintoja toisella tavoin kuin sellaisen tekstilajin edustaja, jota määrittävät toisenlaiset odotukset. Aineistoni kirjoitelma on teksti, joka on kirjoitettu kokeessa osoittamaan kielitaitoa, ja voi olla, ettei kirjoittaja ole juurikaan pohtinut kirjoitelmansa rakennetta vaan pyrkinyt vain ilmaisemaan itseään niin, että

---

⁴⁶ Ks. liite 1. Tehtävänannossa numero 7 pyydetään tulkitsemaan kuvaa tai *kertomaan vapaasti* vastaavanlaisesta hetkestä.

saa täytettyä vaaditun sanamäärään ja mahdollisesti minimoitua tekemiensä kielivirheiden määrään. Esimerkiksi tieteellisistä abstrakteista on hyvin voitu tehdä analyyseja, joissa kaksi tutkijaa on tahoillaan päätnyt lähes samanlaisiin annotointeihin (da Cunha – Iruskielta 2010): tällöin tekstilaji on molemmille tutkijoille omakohtaisesti tuttu niin kirjoittajina kuin tutkijoinakin, ja abstraktien tavoitteet sekä näin ollen tekstien vaatimat retoriset suhteet lienevät olleet myös aineiston kirjoittajille tuttuja.⁴⁷

Edellä esittämäni annotointivälineen ja suhteiden tulkinnan subjektiivisuuden aikaansaamat haasteet koettelevat analyysin luotettavuutta. Olen pyrkinyt reagoimaan tähän ongelmaan kuvaamalla annotoinnissa kohtaamiani ongelmia totuudenmukaisesti ja tarjoamalla tarvittaessa vaihtoehtoisen tulkinnan. Tulkinnalleni siitä, mikä on jonkin kahden retorisen yksikön välinen suhde, olen esittänyt lingvistiseen analyysiin pohjautuvia perusteluja, joiden uskottavuuden ja todenmukaisuuden arvioi työni lukija.

Tekstin lukeminen ja retoristen suhteiden tarkastelu riippuu lukijan päätelmästä, joten suhteiden tulkinnan subjektiivisuudesta aiheutuva ongelma ei ole yksin retorisen rakenteen teorian. Kuitenkin tämä tekstien ominaisuus tuottaa analyysiin horjuvuutta, mikä on tekstintutkimuksen metodin näkökulmasta haasteellista ja voi aiheuttaa hyvin erilaisia, joskaan ei mielivaltaisia tulkintoja myös tekstin kokonaisrakenteen tarkastelussa tutkijasta riippuen.

7.3 Suomi toisena kielenä -kirjoitelma ja tekstitaitojen opettaminen

Suomi toisena kielenä -ylioppilaskoe on ylioppilastutkinnon osakoe, joka korvaa tutkinnossa pakollisen äidinkielen kokeen siinä tapauksessa, että ”kokelaan oma äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame tai jos kokelas on viittomakieltä äidinkielenään tai ensikielenään käyttävä” (Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä 672/2005, 6. §). Ylioppilastutkinnon suorittaminen ja sen sisällä suomi toisena kielenä -ylioppilaskoe äidinkielen kokeen korvaavana kokeena tuottaa jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin (Lukiolaki 21.8.1998/629, 18. §). Monissa jatko-opinnoissa erityisesti 3. asteella (korkeakoulut ja yliopistot) tarvitaan kirjallisen viestinnän taitoja, erityisesti argumentoinnin ja lähdemateriaalin hyödyntämisen kykyä (esim. Mäntynen 2009, Välijärvi 1997).

Vielä vuonna 2001 kokeen tehtävänannot eivät kuitenkaan ohjanneet kirjoittamaan analysoivaa ja argumentoivaa kirjoitelmaa, vaan kokelaita ohjattiin *pohtimaan* ja *pohdiskelemaan*, *kertomaan*, *tulkitsemaan*, *arvioimaan* ja *kirjoittamaan vapaasti* (ks. luku 6.3). Kirjoittajia pyydettiin peilaamaan käsittelemäänsä aihetta omiin kokemuksiin, mikä ymmärrettävästi tuotti omakohtaisia esimerkkejä ja ehkä esti käsittelemästä aihetta yleisemmällä ja abstraktimmalla tasolla.

---

⁴⁷ Myös Sandersin ym. (1992) kokeellisessa tutkimuksessa aineisto lienee ollut koehenkilöille entuudestaan tuttu: koehenkilöinä käytettiin diskurssianalyysiin perehtyneitä henkilöitä (”sentence pairs - - was presented to a number of discourse analysts - -” mts. 17), ja analysoitavat lauseparit oli poimittu lehtiartikkeleista, mainoksista, ryhmäkirjeistä ja olemassa olleesta korpuksesta.

Suomi toisena kielenä -kokeessa kirjoittajalla ei ole ollut samanlaista vaatimusta lähdemateriaalin käyttöön kuin niin sanotussa vanhanmuotoisessa äidinkielen aineistokokeessa (Geber 2005: 171), mikä toki näkyy kirjoittajien tavassa käyttää lähdemateriaalia: jos kaunokirjallisesta virikemateriaalista kirjoitetut kirjoitelmat jätetään tarkastelun ulkopuolelle, vain harvassa kirjoitelmassa viitataan tarjolla olleeseen materiaaliin. Jatko-opintojen kannalta olisi tärkeää oppia käyttämään lähdemateriaalia, referoimaan ja käymään tekstissä keskustelua lähteiden kanssa.

Tutkimuksessa käyttämäni aineisto on kerätty vuonna 2001, ja pohdintani perustuu tuohon aineistoon. Kuitenkaan esimerkiksi vuonna 2003 tehtävätyypit eivät juuri poikenneet vuoden 2001 tehtävistä, ja edelleenkin esimerkiksi vuonna 2008 suosittu nettitutustumisesta kirjoittamaan ohjannut aihe salli melko vapaan kirjoittamisen, sillä tehtävänannossa esitettiin virittäviä kysymyksiä ja pyydettiin otsikoimaan kirjoitelma itse.⁴⁸ Kirjoitelmia arvioineen Vaaralan (2008: 172) mukaan aihetta käsiteltiin kuitenkin usein vain omien tai tuttavien kokemusten kautta, eikä käsittelyn abstraktiotasoa pystytty nostamaan, aivan kuten tarkastelemassani aineistossa vuodelta 2001.

Niin sensorien (esim. Vaarala 2008) kuin aineistosta tekemieni havaintojen perusteella voi pohtia, pitäisikö suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmaa kehittää kohti argumentointia ja annetun lähdemateriaalin käsittelyä vaativampaan suuntaa. Tällöin tehtävänantojen tulisi selkeämmin ohjata lähdemateriaalin käyttöön osana aiheen käsittelyä. Edelleen valittavina voisi olla myös niin sanottuja otsikkoaiheita, joihin ei kuuluisi lähdemateriaalia, mutta kirjoitelmilta voisi edellyttää vahvemmin aiheen käsittelyä niin, että kirjoittajan pohdintakyvyn ja argumentoinnin taidot kävisivät ilmi ja aiheen käsittelyssä pyrittäisiin konkretiasta myös kohti abstraktimpaa tarkastelua. Näin koe toteuttaisi paremmin ylioppilastutkinnolta edellytettyä kypsyttä mittaavaa luonnetta (Lukiolaki 21.8.1998/629, 18. §). – Mikäli kirjoitelman analyttistä vaatimustasoa nostetaan niin, että lähdemateriaalin käyttämisestä ja argumentoinnista palkittaisiin, täytynee myös pohtia, onko nyt lukio-opetuksen suomi toisena kielenä -opetussuunnitelman perusteissa ja suosituksissa oleva kirjoittamisen tavoitetaso B2.1 riittävä vai tulisiko tavoitetasoa myös kirjoittamisen osalta nostaa tasolle B2.2 (vrt. Nissilä 2010: 29), jolloin koe pohjustaisi paremmin taitotasolle C1 siirtymistä. Erityisesti korkeakouluopiskelu, johon ylioppilastutkinnon suorittaminen antaa mahdollisuuden, vaatii akateemista kielikykyä (Cummins [1979] 2000, 2003⁴⁹) ja usein taitavan kielenkäyttäjän taitotasoa C1 myös kirjallisten taito-

---

⁴⁸ Tehtävänanto: *Voiko tyttö- tai poikaystävä löytää netistä? Miten nettitutustuminen etenee? Mitä siten tapahtuu kun tavataan oikeasti? Otsikoi tekstisi itse.* (Ks. Vaarala 2008: 172.) Kyseinen vuoden 2008 tehtävänanto on hyvin samanlainen kuin aineistoni tehtävänanto 2, josta kirjoitettujen kirjoitelmien osuus aineistossani oli 35 %.

⁴⁹ Cummins [1979] on erottanut toisistaan kaksi kielitaitoaluetta: keskeiset interpersonaiset vuorovaikutustaidot (basic interpersonal communication skills, BICS) ja kognitiivisen akateemisen kielikyvyn (cognitive academic language proficiency, CALP). Jaottelun kehittämisen taustalla ovat olleet mm. Skutnabb-Kankaan ja Toukomaan [1976] havainnot siitä, että Ruotsiin muuttaneiden suomalaisten siirtolaisten lapset saattoivat olla yleisesti hyvin sujuvia sekä suomen että ruotsin kielellä, mutta ns. akateemisista kielenkäyttötilanteista nämä suorituivat ikäänsä ja koulutukseensa nähden heikosti. (Cummins 2000: 58 mukaan.) Akateeminen kielikyky on se kielitaito, joka kehittyy koulutuksen myötä (Cummins 2000: 59).

jen osalta (ks. esim. EVK 2003: 96–97, 138–139, 167 kirjoittaminen taitotasolla B2 tai C1; myös Komppa & Kokkonen 2010).⁵⁰

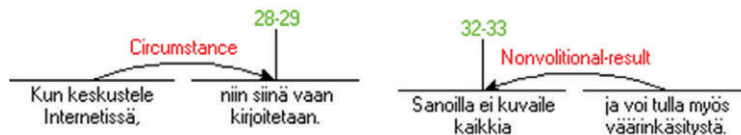
Kirjoitelmien analysoiminen retorisen rakenteen teorian avulla pakottaa kiinnittämään huomion tekstin sidosteisuuteen. Retorisen rakenteen analyysin ja kirjoittajan argumentoinnin yksitulkintaisuuden kannalta huomion kohteeksi joutuvat erityisesti erilaiset konjunktiot ja niiden käyttö. Konjunktioiden avulla kirjoittaja merkitsee tekstinosien välille jonkin semanttisen suhteen (esim. *ja* additiivisen, *mutta* kontrastiivisen tai *jos* konditionaalisen) ja eksplikoii näin kirjoitelman osien välistä suhdetta ja retorista rakennetta. Voi sanoa, että osa aineistoni kirjoittajista kuitenkin vasta harjoittelee osien semanttisten suhteiden eksplisiittistä merkitsemistä. Tämä näkyy siinä, että esimerkiksi alistuskonjunktiota, kuten *että*, *kun*, *jos* ja *koska*, käytetään toisinaan tekstissä niin, ettei konjunktio välttämättä vahvista vaan pikemminkin hämmentää tekstinosien suhteesta tehtävää tulkintaa. (Konjunktioiden funktioista mm. Schleppegrell 1996.)

Esimerkki 7.3 havainnollistaa tilannetta, jossa konjunktiot ja konnektoirit eivät selkeästi tue tekstinosien välisten suhteen hahmottamista.

Esimerkki 7.3

- - (24) Ulkonäöllä voi valehdella ja esitellä joku muu roolia. (25) Olen kuullut, (26) että jotkut ihmiset leikaavat mallin kuvia esitellääkseni niitä omiksi kuviksi. (27) Jotkut taas valehtelevat ikäänsä.

(28) **Kun keskustele Internetissä, (29) niin siinä vaan kirjoitetaan.** - - (32) **Sanoilla ei kuvaile kaikkia (33) ja voi tulla myös väärinkäsitystä.**

Kuvio 7.3. Konnektorien tuki tekstin osien välisen suhteen tulkinnalle (224_55).

Esimerkissä on esillä hypoteettista tilannetta kuvaava olosuhde-suhde (osat 28–29). Suhteen satelliitiksi on tulkittu tekstinosa *kun keskustele Internetissä*, jonka aloittava alistuskonjunktio *kun* tuo suhteeseen temporaalisen näkökulman. Ytimen eli päälauseen aloittaa *niin*-partikkeli, *niin siinä vaan kirjoitetaan*, jonka voi tulkita pikemminkin puhekielessä tavattavaksi vuoronalkuiseksi dialogipartikkeliksi kuin (huolitellussa) kirjoitetussa kielessä käytössä olevaksi konnektoriksi.

Edelleen saman tekstiesimerkin lopussa osat 32–33 *Sanoilla ei kuvaile kaikkia ja ja voi tulla myös väärinkäsitystä* ovat keskenään syy-seuraussuhteessa (syy: sanoilla ei voi kuvaata kaikkea; seuraus: voi tulla väärinkäsityksiä), mutta osien välillä käytetty rinnastuskonjunktio *ja* ei vahvista tätä tulkintaa. Tarkempi osien välisten suhteiden osoittaminen olisi

⁵⁰ On myös esitetty, että suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelmassa hyväksytään ylipäätään paljon puutteita (Tuomi 2011: 9).

selkeyttänyt esimerkissä kuvatun tekstikatkelman retorista rakennetta ja päättelyn seurattavuutta.

Yhdellä ja samalla konjunktiolla voidaan merkitä monenlaisia suhteita (esim. van Dijk 1979, Dancygier & Sweetser 2000; Kalliokoski 1989, Herlin 1997, 1998, ISK 2004: § 1111, Sorva 2011), mikä tekee retoristen suhteiden tarkastelusta vahvasti kontekstiin sidottua. Tekstin retorisen rakenteen ja osien keskinäisen suhteen tarkastelun kannalta on toki ihanteellista, mikäli osien keskinäiset suhteet pyritään merkitsemään eksplisiittisesti. Tällöin toisiinsa liittyvät osat voivat olla tekstissä kaukana toisistaan, mutta tekstin rakenne hahmottuu selkeäksi. Jos taas osien suhdetta ei ole merkitty, tulkinta jää lukijalle, jolloin lähekkäisistäkin osista ei välttämättä välity se näkökulma, minkä vuoksi osat on tekstiin merkitty. Kun on kyse harjaantumattomien kirjoittajien teksteistä, voidaan myös pohtia, onko osien keskinäisen suhteen tulkinnanvaraisuudessa kyse kenties tekstin suunnittelemattomuudesta vai väitteiden kirkastumattomuudesta.

Toisaalta, kun osien väliset suhteet pyritään ilmaisemaan selkeästi ja konjunktioiden semanttinen merkitys on samansuuntainen muun tekstin osien välisestä suhteesta tehtävän tulkinnan kanssa, voi kirjoitelmassa olla runsaasti sellaisia kielellisiä virheitä, jotka alentavat kirjoitelman arvosanaa, mutta kirjoitelman rakenne on silti helposti seurattavissa ja esimerkiksi retorisen rakenteen teorian keinoin havainnollistettavissa. Esimerkissä 7.4 on runsaasti sellaisia kielivirheitä, jotka vähentävät kirjoitelman saamaa pistemäärää, ja kaikkiaan kirjoitelma onkin saanut vain 37/99 pistettä.

Esimerkki 7.4

-- (29) Minun mieltä on siinä, (30) **että kun** minä kirjoitan kirje (31) minä haluan saada vastata tosi nopeasti (32) **koska** minä vihaan odota (33) ja **siksi** pidän sähköpostista. --

Kuvio 7.4. Alhaisen pistearvon saanut kirjoitelma, jossa konjunktiot tukevat rakennetta (227_37).

Huolimatta kirjoitelman saamasta vähäisestä pistemäärästä kirjoitelman retoriset suhteet on merkitty selkeästi, minkä vuoksi kirjoitelman rakenne hahmottuu lukijalle helposti, vaikka kielivirheet saattaisivatkin hämmentää tulkintaa. Esimerkkikatkelmassa tekstin osien väliset suhteet on merkitty konjunktiolin (*että, kun, koska*) ja seurausta osoittavalla *siksi*-adverbillä. – Tuohinto (2000: 68–69) on tarkastellut toisella kielellä kirjoitettujen ylioppilasaineiden *koska*-lauseita ja havainnut, että *koska*-alkuisia lauseita esiintyy enemmän matalan pistemäärän saaneissa kirjoitelmissa. Tuohinnon aineistostaan tekemän havaintoa voi tarkastella myös niin, että heikon arvosanan saaneissa kirjoitelmissa retorinen suhde

on merkitty eksplisiittisesti, kun taas korkean pistemäärän, 70–80 pistettä saaneissa kirjoitelmissa retorisia suhteita merkittäneen myös muilla keinoin kuin konjunktioidin. Myös Crossley ym. (2011: 302) ovat todenneet, että heikkojen kirjoittajien teksteille on tyypillistä, että koheesiota lisääviä keinoja, kuten konnektoreja käytetään enemmän (myös Shaw & Liu 1998, Schleppegrell 1991, 1992). Teksteistä tulee näin luettavampia, mutta samalla niiden arvioidaan olevan heikkoja.⁵¹

Asiatekstissä heikon kirjoittajan kannattaa merkitä konnektorein osien keskinäisiä suhteita, jolloin rakenne selkeytyy. Esimerkiksi juuri konjunktioiden merkitysten kirkastaminen ja konjunktioiden käytön harjoittelu voisi parantaa kirjoitelman ja ylipäätään tekstien ymmärrettävyyttä, vaikka kieliopillisia virheitä esimerkiksi sananmuodostuksessa olisikin. Eksplisiittisesti merkitty kausaalinen koherenssi johtaa parempaan tekstinymmärtämiseen, oli lukija ensi- tai toisella kielellä tekstiä lukeva (Degand & Sanders 2002, myös McNamara 2001).

Taitavalla kirjoittajalla taas on käytössään myös muita keinoja, kuten temaattinen yhtenäisyys ja syy-seuraussuhteisiin luottaminen. Vaikka runsas konnektorien käyttö voi tuottaa mielikuvan naiivista tekstistä, se toisaalta luo heikon kirjoittajan tekstiin rakenteellista eksplisiittisyyttä, joka helpottaa tekstin tulkintaa. Edelleen taitava kirjoittaja voi turvautua muihin koheesiokeinoihin ja välttää näin mielikuvan lapsellisesta tekstistä. Tärkeintä kuitenkin on sidoksisuuteen vaikuttavien piirteiden ja näiden piirteiden keskinäisen merkityseron tarkastelu ylipäätään.

Retoriset taidot ovat osa pragmaattisia taitoja ja diskurssikompetenssia (EVK 2003: 173–176), jotka tarvitsevat kehittyäkseen harjaannusta. Erityisesti kielitaidon karttuessa viestin rakentamisen ja jäsentämisen taitojen kehittäminen korostuu (mts. 176). Kielitaidon puutteellisesta diskurssikompetenssista kertoo myös konnektoreiden poikkeava käyttö, jota havainnollistaa esimerkki 7.5.

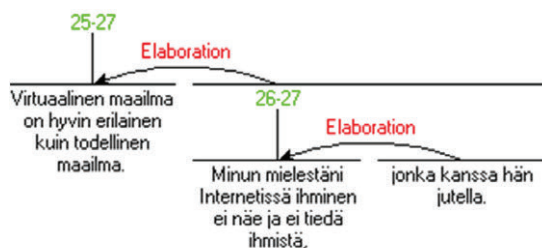
Esimerkki 7.5

- - (23) Internetissä ja jutusteluverkoissa ihmisiä voivat keskustella erilaisista aiheesta, (24) auttavat enemmän vieraita ihmisiä kuin todellisessa tapaamisessa.

(25) Virtuaalinen maailma on hyvin erilainen kuin todellinen maailma. (26) Minun mielestäni Internetissä ihminen ei näe ja ei tiedä ihmistä, (27) jonka kanssa hän jutella. (28) Ihmisen psykologiassa sanoo, (29) että ihminen helpompi jutella vieraan ihmisen kanssa, kuin ystävien kanssa. - - (214_60)

---

⁵¹ On toki huomioitava, ketkä tekstejä arvioivat ja kenen näkökulmasta runsaasti koheesiivisia elementtejä sisältävä teksti on heikko. McNamara (2001) muistuttaa, että edistyneet lukijat – joita esimerkiksi opettajat ja sensorit ovat – eivät hyödy runsaista koheesiivisista elementeistä samalla tavoin, kuin heikot tai aloittelevat lukijat tai lukijat, joille tekstin aihe on vieras.

Kuvio 7.5. *Minun mielestäni* sosiolingvivistisesti poikkeavassa käytössä (214_60).

Esimerkin 7.5 lauseiden 25 ja 26 suhteen olen merkinnyt nyt elaboraatioksi, vaikka osien retorinen suhde ei tunnu olevan prototyypinen elaboraatio. Lauseen 26 *minun mielestäni* esittää väitteen, mutta sen suhde edeltävään tai mahdollisesti seuraavaan tekstinosaan (lauseet 28 ja 29) jää tulkinnanvaraiseksi *minun mielestäni* -adverbiaalin epäselvän käytön vuoksi. Adverbiaali on kommenttiadverbiaali, mutta kirjoittaja vaikuttaa käyttävän sitä ikään kuin se olisi konnektiivi. Lauseessa 26 esitetään mielipiteenä (*minun mielestäni*) väite, joka on eräänlainen itsestäänselvyys, kun käsitellään keskustelua Internetissä (*ihminen ei näe - - ihmistä, jonka kanssa hän jutella*). Väitteen merkitseminen mielipiteeksi ei sido tekstin osia retorisesti yhteen vaan tuottaa tulkintaan hämmennystä.

7.4 Katsaus jatkotutkimusmahdollisuuksiin

Suomi toisena kielenä -ylioppilaskoe on varsin nuori tulokas koulukirjoittamisen kentällä, ja koetta on tutkittu lähinnä pro gradu -tutkielmissa. Niin kokeen kirjoitelmaosa kuin kokeen muutkin osat ansaitsevat tulla tarkemmin tutkituksi (ks. myös Ruutu 2007). Tässä työssä on käsitelty pääasiassa kirjoitelmaosan tiettyjä, asiakirjoitelmiksi nimeämiäni ekspositorisia kirjoitelmia, mutta esimerkiksi kaunokirjallista tai audiovisuaalista lähdemateriaalia käsitelleiden kirjoitelmien tarkastelu olisi tärkeää. Miten audiovisuaalista materiaalia käsitellään toisella kielellä kirjoitetuissa teksteissä? Entä kuinka paljon esimerkiksi kaunokirjallista lähdemateriaalia lainataan ja miten sitä muokataan tai referoidaan oman tekstin osaksi? Toisella kielellä referoinnista⁵² ja sen haasteista tehtävä tutkimus liittyisi luontevasti osaksi kansainvälistä toisella kielellä referoinnista käytävää keskustelua (esim. Pecorari 2003, Pecorari 2010, Polio & Shi 2012 ja artikkelissa mainitut lähteet).

Kuvaan luvussa 1.2 lyhyesti suomi toisena kielenä -kirjoittamisesta tehtyä tutkimusta. Perinteen mukaisesti myös tämä tutkimus on tarkastellut suomi toisena kielenä -kirjoitettua tekstiä ensisijaisesti deskriptiivisesti, mutta aineiston tarkastelu herättää myös kiinnostuksen preskriptiiviseen tutkimusasetelmaan ja pedagogisiin opetuskokeiluihin: miten korkeita tai matalia pistemääriä saaneissa kirjoitelmissa kappalejako ja retoriset osat yhdistyvät? Miten korkeita pistemääriä saaneissa kirjoitelmissa kappalejakoa käytetään rytmittämään tekstiä matalia pistemääriä saaneisiin kirjoitelmiin verrattuna? Entä miten mel-

⁵²S2-kirjoittamisesta ja referoinnista, ks. kuitenkin Kalliokoski 2005.

ko hyviä pistemääriä saaneet kaunokirjallista materiaalia käsitelleet kirjoitelmat eroavat tässä työssä eritellyistä asiakirjoitelmista? Millaisin tehtävin kirjoittajia taas voi ohjata kohti tekstin tietoista rakenneosien hallintaa?

Toisella kielellä kirjoittamisen ja erityisesti rakenteen tutkimukselle epätyypillisesti työssäni ei ole ollut kontrastiivista näkökulmaa. Kontrastiivinen tutkimus puoltaa kuitenkin paikkaansa ja suomi toisena kielenä -ylioppilaskoeaineisto voisi tarjota mahdollisuuden esimerkiksi suurten kieliryhmien edustajien kirjoittamien tekstien kontrastiiviseen tarkasteluun ja edelleen didaktisten sovellusten luomiseen, mikäli tutkimusasetelma ja aineiston keruu suunnitellaan alkuaan kontrastiivisen tutkimuksen tarpeisiin.

Toisella kielellä kirjoitettujen tekstien tausta olisi myös tutustumisen arvoinen. Millaisessa tekstien maailmassa suomi toisena kielenä -koululaiset elävät? Miten mahdollisesti erikieliset maailmat vaikuttavat kirjoittamiseen kirjoittajien itsensä mielestä?

Retorisen rakenteen teorian soveltaminen tietyn kieliseen aineistoon vaatii tietoa kyseisen kielen tavoista ilmaista erilaisia retorisia suhteita. Teorian soveltamista suomenkielisiin aineistoihin helpottaisi toki, mikäli saatavilla olisi enemmän lauseiden välisten retoristen suhteiden tarkastelua fennistisestä näkökulmasta. Esimerkiksi konjunktiosta tehty tutkimus ja havainnot ovat keskeisiä lauseiden välisten retoristen suhteiden tarkastelussa, mutta kaikkia suhteita ei ilmipanna konjunktioidin, vaan käytössä voi olla erilaisia retorisia rakenteita (esim. Juvonen 2010, 2011), joista tarvitaan lisää tietoa.

Teorian kehittämisehdotukseni koskevat pääasiallisesti annotointitapaa, sillä retorisen rakenteen teoria itsessään sallii monenlaisten tekstien analysoimisen ja toisaalta teorian eriasteisen soveltamisen. Kukaan teoriaa soveltava tutkija voi toki valita käyttämänsä suhteet ja jättää aineistonsa kannalta marginaaliset suhteet huomiotta, mutta olisi silti edelleen tarpeen selkiyttää yleisimmin käytössä olevan suhdeluokituksen (ks. RST-määritelmät) joidenkin suhteiden keskinäisiä eroja. Esimerkiksi oikeutus-suhteen ero elaboraatio- ja todistus-suhteisiin voisi olla selvempi, jos ero eksplikoitaisiin runsaampien esimerkkien avulla.

Annotointiväline on kehitetty tekstin retoristen suhteiden tarkasteluun, mutta on valittavaa, että toisinaan tekstin ilmeinen ja taitava rakenne ei ole havainnollistettavissa annotointivälineen avulla. Esimerkiksi tilanteet, joissa narratiiviset ja ekspositoriset osat vuorottelevat, eivät ilmene annotointivälineen tuottamassa tarkastelussa. Analyysini on herättänyt myös tarpeen kytkeä yksi satelliitti useaan ytimeen. Tämä ei ole nyt mahdollista, vaan lauseiden keskinäiset suhteet nähdään vain kahden yksikön välisinä suhteina (poislukien moniytimiset suhteet), jolloin mahdollinen tulkinnallisuus tulee joko ilmaista erillisinä analyyseina tai kompromissina jonkin yksittäisen tulkinnan eduksi.

Työssäni ovat jääneet nyt sivuun kirjoitelmat, jotka analysoituvat epätäydellisesti. Näiden kirjoitelmien useiden lauseiden ja virkkeiden muodostamien tekstinosien keskinäinen suhde tuntuu jäävän epäselväksi tai vaikeasti nimettäväksi. Tällaisia tekstejä olisi kiinnostavaa tarkastella lähemmin ja pohtia, onko retorisen rakenteen epäselvyydessä kyse teorian vai analyysin puutteista.

Luvussa 5 tarkastelen kirjoitelmien kappalejakoja, ja totean, että deskriptiivistä kappaleen tutkimusta on vähän niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Tutkimukseni voi toimia kimmokkeena tekstintutkimukselle, jonka selvitettävänä on esimerkiksi, millainen tekstin multimodaalinen elementti kappale on. Kun tiedetään, että kappaleen merkitsemiseen vai-

kuttavat kunkin ajanjakson tyylit ja ihanteet, mitä voidaan sanoa vaikkapa nykyisessä asiaproosassa käytetystä kappalejaosta deskriptiivisestä näkökulmasta ja mikä kaikki kappalejakoon vaikuttaa. Yhtäältä taas kirjoittamisen opetuksessa on puhuttu kappaleen topiikkilauseesta. Miten topiikkilauseetta voisi kuvata deskriptiivisesti ja onko topiikkilause edelleen hyödyllinen käsite kappalerakenteen opettamisessa? Kiinnostavaa olisi tarkastella myös, miten kappalerajat määritellään tekstikokonaisuudesta käsin ja mikä suomenkielissä tekstissä ennustaa kappalejakoa.

Tutkimuksessani toisella kielellä kirjoitetut tekstit ovat olleet kaksisuuntaisen valotuksen kohteena. Yhtäältä tekstit ovat tarjonneet retorisen rakenteen teorian koettelulle materiaalia ja haasteita, joita äidinkielisten saati ammattikirjoittajien tekstit eivät olisi samassa määrin tarjonneet. Toisaalta kirjoitelmia on tarkasteltu jatko-opintoihin valmistavan kokeen osana, jolloin huomion kohteena ovat olleet yhtäältä kirjoitelman rakennepiirteet ja toisaalta kirjoittajien tekstitaidot (ks. myös Kalliokoski 2008: 349).

Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen suorittajat osoittavat kokeessa yhtäältä kielitaitoaan, mutta erityisesti kirjoitelmaosassa kokelaiden tehtävänä on tuottaa kokonaisia tekstejä, ei vain yksittäisiä, kieliopillisesti virheettömiä rakenteita ja lauseita. Äidinkielen ylioppilaskokeeseen valmistautumiseen on olemassa runsaasti kokeessa kirjoitettavien tekstilajien rakennetta käsittelevää kirjallisuutta. Myös suomi toisena kielenä -kokelaat hyötyvät kirjoitelman rakenteen tarkastelusta: kirjoitelman ja ylipäätään minkä tahansa tekstilajin rakenne on tekstin piirre, joka syntyperäisenkin kielenpuhujan on opeteltava erikseen, samoin ei-syntyperäinenkin voi tällaiset rakennepiirteet oppia (Kalliokoski 2008: 356). Tekstien rakenneosien tarkastelu, rakenteen ymmärtäminen ja tarvittaessa erilaisten rakenteiden tuottaminen auttavat toisen kielen oppijaa ja toisella kielellä opiskelevaa kohti erittelevää, argumentoivaa ja lähdemateriaalia käyttävää kirjoittamista, siis kohti Cumminsin (2000, 2003) kuvaamaa kognitiivista akateemista kielikykyä.

Lähteet

- Aaltonen, Leena – Vuorinen, Hanna 2001: Eine Fehleranalyse der deutschen Abituraufsätze von finnisch- und schwedischsprachigen Abiturienten im Frühjahr 1998. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, germaaninen filologia.
- Abdel Latif, Muhammad M. 2009: Toward a new process-based Indicator for measuring writing fluency: evidence from L2 writers' think-aloud protocols. – *The Canadian Modern Language Review* 65 (4), s. 531–558.
- Aejmelaeus, Salme 1960: Ylioppilasaineiden tyylivirheistä. – *Virittäjä* 64, s. 112–119.
- Aho, Kirsi 2008: *Hyvin suuri merkitys* ja muut *suuri*-adjektiivin sisältävät kollokaatiot äidinkielisten, vieraskielisten ja suomi toisena kielenä -kirjoittajien ylioppilasaineissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Al-Ali, Mohammed 2006: Genre pragmatic strategies in English letter-of-application writing of Jordanian Arabic-English bilinguals. – *International journal of bilingual education and bilingualism* 9 (1), s. 119–139.
- Anttila, Aarne 1949: Väärinkö arvosteltu ylioppilasaine? – *Virittäjä* 53, s. 227–229.
- Artjoki, Sari 1990: An analysis of cohesion in matriculation examination compositions in English. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, englantilainen filologia.
- Asikainen, Irma 2008: Tekstin aloittaminen ja aloitusten tekstityypit suomi toisena kielenä -ylioppilasaineissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Baba, Kyoko 2009: Aspects of lexical proficiency in writing summaries in a foreign language. – *Journal of Second Language Writing* 18 (3), s. 191–208.
- Barton, David 1994: *Literacy. An introduction to the ecology of written language*. Oxford: Blackwell.
- Bateman, John – Delin, Judy 2006: Rhetorical structure theory. Teoksessa *Encyclopedia of Language and Linguistics*, s. 588–596. Oxford: Elsevier.
- Bateman, John A. 2008: *Multimodality and genre: a foundation for the systematic analysis of multimodal documents*. New York: Palgrave Macmillan.
- Becker, A. L. 1965: A tagmemic approach to paragraph analysis. – *College Composition and Communication* 16 (5), s. 237–242.
- ben-Aaron, Diana 2005: Given and news: evaluation in newspaper stories about national anniversaries. – *Text* 25 (5), s. 691–718.
- Berg, Maarit 2011: Referointi, erittelymuotti ja tekstitaidon koe. – *Virittäjä* 115 (3), s. 317–248.
- Berg, Maarit – Kiiskinen, Satu – Mäntynen, Anne – Soikkeli, Markku 2006: *Äidinkielen ja kirjallisuuden lähde*. Helsinki: Edita.
- Berge, Kjell Lars 1988: *Skolestilen som genre: med påtvungen penn*. Oslo: Landslaget for norskundervisning/Cappelen.
- Berge, Kjell Lars 2005: Tekstkulturer og tekstkvaliteter. Teoksessa Kjell Lars Berge, Lars Sigfred Evensen, Frøydis Hertzberg ja Wenche Vagle (toim.), *Norskeksamen som tekst*, s. 11–190. Ungdommers skrivekompetanse 2. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bergh Nestlog, Ewa 2009: *Perspektiv i elevtexter. Skriftligt argumenterande i grundskolans mellanår*. Lisensiaatintyö. Växjö: Växjö universitet.

- Bhatia, Vijay 1993: *Analysing genre. Language use in professional settings*. London: Longman.
- Biggs, John 1996: Enhancing teaching through constructive alignment. – *Higher Education* 32, s. 347–504.
- Blakemore, Diane 1987: *Semantic constraints on relevance*. Oxford: Blackwell.
- Blakemore, Diane 2002: *Relevance and linguistic meaning. The semantics and pragmatics of discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braddock, Richard 1974: The frequency and placement of topic sentences in expository prose. – *Research in the Teaching of English* 8 (3), s. 287–302.
- Brown, Gillian – Yule, George 1983: *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Callow, Kathleen – Callow, John C. 1992: Text as purposive communication. A meaning-based analysis. Teoksessa William C. Mann ja Sandra A. Thompson (toim.), *Discourse Description. Diverse linguistic analyses of a fund-raising text*, s. 5–37. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Cefling 2009 = Linguistic Basis of the Common European Framework for L2 English and L2 Finnish -tutkimushanke v. 2007–2009. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Hankkeen verkkosivut <<https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/cefiling/suom>> . Luettu 22.10.2011.
- Chafe, Wallace 1984: How people use adverbial clauses. – *Proceedings of the tenth annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*, s. 437–449.
- Chafe, Wallace 1986: Writing in the perspective of speaking. Teoksessa Charles R. Cooper ja Sidney Greenbaum (toim.), *Studying writing. Linguistic approaches*, s. 12–39. Lontoo: Sage Publications.
- Chafe, Wallace 1994: *Discourse, consciousness and time. The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. Chicago: University of Chicago Press.
- Christensen, Francis 1965: A generative rhetoric of the paragraph. – *College Composition and Communication* 16 (3), s. 144–157.
- Cohen, Andrew D. – Brooks-Carson, Amanda 2001: Research on direct versus translated writing: students' strategies and their results. – *The Modern Language Journal* 85 (2), s. 169–188.
- Connor, Ulla 1987: Argumentative patterns in student essays: cross-cultural differences. Teoksessa Ulla Connor ja Robert B. Kaplan (toim.), *Writing across languages: analysis of L2 text*, s. 57–74. Menlo Park: Addison-Wesley.
- Connor, Ulla 1996: *Contrastive rhetoric. Cross-cultural aspects of second-language writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Connor, Ulla – Mauranen, Anna 1999: Linguistic analysis of grant proposals: European Union research grant. – *English for special purposes* 18 (1), s. 47–62.
- Connor, Ulla – Nagelhout, Ed – Rozycki, William V. (toim.) 2008: *Contrastive rhetoric: reaching to intercultural rhetoric*. Amsterdam: Benjamins.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth – Thompson, Sandra A. 2000: Concessive patterns in conversation. Teoksessa Elizabeth Couper-Kuhlen ja Bernd Kortmann (toim.), *Cause, condition, concession, contrast. Cognitive and discourse perspectives*, s. 381–410. Berliini: Mouton de Gruyter.

- Crossley, Scott A. – Weston, Jennifer L. – McLain Sullivan, Susan T. – McNamara, Danielle S. 2011: The development of writing proficiency as a function of grade level: a linguistic analysis. – *Written Communication* 28 (3), s. 282–311.
- Cumming, Alister 2002: Assessing L2 writing. Alternative constructs and ethical dilemmas. – *Assessing Writing* 8 (2), s. 73–83.
- Cummins, Jim 2000: *Language, power and pedagogy: bilingual children in the crossfire*. Bristol: Multilingual Matters.
- Cummins, Jim 2003: BIS and CALP: rationale for the distinction. Teoksessa Christina Bratt Paulston ja G. Richard Tucker (toim.), *Sociolinguistics: the essential readings*, s. 322–328. Oxford: Blackwell Publishing.
- da Cunha, Iria – Irukieta, Mikel 2010. Comparing rhetorical structures in different languages. The influence of translation strategies. – *Discourse Studies* 12 (5), s. 563–598.
- Daneš, František 1995: The paragraph – a central unit of the thematic and compositional build-up of texts. Teoksessa Brita Wårvik, Sanna-Kaisa Tanskanen ja Risto Hiltunen (toim.), *Organization in discourse. Proceedings from the Turku conference*, s. 29–40. Anglicana Turkuensia 14. Turku: Turun yliopisto.
- Davies, Alan 2003: *The native speaker. Myth and reality*. Bilingual education and bilingualism 38. Clevedon: Multilingual Matters.
- Dancygier, Barbara – Sweetser, Eve 2000: Constructions with if, since and because: causality, epistemic stance, and clause order. Teoksessa Elizabeth Couper-Kuhlen ja Bernd Kortmann (toim.), *Cause, condition, concession, contrast*. Cognitive and discourse perspectives, s. 111–142. Berliini: Mouton de Gruyter.
- Degand, Lisbeth – Sanders, Ted 2002: The impact of relational markers on expository text comprehension in L1 and L2. – *Reading and writing: an interdisciplinary journal* 15 (7–8), s. 739–757.
- Den Ouden, Hanny 2004: *Prosodic realizations of text structure*. Väitöskirja. Tilburg: University of Tilburg.
- Dijk, Teun A. van 1977: *Text and context*. Lontoo: Longman.
- Dijk, Teun A. van 1979: Pragmatic connectives. – *Journal of Pragmatics* 3 (5), s. 447–456.
- Dijk, Teun A. van 1980: *Makrostructures*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Dijk, Teun A. van 1982: Episodes as units of discourse analysis. Teoksessa Deborah Tannen (toim.), *Analyzing discourse: text and talk*, s. 177–195. Washington D. C.: Georgetown University Press.
- Dijk, Teun A. van 1986: News schemata. Teoksessa Charles R. Cooper ja Sidney Greenbaum (toim.), *Studying writing: linguistic approaches*, s. 155–185. London: Sage publications.
- Donovan, Carol A. – Smolin, Laura B. 2006: Children's understanding of genre and writing development. Teoksessa Charles A. MacArthur, Steve Graham ja Jill Fitzgerald (toim.), *Handbook of writing research*, s. 131–143. New York: The Guilford Press.
- Dudley-Evans, Tony 1998: *Developments in ESP: a multi-disciplinary approach*. Cambridge: Cambridge university press.

- Egg, Markus – Redeker, Gisela 2008: Underspecified discourse representation. Teoksessa Anton Benz ja Peter Kühnlein (toim.), *Constraints in discourse*, s. 117–138. Amsterdam: Benjamins.
- Egg, Markus – Redeker, Gisela 2010: How complex is discourse structure? Teoksessa Nicoletta Calzolari, Khalid Choukri, Bente Maegaard, Joseph Mariani, Jan Odijk, Stelios Piperidis, Mike Rosner ja Daniel Tapias (toim.), *Proceedings of the Seventh Conference on International Language Resources and Evaluation (LREC'10), Valletta, Malta, 19.–21.5 2010*, s. 1619–1623. European Language Resources Association (ELRA). Saatavissa sähköisesti <<http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2-010/index.html>>.
- Egins, Susan 1994 (2004): *An introduction to systemic functional linguistics*. Lontoo: Continuum.
- Egins, Susan – Martin, J. R. 1997: Genres and registers of discourse. Teoksessa Teun van Dijk (toim.), *Discourse studies: a multidisciplinary introduction*, s. 230–256. London: Sage.
- Elo, Eva 2000: Suomenoppijan syntaktisia ongelmia suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeessa. Teoksessa Sanna Martin ja Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia oppijankielistä*, s. 54–72. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 17. Oulu: Oulun yliopisto.
- Englannin pitkä oppimäärä* 2010 English written part. 17.3.2010. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta.
- Englannin pitkä oppimäärä* 2011. English written part. 18.3.2011. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta.
- Enkvist, Nils Erik 1975: *Tekstilingvistiikan peruskäsitteitä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Espanjan pitkä oppimäärä* 2010. Español parte escrita. 17.3.2010. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta.
- Espanjan pitkä oppimäärä* 2011. Español parte escrita. 18.3.2011. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta.
- Evensen, Lars Sigfred 2002: Conventions from below. Negotiating interaction and cultural in argumentative writing. – *Written Communication* 19 (3), s. 382–413.
- EVK = *Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. 2003 [2001]. Irma Huttunen ja Hanna Jaakkola (suom.). Helsinki: WSOY.
- Falk, Ritva – Grün, Karl – Lamberg, Hilka – Murto, Mervi 2006: Miksi tehtävänannon noudattaminen on tärkeää? Teoksessa Ritva Falk, Karl Grün, Hilka Lamberg ja Mervi Murto (toim.), *Ylioppilastekstejä 2006*, s. 133–135. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Falk, Ritva – Grün, Karl – Murto, Mervi (toim.) 2007: *Ylioppilastekstejä 2007*. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ford, Cecilia E. 2000: The treatment of contrasts in interaction. Teoksessa Elizabeth Couper-Kuhlen ja Bernd Kortmann (toim.), *Cause, condition, concession, contrast. Cognitive and discourse perspectives*, s. 283–311. Berliini: Mouton de Gruyter.
- Geber, Erik 2005. Suomi toisena kielenä -ylioppilaskoe 2005. Teoksessa Ritva Falck, Hanna Holma-Kokkonen, Anna Malmio ja Virpi Ruokola (toim.), *Ylioppilasaineita*

- 2005, s. 170–171. Helsinki: Äidinkielenopettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Gee, James Paul 1992: Socio-cultural approaches to literacy (literacies). – *Annual Review of Applied Linguistics* 12, s. 31–48.
- Gerder, Florence L. – Slocum, Marianna C. 1976: Paez discourse, paragraph and sentence structure. Teoksessa Robert E. Longacre ja Frances Woods (toim.), *Discourse grammar. Studies in indigenous languages of Colombia, Panama and Ecuador*. Summer institute of Linguistics & University of Texas at Arlington. Saatavilla sähköisesti <<http://www.sil.org/acpub/repository/15769.pdf>>
- Giora, Rachel 1983: Functional paragraph perspective. Teoksessa János S. Petöfi ja Emel Sözer (toim.), *Micro and macro connexity of text*. Papiere zur Textlinguistik volume 43, s. 153–183. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- Grabe, William – Kaplan, Robert B. 1996: *Theory and practice of writing. An applied linguistic perspective*. Lontoo: Longman.
- Grimes, Joseph E. 1975: *The thread of discourse*. Janua Linguarum. Series Minor 207. Haag: Mouton.
- Gruber, Helmut – Muntigl, Peter 2005: Generic and rhetorical structures of texts: two sides of the same coin? – *Folia Linguistica* 39 (1–2), s. 75–113.
- Haan, Pieter de – Esch, Kees van 2005: The development of writing in English and Spanish as foreign languages. – *Assessing Writing* 10 (2), s. 100–116.
- Hakonen, Kati 2008: Minä ja nolla: yksikön ensimmäisen persoonan ja nollapersoonan tarkastelua suomi toisena kielenä -ylioppilaineissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Hakulinen, Auli 1982: Mikä tekee lauseista/virkkeistä tekstin. Teoksessa Jorma Tommola ja Raija Ruusuvoori (toim.), *Näkökulmia kirjoitettuun kieleen*. AFinLAN vuorikirja 33, s. 5–11.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred – Vilkuna, Maria 1980: *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Department of General Linguistics Publications nro 6. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hakulinen, Auli – Kivelä, Raili – Parko, Kaija – Ranta, Tuula – Tani, Leena 2000: *Lukiolaisen äidinkieli ja kirjallisuus 2*. Helsinki: WSOY.
- Halliday, M. A. K. 1985: *An introduction to functional grammar*. Lontoo: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. – Hasan, Ruqaiya 1976: *Cohesion in English*. Lontoo: Longman.
- Halonen, Mia 2009: Puhutun kielen variantit resurssina monikielisten koululaisten kirjoitelmissa. – *Virittäjä* 113 (3), s. 329–355.
- Harjunen, Elina – Juvonen, Riitta – Kuusela, Jorma – Silén, Beatrice – Sääsilahti, Minna – Örnmark, Michaela 2011: *Miten peruskoululaiset kirjoittavat. Näkökulmia ja kysymyksiä*. Raportit ja selvitykset 2011: 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Harjunpää, Elina 2006: Mielestäni elämäältä katoaa suunta. *Mielestäni*-ilmaus kevään 1999 ylioppilaineissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Hasan, Ruqaiya 1984: Nursery tale as a genre. – *Nottingham Linguistic Circular* 13, s. 71–102. Saatavilla myös teoksessa Carmel Cloran, David Butt ja Geoffrey Williams (toim.), *Ways of saying: Ways of meaning. Selected papers of Ruqaiya Hasan*, s. 51–72. Lontoo: Casell.

- Hasan, Ruqaiya 1985: Part B. Teoksessa M. A. K. Halliday ja Ruqaiya Hasan, *Language, context and text: aspects of language in a socialsemiotic perspective*. Deakin University, Victoria.
- Hasan, Ruqaiya 2009: The place of context in a systemic functional model. Teoksessa M.A.K. Halliday ja Jonathan J. Webster (toim.) *Continuum Companion to Systemic Functional Linguistics*, s. 166–189. Lontoo: Continuum.
- Heikkilä, Elina 2006: *Kuvan ja tekstin välissä. Kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun elementtinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1065. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, Vesa 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, Vesa – Hiidenmaa, Pirjo – Tiililä, Ulla 2001: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helasvuo, Marja-Liisa 2008: Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta. – *Virittäjä* 112 (2), s. 186–206.
- Helsingin maistraatti 2010. Sähköpostitiedonanto. Tarkastaja Unto Mäkinen. 17.12.2010.
- Henry, Alex – Roseberry, Robert L. 1997: An investigation of the functions, strategies and linguistic features of the introductions and conclusions of essays. – *System* 25 (4), s. 479–495.
- Herlin, Ilona 1997: *Suomen kielen koska-konjunktin merkitys ja merkityksen kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 712. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Herlin, Ilona 1998: *Suomen kun*. Suomi 183. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heurley, Laurent 1997: Processing units in written texts: paragraphs or information blocks? Teoksessa Jean Costermans ja Michel Fayol (toim.), *Processing interclausal relationships. Studies in the production and comprehension of text*, s. 179–200. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Hinds, John 1977: Paragraph structure and pronominalisation. – *Papers in Linguistics* 10: 77–99.
- Hinds, John 1979: Organizational patterns in discourse. Teoksessa Talmy Givon (toim.), *Discourse and syntax. Syntax and semantics volume 12*, s. 135–157. New York: Academic Press.
- Hinkel, Eli 2002: *Second language writers' text. Linguistic and rhetorical features*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Hintikka, Terhi 2005: Maahanmuuttajalapsen avaruusseikkailua kirjoittamassa: kirjoitusprosessin analyysi. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Hirose, Keiko 2003: Comparing L1 and L2 organizational patterns in the argumentative writing of Japanese EFL students. – *Journal of second language learning* 12 (2), s. 181–209.
- Hoey, Michael 1983: *On the surface of discourse*. Lontoo: George Allen & Unwin.
- Hoey, Michael 2001: *Textual interaction. An introduction to written discourse analysis*. Lontoo: Routledge.

- Hoffman, Thomas R. 1989: Paragraphs & anaphora. – *Journal of Pragmatics* 13 (2), s. 239–250.
- Honkanen, Suvi 2009. Lauseet, jaksot ja (ala)laji viraston ohjailevissa kirjeissä. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.): *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen*, s. 191–217. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Honkanen, Suvi 2012: *Kielioppi ja tekstilaji: direktiivin muotoilusta viraston ohjailevissa kirjeissä*. Elektroninen väitöskirja. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7731-9>>.
- Honkanen, Suvi – Tiililä, Ulla 2012: Muodon ja merkityksen yhteispeliä: jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hovy, Eduard H. 1990: Unresolved issues in paragraph planning. Teoksessa Robert Dale, Chris Mellish ja Michael Zock (toim.), *Current research in natural language generation*, s. 17–45. Lontoo: Academic Press.
- Huovila, Tuuli 1987: Tekstin rakentamisen tekniikkaa. – *Virittäjä* 91, s. 266–237.
- Hunston, Susan – Thompson, Geoff 2000: Evaluation. An introduction. Teoksessa Susan Hunston & Geoff Thompson (toim.), *Evaluation in text. Authorial stance and the construction of discourse*, s. 1–27. Oxford: Oxford University Press.
- Huuskonen, Titta 2005: Minä itse? – *Helsingin Sanomat* 15.1.2005, s. D12.
- Hwang, Shin Ja Joo 1989: Recursion in the paragraph as a unit of discourse development. – *Discourse Processes* 12 (4), s. 461–477.
- Hyland, Ken 1990: A genre description of the argumentative essay. – *RELC Journal* 21 (1), s. 66–78.
- Hyland, Ken 2001: Humble servants of the discipline? Self-mention in research articles. – *English for Specific Purposes* 20 (3), s. 207–226.
- Hyland, Ken 2004: *Genre and second language writing*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hyland, Ken 2007: Genre pedagogy: Language, literacy and L2 writing instruction. – *Journal of Second Language Writing* 16 (3), s. 148–164
- Hyland, Ken – Tse, Polly 2005: Evaluative *that* constructions. Signalling stance in research abstracts. – *Functions of Language* 12 (1), s. 39–63.
- Hytönen, Päivi 2009: Lukion tekstitaidot, esseet ja ylioppilastutkimus. Teoksessa Minna Harmanen ja Tuija Takala (toim.), *Tekstien pyöryksessä. Tekstitaitoja alakoulusta yliopistoon*, s. 93–99. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2009. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Ijäs, Lydia – Vikman, Henna 2008: Entiteetin sijaintia ilmaisevat rakenteet aikuisten S2-oppilaiden kirjoitelmissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- ISK = *Iso suomen kielioppi* 2004. Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho (toim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Itkonen, Terho 2000: *Uusi kieliopas*. Tarkistanut ja uudistanut Sari Maamies. Helsinki: Tammi.

- Johnstone, Barbara 2008: *Discourse analysis*. 2. painos. Oxford: Blackwell.
- Julkunen, Jorma 2002: *Vieras ja oma teksti kohtaavat insinööriyössä: mitä lähteiden käyttö osoittaa ammattikorkeakouluinsinöörin asiantuntijuudesta ja osaamisesta?* Väitöskirja. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Julkunen, Pauliina 2007: Abiturientti runon äärellä. Kevään 2005 runoista kirjoitettujen ylioppilasaineiden tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Juvonen, Riitta 2004: Kertomus ylioppilasaineessa. Kevään 1999 tehtävästä 23 kirjoitettujen aineiden tekstilajianalyysia. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Juvonen, Riitta 2010: Evaluoiva *että*-yhdyslause ja retoriset rakenteet suomenkielisessä ylioppilasaineessa. – *Virittäjä* 114 (1), s. 39–70.
- Juvonen, Riitta 2011: Toisesta äänestä omaan ääneen. *Uskoa-, ajatella-, luulla- ja sanoa-* rakenteet ylioppilasaineessa. Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juvonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen suomenkielisten ja ruotsinkielisten lukijoiden opiskelijoiden äidinkielen taidot ja niiden arviointi*, s. 231–262. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Juvonen, Riitta – Virtanen, Mikko – Voutilainen, Eero 2012: Fennistisen tekstilajitutkimuksen suuntia. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaarninen, Mervi – Kaarninen, Pekka 2002: *Sivistyksen portti: Ylioppilastutkimuksen historia*. Helsinki: Otava.
- Kalliokoski, Jyrki 1989: *Jä: rinnastus ja rinnastuskonjunktion käyttö*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 497. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kalliokoski, Jyrki 1996: Puhe, kirjoitus, tekstilajin normit ja toisella kielellä kirjoittaminen. Teoksessa *Moneja baareja. Tiellä toimivaan kaksikielisyysyteen*, s. 107–119. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Kalliokoski, Jyrki 2005: Moniäänisyys ja koherenssi suomea toisena kielenä kirjoittavien teksteissä. Teoksessa Jyrki Kalliokoski ja Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys*, s. 224–257. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kalliokoski, Jyrki 2006: Tekstilajin taju ja toisella kielellä kirjoittaminen. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*, s. 240–265. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kalliokoski, Jyrki 2008: Suomi toisena kielenä ja koulussa kirjoittaminen. Teoksessa Sara Routarinne ja Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa: kouluikäisten kieli 2000-luvulla*, s. 349–370. Tietolipas 220. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kamunen, Leena 1994: Om ordföljdsfel: en analys av uppsatser i studentprovet i svenska. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, pohjoismaisten kielten laitos.
- Kankaanpää, Salli 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1086. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaplan, Robert B. 1966: Cultural thought patterns in inter-cultural education. – *Language Learning* 16 (1–2), s. 1–20.

- Kaplan, Robert B. 1987: Cultural thought patterns revisited. Teoksessa Ulla Connor ja Robert B. Kaplan (toim.), *Writing across languages: analysis of L2 text*, s. 7–22. Reading: Addison Wesley.
- Kaplan, Robert B. 1988: Contrastive rhetoric and second language learning: notes toward a theory of contrastive rhetoric. Teoksessa Alan C. Purves (toim.), *Writing across languages and cultures. Issues in contrastive rhetoric*, s. 275–304. Newbury Park: Sage Publications.
- Karvonen, Pirjo 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 632. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karvonen, Pirjo – Koskela, Lasse 1995: Mitä todella tapahtui? Kevään 1995 äidinkielen kokeen tavoitteita. Teoksessa Anita Julin, Tellervo Luukkonen ja Pertti Tiensuu (toim.), *Ylioppilasaineita 1995*, s. 31–42. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Katajamäki, Heli 2004: Taloussanomalehtien pääkirjoitusten viestinnän lähtökohtien ja tekstien merkitysten kohtaamisia. Lisensiaatintyö. Vaasan yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Kauppinen, Anneli 2006: Polyseeminen vaikka ja neuvottelun retoriikka. – *Virittäjä* 110 (2), s. 162–189.
- Kauppinen, Anneli 2011: Mitä äidinkielen kokeessa pyydetään, mitä saadaan? Teoksessa Kauppinen, Anneli, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juvonen (toim.) 2011: *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen suomenkielisten ja ruotsinkielisten lukijoiden opiskelijoiden äidinkielen taidot ja niiden arviointi*, s. 95–117. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kauppinen, Anneli – Laurinen, Leena 1984: *Tekstejä teksteistä. Muisti- ja tekstilingvistiikan sovelluksia asiatekstien referoinnin problematiikkaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kauppinen, Anneli – Laurinen, Leena 1988: *Tekstioppi: johdatus ajattelun ja kielen yhteistyöhön*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kauppinen, Anneli – Lehti, Eklund, Hanna – Makkonen-Craig, Henna – Juvonen, Riitta (toim.) 2011: *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen suomenkielisten ja ruotsinkielisten lukijoiden opiskelijoiden äidinkielen taidot ja niiden arviointi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kela, Maria 2011: ”Äskakkonen” ja helpompi ylioppilaskoe. – *Virittäjä* 115 (3), s. 419–420.
- Kela, Maria – Komppa, Johanna 2011: Sairaanhoidajan työkieli – yleiskieltä vai ammattikieltä? Funktionaalinen näkökulma ammattikielen oppimiseen toisella kielellä. – *Puhe ja kieli* 31 (4), s. 173–192.
- Kielikokeen määräykset ja ohjeet* 2007. Ylioppilastutkintolautakunta.
- Komppa, Johanna 2001: Tiedote, rakenne ja lukijuus. Lukijuuden tarkastelua Helsingin Energian tiedotteiden avulla. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Komppa, Johanna 2006: Tiedotteen rakenteen potentiaalit. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*, s. 303–326. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Komppa, Johanna 2012: Retorisen rakenteen teoria. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Komppa, Johanna – Kokkonen, Marja 2010: Aikuisen ammattilaisen kirjoitustaitoa kehittämässä. Teoksessa Hanna Tani ja Leena Nissilä (toim.), *Tasolta toiselle. Opas kielitaidon tasojen kuvausasteikon käyttöön suomi toisena kielenä -opetuksessa*, s. 103–120. Helsinki: Opetushallitus.
- Koskela, Lasse 2008: Kuinka jo muinaiset roomalaiset joutuivat tekstitaidon kokeeseen. Teoksessa Sara Routarinne ja Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*, s. 227–343. Tietolipas 220. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koskela, Merja 1996: *Tema och rema i vetenskaplig och populärvetenskaplig text*. Vaasa: Universitas Wasaensis.
- Kress, Günther 2009: *Multimodality: a social semiotic approach to contemporary communication*. Lontoo: Routledge.
- Kubota, Ryuko 1998a: An investigation of Japanese and English L1 essay organization: differences and similarities. – *The Canadian modern language review* 54 (4), s. 475–505.
- Kubota, Ryuko 1998b: An investigation of L1-L2 transfer in writing among Japanese university students: implications for contrastive rhetoric. – *Journal of Second Language Writing* 7 (1), s. 69–100.
- Kuronen, Marja-Liisa 2001: RST-analyysia fuusioartikkelista. 29.3.2001 Tekstipiirissä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa pidetty esitelmä. Julkaisematon lähde.
- Kuronen, Marja-Liisa 2004: *Vakuutusehtotekstin uudistaminen: matkalla alamaisesta asiakkaaksi*. Acta universitatis oeconomicae Helsingiensis A 231. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Kuronen, Marja-Liisa – Tienari, Janne – Vaara, Eero 2005: The merger storm recognizes no borders: an analysis of media rhetoric on a business manoeuvre. – *Organization* 12 (2), s. 247–273.
- Kuula, Arja 2006: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kylänpää, Esa 1995: Yhteisön kirjallinen viestintä – harkittua vaikuttamista. Teoksessa Marja-Leena Koli ja Leena Tolkki-Tammi (toim.), *Puumerkistä sähköpostiin. Kirjoittamisen ja kirjoittamisen opetuksen suuntia*, s. 111–116. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLI. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- König, Ekkehard – Siemund, Peter 2000: Causal and concessive clauses: Formal and semantic relations. Teoksessa Elizabeth Couper-Kuhlen ja Bernd Kortmann (toim.), *Cause, condition, concession, contrast. Cognitive and discourse perspectives*, s. 341–360. Berliini: Mouton de Gruyter.
- Labov, William – Waletzky, Joshua 1967: Narrative analysis: oral versions of personal experience. Teoksessa June Helm (toim.), *Essays on the verbal and visual arts. Proceedings of the 1966 annual spring meeting on American Ethnology Society*, s. 12–44. American Ethnological Society, Seattle.

- Lackstrom, John – Selinker, Larry – Trimble, Luis 1973: Technical rhetorical principles and grammatical choice. – *TESOL Quarterly* 7 (2), s. 127–136.
- Laitinen, Lea 1995: Nollapersoona. – *Virittäjä* 99 (3), s. 337–358.
- Laitinen, Lea 1998: Dramaattinen preesens poeettisena tekona. Teoksessa Lea Laitinen ja Lea Rojola (toim.), *Sanan voima: keskusteluja performatiivisuudesta*, s. 81–136. Tietolipas 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä* 672/2005.
- Lappalainen, Hannu-Pekka 2001: *Peruskoulun äidinkielen oppimistulosten kansallinen arviointi 9. vuosiluokalla 1999*. Oppimistulosten arviointi 1/2000. Helsinki: Opetushallitus.
- Lappalainen, Hannu-Pekka 2003: *Osaat lukea – miten osaat kirjoittaa? Perusopetuksen 6. vuosiluokan suorittaneiden äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 2002*. Oppimistulosten arviointi 4/2003. Helsinki: Opetushallitus.
- Lappalainen, Hannu-Pekka 2004: *Kerroin kaiken tietämäni. Perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla 2003*. Helsinki: Opetushallitus.
- Larjavaara, Matti 1990: *Suomen deiksis*. Suomi 156. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lautamatti, Liisa 1987: Observations on the development of the topic of simplified discourse. Text linguistics for the applier: an orientation. Teoksessa Ulla Connor ja Robert B. Kaplan (toim.), *Writing across languages: analysis of L2 text*, s. 87–114. Menlo Park, Cal: Addison Wesley.
- Le, Elisabeth 1999: Use of paragraphs in French and English academic writing: towards a grammar of paragraphs. – *Text* 19 (3), s. 307–343.
- Le, Elisabeth 2004: The role of paragraphs in the construction of coherence – text linguistics and translation studies. – *IRAL* 42, s. 259–275.
- Lee, Young-Ju 2002: A comparison on composing processes and written products in timed-essay tests across paper-and-pencil and computer modes. – *Assessing Writing* 8 (2), s. 135–157.
- Lehti-Eklund, Hanna 2011: Äidinkielen kokeen tehtävänannot ja opiskelijoiden valinnat suomeksi ja ruotsiksi. Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juvonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen suomenkielisten ja ruotsinkielisten lukijoiden opiskelijoiden äidinkielen taidot ja niiden arviointi*, s. 118–154. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Li, Yili 2000: Linguistic characteristics of ESL writing in task-based e-mail activities. – *System* 28 (2), s. 229–245.
- Lindeberg, Ann-Charlotte 2004: *Promotion and politeness: conflicting scholarly rhetoric in three disciplines*. Åbo: Åbo Akademi university press.
- Lohi, Marjatta 2008: Naminami-agitaattori ja ylivalonopeuslento: tilapäiset yhdyssanat vieraskielisten kirjoittajien ylioppilasaineissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.

- Lonka, Irma 1998: ÄOL ja kirjoittamisen opetus. Teoksessa Risto Kaipainen, Irma Lonka ja Juha Rikama (toim.), *Siitäpä nyt tie menevi. Äidinkielen opettajain liiton viisi vuosikymmentä 1948–1998*, s. 172–194. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Longacre, R. E. 1979: The paragraph as a grammatical unit. Teoksessa Talmy Givon (toim.), *Discourse and syntax. Syntax and semantics volume 12*, s. 115–134. New York: Academic Press.
- Longacre, Robert E. 1983: *The grammar of discourse*. New York: Plenum.
- Longacre, R. E. 1989: Two hypothesis regarding text generation and analysis. – *Discourse Processes* 12 (4), s. 413–460.
- Lukiolaki 21.8.1998/629.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Määräys 33/011/2003. Helsinki: Opetushallitus.
- Lumijärvi, Merja – Murto, Mervi (toim.) 2010: *Ylioppilastekstejä 2010*. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Luoma, Sari – Tarnanen, Mirja 2003: Creating a self-rating instrument for second language writing: from idea to implementation. – *Language Testing* 20 (4), s. 440–465.
- Luukka, Minna-Riitta 1992: *Akateemista metadiskurssia: tieteellisten tekstien tekstuaalisia, interpersonaalaisia ja kontekstuaalisia piirteitä*. Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja 43. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Luukka, Minna-Riitta 2008: Tekstitaidot – teksteistä käytänteisiin. Teoksessa Minna Harmanen ja Tuija Takala (toim.), *Tekstien pyöryksessä. Tekstitaitoja alakoulusta yliopistoon*. ÄOL:n vuosikirja 2009 s. 13–25. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Luukka, Minna-Riitta – Pöyhönen, Sari – Huhta, Ari Huhta – Taalas, Peppi – Tarnanen, Mirja – Keränen, Anna 2008: *Maaailma muuttuu – mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten tekstikäytännöt koulussa ja vapaa-ajalla*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Lyly, Taru 2004: Lauseketjut suomi toisena kielenä -ylioppilaslauseissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaine.
- Lyly, Taru 2008: Opettajien kokemuksia tekstien arvioinnista peruskoulussa. Teoksessa Marja Kokkonen ja Johanna Tanner (toim.), *Soveltavaa suomi toisena kielenä tutkimusta*, s. 141–162. Kakkoskieli 6. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Lähdemäki, Eeva 1995: *Mikä meni pieleen? Ruotsinkielisten virheet suomen ainekirjoituksessa*. Turku: Åbo Akademi.
- Makkonen-Craig, Henna 2005: *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä: näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1026. Helsinki: SKS.
- Makkonen-Craig, Henna 2008: Neljä näkökulmaa erääseen tekstilajiin. Äidinkielen ylioppilaskokeen tehtävänannot 2003–2006. – *Virittäjä* 112 (2), s. 207–234.
- Makkonen-Craig, Henna 2011a: Kirjoittajan kompetenssit ja äidinkielellä kirjoittaminen. Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig ja Riitta Juvonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioiden opiskelijoiden tekstimaiset ja kirjoitustaitojen arviointi*, s. 62–88. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Makkonen-Craig, Henna 2011b: Connecting with the reader: participant-oriented metadiscourse in newspaper texts. – *Text and Talk* 31 (6), s. 683–704.
- Mann, William C. – Matthiessen, Christian M. I. M. 1991: Functions of language in two frameworks. – *Word* 42 (3), s. 231–249.
- Mann, William C. – Matthiessen, Christian M. I. M – Thompson, Sandra A. 1992: Rhetorical structure theory and text analysis. Teoksessa Mann, William C. ja Sandra A. Thompson (toim.), *Discourse description. Diverse analyses of a fund-raising text*, s. 39–78. Amsterdam: John Benjamins.
- Mann, William C. – Thompson, Sandra A. 1987: Rhetorical Structure Theory: a theory of text organization. University of Southern California, Information Sciences Institute (ISI). ISI/RS-87-190. Saatavissa sähköisesti <http://www.sfu.ca/rst/pdfs/Mann_Thompson_1987.pdf>
- Mann, William C. – Thompson, Sandra A. 1988: Rhetorical Structure Theory: Toward a functional theory of text organization. – *Text* 8 (3), s. 243–281.
- Mann, William C. – Thompson, Sandra A. 1992: Relational discourse structure: a comparison of approaches to structuring text by ‘contrast’. Teoksessa Shin Ja J. Hwang ja William R. Merrifield (toim.), *Language in context: essays for Robert E. Longacre*, s. 19–45. Dallas (TX): Summer Institute of Linguistics.
- Martin, J. R. 1985: *Factual writing: exploring and challenging social reality*. Victoria: Deakin University Press.
- Martin, J. R. 1992: *English text. System and structure*. Amsterdam: Benjamins.
- Martin, J. R. – White, P. R. R. 2005: *The language of evaluation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mauranen, Anna 1993: *Cultural differences in academic rhetoric. A textlinguistic study*. Frankfurt: Peter Lang.
- Mauranen, Anna 2000: Kontrastiivinen retoriikka. Teoksessa Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö*, s. 299–330. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mauranen, Anna – Piitulainen, Marja-Leena 2012: Kontrastiivinen tekstilajitutkimus. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- McClutchen, Deborah 2006: Cognitive factors in the development of children’s writing. Teoksessa Charles A. MacArthur, Steve Graham ja Jill Fitzgerald (toim.), *Handbook of writing research*, s. 115–130. New York: The Guilford Press.
- McNamara, Danielle S. 2001: Reading both high-coherence and low-coherence texts: effects of the text sequence and prior knowledge. – *Canadian Journal of Experimental Psychology* 55 (1), s. 51–62.
- Meyer, Bonnie J. F. 1992: An analysis of a plea for money. Teoksessa William C. Mann ja Sandra A. Thompson (toim.), *Discourse description. Diverse linguistic analyses of a fund-raising text*, s. 79–108. Amsterdam: John Benjamins.
- Mikkola, Anne-Maria – Koskela, Lasse – Haapamäki-Niemi, Heljä – Julin, Anita – Kauppinen, Anneli – Nuolijärvi, Pirkko – Valkonen, Kaija 2004: *Äidinkieli ja kirjallisuus. Käsikirja*. Helsinki: WSOY.

- Mikkola, Anne-Maria – Luukka, Minna-Riitta 2007: *Taju. Äidinkieli ja kirjallisuus* 9. Helsinki: WSOY.
- Mikkonen, Inka 2010: “*Olen sitä mieltä, että...*” *Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylä Studies in Humanities 135. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mohan, Bernard – Au-Yeung Lo, Winnie 1985: Academic writing and Chinese students: transfer and developmental factors. – *TESOL Quarterly* 19 (3), s. 515–534.
- Mäntykoski, Kaisa 1999: Puhekielen piirteet peruskoulun päättävien maahanmuuttajaoppilaiden kirjoitelmissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Mäntynen, Anne 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 926. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mäntynen, Anne 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajin rakenteeseen. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*, s. 42–71. Tietoliipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mäntynen, Anne 2009. Lukion tekstitaidoista akateemiseen kirjoittamiseen. Teoksessa Minna Harmanen ja Tuija Takala (toim.), *Tekstien pyörytyksessä. Tekstitaitoja alakouluusta yliopistoon*, s. 153–159. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2009. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Mäntynen, Anne – Shore, Susanna 2006: Tekstilajien risteyksessä. Mika Myllylän testamentti. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*, s. 283–302. Tietoliipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mäntynen, Anne – Sääsikiähti, Minna 2012: Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Niemi, Jarkko 2010: Myönnyttelymuotti – erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. – *Virittäjä*, 114 (2), s. 196–222.
- Nieminen, Kaarlo 1927: *Ainekirjoituksen opas*. Helsinki: Otava.
- Nissilä, Leena 2010: Kielitaidon kuvausasteikko opetus suunnitelman perusteissa ja suosituksissa. Teoksessa Hanna Tani ja Leena Nissilä (toim.), *Tasolta toiselle. Opas kielitaidon taitotasojen kuvausasteikon käyttöön suomi toisena kielenä -opetuksessa*, s. 24–30. Oppaat ja käsikirjat 2010: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- Norberg Brorsson, Birgitta 2007: *Man liksom bara skriver. Skrivande och skrivkontexter i grundskolans år 7 och 8*. Örebro: Örebro universitet.
- Nurminen, Tuula 1994: Muuttuva uutisotsikko: tutkimus Helsingin Sanomien ja Päivälehdien pääuutisviejien otsikkokielestä 100 vuoden ajalta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Nystrand, Martin 2006: The social and historical context for writing research. Teoksessa Charles A. MacArthur, Steve Graham ja Jill Fitzgerald (toim.), *Handbook of writing research*, s. 11–27. New York: The Guilford Press.
- Nyström, Catharina 2000: *Gymnasisters skrivande. En studie av genre, textstruktur och sammanhang*. Uppsala: Uppsala universitet.
- O’Donnel, Michael 2004. RST-Tool Version 3.45. Annotointiohjelma. Saatavissa RST-verkkosivuilta <http://www.sfu.ca/rst/06tools/index.html>

- O'Donnel, Michael 2009. Puheenvuoro sähköpostikeskustelussa RSTLIST@LISTSERV.-LINGUISTLIST.COM 12.4.2009. Julkaisematon lähde.
- OKM 2010 = *Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmisteleavan työryhmän muistio*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 14. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Ongstad, Sigmund 2002: Positioning early research on writing in Norway. – *Written Communication* 19 (3), s. 345–381.
- Orgmets, Reena 2006: Metaforat suomi toisena kielenä -ylioppilasaineissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Paakala, Sanna 2008: Possessiivisuffiksimme suomea toisena kielenä käyttävien teksteissä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kielen oppiaine.
- Padučeva, E. V. 1974: On the structure of the paragraph. – *Linguistics* 131 (1), s. 49–58.
- Pallaskallio, Riitta 2006: Georgialaisnaiset median pyörityksessä. Tempukset uutistekstin analysoinnin apuna. Teoksessa Minna Harmanen ja Mari Siirainen (toim.), *Kielioppi koulussa*, s. 137–154. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLX. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Pander Maat, Henk – Degand, Liesbeth 2001: Scaling causal relations and connectives in terms of speaker involvement. – *Cognitive linguistics* 12 (3), s. 211–245.
- Parko, Kaija 2002: Aukkoja katsastain. Huomioita kirjoitelmien koheesiosta. Teoksessa Ritva Falk ja Hilikka Lamberg (toim.), *Ylioppilasaineita 2002*, s. 102–103. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pecorari, Diane 2003: Good and original: Plagiarism and patchwriting in academic second-language writing. – *Journal of Second Language Writing* 12 (4), 317–345.
- Pecorari, Diane 2010: *Academic writing and plagiarism. A linguistic analysis*. Lontoo: Continuum.
- Pelsmaekers, Katja – Braecke, Chris – Geluykens, Ronald 1998: Rhetorical relations and subordination in L2 writing. Teoksessa Antonia Sánchez-Macarro ja Ronald Carter (toim.) *Linguistic choice across genres: variation in spoken and written English*, s. 191–213. Amsterdam: John Benjamins.
- Perelman, Chaïm 1996: *Retoriikan valtakunta*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Perho, Kaija 1993: *Miten kirjoittaa venäjän aine: ylioppilaskokelaiden venäjän kielen taidot ja kirjoitelmien taso*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 16. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Piitulainen, Marja-Leena 1993: Die Textstruktur der finnischen und deutschsprachigen Todesanzeigen. Teoksessa Hartmut Schröder (toim.), *Fachtextpragmatik*, s. 141–186. Tübingen: Narr.
- Piitulainen, Marja-Leena 2005: Zur makro- und absatzstrukturellen Gliederung der Rezensionen im Deutschen und im Finnischen. Teoksessa Dagmar Neuendorff, Henrik Nikula ja Verena Möller (toim.), *Alles wird gut. Beiträge des Finnischen Germanistentreffens in Turku/Åbo, Finnland*, s. 127–136. Frankfurt: Lang.
- Piitulainen, Marja-Leena – Tiittula, Liisa 2002: Absatzstruktur als Organisationsmittel in deutschen und finnischen Texten. Teoksessa Ulrike Haß-Zumkher, Werner Kallmeyer ja Gisela Zifonun (toim.), *Ansichten der deutschen Sprache. Festschrift für Gerhard*

- Stichel zum 65. Geburtstag*, s. 251–270. Studien zur Deutschen Sprache 25. Tübingen: Narr.
- Polanyi, Livia 1988: A formal model of the structure of discourse. – *Journal of Pragmatics* 12 (5–6), s. 601–638.
- Polanyi, Livia 2001: The linguistic structure of discourse. Teoksessa Deborah Schiffrin, Deborah Tannen ja Heidi E. Hamilton (toim.), *The handbook of discourse analysis*, s. 265–281. Malden (MA): Blackwell.
- Polio, Charlene – Shi, Ling 2012: Perceptions and beliefs about textual appropriation and source use in second language writing. – *Journal of Second Language Writing* 21 (2), s. 95–101.
- Puhakka, Martta 2010: ”*Sit se meni ja tuli hetken päästä takas*”: verbit *mennä* ja *tulla* suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kielen oppiaine.
- Raekallio-Teppo, Vuokko 1963: *Miten laadin aineen?* Jyväskylä: Gummerus.
- Raevaara, Liisa 1997: Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*, s. 75–92. Tampere: Vastapaino.
- Ranta, Tuula 2007: *Kirjoittamisprosessi teksteinä. Tekstilingvistinen näkökulma abiturienttien tekstintuottamismenettelyihin*. Väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Redeker, Gisela 2000: Coherence and structure in text and discourse. Teoksessa William Black ja Harry Bunt (toim.), *Abduction, belief and context in dialogue: studies in computational pragmatics*, s. 233–263. Amsterdam: Benjamins.
- Redeker, Gisela – Bouma, Gosse 2009: Computational analysis of coherence relations in Dutch. Osaprojektin tutkimussuunnitelma. Pääprojekti: Modelling textual organisation: coherence and cohesion 2006. Research programme funded by the Netherlands Organisation for Scientific Research (NWO). Verkkodokumentti. <http://www.let.rug.nl/mtol/>. Luettu 26.4.2009.
- Reiman, Nina – Mustonen, Sanna 2010: Yläkoulun suomi toisena kielenä -oppilaiden kirjoittamistaito. – *Kasvatus* 41 (2), s. 143–153.
- Renkema, Jan 2009: *The texture of discourse*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Rikkonen-Letchu, Sari 1997: Ylioppilasaineiden aloitukset. Vuoden 1994 ylioppilasaineiden tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Rogers, Paul C. Jr 1965: Alexander Bain and the rise of the organic paragraph. – *The Quarterly Journal of Speech* 51, s. 399–408.
- Romaine, Suzanne 1995: *Bilingualism*. Oxford: Blackwell.
- Rouvali, Maire 1975: *Suomenkielisten lukiolaisten yleisimmät vaikeudet ruotsinkielisten ylioppilaskoetyyppisten aineiden kirjoittamisessa*. Jatko-opiskelututkielmia ja -selosteita 39. Helsinki: Opetusministeriö.
- RST-määritelmät 2011. Retoristen suhteiden määritelmät. Rhetorical Structure Theory -kotisivut. <<http://www.sfu.ca/rst/01intro/definitions.html>> Viitattu 28.5.2011.
- RST-verkkosivut. RST (Rhetorical Structure Theory) <<http://www.sfu.ca/rst/>> Viitattu 1.12.2010.
- Ruutu, Sari 2007: Jyvät akanoista: tiivistelmän kirjoittaminen suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.

- Saarimaa, E. A. 1948: Ainekirjoituksen opettamisesta. – *Virittäjä* 52 (4), s. 345–357.
- Saarimaa, E. A. 1952: Ylioppilasaineiden aiheista ja tyylistä. Teoksessa *Äidinkielen opettajin liiton vuosikirja I*, s. 14–37. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Sajavaara, Kari 1999: Kontrastiivinen tutkimus ja virheanalyysi. Teoksessa Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä*, s. 103–128. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Saksan pitkä oppimäärä* 2010. Deutsch schriftlicher teil. 17.3.2010. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta.
- Saksan pitkä oppimäärä* 2011. Deutsch schriftlicher teil. 18.3.2011. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta.
- Sarjala, Marja 1994: Signalling of reason and cause relations in academic discourse. Teoksessa Sanna-Kaisa Tanskanen ja Brita Wärvik (toim.), *Topics and comments: papers from the discourse project*, s. 89–98. Anglicana Turkuensia 13. Turku: Turun yliopisto.
- Sanders, Ted 1997: Semantic and pragmatic sources of coherence: on the categorization of coherence relations in context. – *Discourse Processes* 24 (1), s. 119–147.
- Sanders, Ted – Noordman, Leo 2000: The role of coherence relations and their linguistic markers in text processing. – *Discourse Processes* 29 (1), s. 37–60.
- Sanders, Ted – Spooren, William – Noordman, Leo 1992: Towards a taxonomy of coherence relations. – *Discourse Processes* 15 (1), s. 1–35.
- Sanders, Ted – Sweetser, Eve 2009: Introduction: Causality in language and cognition. Teoksessa Ted Sanders ja Eve Sweetser (toim.), *Causal categories in discourse and cognition*, s. 1–18. Berliini: Mouton de Gruyter.
- Sanders, Ted – van Wijk, Carel 1996: PISA – A procedure for analyzing the structure of explanatory texts. – *Text* 16 (1), s. 91–132.
- Schegloff, Emanuel A. 2007: *Sequence organization in interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scheppers, Frank 2003: P(ragmatic)-trees. Coherence, intentionality and cognitive content in discourse and non-verbal action. – *Journal of Pragmatics* 35 (5), s. 665–694.
- Schleppegrell, Mary J. 1991: Paratactic *because*. – *Journal of Pragmatics* 16 (4), s. 323–337.
- Schleppegrell, Mary J. 1992: Subordination and linguistic complexity. – *Discourse Processes* 15 (1), s. 117–131.
- Schleppegrell, Mary J. 1996: Strategies for discourse cohesion. *Because* in ESL writing. – *Functions of Language* 3 (2), s. 235–254.
- Schleppegrell, Mary J. – Colombi, M. Cecilia 1997: Text organization by bilingual writers. – *Written communication* 14 (4), s. 481–503.
- Schleppegrell, Mary J. – Colombi, M. Cecilia (toim.) 2002: *Developing advanced literacy in first and second languages. Meaning with power*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Shaw, P. – Liu, E. Ting-Kun 1998: What develops in the development of second language writing. – *Applied Linguistics* 12 (2), s. 224–254.
- Shore, Susanna 2008: Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä. – *Virittäjä* 112 (1), s. 24–65.

- Shore, Susanna 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja sen lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Shore, Susanna 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Shore, Susanna – Mäntynen, Anne 2006: Johdanto. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*, s. 9–41. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silén, Beatrice 2011: Struktur och focus I studenuppsatser. Teoksessa Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Graig ja Riitta Juvonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioiden opiskelijoiden tekstimaiset ja kirjoitustaitojen arviointi*, s. 263–300. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silva, Tony – Leki, Ilona 2004: Family matters: the influence of applied linguistics and composition studies on second language writing studies – past, present and future. – *The Modern Language Journal* 88 (1), s. 1–13.
- Simpson, Joellen M. 2000: Topical structure analysis of academic paragraphs in English and Spanish. – *Journal of Second Language Writing* 9 (3), s. 293–309.
- Sinko, Pirjo 2005: Tehtävänannon noudattaminen äidinkielen kokeessa – muutamia varoituksen sanoja. Teoksessa Ritva Falk, Hanna Holma-Kokkonen, Anna Malmio ja Virpi Ruokola (toim.), *Ylioppilasaineita 2005*, s. 59–63. Helsinki: Äidinkielenopettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sinko, Pirjo 2010: Aineistopohjaisessa esseessä on käytettävä aineistoa – mutta miten. Teoksessa Merja Lumijärvi ja Mervi Murto (toim.), *Ylioppilastekstejä 2010*, s. 84–87. Helsinki: Äidinkielenopettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1984: *Bilingualism or not – the education of minorities*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Skutnabb-Kangas, Tove 2000: *Linguistic genocide in education – or worldwide diversity and human rights?* Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Sorva, Helena 2011: Maine kasvoi, jos kunnia menikin. Suomen kontrastiivisista joskonstruktioista. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Sorvali, Tiina 2004: *Makrostruktur und sprachliche Bildlichkeit in deutschen und finnischen Sportberichten*. Acta Electornica Universitatis Tampereensis 358. Tampere: Tampere University Press.
- Stapleton, Paul 2010: Writing in an electronic age: A case study of L2 composing processes. – *Journal of English for Academic Purposes* 9 (4), s. 295–307.
- Stark, Heather A. 1988: What do paragraph markings do? – *Discourse Processes* 11 (3), s. 275–303.
- Stede, Manfred 2008: RST revisited. Disentangling nuclearity. Teoksessa Cathrine Fabricius-Hansen ja Wiebke Ramm (toim.): *'Subordination' versus 'coordination' in sentence and text. A crosslinguistic perspective*, s. 33–58. Amsterdam: Benjamins.
- Stern, Arthur A. 1976: When is a paragraph? – *College Composition and Communication* 27 (3), s. 253–257.

- Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet* 2006. Ylioppilastutkintolautakunta.
- Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet* 2010. Ylioppilastutkintolautakunta.
- Swales, John 1990: *Genre analysis. English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sweetser, Eve 1990: *From etymology to pragmatics. Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sääskilähti, Minna 2006: *Vapise, kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilajia ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 70. Oulu: Oulun yliopisto
- Sääskilähti, Minna 2007: Retoriikan välinein tekstilajia tutkimaan. – *Puhe ja kieli* 27 (1), 41–46.
- Taalas, Peppi – Tarnanen, Mirja – Kauppinen, Merja – Pöyhönen, Sari 2008: Media landscapes in school and in free time – two parallel realities? – *Digital kompetanse – Nordic Journal of digital literacy* 3 (4), s. 240–256.
- Taboada, Maite 2006. Discourse markers as signals (or not) of rhetorical relations. – *Journal of Pragmatics* 38 (4), s. 567–592.
- Taboada, Maite – Mann, William C. 2006a: Rhetorical structure theory: looking back and moving ahead. – *Discourse Studies* 8 (3), s. 423–459.
- Taboada, Maite – Mann, William C. 2006b: Applications of rhetorical structure theory. – *Discourse Studies* 8 (4), s. 567–588.
- Taboada, Maite – Stede, Manfred 2009. Introduction to RST. RST-teorian verkkosivut. <<http://www.sfu.ca/rst/06tools/index.html#slides>> Viitattu 19.9.2009.
- Tainio, Liisa 1993: Kannanoton tulkinta keskustelussa. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Tarkki, Hanna 2008: Miten lähteisiin viitataan tieteellisessä tekstissä? Ei-syntyperäisten kirjoittajien johtoilmausten verbit. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Tarnanen, Mirja 2002: *Arvioija valokeilassa. Suomi toisena kielenä -kirjoittamisen arviointia*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Tarnanen, Mirja – Junttila, Jaakko – Westinen, Elina 2009: Kohti monimediaisia tekstitaitoja. Mihin maahanmuuttajataustaiset aikuiset käyttävät tietokonetta ja miten he siihen suhtautuvat. Teoksessa Jyrki Kalliokoski, Tuija Nikko, Saija Pyhäniemi ja Susanna Shore (toim.), *Puheen ja kirjoituksen moninaisuus*, s. 175–191. AFInLAN vuosikirja 67. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys.
- Thomas, Martin 2008: Representing discourse relations in multilingual multimodal texts. The 20th European Systemic Functional Linguistics Conference and Workshop 11.–13.6.2008, Helsinki.
- Thompson, Geoff – Hunston, Susan 2000: Evaluation: an introduction. Teoksessa Susan Hunston ja Geoff Thompson (toim.), *Evaluation in text. Authorial stance and the construction of discourse*, s. 1–27. Oxford University Press, Oxford.
- Thompson, Sandra A. – Mann, William C. 1987: Antithesis: a study in clause combining and discourse structure. Teoksessa Ross Steele ja Terry Threadgold (toim.), *Language topics. Essays in honour of Michael Halliday*. Vol II, s. 359–381. Amsterdam: John Benjamins.

- Tiililä, Ulla 2007: *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1108. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tirkkonen-Condit, Sonja 1982: Makrotematiikka asiategstin arviointikriteerinä. Teoksessa Jorma Tommola ja Raija Ruusuvoori (toim.), *Näkökulmia kirjoitettuun kieleen*, s. 47–68. AFinLA:n vuosikirja 33. Turku: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys.
- Tirkkonen-Condit, Sonja 1991: Relational propositions in text comprehension process. Teoksessa Kari Sajavaara, David Marsh ja Tellervo Keto (toim.), *Communication and discourse across cultures and languages*, s. 239–246. AFinLa Yearbook 49. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys.
- Tomlin, Russell S. – Forrest, Linda – Pu, Ming Ming – Kim, Myung Hee 1997: Discourse semantics. Teoksessa Teun A. van Dijk (toim.), *Discourse as structure and process. Discourse studies: a multidisciplinary introduction* vol. 1, s. 63–111. Lontoo: Sage.
- Topling 2011 = Toisen kielen oppimisen polut -hanke 2010–2013. Soveltavan kielentutkimuksen keskus ja Jyväskylän yliopiston kielten laitos. Hankkeen verkkosivut <<https://www.jyu.fi/hum/laitok-set/solki/kiellet/topling>>. Luettu 22.10.
- Toropainen, Outi 2002: *Nationell utvärdering av inlärningsresultat i finska i åk 9 våren 2001*. Helsinki: Opetushallitus.
- Toropainen, Outi 2008: *Niondeklassare skriver brev: Om svenskspråkiga elevers kommunikativa skrivfärdigheter i finska*. Åbo Akademi. Turku: Åbo Akademis förlag.
- Toropainen, Outi 2010: *Utvärdering av läroämnet finska i den grundläggande utbildningen: inlärningsresultaten i finska enligt A-lärokursen och den modersmålsinriktade lärokursen i årskurs 9 våren 2009*. Helsinki: Opetushallitus.
- Toulmin, Stephen 1958: *The uses of argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Truscott, John 1996: The case against grammar correction in L2 writing classes. – *Language Learning* 46 (2), s. 327–369.
- Truscott, John 2007: The effect of error correction on learners' ability to write accurately. – *Journal of Second Language Writing* 16 (4), s. 255–272.
- Tuohinto, Kaarina 2000: *Koska-lauseet ulkomaalaisten kirjoittamissa ylioppilasaineissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Tuomi, Sanna-Marja 2011: S2-ylioppilaskoe murrosiässä. – *Sutina* 2 (3), s. 9.
- Udén-Selander, Aira 1992: Abituraufsätze als Texte – was zeichnet einen guten Aufsatz aus? Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, germaaninen filologia.
- Uurtamo, Marjut 1999: Ylioppilasaineiden aloitusten ja lopetusten tekstityyppianalyysia. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Uusi-Hallila, Tuula 1995: *Aineistoaine ja tekstien keskustelu*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 1. Oulu: Oulun yliopisto.
- Vaarala, Heidi 2008. Heila verkosta – suomi toisena kielenä -kirjoitelmien arvioinnista. Teoksessa Karl Grönn, Kirsi Heikkinen ja Sirkku Leppilähti (toim.), *Ylioppilastekstejä 2008*, s. 172–173. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vahtera, Ralf 2009: *Otsikkorakenteita. Kontrastiivinen tutkimus suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien syntaktis-semanttisista otsikkotyypeistä*. Acta Wasaensia 209. Vaasa: Universitas Wasaensis.

- Vande Kopple, William J. 1986: Given and new information and some aspects of the structures, semantics and pragmatics of written texts. Teoksessa Charles R. Cooper ja Sidney Greenbaum (toim.), *Studying writing: Linguistic approaches*, s. 72–111. Lontoo: Sage Publications.
- Varis, Klára 2010: Ajanilmaukset Cefling-hankkeen koululaisaineistossa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, suomen kielen oppiaine.
- Ventola, Eija 1987: *The structure of interaction. A systemic approach to the semiotics of service encounters*. Lontoo: Frances Pinter.
- Ventola, Eija 2006: Genre systeemis-funktionaalisisessa kielitieteessä. Esimerkkinä asiointitilanteet. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*, s. 96–150. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vesalainen, Marjo 2003: Rhetorische dispositio: Textaufbau deutscher und finnischer Werbeprospekte. Teoksessa Ewald Reuter ja Marja-Leena Piitulainen (toim.), *Internationale Wirtschaftskommunikation auf Deutsch*, s. 197–216. Frankfurt: Lang.
- Vilkuna, Maria 1992: *Referanssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnassa*. Suomi 163. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Virtanen, Mikko 2007: Kiellosta ja sen käytöstä eräissä kriittiketeksteissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Virtanen, Tuija 1995: Analysing argumentative strategies: a reply to a complaint. Teoksessa Brita Wärvik, Sanna-Kaisa Tanskanen ja Risto Hiltunen (toim.), *Organization in discourse. Proceedings from the Turku Conference*, s. 539–547. Anglicana Turkuensia 14. Turku: Turun yliopisto.
- Visakko, Tomi 2007: Elokuva-arvostelut ja arvottamisen retoriikka. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Visapää, Laura (tulossa): *joka-relatiivilauseiden tulkinnasta. – Virittäjä*.
- Vuorijärvi, Aino 2006: Tekstiä työelämälle: ammattikorkeakoulun opinäytetyön jäsenyydet ja tehtävät. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine.
- Vuorijärvi, Aino 2008: Genre ammattiin opiskelussa. Teoksessa Sara Routarinne ja Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*, s. 311–328. Tietolipas 220. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Väljjarvi, Jouni 1997: *Millä eväillä lukiosta yliopistoon? Lukiolaisten opiskeluvalmiuden korkeakoulujen opettajien arvioimina*. Koulutuksen tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 68. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Weissberg, Robert C. 1984: Given and new. Paragraph development models from scientific English. – *TESOL Quarterly* 18 (3), s. 485–500.
- Werlich, Egon 1983: *The text grammar of English*. 2., tarkistettu laitos. Heidelberg: Quelle & Meyer.
- White, Peter 2000: Media objectivity and the rhetoric on news story structure. Teoksessa Eija Ventola (toim.), *Discourse and community: doing functional linguistics*, s. 379–397. Tübingen: Narr.
- Wolf, Florian – Gibson, Edward 2005: Representing discourse coherence: a corpus-based study. – *Computational Linguistics* 31 (2), s. 249–287.
- Ylioppilastutkinto 150 vuotta*. 2002. Ylioppilastutkintolautakunta. Verkkodokumentti. <<http://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/ylioppilastutkinto/150/>>. Luettu 4.3.2011.

Ylioppilastutkintolautakunnan arkisto 2011. Sähköpostitiedonannot 24.5.2011 ja 1.6.2011.

Arkistonhoitaja Tiina Kiuru.

Zadrozny, Wlodek – Jensen, Karen 1991: Semantics of paragraphs. – *Computational Linguistics* 17 (2), s. 171–209.

Äidinkielen kokeen määräykset 2006. Ylioppilastutkintolautakunta.

III KIRJOITELMAN AIHEET

Laadi noin 250–300 sanan pituinen kirjoitelma yhdestä seuraavista aiheista. Toisissa aiheissa voit käyttää lähtökohtana mainituilla sivuilla olevia tekstejä, kuvia tai kuvioita, toisista voit kirjoittaa vapaasti. Kirjoita kirjoitelma **selvällä käsialalla** erilliselle konseptipaperille. [Korostukset alkuperäiset, koemoniste s. 1]

2

1. Tehtävän Ia artikkelin nuorisokahvila (s. 6–7) on paikka, jossa nuoret kohtaavat. Toiset kohtaavat kadulla, diskoissa, urheilukilpailuissa tai retkillä. Kirjoita jostakin tällaisesta paikasta, joka mielestäsi on hyvä kohtaamispaikka. Valitse yksi seuraavista otsikoista:

Kiva kohtaamispaikka

Paikka, jossa voin tavata ystäviäni

X:ssä (X:llä) nähdään! (x = paikka tai paikan nimi)

2. Nykyään voidaan tavata myös virtuaalisesti, Internetin keskustelusivuilla tai jutusteluverkoissa ("netissä"). Mitä ajattelet tällaisesta kanssakäymisestä verrattuna todelliseen kohtaamiseen tai esimerkiksi kirjeenvaihtoon? Onko sinulla siitä omia kokemuksia? Aineistosivuilla 8–9 näet esimerkin Internetin keskustelusivuista ja osoiteluettelosta. Ota otsikoksi jompikumpi seuraavista tai otsikoi itse.

Internet – maailmanlaajuinen kohtaamispaikka

Nettitreffit

3. Kaunokirjallisuudessa on useita kuuluisia kohtaamisia. Esimerkiksi Leo Tolstoin laajan romaanin *Sota ja rauha* I osan lopussa (ks. s. 10–11) nuori venäläinen upseeri näkee Austerlitzin suuressa taistelussa 1805 haavoituttuaan idolinsa keisari Napoleonin. Sivulla 12 kerrotaan erään kirjailijan ja yliopisto-opettajan kohtaamisesta ei-kenenkään-maalla Kroatian ja Slovenian välillä vuonna 1991. Lue jompikumpi katkelmista ja analysoi sitä. Otsikoi itse, esimerkiksi:

Idolin kohtaaminen

Kun haaveet haihtuivat

4. Kirjoissa ja elokuvissa kohtaavat usein myös ihminen ja eläin, kuten suomalaisessa elokuvassa *Poika ja ilves* tai Joy Adamsonin kirjassa (ja elokuvassa) *Perheeseemme kuuluu leijona* (engl. *Born free*). Kerro tällaisesta kohtaamisesta, otsikkona elokuvan tai kirjan nimi.
5. Sivulla 13–14 on kolme erilaisia kohtaamisia kuvailevaa runoa. Valitse yksi niistä ja kirjoita vapaasti ajatuksista, jotka se sinussa herättää. Voit myös arvioida runon viestiä ja ilmaisukeinoja. Otsikoi itse.
6. Etukannessa on tunnettu keskiaikainen maalaus *Pyhä Yrjänä ja lohikäärme*. Takakannessa on palkittu valokuva *Voitonpäivä Times Squarella*, joka on otettu toisen maailmansodan päätöspäivänä. Valitse niistä toinen ja tulkitse sitä. Mitä sen yksityiskohdat tarkoittavat, ja mitä ajatuksia se herättää? Otsikoksi maalauksen tai valokuvan nimi.
7. Urheilumaailma on täynnä sivuilla 15–16 olevien kuvien tapaisia ottelu-kohtauksia. Tulkitse yhtä tai useampia kuvista tai kerro vapaasti vastaavanlaisesta hetkestä, jonka olet kokenut ratkaisevaksi tai dramaattiseksi. Otsikoksi esim.:

Ottelu, joka on jäänyt mieleen

Kun A ja B kohtasivat (kirjaimien tilalle osapuolten nimet)

Huom.! Tekstien kieliasu on alkuperäisen julkaisun mukainen.

Retorisen rakenteen teoria (RST)
 Lähde: Mann & Thompson 1988, RST-verkkosivut 2011
 Suomennos ja sovellus: Johanna Komppa

Esitystapaan liittyvät suhteet (presentational relation)

Nimi	Englanniksi	Esimerkki	Määritelmä	Ydin (Y)	Satelliitti (S)
Vastaväite (tukiväitteenä)	Antithesis	(S) Internetin todella hyvä kohtaamispaikka, (Y) mutta usein on kuitenkin parempi tutustua uusiin ihmisiin kasvokkain.	Vastaväitteessä satelliitissa esitetään ytimen väitteeseen näennäisesti vastakkainen mutta funktioltaan ytimen väitettä tukeva väite.	Kirjoittajan kannattama ajatus.	Kirjoittajan ei kannattama ajatus.
Tausta	Background	<i>Laajojen tekstinosien välinen suhde.</i>	Satelliitti sisältää ymmärtämisen kannalta keskeistä taustatietoa ytimestä. Ydintä ei voi ymmärtää ilman satelliitin tarjoamaa, olosuhteita yleisempää informaatiota.	Teksti, jonka ymmärtämiseksi tarvitaan lisätietoa.	Lisätietoa tarjoava osa.
Myönnytys	Concession	(Y) Ihmiset kommunikoivat hyvin tiedon Internetin välityksellä, (S) vaikka auisivatkin fyysisesti lähellä toisiaan.	Ytimen ja satelliitin esittämän tiedon välillä on potentiaalinen ristiriita. Kun ytimen ja satelliitin välinen yhteneväisyys tunnustetaan, satelliitti lisää lukijan positiivista suhtautumista ytimeen.	Väite	Satelliitti esittää myönnytyksen ja samalla kuitenkin tukee ytimen väitettä.
Todiste, näyttö	Evidence	(Y) Kahvila on paljon parempi kohtaamispaikka kuin disko. (S) Diskossa ei ole mahdollista keskustella, koska musiikkia soitetaan liian kovaa.	Satelliitissa on ydintä tukevia todisteita, jotka lisäävät lukijan uskoa ytimeen.	Väite	Lisää lukijan uskoa ytimeessä esitettyyn väitteeseen.
Motivaatio	Motivation	<i>Laajojen tekstinosien välinen suhde.</i>	Satelliitti motivoi/taivuttelee lukijaa suorittamaan ytimen esittämän toiminnan.	Toiminta	Tieto lisää lukijan halua suorittaa toiminta.
Orientointi	Preparation	(S) Mietitte varmaan, (Y) mikä tekee tätä paikasta näin ihailtavan.	Satelliitti valmistaa/orientoi lukijan ydintä varten.	Väite	Orientoiva/valmisteleva osa.
Väitteen kertaus	Restatement	(Y) Chatit ovat mielestäni siinä hyvä, että tarvittaessa keskustelukumppani löytyy aina riippumatta kellonajasta ja paikasta. (S) Chateissa pyörii	Satelliitti ilmaisee ytimen asian toisin sanoin.	Sisältö	Sisällön uudelleen muotoilu.

porukka vuorokauden ympäri koko ja ympäri maapallon.

Yhteenveto	Summary	Laajojen tekstinosien välinen suhde.	Satelliitti esittää lyhyessä muodossa laajan ytimen esittämän asian.	Tekstinosia kattaa useita ytimiä.	Ydintä lyhyempi yhteenveto.
------------	---------	--------------------------------------	--	-----------------------------------	-----------------------------

Sisältösuhteet (subject matter relations)

Nimi	Englanniksi	Esimerkki	Määritelmä	Ydin (Y)	Satelliitti (S)
Olosuhde	Circumstance	(S) Kun lähdin Suomeen, (Y) päätin pitää yhteyttä entisiin ystäviini.	Satelliitissa on tietoa ytimen kuvaaman asian tapahtumatilanteesta. Satelliitti tarjoaa kehikon, raamin ytimen tulkitsemiseen. Ydin ja satelliitti viittaavat samaan yksittäiseen tilanteeseen.	Tilanne	Tarjoaa tapahtumatietoja.
Ehto	Condition	(S) Jos on todella väsynyt, (Y) on vaarallista ajaa autoa.	Jotta ytimen esittämä toiminta voi toteutua, pitää satelliitin esittämien asioiden toteutua ensin.	Väite, tilanne	Satelliitissa hypoteettisia tilanteita/asioita.
Elaboraatio, laajennos	Elaboration	(Y) Kohtaamispaikkoja voi olla erilaisia. (S) Esimerkiksi kahvila, disko tai urheilukenttä on hyvä kohtaamispaikka nuorille.	Satelliitti tarjoaa lisätietoa. Jos ydin on ensin, silloin satelliitti tarjoaa toisen: <ul style="list-style-type: none"> • kokonaisuus : osa • yleisty : esimerkki • yhteisö : jäsen • prosessi : yksittäinen askel • objekti : objektiin määrite • yleisty : spesifikaatio 	Perustieto	Lisätieto
Arviointi	Evaluation	(S) Hyvä puoli chatissa on se, (Y) että voi keskustella sähköpostia nopeammin.	Satelliitti arvottaa ytimen esittämää sisältöä.	Väite, sisältö	Ydintä arvioiva/arvottava kommentti.
Tulkinta	Interpretation	(S) Ehkäpä se [käsikirjoitetuista kirjeistä pitäminen] johtuu siitä, (Y) että näen kirjekaverini käsialaa eikä vain kasa mielikuvituksesta Algerian-fontteja.	Satelliitissa esitetään taustatietoja tai raami, jota vasten ydin voidaan tulkita. Ytimessä esitetään väite. Kirjoittaja esittää valmiin tulkinnan lukijan puolesta.	Väite, tilanne	Väitteen/tilanteen tulkinta.
Tarkoitus	Purpose	(Y) Nettikirjastoja pitäisi olla muissakin kaupungeissa, (S) jotta nuoret voisivat viettää aikaa hyödyllisesti.	Satelliitti esittää tilanteen, joka realisoituu vasta ytimen esittämän toiminnan toteuduttua.	Toiminta	Toteutumaton tilanne/toiminta.

LIITE 2. Lauseiden ja tekstiosien väliset suhteet

Tahdonalainen syy	Volitional cause	(Y) Tarjoilija oli kiireinen, (S) koska hän työskenteli yksin.	Satelliitti esittää syyn (esim. tilanne), jonka vuoksi ytimen esittämä toiminta tapahtui. Aktiivinen toimija esillä ytimessä.	Seuraus	Syy
Tahdonalainen seuraus	Volitional result	(Y) Olen ollut aina kiinnostunut teatterista, (S) ja siksi otin vapaaliput empimättä vastaan.	Ydin esittää tilanteen, joka aiheutti satelliitissa esitetyt tapahtumat. Aktiivinen toimija esillä ytimessä.	Syy	Seuraus
Ei-tahdonalainen syy	Non-volitional cause	(S) Uusi maa ja vieras kieli voivat saada hämilleen. (Y) Puhelista voi tulla tuppisuu.	Satelliitti esittää syyn (esim. tilanne), jonka vuoksi ytimen esittämä toiminta tapahtui. Ei aktiivista toimijaa vaan esim. maailmantilanne.	Seuraus	Syy
Ei-tahdonalainen seuraus	Non-volitional result	(Y) Ravintola sijaitsee vesitornin huipulla, (S) ja sen ikkunoista näkee suurimman osan kaupungin keskustasta.	Ydin esittää tilanteen, joka aiheutti satelliitissa esitetyt tapahtumat. Ei aktiivista toimijaa vaan esim. maailmantilanne.	Syy	Seuraus
Ratkaisu	Solutionhood	(S) Monet nuoret maahanmuuttajat tuntevat yksinäisyyttä ja kaipaavat ystäviä elämään. (Y) Joskus tilannetta voi parantaa kiva paikka, jossa voi viettää vapaa-aikaa ja tutustua hauskoihin ihmisiin.	Satelliitissa esitetään ongelma, johon ydin tarjoaa ratkaisun.	Ratkaisu	Ongelma

Monytimiset suhteet (multinuclear relations)					
Nimi	Englanniksi	Esimerkki	Määritelmä	Ydin (Y)	Ydin (Y)
Rinnastus	Conjunction	(Y) Takassa oli tuli, (Y) ja taustalla soi rauhallista musiikkia.	Rinnastuksen osat muodostavat yksikön (unit).	Osa	Rinnastettu osa
Kontrasti	Contrast	(Y) Kahvila tai disko on hyvä kohtaamispaikka nuorille. (Y) Aikuiset ihmiset kohtaavat mielellään ravintolassa tai jossakin teatterin aulassa.	Kaksi ydintä, joiden esittämää toimintaa verrataan (eroja tai yhtäläisyyksiä). Ns. neutraalikontrasti verrattuna myönnetykseen tai vastaväitteeseen tukiväitteenä.	Vertailun osa	Vertailun osa
Vaihtoehto	Disjunction	(Y) Toiset kerääntyvät kaduille, (Y) toiset kokoontuvat diskoissa.	Vaihtoehtoon osat muodostavat yksikön. Osat ovat vaihtoehtoisia toisilleen.	Vaihtoehto	Toinen vaihtoehto
Lista	List	(Y) Surffailu "netissä" on hyvä ajanviettotapa, (Y) jotkut käyttävät nettiä päivittäin työn.	Useita ytimiä, joilla ei keskinäistä retorista suhdetta.	Rinnastettavissa oleva osa	Rinnastettavissa oleva osa
Moniytiminen väitteen kertaus	Multinuclear restatement	(Y) On tärkeä kuulua johonkin ryhmään. (Y) On tärkeä tietää, ettei ole yksin.	Osa on toisen parafraasi, ja osat ovat keskenään samanarvoiset.	Osa	Parafraasi
Sekvenssi	Sequence	(Y) Puhumme ensin ikävät asiat (Y) ja sitten keskustellaan vain kivoista jutuista.	Ytimillä peräkkäinen suhde. (ensin, sitten..., 1, 2, 3)	Yksikkö	Seuraava yksikkö

